๕๐ ปี สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

เหลังมุ่งหวังสู่อนาคต

302
U556
ว.2

บริจาค

๕๐ ปี สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

"แสงสู่มุ่งหวังสู่อนาคต"

ประวัติ ผลงาน บทความวิชาการ

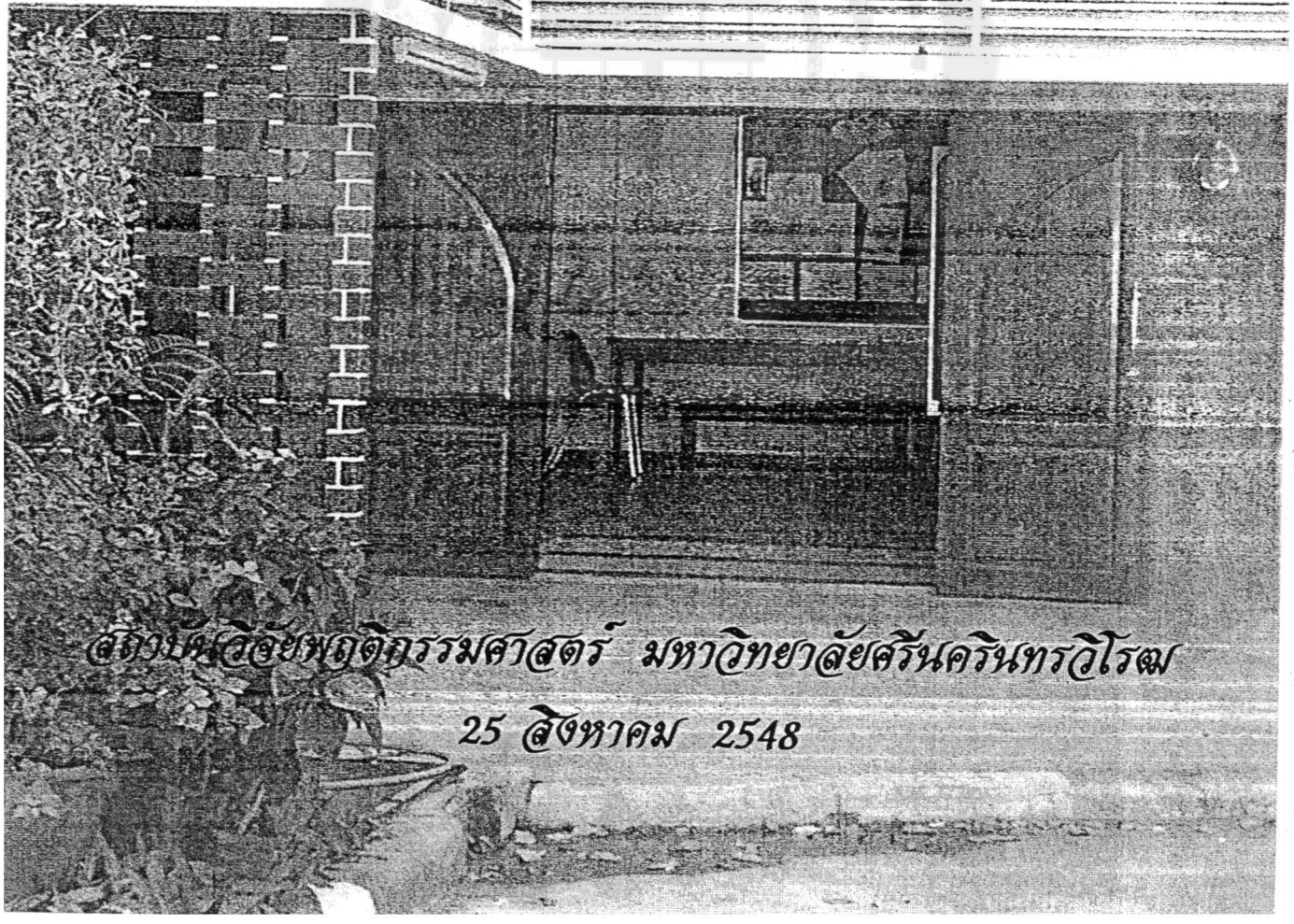

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

25 สิงหาคม 2548

24 ก.พ. 2549

จัดพิมพ์ในโอกาส

วันสถาปนาสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ครบรอบ ๕๐ ปี

คณะผู้จัดทำ

อาจารย์ ดร.วิลาสลักษณ์	ชัววัลลี	ประธาน
อาจารย์ทัศนา	ทองภักดี	กรรมการ
นางวนิดา	จิตประไพ	กรรมการ
นายวิจิตร	อักษรชู	กรรมการ
นางสาวกรรณิการ์	สุขศรี	กรรมการและเลขานุการ

ปกหน้า

นางสาวศิรินันท์ แสงสิงห์

พิมพ์ครั้งแรก

สิงหาคม ๒๕๔๘

จำนวน ๓๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

จากอดีต...สู่ปัจจุบัน...มุ่งอนาคต

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
องค์ความรู้วิชาการงานนับอนันต์
ศุภฤกษ์เกริกก้องฉลองหล้า
จากเรื่องเด็กสู่พฤติกรรมทำวิจัย
ทั้งผลิตบัณฑิตคิดเก่งกล้า
กอปรด้วยคุณธรรมล้ำค่าน่านิยม
ยังมุ่งสู่พัฒนาคุณภาพชีวิต
ตามปณิธานมุ่งมั่นแห่งสถาบัน

แหล่งของปราชญ์ผู้ใฝ่รู้ผู้สร้างสรรค์
ควรค่าอันน่าชื่นชมสมดั่งใจ
จวบถึงห้าทศวรรษผ่านแห่งกาลสมัย
เสริมพลังให้นำความรู้สู่สังคม
ร่วมพัฒนาความรู้ครู่สร้างสม
ให้สังคมพัฒนาก้าวหน้าอนันต์
เพื่อมวลมิตรเหล่าประชาพาสุขสันต์
ชั่วนิรันดร์ตราตรึงไว้ในใจเรา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป จินงี่
ผู้ร้อยเรียง บนเส้นทาง ราชพฤกษ์สู่อโศกมนตรี

สารจากนายกสภามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นสถาบันวิจัยค้นคว้า การสอน ตลอดจนฝึกอบรม นอกจากการดำเนินกิจการด้านต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ยังได้เปิดสอนหลักสูตรทั้งระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ในสาขาวิชาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ด้วย นับว่าสถาบันแห่งนี้เป็นสถาบันสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์ สร้างบรรยากาศของงานวิจัย กระตุ้นให้เกิดความร่วมมือในการทำวิจัยที่เป็นสหวิทยาการ เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ ทั้งยังได้ผลิตบัณฑิตที่มีความสามารถทางการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ออกไปพัฒนาประเทศด้วย ในโอกาสที่สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ครบรอบการสถาปนา 50 ปี ในเดือนสิงหาคม 2548 นี้ ผมจึงมีความชื่นชมยินดีเป็นอย่างยิ่ง และหวังว่าสถาบันแห่งนี้จะมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นในอนาคต

(ศาสตราจารย์ ดร.เกษม สุวรรณกุล)
นายกสภามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สารจากอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

"ครึ่งศตวรรษ" กับพัฒนาการของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ นับเป็นช่วงเวลาที่ยาวนานพอสมควร ซึ่งก็เชื่อว่า ช่วงเวลาที่ยาวนานนั้น "สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์" มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้สั่งสมองค์ความรู้ทางด้านพฤติกรรมศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "พฤติกรรม" ของเด็กและเยาวชนไทย ที่ส่งผลไปสู่กระบวนการศึกษาและสังคมอย่างมากที่เดียว

สังคมเปลี่ยนไปมากและเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว มีบริบทหลากหลายที่กระทบและขับเคลื่อนสังคม เราต้องปรับตัวอย่างมาก รวมทั้งสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ที่ต้องกำหนดยุทธศาสตร์การค้นคว้าวิจัยของตนเองให้คมชัด เพื่อให้การค้นคว้าวิจัยส่งผลกระทบต่อกระบวนการศึกษาและสังคม อย่างตรงประเด็น ร่วมปัญหา และร่วมเหตุการณ์ ส่วนการผลิตบัณฑิตของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตรในระดับบัณฑิตศึกษา พึงเป็นผลผลิตที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์อย่างแท้จริงสืบไป

ผมขอแสดงความยินดีกับคณาจารย์และศิษย์เก่าทุกท่าน ที่ได้รับการเชิดชูเกียรติในวันสถาปนาสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตรนี้ ขอให้สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ เจริญก้าวหน้า และทุกท่านมีความสุขความเจริญยิ่ง

(ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
1 สิงหาคม 2548

คำนำ

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ได้ดำเนินการมาจนครบครอบปีที่ 50 จากการเริ่มต้นเป็นสถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก โดยที่ ม.ล.ปิ่น มาลากุล เป็นบุคคลสำคัญที่ทำให้สถาบันฯ ลักษณะนี้เกิดขึ้นและตั้งอยู่ที่ประเทศไทย สถาบันฯ ได้ขยายขอบข่ายของงาน ทั้งงานวิจัย งานการสอนระดับบัณฑิตศึกษา งานเผยแพร่และบริการความรู้สู่ประชาชน และงานสืบสานวัฒนธรรมไทยได้อย่างมีคุณภาพและมั่นคง บุคลากรของสถาบันฯ ได้ดำเนินภารกิจของตนด้วยความมุ่งมั่นและทุ่มเท

การที่สถาบันมีความเจริญรุ่งเรืองมาได้ตราบจนปัจจุบัน สืบเนื่องจากการวางรากฐานที่ดีทั้งในแง่ของวิชาการ ความมีคุณธรรม และเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของบุคลากรตั้งแต่ก่อตั้ง และสืบทอดต่อกันมา ในวาระแห่งการครบรอบสถาปนาสถาบันฯ เป็นเวลา 50 ปี นี้ บุคลากรรวมถึงนิสิตของสถาบันฯ ได้ร่วมใจกันจัดกิจกรรมวิชาการครั้งใหญ่หลายกิจกรรม มีการรวมสมาชิกทั้งปวงของสถาบันฯ มาเฉลิมฉลองร่วมกัน เพื่อรำลึกถึงอดีต ตระหนักถึงปัจจุบัน และมุ่งหวังสู่อนาคต หนังสือ “50 ปี สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ : แลหลังมุ่งหวังสู่อนาคต” จะเป็นภาพแสดงความเป็นปึกแผ่นความเจริญงอกงาม และความมีอนาคตที่ก้าวไกลของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

(ดร.วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี)
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

สารบัญ

หน้า

ประวัติสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ 1

โครงสร้างและการบริหารงานของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ 4

ยุทธศาสตร์การบริหารงานสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ 10

ยุทธศาสตร์ที่มุ่งหวัง 19

งานวิจัยและผลงานวิจัยดีเด่น 26

งานหลักสูตรและการเรียนการสอน 30

จุดเด่นทางวิชาการ 32

งานบริการวิชาการ 36

ความสัมพันธ์ : ความร่วมมือกับต่างประเทศในปัจจุบัน 39

อาจารย์และศิษย์เก่าดีเด่น 40

บทความทางพฤติกรรมศาสตร์

ความหลังยังตราตรึง ระลึกอยู่มิรู้ลืม 65

โดย รศ. วันเพ็ญ พิศาลพงศ์

จิตวิทยากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมไทย 72

โดย ศ.ดร.จรรจา สุวรรณทัต

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต 84

โดย ศ.ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน

จิตวิทยาผู้สูงอายุ (Psychology of Aging) 111

โดย รศ.ดร.เพ็ญแข ประจนปัจจนึก

จิตวิทยากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมไทย 118

โดย รศ.ดร.ผจงจิต อินทสุวรรณ

เขียนจากประสบการณ์ .. เกี่ยวกับการวิจัย 125

โดย รศ.ดร.ดุษฎี โยเหลา

พฤติกรรมศาสตร์ในมุมมองของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ 141

โดย อ.ดร.วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

แกะรอยฐานคติงานวิจัยเรื่องเพศภาวะและเพศวิถีกับเอดส์ศึกษา 147

โดย รศ.ดร.กฤตยา อาชวนิจกุล

การวัดเรตติ้งทางสื่อสารมวลชน 175

โดย ดร.สุทิติ ขัตติยะ

การจัดการความรู้เพื่อสร้างเสริมสุขภาพของประชาชน 189

โดย ดร.มะลิ วิมาโน

รายชื่องานวิจัยของคณาจารย์สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์จากอดีต-ปัจจุบัน 196

รายชื่อปริญญานิพนธ์ วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ 204

รายชื่อปริญญานิพนธ์ วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ 208

ประวัติ
สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มีพัฒนาการมาจากสถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก ซึ่งจัดตั้งขึ้นด้วยหลักการและเหตุผลที่ว่า จากการที่ประเทศต่างๆ จัดการศึกษาโดยดูแบบอย่างจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ดังเช่นประเทศในยุโรปและสหรัฐอเมริกาแล้วประสบความล้มเหลว เนื่องจากไม่เข้าใจว่าการศึกษามีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมากกับสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชนในสังคมนั้น การนำทฤษฎีหลักการและวิธีการที่พัฒนาขึ้นและใช้ได้ผลจากสังคมหนึ่งไปใช้ในอีกสังคมหนึ่งจึงเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม วิธีที่เหมาะสมกว่าคือ การอาศัยข้อมูลที่ศึกษาจากรากฐานในสังคมนั้นเอง ในเรื่องการศึกษานั้น จุดสำคัญ คือเรื่องความต้องการและพัฒนาการของเด็ก ซึ่งจะแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม เนื่องจากพ่อแม่มีวิธีการอบรมเลี้ยงดูลูกที่แตกต่างกัน ดังนั้นการที่จะปรับปรุงการศึกษาในสังคมใดให้ดีขึ้นจึงต้องเริ่มจากการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการ และพัฒนาการของเด็กในสังคมนั้นโดยเฉพาะ โดยอาศัยหลักการทางจิตวิทยาการศึกษาเป็นแนวทางในการทดลองค้นคว้า

ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวแล้ว องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - UNESCO) จึงมีความประสงค์จะตั้งศูนย์กลางการค้นคว้าวิจัยและฝึกฝนในเรื่องจิตวิทยาการศึกษา (Research and Training Center in Educational Psychology) ขึ้นในประเทศแถบเอเชีย และในที่สุดได้ตกลงเลือกสถานที่ในกรุงเทพ ด้วยความสามารถในการชี้แจงของ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และรัฐบาลไทยได้เห็นชอบด้วย (คณะรัฐมนตรีลงมติเห็นชอบ เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2496) โดยมีกระทรวงศึกษาธิการเป็นเจ้าของเรื่องรับผิดชอบ และสถานที่ตั้งคือ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ถนนประสานมิตร (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ปัจจุบัน) ในที่สุดตกลงใช้ชื่อเป็นทางการว่า "สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก" (International Institute for Child Study) นับว่าเป็นสถาบันในลักษณะนี้เป็นแห่งแรกในโลก

วัตถุประสงค์ในการตั้งสถาบันเพื่อ

1. ทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องพัฒนาการของเด็ก เพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษาในประเทศที่มีวัฒนธรรมแตกต่างจากประเทศในตะวันตก ซึ่งเป็นเจ้าของทฤษฎีทางจิตวิทยาการศึกษา และเป็นแนวทางในการดัดแปลงแก้ไขทฤษฎีก่อนที่จะนำมาใช้

2. ทำการฝึกหัดเจ้าหน้าที่การศึกษาเกี่ยวกับวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ (Developmental Psychology) และให้รู้จักทำการวิจัย

3. จัดบริการทางจิตวิทยาให้แก่โรงเรียน ซึ่งจะเป็นลักษณะของการทำวิจัยไปในเวลาเดียวกัน เพื่อจะได้มีความรู้ความเข้าใจปัญหาในท้องถิ่น อันจำเป็นในการที่จะแก้ปัญหาของโรงเรียนได้ถูกต้องเหมาะสม และเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาตัดสินใจในการให้บริการแก่โรงเรียนอื่น ๆ ด้วย

4. ฝึกหัดหัวหน้างานและเจ้าหน้าที่การศึกษาจากประเทศอื่น ๆ และในแถบเอเชีย อาทิเช่น แคนาดา อังกฤษ เยอรมันนีตะวันตก สวีเดน เดนมาร์ค อิตาลี ออสเตรเลีย อินเดีย ปากีสถาน อินโดนีเซีย ซีลอน มาเลเซีย สิงคโปร์ และญี่ปุ่น เพื่อให้สามารถกลับไปจัดตั้งศูนย์ชนิดนี้ได้ในประเทศของตน

สำหรับการปฏิบัติในเรื่องการวิจัยค้นคว้านี้ สถาบันมีความร่วมมือกับวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร เพื่อการสอนและการฝึกอบรมในขั้นต่อจากปริญญาตรี เพื่อนักศึกษาที่เข้ารับการสอนและฝึกอบรมได้มีส่วนร่วมในการค้นคว้าวิจัยตามแนวทางที่ได้รับการอบรม และฝึกหัดและกลับไปเป็นผู้นำการวิจัยในท้องถิ่นหรือประเทศของตน

ในปี พ.ศ. 2496 ได้มีการส่งข้าราชการกระทรวงศึกษาธิการจากประเทศไทยจำนวน 6 คนไปศึกษาจิตวิทยาพัฒนาการและระเบียบวิธีวิจัย และดูงานด้านพัฒนาการเด็กที่มหาวิทยาลัยโตรอนโต ประเทศแคนาดา เป็นเวลา 1 ปี ภายใต้การดูแลของศาสตราจารย์วิลเลียม ไลน์ (Professor Dr.William Line) ซึ่งเป็นศาสตราจารย์ทางจิตวิทยาอยู่ที่มหาวิทยาลัยแห่งนั้น ศาสตราจารย์ท่านนี้เป็นที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญของยูเนสโก (UNESCO) และได้รับมอบหมายให้จัดตั้งศูนย์นี้ขึ้น กำหนดเปิดทำการของสถาบันนี้ประมาณวันที่ 1 ตุลาคม 2497

ศาสตราจารย์วิลเลียม ไลน์ (Professor Dr.William Line) ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการคนแรกของสถาบันฯ ในปี พ.ศ. 2497 (เป็นขั้นเตรียมการ) ผู้อำนวยการคนที่ 2 คือ ศาสตราจารย์เออร์เนส เบิร์ช (Professor Dr.Ernest E. Boesch) จากสถาบันจิตวิทยา มหาวิทยาลัยแห่งซาร์ ประเทศเยอรมันนี ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการในช่วงปี พ.ศ. 2498 – 2502 ผู้อำนวยการคนที่ 3 คือ ศาสตราจารย์ฮิว ฟิลพ์ (Professor Dr.Hugh Philp) จากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม็คควอรี ประเทศออสเตรเลีย ซึ่งดำรงตำแหน่งระหว่างปี พ.ศ.2503 – 2506

ในปี พ.ศ.2506 ยูเนสโกได้ถอนตัวออกจากโครงการความร่วมมือ สถาบันฯ กลายเป็นหน่วยงานของรัฐบาลไทย ที่ได้รับความช่วยเหลือจากยูเนสโก ความมุ่งหมายหลักของงานในสถาบันฯ ยังคงเดิม แต่ลดบทบาทในการฝึกอบรมนักวิจัยจากต่างประเทศลง พร้อมกันนั้นก็เน้นการวิจัยค้นคว้าเกี่ยวกับเด็กไทยโดยเฉพาะมากขึ้น ชื่อภาษาอังกฤษของสถาบันฯ เปลี่ยนเป็น “Bangkok Institute for Child Study” ส่วนชื่อภาษาไทยยังใช้เหมือนเดิม

หลังจากนี้เป็นต้นมาสถาบันฯ จึงบริหารโดยผู้อำนวยการคนไทย ผู้อำนวยการคนไทยคนแรก คือ ศาสตราจารย์ ดร.ละม้ายมาศ ศรทัตต์ ดำรงตำแหน่งในช่วงปี พ.ศ. 2507 – 2512 ต่อจากนั้นคือ ศาสตราจารย์ ดร.จรรจา สุวรรณทัต ดำรงตำแหน่งทั้งรักษาการ และเป็นผู้อำนวยการในช่วงปี พ.ศ. 2512 – 2526 และ 2531 – 2534 ท่านเป็นผู้อำนวยการที่ยาวนานที่สุดถึง 18 ปี และ อาจารย์ ดร.เพ็ญแข

ประจนปัจจนึก เป็นผู้อำนวยการในช่วงปี พ.ศ. 2527 – 2531 รองศาสตราจารย์ ดร.ผจงจิต อินทสุวรรณ เป็นผู้อำนวยการในช่วงปี 2535 - 2543 รองศาสตราจารย์ ดร.ดุษฎี โยเหลา เป็นผู้อำนวยการในช่วงปี 2543 - 2547 และ อาจารย์ ดร.วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี เป็นผู้อำนวยการในช่วงปี 2547 ถึงปัจจุบันในปี พ.ศ. 2515 สถาบันฯ มาอยู่ในสังกัดวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร และวันที่ 29 มิถุนายน 2517 วิทยาลัยวิชาการศึกษา เปลี่ยนสถานภาพเป็น มหาวิทยาลัย โดยได้รับพระราชทานชื่อ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สถาบันฯ จึงสังกัดมหาวิทยาลัยแห่งนี้โดยมีฐานะเทียบเท่าคณะในมหาวิทยาลัย และเปลี่ยนชื่อเป็น "สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์" (Behavioral Science Research Institute) ด้วยวัตถุประสงค์ที่จะขยายขอบข่ายของการศึกษาค้นคว้าให้กว้างขึ้น

วิสัยทัศน์

"สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ เป็นองค์กรที่มีความเป็นเลิศในการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ในระดับสากล มีเป้าหมายที่จะสร้างองค์ความรู้ และประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทย และผลิตนักวิจัยที่มีความสามารถในการมองปัญหาได้หลายแง่มุม มีคุณธรรมและใฝ่รู้ พร้อมทั้งให้ความรู้ บริการ และเสนอแนะแนวทางป้องกันและแก้ปัญหาสังคม ตลอดจนร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ ทั้งในประเทศ และต่างประเทศเพื่อพัฒนาวิชาการ โดยใช้ระบบการทำงานเป็นคณะ มีการกระจายอำนาจ และส่งเสริมขวัญกำลังใจของบุคลากร"

ปรัชญา

"พัฒนาความรู้ คู่คุณธรรม นำสู่คุณภาพชีวิต"

ปณิธาน

"สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์มุ่งทำวิจัย และผลิตบัณฑิตเพื่อนำไปสู่คุณภาพชีวิตของคนไทย"

วัตถุประสงค์

1. วิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลและสังคม
2. ผลิตบัณฑิตที่มีความสามารถทางการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์และมีจรรยาบรรณ
3. เสริมสร้างบรรยากาศของการวิจัย และกระตุ้นให้มีการร่วมมือในการทำวิจัยที่เป็นสหวิทยาการ
4. เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ และฝึกอบรมการวิจัยทางด้านพฤติกรรมศาสตร์

พันธกิจของสถาบันแบ่งออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1) งานวิจัย
2) งานหลักสูตรและการสอน
3) งานบริการวิชาการ
4) งานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

โครงสร้างและการบริหารงานของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มีฐานะเทียบเท่าคณะหนึ่งในมหาวิทยาลัย มีผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ (ประธานฝ่ายพัฒนาการเรียนรู้และวิเทศสัมพันธ์) เป็นหัวหน้าหน่วยราชการและคณะผู้บริหารสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ประกอบด้วย

รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารและแผนงาน
รองผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยและจัดการความรู้เพื่อสังคม
รองผู้อำนวยการฝ่ายสืบสานศิลปวัฒนธรรมและกิจการพิเศษ
รองผู้อำนวยการฝ่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการประกันคุณภาพ
รองผู้อำนวยการฝ่ายสื่อการศึกษาและสังคมสัมพันธ์
ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิเทศสัมพันธ์

มีคณะกรรมการประจำสถาบันฯ ทำหน้าที่กำหนดนโยบายของสถาบันฯ และพิจารณาให้ความเห็นชอบงานสำคัญ ๆ ของสถาบันฯ ก่อนที่จะเสนอมหาวิทยาลัย

<u>โครงสร้างการแบ่งส่วนราชการของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ แบ่งออกเป็น</u>

- สำนักงานผู้อำนวยการ
- ฝ่ายวิจัย และบริการทางวิชาการ
- ฝ่ายหลักสูตรและการสอน

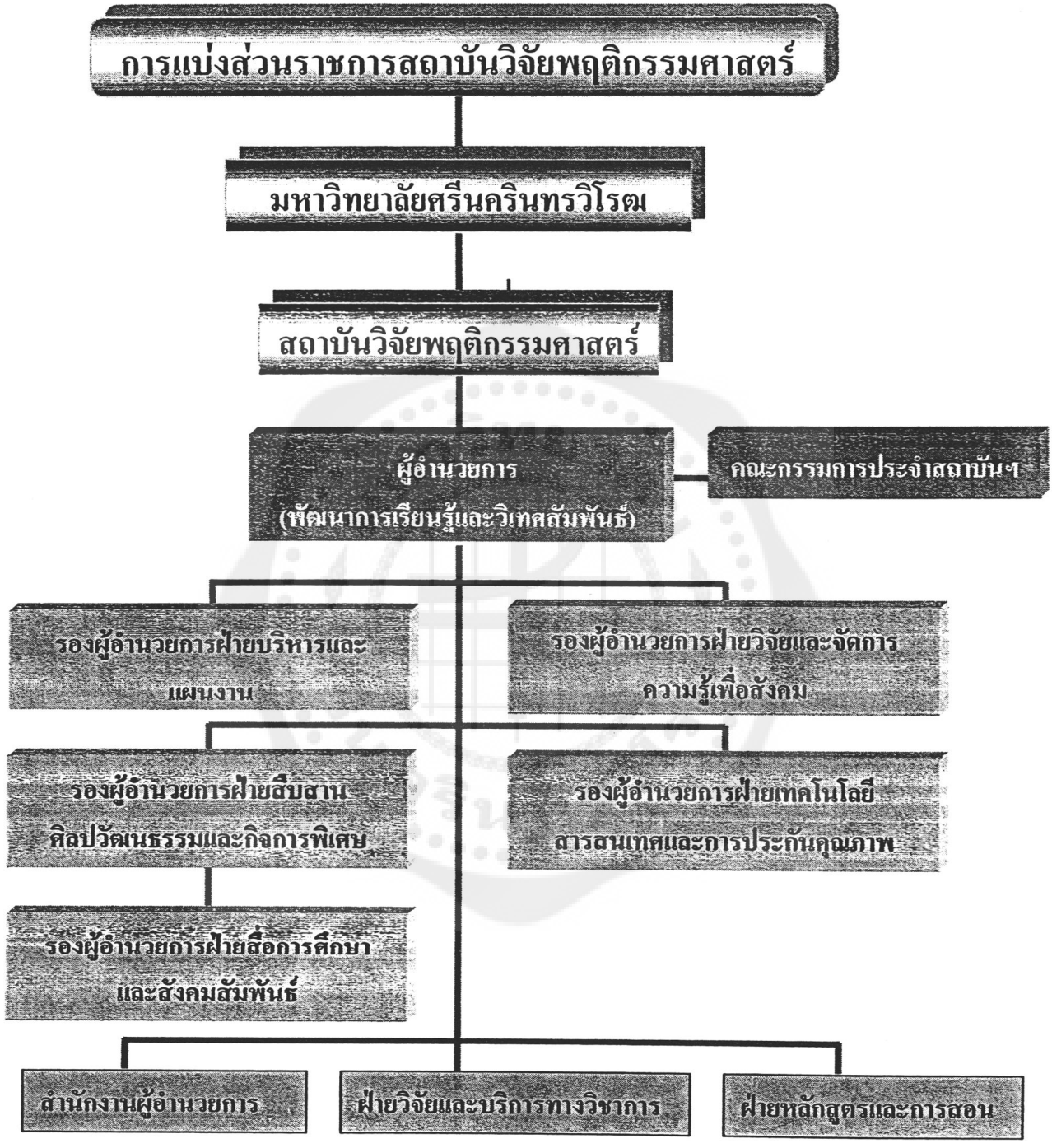
การแบ่งส่วนราชการสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
ผู้อำนวยการ
(พัฒนาการเรียนรู้และวิเทศสัมพันธ์)
คณะกรรมการประจำสถาบันฯ
รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารและแผนงาน
รองผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยและจัดการความรู้เพื่อสังคม
รองผู้อำนวยการฝ่ายสืบสานศิลปวัฒนธรรมและกิจการพิเศษ
รองผู้อำนวยการฝ่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการประกันคุณภาพ
รองผู้อำนวยการฝ่ายสื่อการศึกษาและสังคมสัมพันธ์
สำนักงานผู้อำนวยการ
ฝ่ายวิจัยและบริการทางวิชาการ
ฝ่ายหลักสูตรและการสอน

ผู้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ชื่อ	ดำรงตำแหน่ง	หมายเหตุ
1. Professor Dr.William Line	2497	สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก โครงการความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยกับ UNESCO
2. Professor Dr.Ernest E.Boesch	2498 – 2502	
3. Professor Dr. Hugh Philp	2503 – 2506	
4. ศาสตราจารย์ ดร. ละม้ายมาศ ศรทัตต์	2507 – 2512	- ผู้อำนวยการไทยคนแรกของสถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก
5. ศาสตราจารย์ ดร. จรรจา สุวรรณทัต	2512 – 2526	- เริ่มเปลี่ยนชื่อเป็นสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ในปี 2517 มีฐานะเทียบเท่าคณะหนึ่งของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
6. อาจารย์ ดร. เพ็ญแข ประจนปัจจนึก	2527 – 2531	
7. ศาสตราจารย์ ดร. จรรจา สุวรรณทัต	2531 – 2534	
8. รองศาสตราจารย์ ดร.ผจงจิต อินทสุวรรณ	2535 – 2543	
9. รองศาสตราจารย์ ดร. ดุษฎี โยเหลา	2543 – 2547	
10. อาจารย์ ดร. วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี	2547-ปัจจุบัน	

ผู้ทรงคุณวุฒิและคณะกรรมการประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

ผู้ทรงคุณวุฒิ

ศาสตราจารย์ ดร.จรรจา	สุวรรณทัต
ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน	พันธุมนาวิน
ศาสตราจารย์ ดร.อานนท์	บุญยะรัตเวช
รองศาสตราจารย์ ดร. ชุมพร	ยงกิตติกุล
นายก่อศักดิ์	ไชยรัศมีศักดิ์

คณะกรรมการประจำสถาบัน ปี 2547-ปัจจุบัน

อาจารย์ ดร. วิลาสลักษณ์	ชัววัลลี	ประธาน
รองศาสตราจารย์ งามตา	วนินทานนท์	กรรมการ
รองศาสตราจารย์ อัจฉรา	สุขารมณ์	กรรมการ
อาจารย์ ดร. พรรณี	บุญประกอบ	กรรมการ
อาจารย์ ดร. มนัส	บุญประกอบ	กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประทีป	จินงี่	กรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร. ดุษฎี	โยเหลา	กรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร. ผจงจิต	อินทสุวรรณ	กรรมการ
รองศาสตราจารย์ ลัดดาวัลย์	เกษมเนตร	กรรมการ
นางสาวลักขณา	แซ่ลู้	เลขานุการ

คณะผู้บริหารสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

ประจำปี 2547 - ปัจจุบัน

อาจารย์ ดร. วิลาสลักษณ์	ชัววัลลี	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
อาจารย์ ดร. พรรณี	บุญประกอบ	รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารและแผนงาน
รองศาสตราจารย์ งามตา	วนินทานนท์	รองผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยและจัดการความรู้เพื่อสังคม
รองศาสตราจารย์ อัจฉรา	สุขารมณ์	รองผู้อำนวยการฝ่ายสืบสานวัฒนธรรมและกิจการพิเศษ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประทีป	จินงี่	รองผู้อำนวยการฝ่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการประกันคุณภาพ
อาจารย์ ดร. มนัส	บุญประกอบ	รองผู้อำนวยการฝ่ายสื่อการศึกษาและสังคมสัมพันธ์
อาจารย์ ดร.ยุทธนา	ไชยจูกุล	ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิเทศสัมพันธ์
นางสาวลักขณา	แซ่ลู้	เลขานุการสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

บุคลากรของสถาบันวิจัยพฤติกรรม

บุคลากรสายวิชาการ

อ.ดร.วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

อ.ดร.พรรณี บุญประกอบ

รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร
และแผนงาน

รศ.งามตา วนินทานนท์

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิจัย
และจัดการความรู้เพื่อสังคม

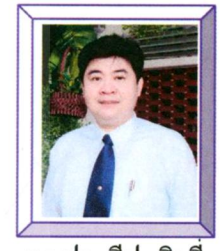

ผศ.ประทีป จินงี่

รองผู้อำนวยการฝ่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ
และการประกันคุณภาพ

อ.ดร.มนัส บุญประกอบ

รองผู้อำนวยการฝ่ายสื่อการศึกษา
และสังคมสัมพันธ์

รศ.อัจฉรา สุขารมณ์

รองผู้อำนวยการฝ่ายสืบสานศิลปวัฒนธรรม
และกิจการพิเศษ

อ.ดร.ยุทธนา ไชยจูกุล

ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิเทศสัมพันธ์

รศ.ดร.อรพินทร์ ชูชม

รศ.ดร.ผจงจิต อินทสุวรรณ

รศ.ดร.ดุษฎี โยเหลา

รศ.ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร

ผศ.ดร.อ้อมเดือน สดมณี

อ.ดร.อังศินันท์ อินทรกำแหง

อ.ดร.สธญ ภู่คง

อ.ดร.สุภาพร ธนะชานันท์

อ.ดร.จรัล อุ่นฐิติวัฒน์

บุคลากรกรสายสนับสนุนวิชาการ

นางสาวลักขณา แซ่ลู้

เลขานุการสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

นางทัศนา ทองภักดี

นางสาวอุษา ศรีจินดารัตน์

นางสุพรรณา หนูรักษ์

นางวนิดา จิตประไพ

นางสาวอัจฉรา วัฒนรัตน์

นางกรรณิกา นาคะเกศ

นางสาวศิรินันท์ แสงสิงห์

นางสาวกรรณิการ์ สุขศรี

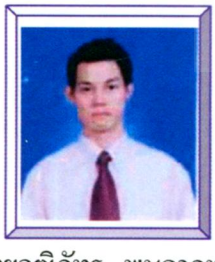

นายวุฒิภัทร พูนลาภทวี

นายวิจิตร อักษรชู

นายจรัญ เกษผกา

นายประสาร กรีหิรัญ

นายบุญลือ เชื้อสุข

นายสุรศักดิ์ ไวยเนตร

นางวริน สว่าง

ยุทธศาสตร์การบริหารสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

เป้าหมาย

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มีวิสัยทัศน์ที่จะเป็นองค์กรที่มีความเป็นเลิศในการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ มีเป้าหมายที่จะสร้างองค์ความรู้ และประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทย และผลิตนักวิจัยที่มีความสามารถและมีคุณธรรม ทั้งบริการความรู้สู่ประชาชน โดยยึดหลักการทำงานเป็นคณะ การกระจายอำนาจ ส่งเสริมขวัญกำลังใจของบุคลากร และยึดเป้าหมายและพันธกิจของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่กำหนดไว้ในมาตรา 7 ของร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ..... ที่เน้นการสร้างองค์ความรู้ สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ สร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดปัญญา เพื่อพัฒนาสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติและมีคุลยภาพ ดังนั้นในการบริหารสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ในอีก 4 ปีข้างหน้า คณะผู้บริหารจะยึดเป้าหมายดังที่กล่าวข้างต้นคือ

1. สร้างองค์ความรู้ที่มีมาตรฐานเป็นเลิศ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนไทย และเพื่อความเจริญงอกงามทางวิชาการ
2. สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นทั้งในสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ และสนับสนุนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัย และในชุมชน
3. สร้างนักวิจัยที่มีความสามารถสูงและมีคุณธรรม
4. เผยแพร่ความรู้ให้เข้าถึงประชาชนในวงกว้าง และในกลุ่มที่มีความต้องการเฉพาะเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
5. สืบสาน และสร้างเสริมศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยที่ดีงาม และเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

หลักการบริหาร

ในการบริหารงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ คณะผู้บริหารยึดหลักการดังนี้

1. การบริหารตามยุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นการบริหารแบบแนวราบ และกระจายอำนาจ
2. การดำเนินการสอดประสานกันในแต่ละยุทธศาสตร์
3. การทำงานเป็นคณะ โดยให้บุคลากรมีส่วนร่วมรับรู้ คิด และตัดสินใจ
4. การมีคุณภาพชีวิตการทำงานที่ดี ซึ่งหมายรวมถึงความเจริญงอกงามในอาชีพความสุขใจในการทำงาน และสุขลักษณะทางกายภาพ

ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเรียนรู้และวิเทศสัมพันธ์

เป้าหมาย

เพื่อพัฒนาหลักสูตรระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตทางพฤติกรรมศาสตร์ที่ตอบสนองความต้องการของประเทศและของผู้เรียน ทั้งหลักสูตรภาษาไทย และหลักสูตรนานาชาติ ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นปัญญา พัฒนาผู้เรียนให้เป็นนักวิจัยที่มีความสามารถสูง มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึกเพื่อสังคม และมีบุคลิกภาพที่เหมาะสม และเพื่อสร้างและสนับสนุนให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้

ยุทธศาสตร์หลัก

1. พัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการใช้ปัญญา
2. ปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศและผู้เรียน
3. ประชาสัมพันธ์หลักสูตรในวงกว้าง เพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้เข้าศึกษา
4. ผนึกกำลังทางวิชาการกับหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย เพื่อการผลิตบัณฑิตและสร้างองค์ความรู้
5. พัฒนาหลักสูตรของสถาบันให้มีความเป็นสากล เพื่อนำไปสู่การเป็นหลักสูตรนานาชาติ
6. พัฒนานิสิตให้เป็นผู้ที่มีความรู้ดีทั้งวิธีวิทยาการวิจัยและเนื้อหาพฤติกรรมศาสตร์ มีจิตสำนึกเพื่อสังคมและมีบุคลิกภาพที่เหมาะสม
7. ส่งเสริมให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยให้มีการรับรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคลากร นิสิต บุคคล และสังคมภายนอก
8. ติดต่อ สานความสัมพันธ์ และสร้างความร่วมมือเชิงวิทยาการกับวิทยากรและหน่วยงานต่างประเทศ
9. จัดตั้งหน่วยประสานงานการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการเชื่อมระหว่างมหาวิทยาลัยคณาจารย์ นิสิต ละสถาบันการศึกษาภายนอก และเพื่ออำนวยความสะดวกในเรื่องที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนและการพัฒนานิสิต

ยุทธศาสตร์การบริหารและแผนงาน

เป้าหมาย

เพื่อพัฒนาระบบงานบริหารให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีระบบการทำงานที่สามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างรวดเร็ว มีระบบควบคุมและติดตามงานให้เป็นไปตามนโยบาย มีการจัดทำแผนงานที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของสถาบัน การจัดทำงบประมาณให้สอดคล้องกับแผนงานและการบริหารเงินงบประมาณให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด การพัฒนาบุคลากรทั้งฝ่ายคณาจารย์ และฝ่ายสนับสนุนทางวิชาการ พร้อมทั้งการส่งเสริมลักษณะทางกายภาพให้เอื้อต่อการทำงานที่มีความสะดวกสบายถูกสุขลักษณะและเกิดความสุขในการทำงาน

ยุทธศาสตร์หลัก

1. จัดทำแผนการดำเนินงานของหน่วยงานทั้งระยะสั้นและระยะยาว ให้มีเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจนและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของสถาบัน

2. จัดทำงบประมาณให้สอดคล้องกับแผนงานและบริหารเงินงบประมาณให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

3. พัฒนาระบบการทำงานในสำนักงานผู้อำนวยการ เพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถทำงานเชื่อมต่อกันได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถประสานและตอบสนองกับภารกิจต่าง ๆ ของสถาบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. จัดทำแผนพัฒนาบุคลากรทั้งฝ่ายคณาจารย์และฝ่ายสนับสนุนวิชาการให้มีความรู้ความสามารถมากขึ้น และมีความก้าวหน้าในทุกสายงาน

5. ปรับปรุงสภาพทางกายภาพให้ถูกสุขลักษณะและมีบรรยากาศส่งเสริมการทำงานให้ได้รับความสะดวกสบายและเกิดความสุขในการทำงานมากขึ้น

6. ส่งเสริมสวัสดิการแก่บุคลากรของสถาบัน

ยุทธศาสตร์วิจัยและการจัดการความรู้เพื่อสังคม

เป้าหมาย

เพื่อพัฒนาและประยุกต์ใช้ความรู้จากการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เพื่อเสริมสร้างปัญญา พัฒนาคุณภาพชีวิตและประสิทธิผลการทำงานของคนไทย โดยเร่งสร้างความรู้เกี่ยวกับสาเหตุ และผลของคุณลักษณะและพฤติกรรมที่สำคัญของคนไทยยุคใหม่วัยต่าง ๆ ค้นคว้าวิธีการเสริมสร้างและพัฒนาคุณลักษณะและพฤติกรรมที่น่าปรารถนา เผยแพร่ความรู้และแนวการพัฒนาสู่เครือข่ายองค์กรและชุมชนที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยกันบรรเทาปัญหาสังคมและเพิ่มคุณภาพชีวิตของคนไทย

ยุทธศาสตร์หลัก

1. สนับสนุนและส่งเสริมการสร้างความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์เพื่อช่วยบรรเทาปัญหาของสังคมไทย โดยกระบวนการวิจัยหลากหลาย ที่ให้ผู้เกี่ยวข้องมีโอกาสเข้าร่วมกระบวนการวิจัย

1.1 จัดประชุมบุคลากรของสถาบันร่วมกับบุคลากรจากหน่วยอื่นในมหาวิทยาลัยที่มีศาสตร์และความสนใจใกล้เคียงกัน ระดมความคิดเพื่อสร้างโครงการวิจัยแบบบูรณาการที่สอดคล้องกับปัญหาสังคมไทย ประเด็นปัญหาการวิจัยที่เป็นไปตามความต้องการของหน่วยงานภาครัฐและแหล่งทุนที่สำคัญ

1.2 สนับสนุนและประสานงานให้บุคลากรสถาบันทำวิจัยแบบบูรณาการที่เน้นปัญหาสังคมโดยร่วมมือกับหน่วยงานที่รับผิดชอบในการเสริมสร้างป้องกันและแก้ไขปัญหานั้น ๆ เพื่อสามารถนำผลการวิจัยลงสู่การประยุกต์ใช้พัฒนาประชากรระดับรากหญ้าได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

1.3 ติดตามการดำเนินการและความเคลื่อนไหวของแหล่งทุนสำคัญๆ เพื่อเตรียมความพร้อมในการเสนอเค้าโครงการวิจัยของสถาบัน

2. สืบสานการวิจัยในเรื่องที่สถาบันมีความเชี่ยวชาญและเป็นนโยบายของสถาบันที่ให้การสนับสนุนการวิจัยมาอย่างต่อเนื่อง

2.1 จัดทำเอกสารประมวลผลผลิตจากการวิจัยด้านพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ของคณาจารย์และนิสิตระดับปริญญาโทและเอกของสถาบัน เพื่อทบทวนความรู้ ได้ทราบทิศทาง จุดแข็งและจุดอ่อนในงานวิจัยของสถาบัน ทำให้สามารถวางแนวทางในการสนับสนุนการทำวิจัยของคณาจารย์และนิสิตสถาบันได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น

2.2 จัดประชุมบุคลากรของสถาบัน ศิษย์เก่า และศิษย์ปัจจุบันของสาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ เพื่อหากลุ่มบุคคลและหัวหน้าที่สามารถทำวิจัยในเรื่องที่เป็นความเชี่ยวชาญของสถาบัน เพื่อสืบสานและต่อยอดงานวิจัยของสถาบัน

3. ส่งเสริมการทำวิจัยร่วมนักวิชาการจากหน่วยงานต่างประเทศ ร่วมกับฝ่ายวิเทศสัมพันธ์ของสถาบัน ติดต่อกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ ทั้งที่เคยมีการติดต่อสัมพันธ์ทางวิชาการแล้ว และแหล่งอื่นๆ เพื่อแสวงหาความสนใจร่วมกันในการทำโครงการวิจัยแบบข้ามวัฒนธรรม

4. กระตุ้นให้มีการเผยแพร่ความรู้ให้เข้าถึงชุมชนผ่านทางสื่อประเภทต่าง ๆ โดยให้ชื่อมโยงสืบเนื่องกับกระบวนการวิจัย และการเรียนการสอน และเป็นการปฏิบัติการร่วมกันทั้งฝ่ายบุคลากร นิสิต องค์กรอื่นของรัฐและเอกชน

4.1 จัดตั้งหน่วยส่งเสริมและประสานงานวิจัย เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลและให้คำปรึกษาแก่คณาจารย์และนิสิตในสถาบันและในมหาวิทยาลัยโดยรวมที่ต้องการแสวงหาแหล่งทุนสนับสนุนการวิจัย ช่วยเหลือติดต่อประสานงานกับแหล่งรวมของผู้ให้ข้อมูล วิทยากรผู้ให้คำปรึกษาการวิจัย ตลอดจนอำนวย ความสะดวกในการ ขอรับบริการฐานข้อมูลงานวิจัย ใช้เครื่องมือวัดและ ชุดฝึกอบรมของสถาบัน

4.2 เผยแพร่เอกสารความรู้ และ/หรือการให้คำปรึกษาในเรื่องที่สถาบันการศึกษา และมีความเชี่ยวชาญ เช่นเรื่องการปลูกฝังอบรมเด็กวัยต่าง ๆ ในงานบริการ วิชาการที่สถาบันหรือมหาวิทยาลัยจัดขึ้น ในโอกาสต่าง ๆ

4.3 จัดกิจกรรมหรือร่วมงานในโครงการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชนที่ให้บุคลากรและนิสิตเข้าสู่ชุมชน ร่วมคิดกับชาวบ้านถึงการพัฒนาที่เหมาะสมกับท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อนำความรู้จากการวิจัยสู่การปฏิบัติ เช่น โครงการเสริมสร้างชุมชนพัฒนา โครงการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม แก่บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

5. ส่งเสริมกระบวนการทำวิจัยของสถาบันให้มีคุณภาพและสำเร็จโดยไม่ล่าช้า

ยุทธศาสตร์เทคโนโลยีสารสนเทศและการประกันคุณภาพ

เป้าหมายงานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

เพื่อการพัฒนาระบบเทคโนโลยีฐานข้อมูล งานวิชาการ งานวิจัย งานบริการวิชาการและงานทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและงานบริหารทั่วไป ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ โดยมุ่งหวังให้ผู้บริหาร คณาจารย์ และ ข้าราชการของสถาบันได้ใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผน การตัดสินใจ ในการดำเนินงานต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง รวดเร็วมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล นอกจากนี้ยังมุ่งที่จะให้การสนับสนุนเกี่ยวกับการจัดหาและการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่องานการเรียนการสอน งานวิจัย และงานบริหารงานทั่วไปตามความเหมาะสมและศักยภาพของสถาบัน

ยุทธศาสตร์หลัก

1. ดำเนินการรวบรวมข้อมูลและจัดเตรียมข้อมูลของงานวิชาการ งานวิจัย งานบริการวิชาการ งานทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และงานบริหารทั่วไป
2. จัดทำระบบฐานข้อมูล งานด้านต่าง ๆ เพื่อให้มีระบบที่สะดวกต่อการเรียกใช้ข้อมูล
3. ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและศักยภาพการทำงานของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ เพื่อเตรียมไว้สำหรับนำเสนอต่อ ผู้บริหาร ในกรณีที่ต้องการใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนงาน การตัดสินใจ ในการพัฒนางานของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

เป้าหมายงานด้านประกันคุณภาพ

เพื่อพัฒนาระบบประกันคุณภาพให้มีรูปแบบที่ชัดเจน มีการดำเนินงาน มีการประเมินผลการดำเนินงาน และนำผลการประเมินประกันคุณภาพไปปรับใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการพัฒนางานทั้งที่เป็นงานวิชาการ งานวิจัย งานบริการวิชาการ งานทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และงานบริหารทั่วไป ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ยุทธศาสตร์หลัก

1. ดำเนินการประสานงานการจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับการประกันคุณภาพในงานวิชาการงานวิจัย งานบริการวิชาการ งานทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และงานบริหารทั่วไปของสถาบัน

2. พัฒนาระบบประกันคุณภาพให้เป็นส่วนหนึ่งในการทำงาน การทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยเริ่มจากการนำเสนอประเด็นของการประกันคุณภาพในงานนั้น การดำเนินงานเกี่ยวกับการประกันคุณภาพ การประเมินผลการประกันคุณภาพ และการนำผลการประเมินไปปรับปรุงและพัฒนางานต่อไป

3. ดำเนินการประสานงานเกี่ยวกับการประกันคุณภาพของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์กับงานประกันคุณภาพของมหาวิทยาลัย

ยุทธศาสตร์ฝ่ายสื่อการศึกษาและสังคมสัมพันธ์

เป้าหมาย

เพื่อเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อมวลชนสู่สังคมภายนอก ด้วยการสร้างสื่อการเรียนรูหลากหลายรูปแบบ ในอันที่จะช่วยกระตุ้นและพัฒนาสังคม อีกทั้งประชาสัมพันธ์หน่วยงานให้เป็นที่รู้จักแก่สังคมภายนอกมากยิ่งขึ้นในด้านชื่อเสียงและเกียรติคุณทางวิชาการของสถาบัน ตลอดจนมุ่งสร้างสัมพันธ์อันดีกับศิษย์ปัจจุบัน ศิษย์เก่ารุ่นต่าง ๆ ของสถาบัน อันอาจเป็นการช่วยเสริมสร้างเครือข่ายทางวิชาการให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นและก้าวหน้าสืบต่อไป

ยุทธศาสตร์หลัก

1. เร่งรัดการเผยแพร่ความรู้สู่สังคมผ่านสื่อต่างๆ ทั้งทางวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ ตลอดจนเว็บไซต์

2. สร้างสื่อการเรียนรู้และเผยแพร่ความรู้รูปแบบต่าง ๆ ให้แก่สังคมในวงกว้างทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ในรูปเอกสารตำราและสื่ออื่น ๆ

3. เร่งรัดการประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานเป็นที่รู้จักแก่สังคมภายนอก โดยให้มีการจัดกลุ่มติดตามสถานการณ์ เขียนบทความแสดงความคิดเห็น ปรับปรุงจดหมายข่าว และจัดทำสื่อลักษณะต่าง ๆ เพื่อแนะนำสถาบัน

4. สร้างความสัมพันธ์กับศิษย์เก่าของสถาบันด้วยการส่งข่าวสาร เชิดชูและชื่นชมศิษย์เก่าประสานกับชมรมศิษย์เก่า จัดทำทำเนียบศิษย์เก่า และเชิญศิษย์เก่ามาร่วมเสนอผลงานทาง วิชาการตามโอกาสอันควร โดยให้ศิษย์ปัจจุบันมีส่วนร่วมในกิจกรรมสานสัมพันธ์นี้

ยุทธศาสตร์การสืบสานวัฒนธรรมไทย

เป้าหมาย

เพื่อให้บุคลากรและนิสิตของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ได้เข้าถึงวิถีชีวิตของชุมชนและสืบสานศิลปะวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทยที่ดีงามเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยผ่านการอบรมบ่มนิสัย ให้ความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม พร้อมทั้งมีประสบการณ์ตรง

ยุทธศาสตร์หลัก

1. สร้างเครือข่ายในเรื่องศิลปวัฒนธรรมระหว่างสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์กับชุมชนสังคมทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย

2. สร้างและผลิตสื่อเผยแพร่ความรู้เพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยที่จะทำให้ บุคลากและนิสิตได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและศิลปะของไทย ในรูปผลงานที่สร้างสรรค์

3. จัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน สังคม เพื่อให้บุคลากรและนิสิตได้เรียนรู้วัฒนธรรมของท้องถิ่นทั้งจากชีวิตจริงและจากแหล่งรวบรวมความรู้จากชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ

4. ทำงานวิจัยเพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยและนำผลการวิจัยที่ได้ออกเผยแพร่สู่ชุมชนและสังคมทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยอย่างเป็นรูปธรรม

ยุทธศาสตร์ที่มุ่งหวัง

ผู้บริหารสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ปัจจุบัน บริหารงานตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดขึ้นจากการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน อุปสรรค และโอกาสของสถาบันฯ (SWOT Analysis) ซึ่งได้กระทำร่วมกันของบุคลากรทั้งปวง และพิจารณาให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยด้วย ในโอกาสต่อไปสถาบันฯ จะได้ทบทวนวิสัยทัศน์ และปรับยุทธศาสตร์ใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของประเทศที่เปลี่ยนไป ทางคณะผู้บริหารจะขอนำเสนอยุทธศาสตร์ที่มุ่งหวังที่สืบเนื่องจากยุทธศาสตร์ปัจจุบัน ดังนี้

ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเรียนรู้ (การเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา)

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มุ่งหวังที่จะปรับปรุงให้หลักสูตรสาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ ตอบสนองความต้องการของประเทศและของผู้เรียนมากขึ้น โดยที่จะขยายขอบข่ายของเนื้อหาสาระทางพฤติกรรมศาสตร์ ให้กว้างขวางขึ้น ซึ่งเดิมจะเน้นเรื่องการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) แต่สังคมในปัจจุบันต้องการนักวิจัยในทุกวงการ เช่น การประชาสัมพันธ์ การสาธารณสุข การตลาด และอื่น ๆ อีกมาก สถาบันฯ จึงควรร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภายรัฐและเอกชน เพื่อให้การผลิตบัณฑิตตรงกับความต้องการของหน่วยงาน และเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

ในเรื่องการพัฒนาการเรียนรู้ จำเป็นต้องขยายศักยภาพให้นิสิตและการเรียนการสอนเป็นสากลขึ้น โดยรับนักศึกษานานาชาติในบางหลักสูตรที่พร้อม คือ หลักสูตรดุษฎีบัณฑิตแบบเน้นวิจัย และปรับให้หลักสูตรแบบที่มีวิชาเรียนเป็นแบบสองภาษา เพื่อให้นิสิตนานาชาติเข้าศึกษาร่วมกับนิสิตไทยได้ในวิชาแกน ทั้งนี้ต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาคณาจารย์และขยายความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยต่างประเทศ และการปรับระบบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยให้สอดรับหรือเอื้ออำนวยต่อกันได้ การพัฒนาศักยภาพนิสิตที่สถาบันฯ กระทำอยู่ต้องดำเนินต่อไปอย่างเข้มข้นจริงจัง และประสานกับทั้งฝ่ายคณาจารย์และคณะกรรมการนิสิตของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ด้วย

สิ่งสำคัญที่จะขาดไม่ได้คือ บรรยากาศแห่งการเรียนรู้ด้วยปัญญา ความสนใจใฝ่รู้ การร่วมเรียนร่วมรู้ระหว่างคณาจารย์ นิสิต และนักวิชาการ ซึ่งจะต้องเข้มแข็งที่สถาบันฯ ทั้งคณาจารย์และนิสิตจะต้องตื่นตัวในกิจกรรมวิชาการที่มีผู้จัดขึ้น ซึ่งความเข้มแข็งดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยภาวะผู้นำ การเป็นแบบอย่าง และลงมือกระทำอย่างจริงจังของผู้บริหารและผู้รับผิดชอบหลักสูตรด้วย

อาจารย์ ดร.วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

ยุทธศาสตร์การบริหารและแผนงาน

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ กำลังก้าวเดินไปอย่างเร่งรีบ เพื่อให้มีระบบงานที่คล่องตัว มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อให้งานในส่วนต่างๆ สามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการทำงานจะเป็นไปตามแผนงานที่จัดทำขึ้นภายใต้ยุทธศาสตร์ของสถาบันและยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัย ทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งจะมีการจัดทำงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอในการดำเนินงาน นอกจากนี้ ฝ่ายสนับสนุนวิชาการจะพัฒนาบทบาทของตนเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงาน เพื่อให้สามารถตอบสนองภารกิจต่างๆ ของสถาบันทั้งในด้าน การวิจัย การผลิตบัณฑิต การบริการทางวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ บุคลากรของสถาบันจะได้รับการส่งเสริมจากแผนพัฒนาบุคลากรให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถมากขึ้น มีความก้าวหน้าในทุกสายงาน และมีบรรยากาศในการทำงานที่มีความสะดวกสบาย ตลอดจนมีความสุขในการทำงาน

อาจารย์ ดร.พรรณี บุญประกอบ
รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารและแผนงาน

ยุทธศาสตร์เทคโนโลยีสารสนเทศและการประกันคุณภาพ

ปัจจุบันการบริหารงานและการดำเนินงานต่างๆของหน่วยงานไม่ใช่เรื่องง่ายๆ ที่จะนำพาหน่วยงานไปสู่หลักชัยสมดังปณิธานที่ตั้งไว้ เพราะขณะนี้เรากำลังอยู่ท่ามกลางกระแสของการแข่งขัน การเปลี่ยนแปลงและความผันผวนทางเศรษฐกิจ การยุบรวมหน่วยงานต่างๆเข้าไว้ด้วยกัน ตลอดจนรวมถึง สภาวะคุกคามต่อความสันติสุขของสังคม ดังนั้นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้ผู้บริหารของหน่วยงานวางใจและเกิดความมั่นใจที่จะนำพาหน่วยงานฟันฝ่ากระแสแห่งความวิกฤติที่เกิดขึ้นไปได้อย่างองอาจและสง่างามนั้นก็คือการบริหารงานที่มีการตัดสินใจอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเฉียบคมบนพื้นฐานข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์มาอย่างดียิ่ง กอปรกับการที่บุคลากรทำงานอย่างมีคุณภาพ ดังนั้นเทคโนโลยีสารสนเทศและการประกันคุณภาพจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างมากโดยเฉพาะการประกันคุณภาพทั้งนี้เพราะการที่ได้รับรองจากหน่วยงานจากภายนอกว่าหน่วยงานของเรามีคุณภาพก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้หน่วยงานเป็นที่น่าเชื่อถือของสังคม ซึ่งปัจจุบันสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ก็ได้รับการประเมินจากภายนอกว่าเรามีมาตรฐานและคุณภาพในการทำงานอยู่ในระดับสูงเช่นกัน **แต่สิ่งที่สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์คาดหวังไม่เพียงแต่การทำงานอย่างมีคุณภาพเพื่อรอรับการประเมินจากหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกเท่านั้น แต่เรายังคาดหวังว่าการทำงานอย่างมีคุณภาพจะเข้ามาอยู่ในวิถีชีวิตแห่งการทำงานของบุคลากรทุกคนของสถาบัน** ทั้งนี้ เพราะถ้าหากเราประเมินคุณภาพด้วยตัวเราเอง ด้วยหลักการ ด้วยเหตุผล ด้วยจิตสำนึกที่ตระหนักในการทำงานที่มีคุณภาพแล้ว ก็จะประกันได้ว่าสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาตร์ก็จะยิ่งพัฒนามากขึ้น และไม่ว่าหน่วยงานภายนอกที่ไหนมาประเมินคุณภาพ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ก็ยังคงยืนหยัดอยู่เหนือเกณฑ์มาตรฐานและได้รับการประกันคุณภาพในระดับสูงสืบไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป จินงี่

รองผู้อำนวยการฝ่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการประกันคุณภาพ

ยุทธศาสตร์การวิจัยและจัดการความรู้เพื่อสังคม

ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัฒน์ในสังคมโลก ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วในสังคมไทย สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ในฐานะองค์การภาครัฐที่มีภารกิจหลักในการค้นคว้าวิจัย สร้างความรู้เกี่ยวกับการถ่ายทอดทางสังคมเพื่อการพัฒนาลักษณะและพฤติกรรมของคนดี คนเก่ง ในคนไทย นับเป็นเวลาต่อเนื่องกันถึง 50 ปี สถาบันฯ มีฐานความรู้ (knowledge bases) ทั้งในเชิงแนวคิดทฤษฎี ผลการวิจัยเชิงประจักษ์เกี่ยวกับสาเหตุและผลของพฤติกรรมประเภทต่างๆ เช่น พฤติกรรมครอบครัว พฤติกรรมจริยธรรม พฤติกรรมการเรียนและการทำงาน พฤติกรรมครอบครัว พฤติกรรมจริยธรรม พฤติกรรมการเรียนและการทำงาน พฤติกรรมสุขภาพกายและจิต และพฤติกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ฐานความรู้เหล่านี้ สถาบันฯ จะร่วมกันบริหารจัดการ เพื่อสร้างประโยชน์สูงสุดแก่สังคมไทยอย่างน้อยใน 2 แนวทาง แนวทางแรก คือ ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้เพื่อสร้างและขยายขอบเขตของฐานความรู้เชิงวิชาการ และแนวทางที่สอง คือ ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาความรู้เข้าสู่การประยุกต์ใช้ เสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ บ้าน วัด และโรงเรียน (บวร.) ซึ่งเป็นแหล่งยุทธศาสตร์หลักในการปลูกฝังถ่ายทอดความเป็นคนดีและคนเก่ง และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่เยาวชนไทย พร้อมเสริมให้มีภูมิต้านทานแข็งแกร่ง เพียงพอที่จะเผชิญกับปัญหาต่างๆ อันเป็นผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัฒน์อย่างสร้างสรรค์

รองศาสตราจารย์ งามตา วนินทานนท์
รองผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยและจัดการความรู้เพื่อสังคม

ยุทธศาสตร์สืบสานศิลปวัฒนธรรมและกิจการพิเศษ

เป้าหมาย

เพื่อให้บุคลากรและนิสิตของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ได้เข้าถึงวิถีชีวิตของชุมชน สืบสานศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทยที่ดีงาม และพร้อมที่จะนำไปสู่การส่งเสริม สร้างสรรค์ให้เกิดงานด้านศิลปวัฒนธรรมไทย ด้วยการเผยแพร่สู่ชุมชนทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ตลอดจนนานาชาติ ให้ตระหนักถึงภูมิปัญญาไทย โดยการผ่านสื่อทางด้านเว็บไซต์

ยุทธศาสตร์หลัก

1. พัฒนาหลักสูตรของสถาบันฯ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้เกิดในนิสิต และในหลักสูตรการเรียนให้มีกิจกรรมที่เป็นภาคปฏิบัติ โดยมีการนำนิสิตออกฝึกปฏิบัติงาน เพื่อให้เข้าถึงวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น โดยให้นิสิตได้สัมผัสชีวิตจริง เรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ

2. ทำงานวิจัยเพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยให้มากขึ้น โดยการหาเทคนิควิธีการที่จะทำให้ชนรุ่นใหม่หันมาสนใจ และพร้อมที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ประเพณีอันดีงาม ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บรรพบุรุษไทยได้สั่งสมมา

3. สร้างเครือข่ายด้วยการทำวิจัยข้ามวัฒนธรรมเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ในลักษณะการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม กิจกรรม ประเพณีอันดีงามของไทย ตลอดจนภูมิปัญญาไทยท้องถิ่นด้วย

4. สร้างและผลิตสื่อเผยแพร่ความรู้เพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยที่จะทำให้บุคลากรและนิสิตได้เรียนรู้วัฒนธรรมและศิลปะของไทย และพร้อมที่จะนำไปเผยแพร่สู่ชุมชนทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ตลอดจนนานาชาติโดยผ่านทางเว็บไซต์

รองศาสตราจารย์ อัจฉรา สุขารมณ์

รองผู้อำนวยการฝ่ายสืบสานศิลปวัฒนธรรมและกิจการพิเศษ

ยุทธศาสตร์สื่อการศึกษาและสังคมสัมพันธ์

ภาพแห่งอนาคตเชิงยุทธศาสตร์ด้านสื่อการศึกษาและสังคมสัมพันธ์ควรจะเป็นอย่างไร

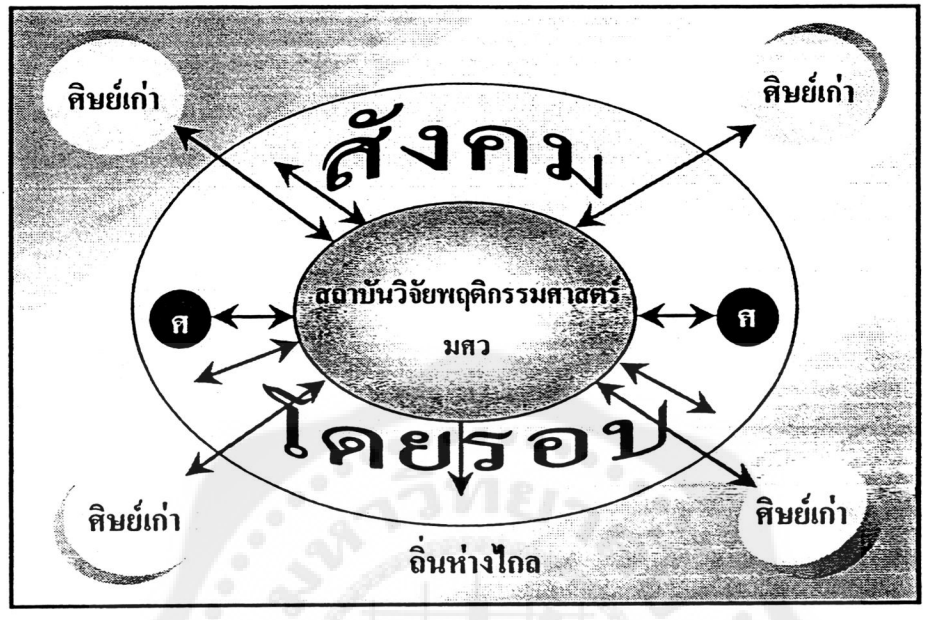

ศ : ศิษย์เก่า

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตั้งอยู่ท่ามกลางสังคมหลากหลาย โดยรอบทั้งใกล้และไกล ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อม รวมทั้งศิษย์เก่าที่สำเร็จการศึกษาออกไปแล้ว สายสัมพันธ์ที่สถาบันฯ ควรจะพึงมีต่อสังคมโดยรอบทั้งใกล้และไกล อาจกระทำได้โดยใช้สื่อการศึกษาเป็นตัวเชื่อมโยง กล่าวคือ ในอนาคตสภาพสังคมยังคงต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ ด้วยความเจริญก้าวไกลของวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ สื่อการศึกษาจะเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่สถาบันฯ สามารถเลือกใช้หรือผลิตความรู้เพื่อเผยแพร่สู่สังคมได้ตลอดเวลาผ่านสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ อินเตอร์เน็ต หรือ เว็บไซต์ แม้กระทั่ง จดหมายข่าว หรือ เอกสารสิ่งพิมพ์อื่นๆ นอกเหนือจากตำรา ทั้งนี้ เพื่อให้ความรู้ ข่าวสารอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลในสังคม ในขณะเดียวกันผลพลอยได้ก็คือ ทำให้สถาบันฯ และมหาวิทยาลัยของเราเป็นที่รู้จักของบุคคลในสังคมทั่วไปมากยิ่งขึ้น และยังสามารถกระชับความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันฯ กับศิษย์เก่าที่ทำงานกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายทางวิชาการได้อย่างแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้นและอีกยาวไกล

ภาพแห่งอนาคตเชิงยุทธศาสตร์สื่อการศึกษาและสังคมสัมพันธ์ สามารถที่จะเป็นจริงได้อย่างแน่นอน ตราบเท่าที่ยังคงมีการรวมพลังกันอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องตลอดไป

อาจารย์ ดร.มนัส บุญประกอบ

รองผู้อำนวยการฝ่ายสื่อการศึกษาและสังคมสัมพันธ์

วิสัยทัศน์การทำงานของฝ่ายวิเทศสัมพันธ์

ส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ให้แก่นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา เริ่มที่การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ให้เป็นแบบสากล โดยเชิญอาจารย์ชาวต่างประเทศที่อยู่ในเมืองไทยมาสอนนิสิตอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ทั้งนี้โดยพิจารณาธรรมชาติของรายวิชาที่สถาบันฯ เปิดสอนอยู่ประกอบด้วย เพื่อสามารถเลือกอาจารย์ชาวต่างประเทศที่จะเชิญมาสอนให้เหมาะสมตามแต่ละรายวิชาต่างๆ ซึ่งการเชิญอาจารย์ชาวต่างประเทศมาสอนนี้ จะเป็นการเปิดโอกาสให้นิสิตของสถาบันฯ ได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ในมุมมองที่กว้างขวางมากขึ้น และนิสิตอาจได้แนวคิดหรือประเด็นการวิจัยที่จะนำมาพัฒนาเป็นหัวข้อทำวิทยานิพนธ์ต่อไปได้ พร้อมกันนี้ควรส่งเสริมศักยภาพทางด้านภาษาอังกฤษของนิสิต ซึ่งโดยพื้นฐานของนิสิตที่เข้าศึกษาในสถาบันฯ จะมีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษในระดับหนึ่งอยู่แล้ว ดังนั้นหากสถาบันฯ ช่วยส่งเสริมในด้านนี้ก็จะเป็นการดีสำหรับนิสิต ที่พวกเขาจะมีแหล่งข้อมูลทางวิชาการภาษาต่างประเทศสำหรับการค้นคว้าทำวิจัยเพิ่มขึ้น ทั้งนี้สถาบันฯ สามารถให้การสนับสนุนโดยการขอความร่วมมือจากอาจารย์ชาวต่างประเทศที่มีความร่วมมือทางวิชาการกับทางสถาบันฯ อยู่ เช่น Prof. Dr.Stuart Carr ให้ผลิตสื่อวิดีทัศน์การสอนของอาจารย์เรื่องที่อยู่ในขอบข่ายพฤติกรรมศาสตร์ส่งให้สถาบันฯ ใช้เป็นสื่อประกอบการเรียนการสอน

นอกจากนี้ ทางสถาบันฯ ต้องเร่งสานต่องานพัฒนาเครือข่ายทางวิชาการกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ โดยเร่งค้นหามหาวิทยาลัยที่เปิดสอนสาขาวิชาที่เกี่ยวเนื่องทางพฤติกรรมศาสตร์ พิจารณาว่ามหาวิทยาลัยนั้นมีความเด่นในเรื่องใดแล้วเก็บเป็นฐานข้อมูลไว้ เพื่อประโยชน์สำหรับการเติมเต็มความรู้ ความเชี่ยวชาญทางวิชาการในเรื่องต่างๆ ซึ่งกันและกัน และร่วมมือด้านการทำวิจัยซึ่งอาจจะเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือการทำวิจัยข้ามวัฒนธรรมร่วมกัน เพื่อที่จะได้องค์ความรู้ใหม่ๆ มาพัฒนาสังคมไทยในภาพรวม ในขณะเดียวกันทางสถาบันฯ ก็ต้องเร่งหาแหล่งทุนจากต่างประเทศที่เห็นคุณค่าของการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์สู่การแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมศาสตร์พร้อมทั้งให้การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่นิสิตผู้ที่ต้องการศึกษาในหลักสูตรนี้

อาจารย์ ดร.ยุทธนา ไชยจูกุล
ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิเทศสัมพันธ์

งานวิจัยและผลงานวิจัยดีเด่น

ดังได้กล่าวในในประวัติของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ว่า สถาบันฯ มีวัตถุประสงค์หลักในตอนเริ่มต้นคือการวิจัยค้นคว้าเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กเพื่อจะได้จัดการศึกษาได้อย่างเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในสังคม โดยมุ่งจะแก้ปัญหาทางการศึกษาที่เกิดจากการนำเอาทฤษฎีและหลักการที่พัฒนาขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าในวัฒนธรรมหนึ่งมาใช้กับอีกวัฒนธรรมหนึ่ง ปัญหาที่วิจัยเป็นปัญหาที่พบประจำในโรงเรียน เช่น ปัญหาเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล ระเบียบวินัยในโรงเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นอกจากนี้ยังศึกษาปัญหาเกี่ยวกับตัวเด็ก (พัฒนาการทางกาย และบุคลิกภาพ ผลการเรียนและสติปัญญา) ครอบครัวของเด็ก (ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู) และสังคม (อิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็ก) ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษามาจากสาขาวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา และการศึกษา

ปัจจุบันสถาบันฯ ได้ขยายขอบข่ายงานวิจัยให้กว้างขวางขึ้น จากการศึกษาเรื่องของเด็ก ครอบครัว และอิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการเด็กไปสู่บุคคลทุกวัยและครอบคลุมในหลายด้าน กล่าวคือ งานวิจัยด้านคุณธรรมจริยธรรม (เช่น จริยธรรมของเยาวชน ลักษณะทางพุทธศาสนา วินัยในตนเอง) ด้านการทำงาน (เช่น รูปแบบการบริหารจัดการที่ดี พลังจูงใจในการทำงาน หลักสูตรสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา) ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงาน (เช่น การอนุรักษ์แหล่งน้ำ กรณีศึกษาคลองแสนแสบ ครอบครัวกับการอนุรักษ์สิ่วแวดล้อมของเด็ก พฤติกรรมประหยัดน้ำและไฟฟ้า) ด้านปัญหาสังคม (เช่น การใช้สารเสพติด การลวนลามทางเพศ) ด้านครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดู (เช่น ดัชนีของคุณภาพชีวิตสมรส ชุดพัฒนาเด็กอย่างมีคุณภาพ รูปแบบการแสดงความรักของมารดา)

งานวิจัยของสถาบันฯ ในปัจจุบันนอกจากมีความหลากหลายในเชิงเนื้อหาสาระแล้ว ยังมีความเป็นสหวิทยาการมากขึ้น มีความพยายามหาคำตอบให้แก่ปัญหาวิจัย โดยการใช้แนวคิดจากหลายศาสตร์ ทั้งทางจิตวิทยา สังคมวิทยา การศึกษา รัฐศาสตร์ และศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้อง โดยในแต่ละงานวิจัยอาจมีจุดเน้นที่บางศาสตร์มากกว่าศาสตร์อื่น ระเบียบวิธีการวิจัยที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน มีทั้งการวิจัยในเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการผสานวิธีวิทยาการวิจัย ทั้งนี้เพื่อให้สามารถตอบคำถามวิจัยได้ครอบคลุมหลายแง่มุมมากขึ้น

เนื่องจากการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ เป็นการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ซึ่งมีเป้าหมายสุดท้ายคือความเป็นอยู่ที่ดีของบุคคลและสังคม จึงมีประโยชน์ในเชิงประยุกต์สูง แต่สำหรับบางเรื่องก็เน้นหนักไปในเชิงของการสะสมและขยายความรู้ งานวิจัยของสถาบันฯ มักครอบคลุมทั้งการหาปัจจัยนำหรือปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรม ผลของพฤติกรรมนั้นต่อเรื่องต่าง ๆ กระบวนการเกิดพฤติกรรมและการพัฒนาเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์

โดยภาพรวมอาจกล่าวได้ว่า งานวิจัยของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ได้ขยายขอบข่ายจากเดิมที่ศึกษาเด็ก ไปสู่บุคคลทุกกลุ่มหลายระดับอายุ จากเนื้อหาเรื่องเด็กและการอบรมเลี้ยงดู ไปสู่เรื่องอื่น ๆ อีกหลายเรื่อง จากการใช้วิธีวิทยาแบบเดียว เป็นการผสานวิธีวิทยา และจากการเน้นศาสตร์เดียวไปสู่สหวิทยาการ จึงจัดได้ว่างานวิจัยของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ปัจจุบันมีศักยภาพที่จะตอบปัญหาของมนุษย์และสังคมได้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปและที่มีความซับซ้อนได้เป็นอย่างดี

งานวิจัยของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ที่ได้รับรางวัลจากหน่วยงานต่างๆ ดังนี้

สภาวิจัยแห่งชาติ

รายงานการวิจัย ฉบับที่ 12

อิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็กที่หมู่บ้านพรานเหมือน ตำบลบ้านขาว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี และหมู่บ้านอุเม็ง ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เล่มที่ 2 (2512) (นิยม คำนวณมาสก และคณะ)

รายงานการวิจัย ฉบับที่ 15

พฤติกรรมของเด็กไทยวัยรุ่นที่ขัดกับสังคม (2516) (ปรีชา ธรรมา และ ถาวร เกิดเกียรติพงศ์)

รายงานการวิจัย ฉบับที่ 21

จริยธรรมของเยาวชนไทย (2520) (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจนปัจจนึก)

รายงานการวิจัย ฉบับที่ 82

การวิเคราะห์ดัชนีเชิงเหตุและผลของคุณภาพชีวิตสมรสในครอบครัวไทย (2544) (รศ. งามตา วนินทานนท์)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

รายงานการวิจัย ฉบับที่ 45

การวิเคราะห์แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยโมเดลโลจิสติก (2534) (ผจงจิต อินทสุวรรณ)

รายงานการวิจัย ฉบับที่ 47

การวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทยโดยใช้การวิเคราะห์เมต้า (2535) (ดุษฎี โยเหลา)

คณะกรรมการแห่งชาติเพื่อการวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย

รายงานการวิจัย ฉบับที่ 50

ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร (2536) (งามตา วนินทานนท์)

การประชุมวิชาการประจำปีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รายงานการวิจัย ฉบับที่ 59

ปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมอนุรักษ์น้ำของครูประถมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร (2539) (ดุษฎี โยเหลา และคณะ)

รายงานการวิจัย ฉบับที่ 81

ผลของรางวัลภายนอก และการรับรู้ความสามารถของตนที่มีต่อแรงจูงใจภายในของนักเรียน (2544) (วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี)

รายชื่อปริญญานิพนธ์ที่ได้รับรางวัลผลงานวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย

ปี 2540

รางวัลวิทยานิพนธ์ รางวัลที่ 3

เรื่อง "ประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะพุทธศาสนาและทางจิตของนิสิตในกรุงเทพมหานคร" *นางสาวจิรวัฒนา มั่นยืน*

ปี 2541

รางวัลวิทยานิพนธ์ รางวัลที่ 3

เรื่อง "ผลของการฝึกอบรมทางพุทธพฤติกรรมศาสตร์ต่อจิตลักษณะและประสิทธิผลของครู" *ผศ.ดร.อ้อมเดือน สดมณี*

รางวัลวิทยานิพนธ์ รางวัลชมเชย

เรื่อง "ลักษณะทางศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของเยาวชนไทยจากชุมชนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง" *นางสาววรรณะ บรรจง*

ปี 2544

รางวัลวิทยานิพนธ์ รางวัลระดับชมเชย

เรื่อง "การศึกษาตัวแปรที่ส่งผลต่อการมุ่งวิจัยเพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์" *นายวินัย ดำสุวรรณ*

ปี 2545

รางวัลวิทยานิพนธ์ รางวัลระดับชมเชย

เรื่อง "อิทธิพลของพฤติกรรมการเป็นสมมชิกที่ดีขององค์การต่อการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ : ศึกษาอิทธิพลทางตรง อิทธิพลคั่นกลาง และอิทธิพลสอดแทรก"
นางสาววิริณธิ์ ธรรมนารถสกุล

รางวัลวิทยานิพนธ์ รางวัลระดับดี

ข้อเรื่อง "ปัจจัยด้านจิตสังคมของผู้ดูแลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมให้การสนับสนุนทางสังคมและผู้ติดเชื้อเอดส์" *นางสาวทิพย์สุดา จันทร์แจ่มหล้า*

ปี 2548 รางวัลวิทยานิพนธ์ รางวัลระดับชมเชย

เรื่อง "ปัจจัยเชิงสาเหตุพหุระดับของของผลการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ : ศึกษาปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานและปัจจัยระดับบุคคล" *นางสาววิริณธิ์ ธรรมนารถสกุล*

รางวัลจากการประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปี 2545

รางวัลวิทยานิพนธ์ รางวัลระดับดี

เรื่อง "ผลการฝึกอบรมภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงของผู้นำนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์"
นางสาวรัตติกรณ์ จงวิศาล

งานหลักสูตรและการเรียนการสอน

หลักสูตร

ปี พ.ศ. 2499 เป็นปีแรกที่สถาบันฯ ร่วมมือกับวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร เปิดสอนหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาจิตวิทยาพัฒนาการ รวม 13 รุ่น เพื่อผลิตบุคลากรสำหรับสถาบันฯ และเป็นการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเด็ก และวิธีการวิจัยให้กับครูอาจารย์โดยเฉพาะในกระทรวงศึกษาธิการในตอนเริ่มต้น ในปี พ.ศ. 2517 ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ ได้นำหลักสูตรจิตวิทยาของสถาบันฯ ไปทำการสอนที่คณะ ต่อมาด้วยการเล็งเห็นความจำเป็นในการมีหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา สถาบันฯ จึงได้พัฒนาหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต (วท.ม.) และดุษฎีบัณฑิต (วท.ด.) สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ กำลังสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรคือ ศาสตราจารย์ ดร. ควงเดือน พันธุมนาวิน

ในปี พ.ศ. 2527 สถาบันฯ เริ่มเปิดสอนหลักสูตรปริญญาโทวิทยาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ ต่อมาได้ปรับปรุงหลักสูตรนี้ให้เป็นหลักสูตรต่อเนื่องจนถึงระดับปริญญาเอกในสาขาเดียวกัน โดยได้รับอนุมัติจากทบวงมหาวิทยาลัยให้ใช้หลักสูตรได้เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2536 และเปิดรับนิสิตในหลักสูตรต่อเนื่อง ตั้งแต่ปีการศึกษา 2537 นอกจากนั้นได้เปิดสอนหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ภาคพิเศษ สาขาเดียวกันในปีการศึกษา 2542 ต่อมามีการพัฒนาหลักสูตรวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต ให้เป็นหลักสูตร แบบ 1 (เน้นวิจัย) สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ ซึ่งได้รับอนุมัติจากสภามหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2545 ได้เปิดรับนักศึกษารุ่นแรกในปีการศึกษา 2545 และในหลักสูตรนี้ ทางสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์จะพัฒนาให้มีความเป็นนานาชาติ โดยการสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ภายใต้โครงการพัฒนาบัณฑิตศึกษาเพื่อพัฒนาอุดมศึกษาไทย ซึ่งมีระยะเวลา 5 ปี (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2545 – 2549) นิสิตรุ่นแรกเป็นชาวอินเดีย 1 คน

การเรียนการสอน

ในการจัดการเรียนการสอน มีการควบคุมคุณภาพจากคณะกรรมการบริหารหลักสูตร ซึ่งจะพิจารณาตั้งแต่รายนามอาจารย์ผู้สอน สังเขปรายวิชา (course syllabus) พร้อมทั้งเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล สถาบันฯ ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณเพื่อการจัดกิจกรรมในรายวิชา ตั้งแต่การจัดสัมมนาของนิสิต การดูงาน การฝึกวิจัย และการให้ทุนทำวิจัยแก่นิสิต

งานการเรียนของนิสิตและการวิจัยของคณาจารย์จะมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยง และเอื้อประโยชน์ต่อกันอย่างยิ่ง ตั้งแต่การถ่ายทอดความรู้ทั้งด้านเนื้อหาและประสบการณ์วิจัยของอาจารย์แก่นิสิตแล้ว นิสิตยังได้มีโอกาสร่วมงานวิจัยกับอาจารย์ ทั้งในแง่ผู้ช่วยนักวิจัยและผู้ร่วมวิจัยด้วย นิสิตจึงได้ทั้งความรู้ทางทฤษฎีและประสบการณ์ตรง ทำให้นิสิตมีความลึกซึ้งและมีความสามารถทางการวิจัยสูง จะเห็นได้ว่างานวิจัยและปริญญานิพนธ์หลายเรื่องของนิสิตได้รับรางวัลจากสถาบันวิชาการระดับชาติ ดังนั้นการที่สถาบันวิจัยมีหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาจึงเป็นสิ่งที่เกิดประโยชน์อย่างสูงทั้งต่อคณาจารย์และต่อนิสิตเอง

นอกจากกิจกรรมการเรียนแล้ว สถาบันฯ ยังจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรโดยโครงการพัฒนาศักยภาพนิสิต เพื่อการพัฒนานิสิตในด้านความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ บุคลิกภาพ ความเป็นผู้นำ และความมีจิตสำนึกเพื่อสังคม และปัจจุบันได้มีการก่อตั้งคณะกรรมการนิสิต สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ เพื่อประโยชน์ทางด้านวิชาการของนิสิตเอง ด้านการบริการวิชาการแก่สังคมและการประสานงานกับสถาบันเพื่อดำเนินกิจกรรมวิชาการ

อาจกล่าวได้ว่าหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอนของสถาบันฯ เป็นอีกภารกิจหนึ่งที่สถาบันฯ มีความภาคภูมิใจในคุณภาพและมีความมุ่งหวังที่จะพัฒนาให้มีความก้าวหน้า ทันสมัย ตอบสนองต่อความต้องการของประเทศชาติและของผู้เรียน และมีคุณภาพระดับสากลมากขึ้นต่อไปในอนาคต

จุดเด่นทางวิชาการ

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งดำเนินการมาครบรอบ 50 ปี เป็นผู้นำที่สำคัญในการสะสมองค์ความรู้ในเรื่องต่อไปนี้

การสร้างและสะสมองค์ความรู้เรื่องครอบครัว

นับถึงปัจจุบันเป็นเวลาเกือบ 50 ปี ที่สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ได้ทำการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับสาเหตุและผลของพฤติกรรมในครอบครัวไทย เช่น วิธีการปลูกฝังอบรมเด็กที่เหมาะสมในวัยต่าง ๆ วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน เป็นต้น สถาบันมีองค์ความรู้ทางด้านครอบครัวสะสมอยู่มาก และได้ทำการประยุกต์ลงสู่สังคมและชุมชนในโครงการเสริมสร้างชุมชนพัฒนาเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง จนถึงปัจจุบัน งานวิจัยฉบับที่ 82 ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ เรื่อง "การวิเคราะห์ดัชนีเชิงเหตุและผลของคุณภาพชีวิตสมรสในครอบครัวไทย" โดย รองศาสตราจารย์งามตา วนินทานนท์ และคณะ ได้รับรางวัลผลงานวิจัยระดับดีเยี่ยมประจำปี 2547 จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

จุดกำเนิดของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน เมื่อครั้งที่ทำการวิจัยและสอนอยู่ที่สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้เป็นผู้ที่เริ่มต้นศึกษาและทำการวิจัยอย่างลึกซึ้งในเรื่องจริยธรรม โดยทำการวิจัยร่วมกับ ดร.เพ็ญแข ประจนปัจจนึก ในปี พ.ศ.2520 เรื่องจริยธรรมของเยาวชนไทย ซึ่งเป็นรายงานการวิจัยฉบับที่ 21 ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ และได้รับรางวัลงานวิจัยจากสภาวิจัยแห่งชาติ ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน ก็ได้เขียนตำรา พฤติกรรมศาสตร์เล่ม 2 จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา ในปี พ.ศ.2523 และเรื่อง ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับสุขภาพจิต และจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่น ในปี พ.ศ.2524 ซึ่งเป็นรายงานการวิจัย ฉบับที่ 26 ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ต่อมา ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้ประมวลผลการวิจัยจำนวนมากที่ทำการวิเคราะห์หาสาเหตุของพฤติกรรมต่างๆ ที่น่าพึงปรารถนาของคนไทย แล้วนำมาสรุปผล และนำเสนอในรูปของต้นไม้ และเสนอเป็นทฤษฎี ชื่อว่า ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ที่นำออกเผยแพร่ตั้งแต่ พ.ศ. 2526 และเสนอเต็มรูปแบบในปี พ.ศ.2531

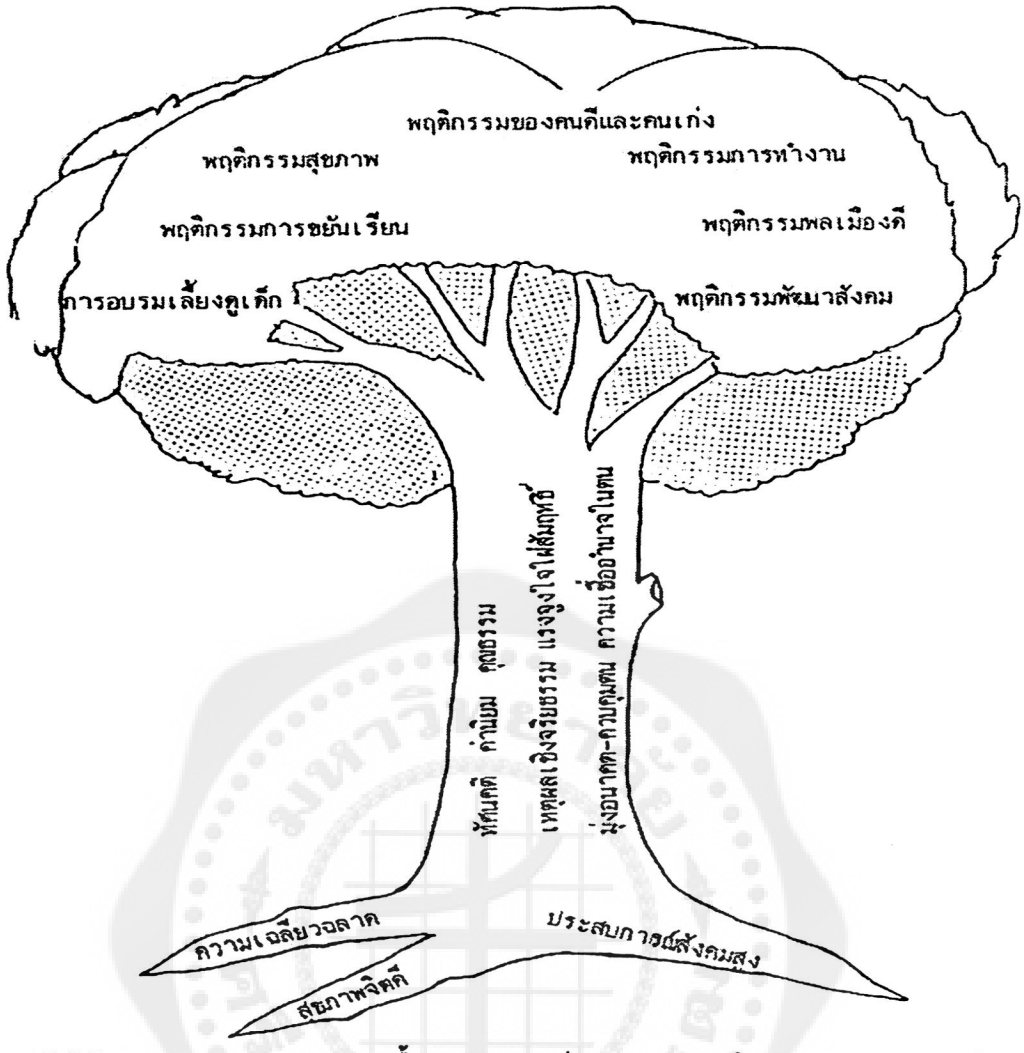

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม แสดงจิตลักษณะพื้นฐาน และองค์ประกอบทางจิตใจของพฤติกรรมทางจริยธรรม

แหล่งศึกษาวิจัยปรีชาเชิงอารมณ์ (Emotional Intelligence)

ปรีชาเชิงอารมณ์ หรือ ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) เป็นเรื่องที่นักวิชาการและบุคคลทั่วไปให้ความสำคัญและส่งเสริม เมื่อแนวคิดเรื่องปรีชาเชิงอารมณ์ได้เพร่หลายจากต่างประเทศสู่ประเทศไทย สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งตระหนักเห็นความสำคัญของการมีปรีชาเชิงอารมณ์ว่าจะช่วยให้บุคคลทำงานได้อย่างมีประสิทธิผลและยั่งยืน และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ก็ได้ดำเนินการศึกษา วิจัย อบรม ในเรื่องนี้ตลอดมา กิจกรรมที่สถาบันวิจัยจัดขึ้นซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นแหล่งสำคัญในประเทศไทยที่ศึกษาและสนใจเรื่องปรีชาเชิงอารมณ์อย่างต่อเนื่องและจริงจัง จนเป็นแหล่งที่นักวิชาการอื่น ๆ มาแสวงหาข้อเสนอแนะและคำปรึกษาที่สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มีดังนี้

1. จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง อีคิวกับความสำเร็จในการทำงาน
2. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การพัฒนา EQ ในเด็กอนุบาล จำนวน 2 ครั้ง
3. จัดการประชุมวิชาการประยุกต์ เรื่อง EQ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในสหัสวรรษใหม่
4. จัดตั้งชมรมผู้สนใจอีคิว ซึ่งกรรมการหลักคือ คณาจารย์ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

5. การวิจัยเรื่อง การสร้างและพัฒนามาตรวัดปรีชาเชิงอารมณ์ของวัยรุ่นไทย
6. การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ตามแนวพุทธศาสนาในเยาวชนไทย
7. มีวิชา วป 734 ปรีชาเชิงอารมณ์กับคุณภาพชีวิตการทำงาน

พัฒนาการด้านเอกลักษณ์แห่งตน (Ego Identity) ในคนไทย

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ได้ใช้ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอีริคสัน (Erikson's Psychosocial Theory) เป็นหลักในการศึกษาวิจัยพัฒนาการของคนไทย ตั้งแต่เริ่มแรกก่อตั้ง ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา ได้พบเครื่องมือพัฒนาการทางจิตสังคมของอีริคสัน ขั้นที่ 1 ถึง 7 สร้างโดย Oches and Plng (1986) เป็นเครื่องมือวัดด้วยวิธีมาตรประมาณค่า (Sumnated Ratings Method) ที่มีคุณภาพสูงและสะดวกต่อการใช้มากกว่าแบบวัดประเภทอื่นที่ เคยมีมาในอดีต ทำให้คณาจารย์และนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาของสถาบัน ฯ หันมาสนใจศึกษาทฤษฎีนี้มากขึ้น และได้ผลิตผลงานวิจัยออกมาหลายเรื่อง ปัจจุบันสามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ยังไม่เคยมีในสถาบันวิจัยใดๆ มาก่อน นั่นคือ ปัจจัยเชิงสาเหตุและปัจจัยเชิงผลของการบรรลุเอกลักษณ์แห่งตน (Ego Identity Achievement) ซึ่งเป็นพัฒนาการขั้นที่ 5 ตามทฤษฎีของอีริกสัน

ปัจจัยเชิงสาเหตุและปัจจัยเชิงผลของการบรรลุเอกลักษณ์แห่งตน ที่ทำให้นักเรียนและนิสิตนักศึกษามีพัฒนาการขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 5 สมบูรณ์ขึ้น คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมจากครอบครัว ซึ่งได้แก่การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมาก และแบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ (อุษา ศรีจินดารัตน์ 2533 งามตา วนินทานนท์ และคณะ 2545)
2. วิชาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสังคมที่นิสิตได้เรียนรู้จากหลักสูตรระดับอุดมศึกษา
3. การได้เข้าร่วมทำกิจกรรมในชมรมต่างๆ เช่น ชมรมพุทธศาสตร์ในมหาวิทยาลัยรวมทั้งประสบการณ์ในการบวชเรียนระหว่างการศึกษา

ปัจจัยเชิงผลของพัฒนาการเอกลักษณ์แห่งตน คือ

1. เป็นพื้นฐานสำคัญที่ก่อให้เกิดพัฒนาการทางจิตด้านความสนิทชิดใกล้ (Intimacy Ability) ในหนุ่มสาว สามีและภรรยา (งามตา วนินทานนท์ และคณะ 2545)
2. แม่ที่บรรลุเอกลักษณ์แห่งตนมากเท่าใด ก็อบรมเลี้ยงบุตรก่อนวัยเรียนอย่างเหมาะสมเท่านั้น ทำให้บุตรมีความสามารถในการปรับตัวทางสังคมดี (ดุจเดือน พันธุมนาวิน และคณะ 2537)
3. นิสิตนักศึกษา และครูที่สามารถบรรลุเอกลักษณ์แห่งตนได้มากเท่าใด ก็มีพฤติกรรม
. การมีส่วนร่วมทางการเมืองและพฤติกรรมสนับสนุนการเมืองมากเท่านั้น (นภา ปิยะศิรินันท์ 2541, ศุภชัย สุพรรณทอง 2544 และ วรรณะ บรรจง 2546)

นอกจากนี้ งามตา วนินทานนท์ และ ดุษฎี โยเหลา (2547) ยังได้วิจัยพบในคนไทยว่า พัฒนาการทางจิตสังคมขั้นที่ 1 ถึง 4 เป็นพื้นฐานของพัฒนาการเอกลักษณ์แห่งตน (ขั้นที่ 5) และพัฒนาการเอกลักษณ์แห่งตนมีความสำคัญต่อพัฒนาการด้านความสนิทชิดใกล้ (ขั้นที่ 6) ด้วย นับเป็นข้อค้นพบล่าสุดในคนไทยที่ยืนยันความสัมพันธ์ของพัฒนาการขั้นต่าง ๆ ตามทฤษฎีของอีริคสัน

จุดเด่นงานบริการวิชาการ

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มีโครงการบริการวิชาการหลายโครงการที่เด่น ๆ ดังนี้

1. **โครงการเสริมสร้างชุมชนพัฒนา**

วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อ

1) ให้ความร่วมมือกับโรงเรียนและชุมชน จัดอบรมครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาเด็ก เช่น ครูพี่เลี้ยงเด็ก เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาเด็กให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุข

2) นำองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ผลิตไว้ในรูปของวิดีทัศน์ สื่อสารคดี ไปเผยแพร่ประกอบการบรรยายแก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย (ดังระบุในวัตถุประสงค์ ข้อ 1) และเผยแพร่แก่โรงเรียน หน่วยงานของรัฐ ตลอดจนสมาคมหรือมูลนิธิการกุศลต่าง ๆ ซึ่งทำงานเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน

โครงการนี้ยังได้จัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอน เช่น หนังสือนิทานที่คัดสรรแล้วว่าเหมาะสม หนังสือประกอบการเรียนที่มีคุณค่า ตลอดจนสื่อต่าง ๆ ที่ช่วยเสริมพัฒนาการของเด็ก โดยได้รับการสนับสนุนจาก "โครงการรณรงค์เพื่อเด็กไทยก่อนวัยเรียน" ซึ่งเป็นงานอิสระของผู้มีอุดมการณ์ร่วมกันเพื่อพัฒนาเด็กไทยไม่เลือกชั้นวรรณะ จัดตั้งขึ้นโดยคณาจารย์ส่วนหนึ่งของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มี รศ.วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ เป็นผู้ริเริ่มและประธานโครงการ

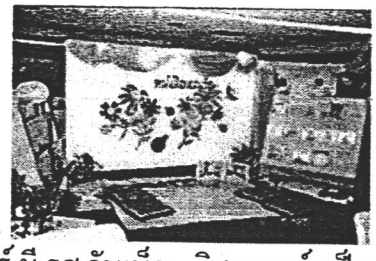

2. โครงการปรึกษาการวิจัย

วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อ

1) เพื่อให้คำปรึกษาด้านการทำวิจัยและให้ความรู้ด้านวิธีการวิจัยกับอาจารย์และนิสิตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตลอดจนผู้สนใจ

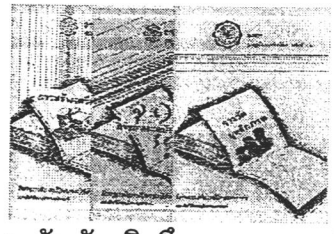

2) จัดทำจุลสารให้ความรู้ด้านการวิจัยและเผยแพร่ผลงานวิจัยของสถาบันกับหน่วยงานต่าง ๆ

3) เป็นแหล่งเสริมประสบการณ์ด้านการวิจัยแก่นิสิตระดับบัณฑิตศึกษาของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

3. โครงการวิจัยสัญจร

วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อ

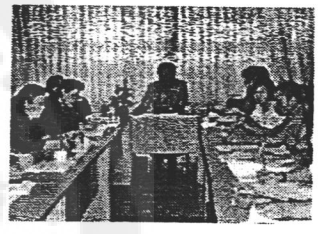

1) เพื่อให้ความรู้ด้านวิธีการวิจัยและเผยแพร่ผลงานวิจัยของสถาบันฯ พร้อมทั้งการแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการกับบุคลากรในหน่วยงานต่าง ๆ ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเพื่อการพัฒนาบุคคลและสังคม

2) เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันฯ กับหน่วยงานต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานวิจัย

4. โครงการบริการสนเทศเครื่องมือวัดทางพฤติกรรมศาสตร์และระบบฐานข้อมูลงานวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์

วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อ

1) เพื่อพัฒนาฐานข้อมูลงานวิจัยและเครื่องมือวัดทางพฤติกรรมศาสตร์ให้เป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้มากที่สุด

2) เพื่อให้บริการสนเทศที่เกี่ยวกับข้อมูลงานวิจัย บทความวิชาการ และเครื่องมือวัดทางพฤติกรรมศาสตร์แก่นิสิต คณาจารย์ และผู้สนใจทั่วไป

3) เพื่อเผยแพร่งานวิจัยและเครื่องมือวัดทางพฤติกรรมศาสตร์ของสถาบันฯ โดยผ่านระบบฐานข้อมูล ในรูปของซีดีรอม และระบบ on-line

5. โครงการประชุมปฏิบัติการเพื่อพัฒนาครูผู้สอนจริยธรรม

วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อ

1) เพื่อให้ครูมีความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็ก ทัศนคติที่ดีต่อเด็ก รวมทั้งกิจกรรมที่จะพัฒนาจิตลักษณะที่พึงปรารถนาของเด็ก รวมทั้งวิธีการพัฒนาจริยธรรมเยาวชนตามหลักวิชาทางพฤติกรรมศาสตร์

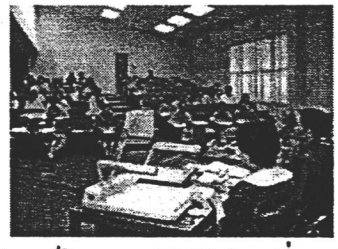

2) เพื่อให้ครู อาจารย์ ตระหนักว่าการจะพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนได้ต้องพัฒนาสาเหตุที่จิตใจและสภาพแวดล้อมจึงจะเกิดผลที่พฤติกรรมของเยาวชน และตระหนักถึงความสำคัญในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติก่อนที่จะเกิดปัญหา

6. โครงการแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์

วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อ

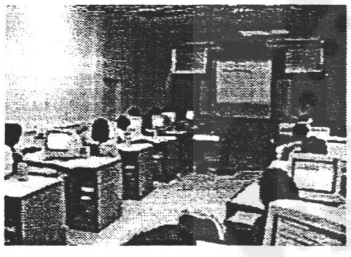

1) เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความสามารถในการแปลผลและการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์
2) สามารถเลือกใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่เหมาะสมในการวิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบต่าง ๆ ได้

นอกจากนี้สถาบันฯ ยังจัดการประชุมวิชาการและกาประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อการเผยแผ่ความรู้สู่ประชาชนอยู่เนือง ๆ เช่น การประชุมวิชาการทางพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งมักจัดในเดือนสิงหาคม เนื่องในโอกาสครบรอบการสถาปนาสถาบันฯ เป็นการนำเสนอผลการวิจัย และการประชุมอื่น ๆ เช่น การพัฒนาอีคิวเพื่อความสำเร็จในการทำงาน การพัฒนาพลังจูงใจในการทำงาน การเรียนรู้ภาษาแบบ “Whole Language” และอื่น ๆ อีกมาก

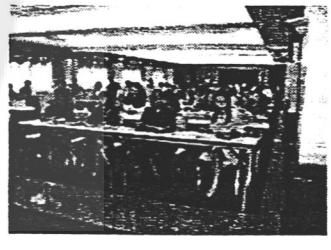

การเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชนยังกระทำผ่านสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ สถาบันฯ มีรายการวิทยุชุมชนของตนเองร่วมกับเขตวัฒนา คลื่น FM 104.25 เมกกะเฮิร์ท ในรายการ “เก็บข่าวมาคุย” และยังทำจดหมายข่าวสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ปีละ 4 ฉบับ และวารสารวิชาการชื่อ **วารสารพฤติกรรมศาสตร์** ซึ่งเป็นวารสารที่มีผู้ทบทวนบทความ (peer review)

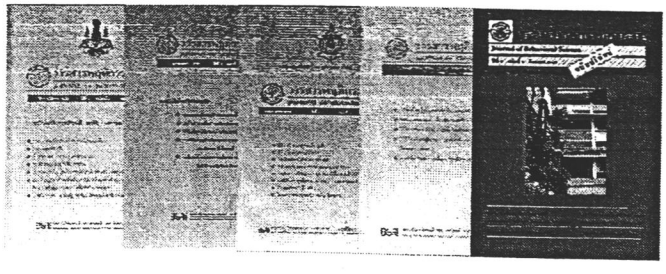

อาจกล่าวได้ว่า สถาบันฯ มีการเผยแพร่ความรู้และผลการวิจัยสู่ประชาชนในหลายกลุ่ม ด้วยวิธีการหลายรูปแบบ อย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน และมุ่งหวังจะให้เข้าถึงประชาชนและระดับนโยบายให้มากยิ่ง ๆ ขึ้นต่อไปในอนาคต

จุดเด่นงานสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทย

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ได้ดำเนินการสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทย ดังโครงการที่เด่นๆ ต่อไปนี้

1. โครงการส่งเสริมอุดมการณ์ปราชญ์ผู้ทรงศีล ได้ตั้งคณะกรรมการคัดเลือกนิสิตผู้มีความรู้ประดุจนักปราชญ์และมีความประพฤติประดุจผู้ทรงศีล เริ่มต้นตั้งแต่ปีการศึกษา 2545 – 2547 ได้มีการมอบเกียรติบัตรแก่นิสิตที่ได้รับคัดเลือกไปแล้ว 3 รุ่น

2. โครงการรณรงค์มารยาทไทย

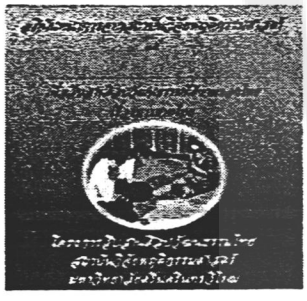

- ปีการศึกษา 2545 มหาวิทยาลัยได้มีการสนับสนุนงบประมาณดำเนินการรณรงค์มารยาทไทยเพื่อให้นิสิตได้ตระหนักถึงความสำคัญและเห็นคุณค่ามารยาทไทย มีการประกวดมารยาทไทย การวาดภาพวิถีไทย เป็นต้น
- ปีการศึกษา 2546 – 2547 สร้างและผลิตสื่อในรูปแผ่นซีดีและคู่มือ “มารยาทไทย” เผยแพร่เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามของไทยและได้เผยแพร่ไปยังหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ทั้งภาครัฐและเอกชน

3. เตรียมโครงการวิจัยและพัฒนานิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ให้มีคุณลักษณะตามอุดมการณ์ปราชญ์ผู้ทรงศีล ทั้งนี้เป็นการร่วมมือกันระหว่าง สถาบันฯ และคณะต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัย โดยเสนอเป็นคำขอตั้งงบประมาณแผ่นดินปี พ.ศ. 2549

นอกจากนี้ก็ได้ดำเนินกิจกรรมที่ส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามของไทยตลอดมา ทั้งฝ่ายบุคลากรและนิสิต เช่น ประเพณีไหว้ครู การทำบุญเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา

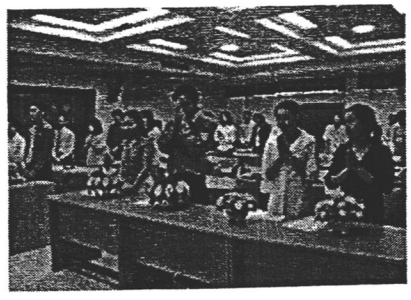

วิเทศสัมพันธ์ : ความร่วมมือกับต่างประเทศในปัจจุบัน

ที่	มหาวิทยาลัย / ประเทศ	บุคคลสำคัญที่ติดต่อด้วย	กิจกรรม
1.	International Islamic University, Malaysia	Prof.Dr. Hariyati Shahrima Abdul Majid	1. ประชุมสัมมนาบัณฑิตศึกษานานาชาติ 2. แลกเปลี่ยนนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา 3. การแลกเปลี่ยนคณาจารย์ 4. ทำวิจัยร่วมกัน
2.	Ochanomizu University, Japan	Prof. Takashi Naito	- ประชุมวิชาการเพื่อสร้างความร่วมมือด้านการวิจัยข้ามวัฒนธรรม
3.	Sheffield Hallam University, UK	Prof.Ann Macaskill Prof. Peter Ashworth	1. ประชุมวิชาการเพื่อทำวิจัยร่วมกัน 2. สัมมนาหลักสูตรนานาชาติ 3. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านการเรียนการสอนหลักสูตรเน้นวิจัย
4.	University of Pittsburgh, U.S.A.	Prof. Dr. Seth Spaulding	1. สัมมนาหลักสูตรนานาชาติ 2. ทำวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ 3. ให้คำปรึกษาโครงการวิจัยพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร
5.	Memorial University of New Foundland, Canada	Prof. Dr. George Hickmam	1. ประชุมสัมมนาเพื่อสร้างหลักสูตรสาขาการพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ 2. แลกเปลี่ยนความคิดเห็น
6.	University of Newcastle University of Sydney Victoria University Australia	Dr. John and Dr. Daphne Keats Dr. Ian Smith Dr. Terrence Seedsman	1. เป็น visiting professor บรรยายพิเศษ ในหลักสูตรปริญญาเอก (เน้นวิจัย) 2. ทำวิจัยร่วมกัน

อาจารย์และศิษย์เก่าดีเด่น

<u>อาจารย์เก่าที่ได้รับการเชิดชูเกียรติ</u> (ที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่สถาบันฯ)

ศาสตราจารย์ ดร.จรรจา สุวรรณทัต

ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน

รองศาสตราจารย์ วันเพ็ญ พิศาลพงศ์

<u>ศิษย์เก่าดีเด่น</u>

ด้านบริหาร

1. ดร.กมล สุดประเสริฐ
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทองหล่อ วงษ์อินทร์
3. รองศาสตราจารย์ ดร.วัน เดชพิชัย

ด้านวิชาการ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.สวัสดิ์ ประทุมราช
2. ศาสตราจารย์ ศรียา นิยมธรรม

ด้านพัฒนาสังคม

1. รองศาสตราจารย์ ดร.กฤตยา อาชวนิจกุล
2. ดร.วิรัติ ปานศิลา

ด้านรักและผูกพันสถาบันฯ

1. ดร.มะลิ วิมาโน
2. ดร.สุทิติ ขัตติยะ
3. อาจารย์ แสงอรุณ ธรรมเจริญ
4. นายวิสุทธิ์ อริยภิญโญ

ประวัติ ศาสตราจารย์ ดร.จรรจา สุวรรณทัต

ที่อยู่ที่บ้าน 60 ลาดพร้าว 43 แขวงสามเสนนอก เขตห้วยขวาง โทรศัพท์ 02-511-4732

ประวัติการศึกษา

ระดับปริญญาเอก	Ed.D	Colorado State College (University of Northern Colorado, U.S.A.)
ระดับปริญญาโท	M.A. (in Ed.)	University of Colorado, U.S.A.
ระดับปริญญาตรี	อ.บ. (เกียรตินิยม)	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตำแหน่งสำคัญในอดีตโดยสังเขป

- ผู้อำนวยการสถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก
- ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- กรรมการสภามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- กรรมการวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการบริหาร ทบวงมหาวิทยาลัย (ก.ม.)
- กรรมการในคณะอนุกรรมการวิชาการ ทบวงมหาวิทยาลัย (อ.ก.ม.)
- กรรมการบริหารสมาคมระหว่างชาติเกี่ยวกับการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา (International Association for the Evaluation of Educational Achievement)
- กรรมการบริหารสมาคมระหว่างชาติเกี่ยวกับการศึกษาพฤติกรรมพัฒนา (I.S.S.B.D)
- กรรมการที่ปรึกษาการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน (UNICEF)
- ประธานกรรมการพิจารณาผลงานวิชาการทางการศึกษาและจิตวิทยาของทบวงมหาวิทยาลัย
- กรรมการด้านครอบครัวในคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
- ประธานร่างและพิจารณาโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติระยะยาว สำนักงานส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ

ตำแหน่งหน้าที่ในปัจจุบันโดยสังเขป

- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ สภามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- กรรมการสาขาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
- กรรมการระดับชาติเรื่องการวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
- ประธานคณะอนุกรรมการดำเนินงานโครงการวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
- กรรมการสภามหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ (ในฐานะผู้แทนทบวงฯ)
- ประธานคณะกรรมการพิจารณาผลงานวิชาการทางการศึกษาและจิตวิทยา ของสภาสถาบันราชภัฏ และสถาบันสำนักงานข้าราชการครู กระทรวงศึกษาธิการ
- ประธานคณะกรรมการวิชาการ โครงการสารานุกรมศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- ประธานคณะกรรมการพิจารณาศัทพ์สาขาจิตวิทยา ในโครงการสารานุกรม ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการวิจัย และคณะกรรมการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- กรรมการคณะอนุกรรมการสรรหาและเชิดชูเยาวชนดีเด่นแห่งชาติ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์เยาวชน สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็กเยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ (สท)
- กรรมการที่ปรึกษาสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล
- กรรมการที่ปรึกษาพิจารณาหลักสูตรและเนื้อหาในโครงการการศึกษาไร้พรมแดนของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
- กรรมการที่ปรึกษาโครงการการวิจัยเด็กระยะยาว (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย) สำนักนายกรัฐมนตรี

ผลงานสำคัญ

มีในรูปรายงานการวิจัย บทความวิชาการ และตำราทางการศึกษาและจิตวิทยา ซึ่งได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ทั้งในประเทศและต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง

ประวัติ ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน

สถานที่ติดต่อ โครงการวิจัยแม่บท : การวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 196 พหลโยธิน จตุจักร กทม. 10900
โทรศัพท์ 02-940-6829

การศึกษา

ปริญญาเอก สาขาจิตวิทยาและจิตวิทยาสังคม University of Maryland College Park, U.S.A.
ปริญญาโท สาขาจิตวิทยาและจิตวิทยาสังคม University of Illinois, Urbana, U.S.A.
ปริญญาตรี สาขาจิตวิทยาและจิตวิทยาสังคม University of California, Berkeley, U.S.A.

ประสบการณ์ การทำงานตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน

-เริ่มรับราชการ พ.ศ. 2509 เป็นอาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
-พ.ศ.2535 ย้ายมาประจำที่ คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ สอนในระดับปริญญาโทและเอกตลอดมา ปัจจุบันเกษียณอายุราชการ
-เป็นกรรมการในคณะกรรมการสาขาปรัชญา สภาวิจัยแห่งชาติ 20 ปี (2517-2538)
-เป็นนายกสมาคมจิตวิทยาแห่งประเทศไทย (2536 – 2538)
-เป็นกรรมการในคณะกรรมการแห่งชาติเพื่อการวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย(2537-ปัจจุบัน)
-เป็นผู้อำนวยการโครงการวิจัยแม่บท : การวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย (2538-ปัจจุบัน)

งานระดับนานาชาติ

ได้รับเชิญให้ไปเสนอผลงานในการประชุมสัมมนานานาชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. ท2515 ถึงปัจจุบัน เช่น ได้รับเชิญไปเสนอผลงานในการประชุมวิชาการของนักจิตวิทยานานาชาติ คือ 24th International Congress of Applied Psychology ซึ่งจัดให้มีที่เมือง San Francisco มลรัฐ California สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 9-14 สิงหาคม 1998 (2541) เป็นต้น

และปี 2005 ที่ Victoria University of Wellington, New Zealand เรื่อง Empirical Identification of Psycho-behavioral System of Moral Reasoning Ability in Educated Thai people at three age levels. ในการประชุมของ Asian Association of Social Psychology ให้เป็นกรรมการสมาคมผู้ดูแลกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 7 ประเทศ อันประกอบด้วย ไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ เวียตนาม กัมพูชา ลาว และเมียนม่า (2548-2550)

ผลงาน

ได้ริเริ่มโครงการวิจัยและพัฒนาคนไทยให้เป็นคนดีและเก่ง ตั้งแต่ พ.ศ. 2517 จนถึงปัจจุบัน นานกว่า 30 ปี อย่างต่อเนื่อง และขยายขอบเขตของงานมาโดยตลอด จากโครงการระดับกลุ่มบุคคล ระดับหน่วยงานมาจนถึงระดับชาติในปัจจุบัน โดยได้ใช้การทำการวิจัยระดับสูงเข้ามาตรฐานสากล เพื่อสร้างพื้นฐานความรู้ในการทำงานสำคัญ 5 ด้าน คือ

ด้านการเรียนการสอน สอนระดับปริญญาโทและเอก ในหลายมหาวิทยาลัยทั้งของรัฐ และเอกชน สอนทั้งด้านเนื้อหาวิชาจิตวิทยาสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศและทางด้านเทคนิคการวิจัยขั้นสูง โดยได้เขียนตำราขั้นสูงในทั้งสองด้านนี้หลายเล่มที่ได้ใช้กันอย่างแพร่หลายมาจนบัดนี้

ด้านการวิจัย เพื่อศึกษาเหตุและแนวทางการพัฒนาเยาวชนและผู้ใหญ่ประเภทต่าง ๆ ให้เป็นคนดีและเก่งให้มากขึ้น โดยเน้นการเสริมสร้างคุณภาพบุคคล คุณภาพครอบครัว คุณภาพของครูอาจารย์และสถานศึกษา คุณภาพของผู้ปฏิบัติงานประเภทต่างๆ ทั้งหัวหน้าและลูกน้อง คุณภาพของการปลูกฝังทางพุทธศาสนา และคุณภาพของชุมชน โดยเน้นการเสริมสร้างคุณสมบัติ และป้องกันปัญหาให้แก่เยาวชนและสังคม

งานด้านการกำหนดนโยบายระดับชาติ ในสมัยรัฐบาลที่มีนายอานันท์ ปันยารชุนเป็นนายกรัฐมนตรี (2534-2535) ได้รับแต่งตั้งให้เป็นประธานคณะทำงานกำหนดนโยบายการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเด็กวัย 0-12 ขวบ

ด้านการจัดการพัฒนาเยาวชนและทรัพยากรมนุษย์ จากองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยที่กล่าวมาแล้วและของฝ่ายอื่น ๆ ได้มีการนำมาใช้พัฒนาบุคลากรในหน่วยงานราชการไทย (พ.ศ.2528 เป็นต้นมา) และองค์กรวิสาหกิจ โดยได้พัฒนาเครื่องมือวัดทางจิตและพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของคนไทย ได้ทำวิจัยจนเกิดเป็นองค์ความรู้ รวมเป็นทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม เผยแพร่และเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2524 และพัฒนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

งานด้านการพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ๆ และการพัฒนางานวิจัยทางจิตพฤติกรรมศาสตร์ในประเทศไทย ได้ให้ความสำคัญแก่การฝึกอบรมพัฒนานักวิจัยไทย โดยการถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้ ความชำนาญให้แก่นักวิจัยรุ่นหลัง มีการจัดการฝึกอบรม และเป็นวิทยากรให้แก่โครงการพัฒนานักวิจัย ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่องของระบบพฤติกรรมไทยมากกว่า 5 ปีแล้ว

รางวัล

-รางวัลผลงานวิจัยดีเยี่ยม ประจำปี 2524 รางวัลชมเชย เรื่อง *จริยธกรรมของเยาวชนไทย* จาก คณะกรรมการสาขาปรัชญา สภาวิจัยแห่งชาติ

-รางวัลชมเชย ด้านการวิจัยทางสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ประจำปี 2538 จาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ คือ การวิจัยเรื่อง *ลักษณะทางจิตและพฤติกรรมของวัยรุ่นในครอบครัวเสี่ยงและทางป้องกัน*

-รางวัลนักวิจัยดีเด่นแห่งชาติ ประจำปี 2539 สาขาสังคมวิทยา จาก สภาวิจัยแห่งชาติ

-รางวัล "หม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร" ประจำปี 2544 ประเภทอาจารย์ผู้ทรงคุณธรรมประเภทดีเด่น

-ได้รับพระราชทานปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2545

ประวัติ รองศาสตราจารย์วันเพ็ญ พิศาลพงศ

ที่อยู่ที่บ้าน 112 เทศบาลรังรักษ์ใต้ ซอย 4 จตุจักร กทม.10900 โทร.02-5893203

ประวัติการศึกษา

ระดับปริญญาโท M.S. (Psychology and Guidance) จาก Emporia University (U.S.A.) ปี พ.ศ. 2508

ระดับปริญญาตรี อ.บ., ค.บ. จาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี พ.ศ.2502, 2507

งานหรือภารกิจในการปฏิบัติงานในปัจจุบัน

- เป็นผู้ทรงคุณวุฒิของกระทรวงศึกษาธิการ ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย
- เป็นอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ทางจิตวิทยา เพื่อสร้างสารานุกรมศัพท์บัญญัติทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- เป็นวิทยากรในโครงการเสริมสร้างชุมชนพัฒนาของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

การนำองค์ความรู้หรือสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

- เป็นประธานโครงการสร้างชุดฝึกอบรมพ่อแม่เพื่อการพัฒนาเด็กอย่างมีคุณภาพ และประธานโครงการรณรงค์เพื่อเด็กไทยก่อนวัยเรียน ซึ่งเน้นการพัฒนาเด็กปฐมวัย ทั้งยังเป็นประธานโครงการเสริมสร้างชุมชนพัฒนา ซึ่งเน้นการนำวิชาการขั้นสูงที่ได้จากการศึกษาวิจัยไปปรับเปลี่ยนให้เข้าใจง่าย นำเสนอชุมชน ก่อให้เกิดการพัฒนาได้จริง (พ.ศ. 2525 – 2540)

ผลงานที่สร้างชื่อเสียงให้แก่หน่วยงานของตนเองหรือสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

- เน้นผู้เริ่มวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์ดัชนีเชิงเหตุและผลของคุณภาพชีวิตสมรสในครอบครัวไทย" ซึ่งได้รับรางวัล "ดีเยี่ยม" จากสภาวิจัยแห่งชาติ ประจำปี 2547
- เป็นผู้ประพันธ์เนื้อร้องและทำนองเพลง "มาร์ชสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์" ให้เป็นเพลงประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

ประวัติ ดร.กมล สุดประเสริฐ

ที่อยู่ที่บ้าน 42/9 ม.เสนานิเวศน์ เขตลาดพร้าว 10230 โทร.02-5781129

ประวัติการศึกษา

ระดับปริญญาเอก Ph.D. จาก Florida State University ปี พ.ศ. 2522

ระดับปริญญาโท กศ.ม. จิตวิทยาพัฒนาการ จากสถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก

M.A. จาก Stanford University ปี พ.ศ. 2511

ระดับปริญญาตรี B.A. จากสถาบัน University of Denver ปี 2501

การนำองค์ความรู้หรือสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

- ที่ปรึกษากระทรวงศึกษาธิการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544
- ปฏิบัติงานให้กระทรวงศึกษาธิการจนได้รับเข็มเสมาคุณประการหลายปีต่อเนื่องกัน
- วิจัยเรื่อง การปฏิรูปสรรหาครูของกระทรวงศึกษาธิการ และการวิจัยเรื่อง การพัฒนาอาจารย์ระดับอุดมศึกษาไทยนำเสนอสภาการศึกษา
- สอนปริญญาเอกของมหาวิทยาลัยสยามเพื่อปฏิรูปการศึกษาแนวใหม่

ผลงานที่สร้างชื่อเสียงให้แก่หน่วยงานของตนเองหรือสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

- การวิจัยเรื่องการพัฒนาอาจารย์ระดับอุดมศึกษาไทย เสนอสภาการศึกษา จัดทำในนามมหาวิทยาลัยสยาม
- นับว่าได้รับความรู้พื้นฐานการวิจัยที่ดีจาก IICS มศว (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์) ทำให้มี Research Discipline ที่แข็งแกร่งเป็นประโยชน์ต่อสังคมการศึกษาไทย

ประวัติการทำงานอดีต - ปัจจุบัน

- 2509 - 2508 รับราชการครู
- 2509 ศึกษานิเทศเอก กรมสามัญศึกษา หัวหน้าแผนกวิชาวัดผลการศึกษา
- 2516 หัวหน้ากองการวิจัยการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
- 2517 ผู้อำนวยการ สำนักงานทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการ (ศธ.)
- 2522 รองอธิการบดี กรมวิชาการ (ศธ)
- 2529 ผู้ตรวจราชการ กระทรวงศึกษาธิการ
- 2530 เกษียณอายุราชการ

ประวัติการทำงานหลังเกษียณอายุราชการ

- 2530 ผู้เชี่ยวชาญ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (World Bangkok)
- 2531-33 ผู้เชี่ยวชาญ กรมการศึกษานอกโรงเรียน (UNDP-NORE Programme)
- 2533 ที่ปรึกษา โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ส.ป.ป.ลาว
- 2533-35 ผู้เชี่ยวชาญ กรมการศึกษานอกโรงเรียน (UNDP-NEIP Programme)
- 2534-37 ที่ปรึกษา ศูนย์วิจัยพัฒนาระหว่างประเทศ (IDRC Canada) ส.ป.ป.ลาว
- 2536 ผู้ประเมิน โครงการพัฒนาการศึกษาของ ส.ป.ป.ลาว (Ecole Sans Frontiers-ESF of France)
- 2536 ที่ปรึกษา องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization ILO) ศึกษาแรงงานในประเทศไทย และประเทศลาว
- 2536-40 ที่ปรึกษา โครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ (UNDP-BOET Programme)
- 2537-38 ที่ปรึกษาโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ UNDP ประเทศเมียนม่าร์
- 2539 ที่ปรึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟลอริด้า สหรัฐอเมริกา
- 2536-38 ที่ปรึกษาประจำ คณะกรรมาธิการการศึกษา สภาผู้แทนราษฎร
- 2538 อนุกรรมการพัฒนาข้าราชการครู ก.ค. กระทรวงศึกษาธิการ
- 2540-43 กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ สภาวิชาการ สภาสถาบันราชภัฏ
- 2542 อนุกรรมการการปฏิรูปครูและบุคลากรการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
- 2542 อนุกรรมการปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
- 2542 อนุกรรมการการปฏิรูปการถ่ายโอนและเทียบเท่าของการเรียนรู้ กระทรวงศึกษาธิการ
- 2542 ประธานอนุกรรมการการปฏิรูปการประกันคุณภาพการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
- 2543 ที่ปรึกษาประจำ คณะกรรมาธิการการศึกษาและวัฒนธรรม วุฒิสภา
- 2543 ผู้อำนวยการ โครงการศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสยาม

ประวัติ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทองหล่อ วงษ์อินทร์

ตำแหน่ง อธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

ที่อยู่ที่ทำงาน 1 หมู่ 20 ถนนพหลโยธิน กม.48 ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 13180 โทร.02-529-3686

ที่อยู่ที่บ้าน 358 หมู่ที่ 13 ถนนพหลโยธิน ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12120 โทร.02-529-1162

อายุ 57 ปี ประสบการณ์การทำงาน 27 ปี

ประวัติการศึกษา

ระดับปริญญาเอก ค.ด. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2537

ระดับปริญญาโท กศ.ม. จิตวิทยาพัฒนาการ จาก วิทยาลัยวิชาการศึกษา โดยความร่วมมือกับ สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก ปี พ.ศ.2516

ระดับปริญญาตรี กศ.บ. วิทยาลัยวิชาการศึกษาพิษณุโลก ปี พ.ศ.2513

งานหรือภารกิจในการปฏิบัติงานในปัจจุบัน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

การนำองค์ความรู้หรือสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

1. สร้างโอกาสให้ทุกคนมีโอกาสทางการศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
2. จัดบริการชุมชน อาทิ การฝึกอบรม การพัฒนาอาชีพและการศึกษาสภาพแวดล้อมในชุมชน

ผลงานที่สร้างชื่อเสียงให้แก่หน่วยงานของตนเองหรือสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

1. ส่งเสริมให้มีการพัฒนาด้านวิชาการ อาทิ การจัดสัมมนาทางวิชาการ การไปดูงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2. ส่งเสริมการวิจัย ทั้งการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ในการนำไปมหาวิทยาลัย และการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

3. การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเรียนการสอนและให้บริการแก่นักศึกษาและบุคคลทั่วไป

4. ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรในมหาวิทยาลัยด้วยการให้ทุนการศึกษาต่อและการทำตำแหน่งทางวิชาการ

ประวัติ รองศาสตราจารย์ ดร.วัน เดชพิชัย

ที่อยู่ที่ทำงาน 125/502 ถ.พลพิชัย อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110
โทรศัพท์ 074-425000, 074-425464-6 โทรสาร 074-425467, 074-253343

ที่อยู่ที่บ้าน 126 ซอยสุมาลี ต.หาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

ประวัติการศึกษา

ระดับปริญญาเอก การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปี พ.ศ.2527

ระดับปริญญาโท (1) Guidance and Student Personnel Work จาก University of Colorado at Boulder, Colo., U.S.A. ปี พ.ศ. 2509

ระดับปริญญาโท (2) จิตวิทยาพัฒนาการ จาก วิทยาลัยวิชาการศึกษา โดยความร่วมมือกับ สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก ปี พ.ศ. 2507

ระดับปริญญาตรี วุฒิการศึกษา ฟิสิกส์-คณิตศาสตร์ จาก วิทยาลัยวิชาการศึกษา ปี พ.ศ.2503

งานหรือภารกิจในการปฏิบัติงานในปัจจุบัน

ผู้บริหารมหาวิทยาลัยเอกชน ตำแหน่ง อธิการบดี มีภารกิจในการกำหนดนโยบาย กำกับ ควบคุม บริหารจัดการ ภารกิจทั้งหลายของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นระดับอุดมศึกษาเอกชน ทั้งในด้านการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่ชุมชน และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยการวางแผนกลยุทธ์ กำหนดเป้าประสงค์ กำหนดมาตรการ จัดทำองค์การหรือกิจกรรม บริหารงบประมาณ กำกับติดตาม ประเมินผลและปรับปรุงงานอย่างครบวงจร

การนำองค์ความรู้หรือสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

1. การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาให้สนองต่อความต้องการ/ความจำเป็นของท้องถิ่น และประเทศ ผ่านภารกิจทั้ง 4 ดังกล่าวแล้ว

2. สนับสนุนให้มีการวิจัยและการนำผลการวิจัยมาพัฒนา เพื่อประโยชน์ของสถาบันทั้งด้านสังคม ในประเด็นที่สอดคล้องกับคณะ วิทยาลัย ศูนย์ และสำนัก เพื่อพัฒนานักศึกษา อาจารย์ เจ้าหน้าที่ (ภายใน) และสังคม สถานประกอบการและบุคคลภายนอก ในส่วนที่สอดคล้องกับการแก้ปัญหาของท้องถิ่นภาคใต้ตอนล่างและรวมทั้ง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

3. สร้างและสนับสนุนเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นภาคใต้และประเทศเพื่อนบ้านเพื่อร่วมกันดำเนินการตามภารกิจทั้ง 4

4. พัฒนาองค์กรให้ตื่นตัว ทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีความสำนึกในการปฏิบัติงานตามบทบาทที่ได้รับมอบหมาย ทั้งหน้าที่ ความรับผิดชอบ ด้านงาน ด้านความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร และด้านการสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยดำเนินงานให้สอดคล้องและเป็นไปตามวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัย คือ

เป็นมหาวิทยาลัยเอกชนชั้นนำ	เลิศล้ำวิชาการ
เชี่ยวชาญงานวิจัย	ห่วงใยชุมชน
สร้างคนเก่งและดี	มีสมรรถนะมืออาชีพ

ฯลฯ

ผลงานที่สร้างชื่อเสียงให้แก่หน่วยงานของตนเองหรือสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

1. ในขณะเป็นบุคลากรของภาครัฐ (วิทยาลัยครูสงขลา กองเผยแพร่การศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์) ได้สร้างชื่อเสียงในด้านการนำความรู้ ด้านจิตวิทยา การแนะแนว การวัดผล-ประเมินผล และการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับหน่วยงาน ดังนี้

1. เปิดหลักสูตรทั้งวิชาเอก-โท, วิชาศึกษาพื้นฐาน และวิชาสัมพันธ์/เลือก ขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ระดับปริญญาตรี เช่น จิตวิทยาและการแนะแนว การวัดผลและประเมินผลการศึกษา

2. เปิดสอนหลักสูตรในระดับปริญญาโท ด้านจิตวิทยาการศึกษา การประเมินผลและการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาพฤติกรรมศาสตร์

3. วิจัยและเขียนตำราที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและประเมินผลโครงการทางการศึกษากับพฤติกรรมศาสตร์ ตลอดเวลาที่รับราชการ ฯลฯ

2. ในขณะเป็นผู้เชี่ยวชาญที่คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ระหว่างปี พ.ศ. 2540-2542) ได้พัฒนาบุคลากรทั้งสาย ก สาย ข และ สาย ค ของคณะในการดำเนินงานตามภารกิจของคณะให้สอดคล้องกับภารกิจของคณะทันตแพทยศาสตร์ การบริการทางสุขภาพช่องปาก และการศึกษาค้นคว้าในเชิงป้องกันและสนับสนุนทันตสาธารณสุขสำหรับเด็ก และนักเรียน ตลอดจนประชาชนตามวัยในท้องถิ่นภาคใต้

3. ในขณะเป็นผู้บริหารของมหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ได้มาพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาเอกชนตั้งแต่ยังเป็นวิทยาลัยเล็ก ๆ จนกระทั่งได้รับการเปลี่ยนประเภทเป็นมหาวิทยาลัย และเจริญก้าวหน้าจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งในการปฏิบัติงานได้ยึดหลักการสนองความต้องการของบุคคลและสังคมในท้องถิ่นภาคใต้ทุกเพศ วัย เชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเป็นสำคัญ รวมทั้งการจัดบริการต่าง ๆ ภายในมหาวิทยาลัยให้สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาของนักศึกษาอยู่ตลอดเวลา ฯลฯ

ประวัติ รองศาสตราจารย์ ดร.สวัสดิ์ ประทุมราช

สถานที่ทำงาน รองศาสตราจารย์ ระดับ 9 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่บ้าน 59/28 หมู่ 3 ซอยเสนานิคม 1 ถนนพหลโยธิน โทร. 02-578-1590, 01-612-4605

ประวัติการศึกษา

ระดับปริญญาเอก Ph.D. จาก University IOWA ปี พ.ศ. 2513

ระดับปริญญาโท M.A. จาก University of HAWAII ปี พ.ศ. 2508

กศ.ม. จาก วิทยาลัยวิชาการศึกษา 2504

ระดับปริญญาตรี B.S.EE. จากสถาบัน Philippine Normal College ปี พ.ศ. 2501

การทำงานอดีต – ปัจจุบัน

1. อาจารย์สำนักงานทดสอบ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร (2504 – 2515)
2. หัวหน้ากองวิจัยการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2515 – 2517)
3. รองศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2517 – 2531)
4. อาจารย์พิเศษ ระดับบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
5. กรรมการแห่งชาติเพื่อการวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย (2534 – ปัจจุบัน)
6. รองประธานอนุกรรมการโครงการวิจัยแม่บท : การวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย (2535 – ปัจจุบัน)

การนำองค์ความรู้หรือสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

โครงการวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย ทำการสนับสนุนการวิจัยและเผยแพร่การพัฒนาเยาวชนและผู้ใหญ่ให้มีคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นของพลเมืองในประเทศที่ปกครองด้วยระบบประชาธิปไตย

ผลงานที่สร้างชื่อเสียงให้แก่หน่วยงานของตนเองหรือสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

ผลการดำเนินงานของโครงการวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทยได้งานวิจัยที่สามารถนำไปประยุกต์เพื่อพัฒนาเยาวชนและครูอาจารย์ให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมด้านต่างๆ มีการแปลตำราเพื่อพัฒนาเยาวชนในโรงเรียน และการอบรมเลี้ยงดูลูกให้เป็นคนดี ซึ่งมีประโยชน์ต่อสังคมไทย

ประสบการณ์ทางวิชาการ

1. สอนวิชาการวัดและการประเมินผลทางการศึกษา การวิจัยและสถิติทางการศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก

2. สร้างและพัฒนาแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ความถนัดทางการเรียน และจิตลักษณะทางพฤติกรรมศาสตร์ ทุกระดับการศึกษา

3. เคยเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลในการพัฒนาหลักสูตรคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2514 – 2517)

4. เคยเป็นผู้เชี่ยวชาญการวิจัยในโครงการวิจัยประสิทธิภาพการประถมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2516 – 2520)

5. เคยเป็นกรรมการวิจัยแห่งชาติสาขาปรัชญา (2517 – 2537)

6. เคยเป็นกรรมการสร้างแบบสอบคัดเลือกนักเรียนและข้าราชการเพื่อไปศึกษาต่างประเทศตามความต้องการของคุรุสภา

7. เคยเป็นกรรมการสร้างแบบสอบคัดเลือกนักเรียนและข้าราชการเพื่อไปศึกษาต่างประเทศตามความต้องการของ ก.พ.

8. เคยเป็นวิทยากรในการอบรมด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา การวิจัยทางการศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์ ตามความต้องการของกรมในกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข และมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน

ประวัติ ศาสตราจารย์ศรียา นิยมธรรม

สังกัดหน่วยงาน ภาควิชาการศึกษาพิเศษ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
โทร.02-664-1000 ต่อ 5631

ที่อยู่ที่บ้าน 361 พัฒนาการ 50 สวนหลวง กทม.10250 โทร.02-321-3715

ประวัติการศึกษา

ปริญญาโท MA จาก Ball State University ปี พ.ศ. 2515
กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ) จาก วิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน ปี พ.ศ.2505
กศ.บ. (เกียรตินิยม) จากวิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน พ.ศ. 2505

งานหรือภารกิจในการปฏิบัติงานในปัจจุบัน (พอสังเขป)

- ประธานศัพท์สาขาการศึกษาพิเศษ โครงการสารานุกรมศึกษาศาสตร์
- รองประธานสถาบันวิจัยและพัฒนาเด็กที่มีความต้องการพิเศษ
- อาจารย์สอนระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒและสถาบันราชภัฏต่าง ๆ

การนำองค์ความรู้หรือสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

- พัฒนาครูการศึกษาพิเศษ โดยการจัดอบรม สัมมนา ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ทั่วประเทศ
- ให้คำปรึกษา ครู ผู้ปกครอง เกี่ยวกับการดูแลเด็กที่มีความต้องการพิเศษประเภทต่าง ๆ

ผลงานที่สร้างชื่อเสียงให้แก่หน่วยงานของตนเองหรือสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

- บริการสังคมในด้านงานคลินิกเด็กที่มีความต้องการพิเศษ
- บริการวิชาการแก่ ครู พ่อแม่ และผู้ดูแลเด็กที่มีความต้องการพิเศษ
- เขียนบทความเผยแพร่ความรู้ลงในนิตยสารและวารสารต่าง ๆ วิจัยและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการคัดแยก/วินิจฉัยเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

ประวัติ รองศาสตราจารย์ ดร.กฤตยา อาชวนิจกุล

สังกัด สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

ประวัติการศึกษา

Ph.D. Demography	ปี พ.ศ. 2533	จาก Australian National University
Grad Dip. Demography	ปี พ.ศ. 2529	จาก Australian National University
กศ.ม. จิตวิทยาสังคม	ปี พ.ศ.2519	จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
ว.บ. วารสารศาสตร์	ปี พ.ศ. 2520	จาก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ว.ทบ. ศึกษาศาสตร์	ปี พ.ศ. 2515	จาก มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ตำแหน่งหน้าที่อื่น ๆ ที่เคยทำ

1. กรรมการมูลนิธิผู้หญิง (2532 - ปัจจุบัน)
2. รองประธานคณะกรรมการมูลนิธิสร้างความเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง (2545 – ปัจจุบัน)
3. รองผู้อำนวยการสถาบันฝ่ายบริหาร สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2547 - ปัจจุบัน)
4. กรรมการประจำหลักสูตรศิลปะศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาสิทธิมนุษยชน (นานาชาติ) สำนักงานสิทธิมนุษยชนศึกษาและพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล (2539 – ปัจจุบัน)
5. กรรมการประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาประชากรศาสตร์ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2539 – ปัจจุบัน)

ฯลฯ

ประสบการณ์การเป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัยต่าง ๆ

2546 – 2547	*Women's and Providers' Perspectives and Experiences with Medical Abortion in Thailand"* Conducted by The Population Council, Bangkok, Thailand. Supported by The Population Council, New York, U.S.A.
2541 – 2545	*"Reproductive Rights and Advocacy in Thailand"* Conducted by The Population Council, Bangkok, Thailand. Conducted by the Population Council, Bangkok, Thailand. Supported by Ford Foundation.
2537 – 2539	*"Research on Production, Reproduction, and Family Well-being"* Conducted by Three Women Research Institutions in Hanoi,

2535 – 2538 "*Research on Population Dynamics for Integrative National Population Policy Appropriate to Vietnam's Seven Regional Conditions*" Conducted by National Assembly of Vietnam, Supported by International Development Research Centre of Canada.

2535 – 2537 *"International Migration and Traffic in Women in Thailand,"* A Operational Research Project' Conducted by Foundation for Women, a Thai NGO Supported by the Government of Netherlands.

ประสบการณ์งานวิจัย (เลือกเฉพาะบางโครงการในช่วง พ.ศ.2542 ถึง 2547)

2545 – 2549 คณะนักวิชาการ *"โครงการรายงานสุขภาพคนไทย"* สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

2547 – 2547 หัวหน้าโครงการวิจัย *"แรงงานต่างชาติและมิติสุขภาพกับนโยบายการจัดการของรัฐไทย"* สนับสนุนโดย เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านแรงงานต่างชาติในประเทศไทย (PREVENTION OF HIE/AIDS Among Migrant Workers in Thailand – PHAMWIT)

2546 – 2547 หัวหน้าโครงการวิจัย *"การพัฒนาและปรับปรุงฐานข้อมูลแรงงานต่างชาติที่ผิดกฎหมาย"* สนับสนุนโดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

2542 – 2544 นักวิจัยหลักโครงการวิจัย *"ความรุนแรงในชีวิตคู่กับสุขภาพผู้หญิง"* สนับสนุนโดย องค์การอนามัยโลก

ประวัติสำคัญอื่น ๆ

ได้รับรางวัล "Public Health Heroes' Award" เมื่อ 25 ตุลาคม 2539 จาก School of Public Health, University of California, Berkeley.

ประวัติ ดร.วิรัติ ปานศิลา

สถานที่ทำงาน คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง
อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150 โทร. 043-754353
แฟกซ์ 043-754353 มือถือ 09-8412510

ประวัติการศึกษา

ระดับปริญญาเอก วท.ด. สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปี พ.ศ. 2542

ระดับปริญญาโท กศ.ม. สาขาจิตวิทยาการแนะแนว จาก มหาวิทยาลัยนเรศวร ปี พ.ศ. 2537

ระดับปริญญาตรี ศศ.บ. สาขาวิชาสุขศึกษา จาก มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปี พ.ศ.2530

งานหรือภารกิจในการปฏิบัติงานปัจจุบัน

- อาจารย์ประจำคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- เลขานุการคณะกรรมการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ประจำคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- กรรมการสภาคณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- ผู้ประสานงานโครงการเครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพระดับจังหวัด (คสจ.) จังหวัดมหาสารคาม สังกัดสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
- ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานการวิจัยท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม สังกัดสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค)
- คณะทำงานและผู้ประสานงานโครงการวิจัย การยกระดับการให้บริการสาธารณะของหน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Audit) ของสำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า
- คณะทำงานและผู้ประสานงานสมัชชาสุขภาพภาคอีสาน ของสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.)
- ประธานเครือข่ายเด็กและเยาวชนว่าด้วยสุขภาพ จังหวัดมหาสารคาม
- ที่ปรึกษาและวิทยากรโครงการเครือข่ายพันธมิตรสร้างเสริมสุขภาพ (พสส.) และโครงการนำร่องศึกษากระบวนการพัฒนาชมรมสร้างสุขภาพ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (สสส.) โดยกองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข
- ที่ปรึกษาโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมหาสารคาม

การนำองค์ความรู้หรือสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

1. เป็นผู้ประสานงานการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นโดยการวิจัย โดยมีบทบาทในการพัฒนาโครงการวิจัยท้องถิ่นและให้การสนับสนุนทุนแก่กลุ่ม/องค์กร/ชุมชน เพื่อทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และได้สนับสนุนทุนให้เกิดโครงการในจังหวัดมหาสารคามมากกว่า 11 กลุ่ม/ชุมชน ได้รับงบประมาณในการสนับสนุนจาก สกว. มากกว่า 1,000,000 (1 ล้านบาท) ระหว่างปี 2546 – 2547

2. ใช้ความรู้และประสบการณ์ในการาร่วมเป็นคณะทำงาน จัดสมัชชาสุขภาพในระดับพื้นที่ภาคอีสาน และจังหวัดมหาสารคาม รวมทั้งเป็นคณะทำงานส่วนกลางในการจัดสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ปี 2546 – 2548

3. ดำเนินการสนับสนุนและเป็นที่ปรึกษาหลักของกลุ่มเด็กและเยาวชนในจังหวัดมหาสารคาม ในการรณรงค์ด้านการสร้างสุขภาพ กระตุ้นให้มีกิจกรรมการต่อต้านการบริโภคสุราและยาสูบในกลุ่มเครือข่ายเด็กและเยาวชนระหว่างปี 2545 - ปัจจุบัน

ฯลฯ

ผลงานที่สร้างชื่อเสียงให้แก่หน่วยงานของตนเอง หรือสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

1. การเป็นวิทยากรพิเศษในการบรรยายเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ให้กับโครงการเครือข่ายพันธมิตรการสร่างเสริมสุขภาพ ของ กองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข ระหว่างปี 2547 – ปัจจุบัน

2. ผลงานการเป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัย และเป็นผู้วิพากษ์งานวิจัยในโครงการศึกษานำร่องกระบวนการพัฒนาชมรมสร้างสุขภาพ ของ กองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข ทั้งในระดับภาคอีสานและส่วนกลาง

3. การแสดงผลงานการให้บริการวิชาการแก่ชุมชนของคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม นำเสนอในที่ประชุมวิชาการสุขศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 12 ประจำปี 2548 ณ โรงแรมโซฟิเทล จังหวัดขอนแก่น

4. การเป็นคณะทำงาน/ผู้ประสานงาน และวิทยากรในโครงการวิจัยระดับประเทศ ของสถาบันพระปกเกล้า ในโครงการวิจัยยกระดับการให้บริการสาธารณะโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Audit) ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างสถาบันพระปกเกล้า ก.พ.ร. และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สนับสนุนโดย UNDP ระหว่างปี 2546 – 2548

ประวัติ ดร.มะลิ วิมาโน

ที่อยู่ 51/102 ม.3 ซ. งามฉวี ต.คลองหนึ่ง อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี โทร.02-516-4312

สถานที่ทำงาน สำนักงานสาธารณสุขอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โทร.036-377489

ตำแหน่ง นักวิชาการสาธารณสุข 5 สำนักงานสาธารณสุขอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

การศึกษา

2525 ประกาศนียบัตรวิชาการพยาบาลและผดุงครรภ์ จากวิทยาลัยพยาบาลชัยนาท จังหวัดชัยนาท

2531 พยาบาลศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

2534 ประกาศนียบัตรการพยาบาลจิตเวช หลักสูตร 3 เดือน วิทยาลัยพยาบาลศรีธัญญา

2538 สาธารณสุขศาสตรบัณฑิต (บริหารสาธารณสุข) สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

2539 เข้าศึกษาหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร

2540 สอบเข้าศึกษาหลักสูตรวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (หลักสูตรปริญญาโทต่อเนื่องเอก) สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2546 วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประวัติการทำงาน

2525 พยาบาลเทคนิค โรงพยาบาลหนองแค อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

2526 พยาบาลเทคนิค โรงพยาบาลหนองแซง อำเภอหนองแซง จังหวัดสระบุรี

2531 พยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลหนองแซง อำเภอหนองแซง จังหวัดสระบุรี

2535 นักวิชาการสาธารณสุข งานควบคุมโรคเอดส์และกามโรค สำนักงานสาธารณสุข จังหวัดสระบุรี

2537 พยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลหนองแซง ปฏิบัติงานที่งานควบคุมโรคเอดส์และกามโรค สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสระบุรี

2539-2546 ลาศึกษาต่อปริญญาโทต่อเนื่องปริญญาเอกสาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2546-2547 พยาบาลวิชาชีพ ปฏิบัติงานหัวหน้าศูนย์ปฏิบัติการวิจัยและพัฒนางานสาธารณสุข จังหวัดสระบุรี

2548 นักวิชาการสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

ผลงานวิชาการที่สร้างชื่อเสียง

1. ศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบล และผู้นำชุมชน

2. โครงการพัฒนาหมู่บ้านสร้างสุขภาพเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา มหาราชินี ได้รับการคัดเลือกจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสระบุรี ให้เป็นโครงการที่มีผลงานเด่นของจังหวัดสระบุรี ปี 2547 นำบทความลงวารสารวิชาการกระทรวงสาธารณสุข

3. โครงการวิหารแดงร่วมใจ เทิดไท้องค์ราชันย์ สานฝันสู่เมืองไทยแข็งแรง (Healthy Thailand) ปี 2550 เป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติในหลวงครองราชย์ 60 ปี ในปี 2549 และเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา ในปี 2550 (อยู่ระหว่างดำเนินการ)

4. การติดตามประเมินผลโครงการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ จังหวัดสระบุรี ปี 2547

5. วิจัยเรื่อง อิทธิพลของเจตคติที่มีต่อพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษาที่ 1 จังหวัดสระบุรี (อยู่ระหว่างดำเนินการ)

6. นำเสนอผลงานด้วยวาจา (oral presentation) เรื่อง **กระบวนทัศน์ใหม่ในการสร้างสุขภาพของประชาชน** เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2547 จัดโดยกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น กรุงเทพฯ

7. นำเสนอบทความวิชาการลงวารสารพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 สิงหาคม 2547 เรื่อง **รูปแบบการสร้างสุขภาพของประชาชน**

ประวัติ ดร.สุทิติ ขัตติยะ

วุฒิการศึกษา

ระดับปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต (น.บ.) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
นิเทศศาสตรบัณฑิต (นศ.บ.) และศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศษ.บ.)
สาขาบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ระดับปริญญาโท ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาสังคมวิทยาจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ระดับปริญญาเอก วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (วท.ด.) สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การทำงานในปัจจุบัน

1. ผู้จัดรายการ ระดับ ๘ว หัวหน้ากลุ่มงานออกและสร้างสรรค์รายการ ส่วนผลิตรายการ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง ๑๑ กรุงเทพมหานคร

2. อาจารย์พิเศษสอนระดับปริญญาตรีและโท วิชาการวิจัยนิเทศศาสตร์ วิชาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา วิชาการจัดนวัตกรรมและสารสนเทศ วิชาการสื่อสารและการสร้างเครือข่ายองค์กรสังคม และวิชาระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ รวมทั้งเป็นผู้ควบคุมการทำวิทยานิพนธ์หลักสูตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา สาขาการบริหารการศึกษา และสาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี และมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลอลงกรณ์

3. คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการสร้างสรรค์รายการโทรทัศน์ ระดับปริญญาตรีและวิชาสัมมนานิเทศศาสตร์ ระดับปริญญาโท สาขานิเทศศาสตร์ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ประสบการณ์ทำงาน

1. เจ้าหน้าที่กระจายเสียง ระดับ 3-5 สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดสตูล สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย จังหวัดสงขลา จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสุราษฎร์ธานี กรมประชาสัมพันธ์

2. ผู้จัดรายการ ระดับ 6 หัวหน้างานผลิตรายการนอกสถานที่ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร (สทท.11) กรมประชาสัมพันธ์

3. ผู้จัดรายการ ระดับ 7ว กลุ่มผลิตรายการ ส่วนผลิตรายการ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร (สททง11) กรมปรชาสัมพันธ์

4. ผู้จัดรายการ ระดับ 8ว หัวหน้ากลุ่มงานวิชาการ ส่วนผลิตรายการ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร (สทท.11) กรมประชาสัมพันธ์

5. ผู้อำนวยการส่วนประชาสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

ผลงานทางวิชาการและบทความ

1. หลักการเขียนผลงานวิจัยลงหนังสือพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์ พร้อมกรณีตัวอย่าง (พ.ศ.2545) เอกสารประกอบการบรรยายในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการของสมาคมนักวิจัยทางสังคมศาสตร์ ในความอุปถัมภ์ของสภาวิจัยแห่งชาติ

2. เทคนิคการผลิตสารคดีโทรทัศน์ให้น่าสนใจ (พ.ศ. 2546) เอกสารประกอบการบรรยายในการฝึกอบรมของสถาบันการประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์ในหลักสูตร "การพัฒนาคุณภาพของการประชาสัมพันธ์"

3. บทความ "การนำเสนอผลงานทางวิชาการเผยแพร่สู่สาธารณชน" วารสารพฤติกรรมศาสตร์ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ฯลฯ

ผลงานทางการวิจัย

1. การประเมินและวิเคราะห์รายการโทรทัศน์ จำนวน 8 รายการ ของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ (พ.ศ. 2544)

2. ตัวแปรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในกลุ่มงานของเจ้าหน้าที่ผลิตรายการโทรทัศน์ของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ ทั่วราชอาณาจักร (พ.ศ. 2545)

3. กระบวนทัศน์เกี่ยวกับการส่งเสริมนโยบายสาธารณะของการผลิตรายการโทรทัศน์ "กรองสถานการณ์" (พ.ศ.2545)

4. ประมวลรายงานการวิจัยเกี่ยวกับงานโทรทัศน์ของ สทท.11 เล่ม 1และเล่ม 2 (พ.ศ.2546)

5. ตัวแปรเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางสังคมเชิงอาชีพที่ส่งผลต่อความเป็นเอกลักษณะของรายการโทรทัศน์ "เพื่อนคู่คิด" (พ.ศ.2546)

6. การยอมรับของประชาชนต่อนโยบายการเสริมสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนทางเศรษฐกิจของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร (พ.ศ. 2547)

7. การศึกษาแนวทางการหาคุณภาพรายการโทรทัศน์ "นายกทักษิณฯ คุยกับประชาชน" (พ.ศ.2547)

8. รายงานการประเมินผล การรายงานสดทางโทรทัศน์ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2548 "เส้นทางสู่สภา 2548" (พ.ศ. 2548)

ฯลฯ

ประวัติ อาจารย์แสงอรุณ ธรรมเจริญ

ตำแหน่ง อาจารย์ ระดับ 7

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี

ที่อยู่ที่บ้าน 169/75 ถ.ลงหาด ต.แสนสุข อ.เมือง ชลบุรี 20131 โทร. 038-390394, 09-8804141

ประวัติการศึกษา

ระดับปริญญาตรี กศ.บ. วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ปี พ.ศ. 2514

ระดับปริญญาโท กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร พ.ศ.2519

ประสบการณ์การทำงานตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน

ขณะนี้เป็นข้าราชการบำนาญ จากการที่สนใจเรื่องสุขภาพจึงเข้าไปศึกษาทางธรรมชาติบำบัด และเป็นผู้ตรวจประเมินภาวะสุขภาพโดยใช้ลูกดิ่งให้กับบุคคลที่สนใจ

ผลงานวิชาการ

บทความทางวิชาการ

- การเลี้ยงดูเด็ก (ตอน 1, 2, 3)
- คำพูดนั้นสำคัญฉะนี้

งานวิจัย

- รูปแบบการแก้ไขปัญหาของนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพา
- ตัวบ่งชี้ทางจิตวิทยาสังคมของพฤติกรรมจริยธรรมของวัยรุ่นในเขตที่มีแหล่งยั่วยุในระดับต่างกัน (ทุนสภาวิจัยแห่งชาติ)

งานพิเศษในอดีต

- อาจารย์พิเศษให้กับมหาวิทยาลัยศรีปทุม, สถาบันการโรงแรมและการท่องเที่ยว
- หัวหน้างานประเมินผลของสำนักบริการวิชาการแก่ชุมชน
- สมาชิกชมรมนักจิตวิทยาแห่งประเทศไทย
- กรรมการของโครงการสิ่งแวดล้อมศึกษา
- กรรมการกลั่นกรองโครงงานวิจัย
- กรรมการเครือข่ายปฏิรูประบบสุขภาพ สมัชชาสุขภาพ จ.ชลบุรี
- กรรมการร่างข้อบังคับของมหาวิทยาลัยบูรพา (ชุดที่ 2) เกี่ยวกับสภาอาจารย์และกสร. (คณะกรรมการส่งเสริมกิจการของมหาวิทยาลัย)
- เป็นวิทยากรให้กับหน่วยงานอื่น เช่น สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน จ.ชลบุรี โรงเรียนอัสสัมชัญ ศรีราชา และ กรมตำรวจ

ประวัตินายวิสุทธิ์ อริยภิญโญ

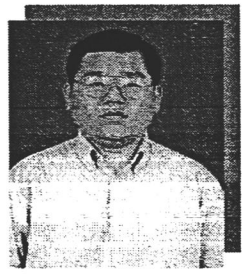

อาชีพ ประกอบอาชีพนักวิจัยอิสระ

ที่อยู่ที่ทำงาน 72/15 หมู่ 1 ถ.สามัคคี ต.ท่าทราย อ.เมือง จ.นนทบุรี โทร. 02-573-3620

ที่อยู่ที่บ้าน 472/14 ซอยสิงหเสนีย์ ถ.พระราม 4 แขวงรองเมือง เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ โทร. 02-217-0173

อายุ 38 ปี **ประสบการณ์การทำงาน** 12 ปี

ประวัติการศึกษา

ระดับปริญญาโท วท.ม. สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ปี พ.ศ.2539

ระดับปริญญาตรี วท.บ. จิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ปี พ.ศ.2533

งานหรือภารกิจในการปฏิบัติงานในปัจจุบัน

ให้บริการในกระบวนการต่าง ๆ ของการทำวิจัย ตลอดจนให้คำแนะนำและแก้ปัญหาการทำวิจัยให้กับหน่วยงานราชการ องค์กรอิสระ บริษัทเอกชน และนิสิตนักศึกษา

บทความทางพฤติกรรมศาสตร์

ความหลังยังตราตรึง ระลึกอยู่มิรู้ลืม

รองศาสตราจารย์วันเพ็ญ พิศาลพงศ์

เมื่อได้รับจดหมายลงวันที่ 11 เมษายน 2548 จากสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ แจ้งว่า คณาจารย์ ข้าราชการ พนักงาน และเจ้าหน้าที่ของสถาบันฯ ได้ร่วมลงคะแนนเสนอชื่อให้ดิฉันเป็น 1 ใน 3 ของอาจารย์เก่าสถาบันฯ ที่สมควรได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ ในวาระการเฉลิมฉลองครบรอบ 50 ปี ของการสถาปนาสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ดิฉันรู้สึกยินดียิ่งนักที่ทราบว่าน้อง ๆ ซึ่งเคยเป็นผู้ร่วมงานกันมาเป็นเวลายาวนาน ยังระลึกถึงดิฉันอยู่ พร้อมกันนั้นก็อดนึกถึงความประทับใจต่างๆที่มีมาในอดีตไม่ได้

ดิฉันได้ย้ายเข้าไปเป็นอาจารย์ที่สถาบันฯ เมื่อปี พ.ศ. 2510 ด้วยสาเหตุที่สอบชิงทุนรัฐบาลตามความต้องการของสถาบันฯ ได้ เมื่อสำเร็จปริญญาโททางจิตวิทยาและการแนะแนวจากสหรัฐอเมริกา จึงได้กลับมาปฏิบัติงานตามความผูกพันที่ได้ทำสัญญาไว้ ดิฉันได้ปฏิบัติงานที่สถาบันฯ เรื่อยมาจนเกษียณอายุราชการเมื่อ ตุลาคม 2540 รวมเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ที่สถาบันฯ ตั้งแต่ยังเป็นสถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก จนเปลี่ยนมาเป็น สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ เป็นเวลาถึง 31 ปี

ในช่วงระยะเวลายาวนานที่อยู่ที่นั่น เนื่องจากเป็นคนชอบอ่านและเขียนโคลงกลอนเป็นชีวิตจิตใจ จึงได้เขียนโคลงกลอนไว้ในโอกาสต่าง ๆ ตามแต่จะเกิดความบันดาลใจขึ้นมาเมื่อไร ตามประสา "นักเลงกลอนนอนเปล่าก็เศร้าใจ" ดิฉันจึงใคร่ขอระลึกถึงโคลงกลอนบางส่วนที่ได้เขียนขึ้นในวาระต่าง ๆ เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศให้ท่านผู้อ่านได้เห็นภาพบางส่วนของสถาบันฯ ในอดีตผ่านทางโคลงกลอนที่ดิฉันจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้ :

เมื่อปีใหม่ พ.ศ. 2526 ดิฉันได้มอบไม้หนีบผ้าเป็นของขวัญปีใหม่ (เพราะเห็นว่าเป็นของมีประโยชน์ ทุกคนต้องใช้อยู่แล้ว) ให้แก่เพื่อนร่วมงานที่สถาบันฯ และแต่งโคลงกลอนประกอบให้ด้วยเป็นบางราย ดังเช่น :

"ของสิ่งไม้หนีบนี้ แทนใจ
พี่สุขสดใส ไปเว้น
สรรพสิ่งปรารถนาใด ใครเก็บ นานนา
โปรดรับหนีบซ่อนเร้น อย่าได้หายสูญ"

วันเพ็ญ พิศาลพงศ์

แต่งให้ ผศ. ภัทรา สุคนธทรัพย์ เพื่อนอาจารย์รุ่นพี่ พร้อมด้วยไม้หนีบผ้าอย่างดี 1 โหล (นี่เรียกว่า "เพราะรักดอกจึงหยอกเล่น")

ต่อมาใน พ.ศ. 2527 สถาบันฯ มีเรื่องการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ คือ การจากไปอย่างไม่มีวันกลับของ ผศ. ดร. ระวิพันธ์ โสมนะพันธุ์ ด้วยโรคมะเร็ง เนื่องจากท่านเป็นอาจารย์ที่ "ชาญฉลาด และความรู้ดีเยี่ยม" เป็นที่ภาคภูมิใจอย่างแท้จริงของชาวสถาบันฯ และลูกศิษย์ที่ได้เรียนด้วย ดิฉันจึงเขียนกลอนไว้อาลัยท่านดังนี้ :

แด่ ผศ. ดร. ระวิพันธ์ โสมนะพันธุ์ ผู้จากไป

สถาบัน วิจัยฯ ใครร่ำรึก
ด้วยรู้สึก เสียใจ อาลัยแสน
มิอาจหา ดวงแก้ว พราวแพรวแทน
โอ้สุดแสน อาลัย ไม่คลายคลา

อาจารย์เปรื่อง ความรู้ ลู่ควรปราชญ์
ทั้งฉลาด วิชาการ เชี่ยวชาญกล้า
สอนมวลศิษย์ และมิตร นานนิ่นมา
อันเมตตา เปี่ยมล้น พ้นพิไร

ขอเทิดความ ดีไว้ ในดวงจิต
แม้นสถิต สถาน พิมานไหน
โปรดรับความ เคารพ นบด้วยใจ
อีกบุญใด อุทิศ จากมิตรเทอญ

วันเพ็ญ พิศาลพงศ์
ประพันธ์ในนามชาวสถาบันฯ

*** นำลงในสาส์นสถาบัน ฉบับที่ 3 ปีที่ 2 ลงวันที่ 3 สิงหาคม 2527**

เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2531 สถาบันฯ ดำริจะมีงานเฉลิมฉลองครบรอบ 33 ปีของการสถาปนาสถาบันฯ ดิฉันคิดว่า "โครงการเสริมสร้างชุมชนพัฒนา" ที่ดิฉันเป็นหัวหน้าโครงการอยู่ได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากบุคคลต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่านรองศาสตราจารย์ นพ. ศรีสกุล จารุจินดา จากมูลนิธิสงเคราะห์เด็กของสภากาชาดไทย ท่านพระครูวิบูลย์โชติคุณ เจ้าอาวาสวัดศิริมงคล ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาร จังหวัดอุดรธานี และท่านพระครูพิพิธกิจจารักษ์ เจ้าอาวาสวัดหนองปรือ ตำบลหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี จึงได้เสนอให้มีการมอบโล่แสดงกตัญญูกตเวทิตาคุณแด่ท่านทั้งสาม ในที่สุดที่ประชุมสถาบันฯ มีมติให้มอบโล่ดังกล่าว แด่ท่านผู้มีอุปการคุณแก่สถาบันตั้งแต่ร่วมก่อตั้งสถาบันฯ มาจนถึงปีนั้น (2531) รวม 22 ท่าน โล่ดังกล่าวทำด้วยไม้สักเป็นรูปสี่เหลี่ยมพิมพ์คำกลอนและเคลือบด้วยพลาสติกใส (โดยมีนิสิตคนหนึ่งอาสาทำให้จากไม้ที่เขามีเหลือจากการรับ

งานใหญ่ ซึ่งเป็นอาชีพของเขา เป็นอภินันทนาการ ไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ) ในพิธีมอบโล่ ได้เชิญท่านผู้มีอุปการคุณทั้ง 22 ท่านขึ้นนั่งประจำบนเวทีที่จัดไว้ ที่ประชุมได้รับฟังการอ่านกลอนดังที่ปรากฏในโล่เป็นทำนองเสนาะ (อ่านโดยนิสิตชื่อ นายวชิร โอภิธากร ซึ่งเคยได้รับรางวัลอ่านกลอนไพเราะเป็นที่ 1 ของประเทศ) แล้วคณาจารย์ของสถาบันฯ ได้ทยอยขึ้นไปรดน้ำ และมอบโล่ให้ท่านผู้มีอุปการคุณเหล่านั้น (สำหรับพระภิกษุ 2 รูปนั้นก็ได้รับการถวายโล่เช่นกัน) มีฆราวาสท่านหนึ่งได้เล่าให้ฟังภายหลังว่าท่านซาบซึ้งจนน้ำตาไหล ไม่เคยมีครั้งใดในชีวิตที่ท่านประทับใจเท่าครั้งนี้ พวกเราชาวสถาบันฯ รู้สึกดีใจที่พิธีนี้ดูขลังและประทับใจผู้มาร่วมงานเป็นอย่างมาก เห็นได้จากการกล่าวขวัญถึงด้วยความชื่นชมจากหลายๆ ท่านที่มาร่วมงานในวันนั้นตลอดจนวันต่อ ๆ มา

คำกลอนที่ปรากฏบนโล่ "กตัญญูกตเวทิตาคุณ" มีดังนี้ :

แด่ _____ (ชื่อผู้รับมอบโล่) _____

สักวันหนึ่ง ดอกรักจะ บานสะพรั่ง
สักวันหนึ่ง คนจริงจัง จะหลากหลาย
สักวันหนึ่ง คนประเสริฐ เลิศใจกาย
จะทวี มากมาย ทั่วธรณินทร์

ในวันนี้ คนดี ที่ได้พบ
ขอนอบนบ ศรัทธา คารวะยิ่ง
บุษบัย– บุคคล ท่านสมจริง
อีกเป็นมิ่ง กัลยาณมิตร คิดเกื้อกูล

อันความดี ที่ท่าน ก่อสานไว้
ย่อมจะไม่ เลือนลับ หรือดับสูญ
แต่โดยผ่าน ศิษยา พาเพิ่มพูน
ดั่งแสงสูรย์ ส่องหล้า ทั่วฟ้าไทย

จึงขอมอบ ดอกรัก ที่ไม่โรย
เปรียบรักโปรย จากใจ ศิษย์น้อยใหญ่
น้อมรำลึก นึกถึง พระคุณไซร้
ขอเทพไท อภิบาล ท่านด้วยเทอญ

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

(ผศ. วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ ประพันธ์)

25 สิงหาคม 2531

ต่อมาดิฉันได้ไปกราบท่านพระครูวิบูลย์โชติคุณ ที่จังหวัดอุดรธานี ในโครงการเสริมสร้างชุมชนพัฒนาอีก ท่านเล่าว่า โล่ "กตัญญูกตเวทิตาคุณ" ที่สถาบันฯ ถวายท่านนั้น มีผู้สนใจมายืมไปทำแบบอย่างมากมาย จนถึงกับทำขาตั้งด้านหลังหัก ตั้งโชว์ไม่ได้อีกแล้ว ดิฉันรับฟังด้วยความรู้สึกทั้งดีใจ (ที่มีผู้สนใจเลียนแบบ) และเสียใจ (ที่โล่ชำรุดอย่างไม่ควรจะเป็น) แต่แล้วก็ปลงได้ว่าอนิจจังไม่เที่ยงเป็นเช่นนี้เอง

ในงานเฉลิมฉลองครบรอบ 33 ปี วันเดียวกันนั้น มีศิษย์เก่ารุ่นลายครามมาร่วมงานมากเป็นพิเศษกว่าทุกปี ทราบว่าเป็นเพราะคำกลอนที่พิมพ์ไว้ด้านหลังบัตรเชิญ "โดนใจ" ทำให้อยากมาร่วมงาน อาจารย์สมประสงค์ ปิ่นจินดา ศิษย์เก่ารุ่น 4 (พ.ศ. 2505 – 2506) ซึ่งเป็นนักกลอนที่มีชื่อเสียงได้เขียนกลอนตอบคำกลอนเชื้อเชิญของคณาจารย์มาให้สถาบันฯ เขียนติดไว้บนบอร์ดให้ผู้มาร่วมงานอ่านอย่างทั่วถึง เสียดายที่มิได้จดไว้ จำได้ว่าคำกลอนนั้นไพเราะมาก คณาจารย์อ่านแล้วซาบซึ้งไปตาม ๆ กัน

ส่วนคำกลอนที่ดิฉันเขียนเชิญชวนในนามคณาจารย์สถาบันฯ มีดังนี้ :

ครบ 33 ปี ... ที่สถาบันฯ

วันเวลา ล่วงไป ไม่หวนกลับ
ความทรงจำ ยังประทับ ใจไม่หาย
เราจะไม่ ต่างอยู่ อย่างเดียวดาย
สามสิบสาม ปีหมาย เธอกลับมา
มาร่วมฝัน สรรค์สร้าง หนทางใหม่
มาร่วมใจ ร่วมคิด จิตหาญกล้า
พฤติกรรมศาสตร์ ล้ำเลิศ เกิดศรัทธา
ศิษย์กลับมา ครูจะรอ ขอพบเธอ

คณาจารย์สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
(วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ ประพันธ์)

มีอีกวาระหนึ่งที่ดิฉันมักจะเขียนกลอนให้ลูกศิษย์ นั่นก็คือวันไหว้ครูประจำปี เกือบทุกครั้งจะมีคติเตือนใจให้ลูกศิษย์ต่าง ๆ กัน เช่น ในวันไหว้ครู เมื่อ 8 กรกฎาคม 2536 ดิฉันฝากคำกลอนไว้ว่า :

วันเอย วันนี้...

ชาวสถาบันฯ ยินดี จะมีไหน
ได้อ้าแขน โอบล้อม ทั้งกายใจ
รับขวัญเจ้า เข้าไว้ ร่วมสถาบันฯ

ขอลองเป็น คนดี มีศรีศักดิ์
รู้เรียนรัก- วิชา ค้นคว้าทั่ว
อย่าเที่ยวลอก หลอกลวงใคร ให้หมองมัว
อันดีชั่ว อยู่ที่ตน เป็นคนทำ

วันเวลา ล่วงไป ไม่รอช้า
จงตั้งหน้า ปลูกฉันทะ นะงามขำ
ทั้งฝักใฝ่ วิริยะ จิตตะนำ
วิมังสา เสิศล้ำ พินิจตรอง

อันครูดี ศรีย่อมติด ถึงศิษย์ด้วย
ศิษย์ยิ่งช่วย ชูครู สิ้นทั้งผอง
ทั้งครู ศิษย์ เจริญรุ่ง มุ่งธรรมครอง
สถาบันฯ จะเกริกก้อง ทั่วโลกา

วันเพ็ญ พิศาลพงศ์
แต่งให้ศิษย์ วป. รุ่น 9 วันไหว้ครู
8 กรกฎาคม 2536

โคลงกลอนต่อไปที่ขอนำมาเสนอ ก็คือคำกล่าวอำลาชาวสถาบันฯ ที่กล่าวในวันฉลองวันคล้ายวันเกิดครบรอบ 60 ปีของดิฉันซึ่งจัดที่สถาบันฯ เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2539 ความว่า :

จำใจ จำจาก

จำ ใจจำจากเจ้า จำจร
ใจ พี่แทบขาดรอน อยู่แล้ว
จำ ใจจากพรากสมร เหินห่าง ไปแฮ
จาก แต่ใจไปแคล้ว อยากย้อนคืนเยือน

จำใจจากแก้วตา พี่ไหยหาให้อาวรณ์
จำใจจำจากจร ขอสมรจงอยู่ดี
พี่ไปห่างไกลเจ้า จงอยู่เหย้าเป็นสุขี
หมั่นสร้างคุณความดี เจ้าจะมีแต่รุ่งเรือง

โอ้ละหนอ ขวัญตา ขอลาก่อน
พี่อาวรณ์ คิดถึงเจ้า เฝ้าไหยหา
ถึงคราวไป ใจอยู่ คู่แก้วตา
ได้เวลา จะมาเยือน เหมือนอย่างเคย

ขอฝากดิน ฝากฟ้า รักษาน้อง
อย่าให้ต้อง ทุกข์ทน หรือหม่นไหม้
จงอยู่ดี มีสุข ห่างทุกข์ภัย
กอปรกิจใด ให้สำเร็จ เสร็จสุดดี

พี่ขอลา ไปแล้ว น้องแก้วเอ๋ย
ไฉนเลย จะลืมเจ้า เฝ้าคิดถึง
สถาบันฯ จงอยู่ดี เป็นที่พึ่ง
นำชนถึง สัจธรรม ล้ำค่าเทอญ

รศ. วันเพ็ญ พิศาลพงศ์

เมื่อปลายเดือนกันยายน พ.ศ. 2 540 ในชั่วโมงสุดท้ายที่ดิฉันสอนลูกศิษย์ปริญญาโทและปริญญาเอกสาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ เป็นการสอนวิชา "การถ่ายทอดทางสังคมกับพัฒนาการของมนุษย์" ดิฉันได้กล่าวคำอำลาทิ้งท้ายด้วยคำกลอนดังนี้ :

จากใจครู

ความสัมพันธ์ฉันครูศิษย์ คือมิ่งมิตรคิดเกื้อกูล
ศิษย์รักและเทิดทูน ครูคือผู้รู้วิชา

สั่งสอนไม่ปิดบัง คุณธรรมปลูกฝังไม่ระอา
รักศิษย์ดุจลูกยา เฝ้านำพาในทางดี

เวลามาถึงแล้ว ต้องคลาแคล้วตามวิถี
ตัวไกลใจยังมี ความหวังดีต่อศิษยา

อยู่หลังลองตั้งใจ *มุ่งฝึกใฝ่เรียนวิชา*
หมั่นคิดพิจารณา *จิตหาญกล้าทำกรรมดี*

ชีวิตยังมีอยู่ *ศิษย์กับครูคงสุขี*
ความรักสามัคคี *จะไม่มีวันเสื่อมคลาย*

ลาทีขอลาแล้ว *เสียงเจื้อยแจ้วจะลับหาย*
คำสอนที่สั่งไว้ *ขอลองใช้ให้เป็นคุณ*

ขอความศิริสวัสดิ์ *พรพิพัฒน์ลองเกื้อหนุน*
"ศิษย์รัก" ได้ค้ำจุน *ความดีไว้ไม่เสื่อมหาย*

ความดีจะคุ้มเจ้า *ดุจเกราะเพ้าคุ้มครองกาย*
สู่สิ่งประเสริฐหมาย *แน่นอนนักลูก (ศิษย์) รักเอย*

รศ. วันเพ็ญ พิศาลพงศ์

29 กันยายน 2540

สืบเนื่องจากคำอำลาดังกล่าวข้างต้นและการอบรมสั่งสอนตามปกติ ลูกศิษย์ได้ช่วยกันเขียนกลอนชื่อ "แด่...คุณครู" ใส่กรอบมามอบให้ในวันงานแสดงมุทิตาจิต เนื่องในการเกษียณอายุราชการของดิฉัน โดยช่วยกันอ่านคนละบท นับเป็นของที่ระลึกที่ทำให้ชื่นใจมาก เพราะเขียนได้ไพเราะจับใจจริง ๆ

โคลงกลอนที่เขียนไว้ตลอดระยะเวลาอันยาวนานยังมีอีกมากมาย แต่ไม่อาจนำมาลงได้หมดในที่นี้ เพราะเนื้อที่มีจำกัด อย่างไรก็ตาม ท่านผู้อ่านก็คงพอมองเห็นภาพสถาบันฯ ในอดีตได้บางแง่มุมโดยผ่านแว่นสายตาของชาวสถาบันฯ ที่ชื่อ "วันเพ็ญ พิศาลพงศ์" แล้ว ท้ายที่สุดนี้ ขอได้รับความขอบคุณอย่างจริงใจจากดิฉัน ที่ท่านได้กรุณาอ่านบทความนี้ตั้งแต่ต้นจนจบ สำหรับโคลงกลอนที่เหลือ (ซึ่งเปรียบได้กับใบไม้ทั้งต้น ถ้าที่นำมาลงนั้นเปรียบได้กับใบไม้ในกำมือ) ขอกระซิบว่า จะหาอ่านได้ในวาระสุดท้ายของชีวิตดิฉัน (ที่วัดใดวัดหนึ่ง) ซึ่งจะได้พิมพ์แจกเป็นอภินันทนาการอย่างแน่นอน ส่วนจะเป็นวันเวลาใดนั้นดิฉันก็ยังไม่ทราบเช่นกัน

วันเพ็ญ พิศาลพงศ์

4 สิงหาคม 2548

****

จิตวิทยากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมไทย*

*ศาสตราจารย์ ดร.จรรจา สุวรรณทัต***
ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

ความนำ

"จิตวิทยา" ในความเข้าใจของบุคคลโดยทั่วไปอาจแตกต่างไปจากความหมายของจิตวิทยาในฐานะเป็นศาสตร์ จิตวิทยาโดยคนทั่วไปมักจะเข้าใจกันว่าจิตวิทยาเป็นเรื่องของการรู้ใจเขารู้ใจเราเพียงเท่านั้นหรือเข้าใจผิดเอาไปปะปนกับเรื่องของจิตวิญญาณว่าเป็นเรื่องเดียวกัน แต่จิตวิทยาในฐานะที่เป็นสาขาวิชาการที่นับวันจะมีความสำคัญอย่างมากในทุกด้านของชีวิตมนุษย์นั้นแท้จริงแล้วมีความหมายครอบคลุมและลึกซึ้งมากกว่าที่บุคคลทั่วไปเข้าใจ กล่าวคือ จิตวิทยาเป็นวิชาที่ศึกษาพฤติกรรมมนุษย์และสิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต ครอบคลุมเนื้อหาสาระกว้างขวาง ทั้งเรื่องที่เป็นธรรมชาติปกติ และเรื่องของความผิดปกติของพฤติกรรม และมีวิธีการศึกษาที่เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ในการศึกษาปรากฏการณ์ทางการคิด พฤติกรรมและประสบการณ์ คำว่าพฤติกรรมในทางจิตวิทยา ยังหมายถึงกิจกรรมหรือสิ่งต่างๆ ทั้งหมดที่ร่างกายหรืออินทรีย์เป็นผู้กระทำหรือแสดงออก ซึ่งสามารถแบ่งได้อีก เป็นพฤติกรรมภายนอก ซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้โดยตรงและอย่างชัดเจนจากการกระทำ และพฤติกรรมภายในที่ไม่อาจสังเกตได้โดยตรงจากการกระทำ เช่น จินตนาการ การคิดฝัน การตัดสินใจ และความรู้สึกต่าง ๆ เป็นต้น ในการอธิบายพฤติกรรมทางจิตวิทยาปัจจุบัน นักจิตวิทยาจะพยายามใช้วิธีการต่าง ๆ ประกอบกันเพื่ออธิบายให้ชัดเจนและครอบคลุมที่สุด ซึ่งได้แก่ วิธีการด้านพฤ

ติกรรม ความคิดความเข้าใจ ประสาทชีววิทยา จิตวิเคราะห์และแนวคิดเชิงมนุษยนิยม

สถานภาพการสอนและการวิจัยของสาขาวิชาการ "จิตวิทยา"

แม้ว่าจิตวิทยาจะถือว่าเป็นสาขาวิชาการที่มีอายุน้อยเมื่อเทียบกับสาขาวิชาการอื่นๆ ในประเทศไทย แต่นักวิชาการไทยในสาขาวิชาการนี้ก็ได้พยายามศึกษาสาเหตุ กระบวนการ และผลที่เป็นพฤติกรรมในบริบทของสังคมวัฒนธรรมไทยมากขึ้นมาโดยลำดับสืบเนื่องนับตั้งแต่ พ.ศ. 2498 เป็นต้นมาด้วยการเริ่มทั้งการสอนระดับบัณฑิตศึกษาและการวิจัยค้นคว้าในสาขาจิตวิทยา กล่าวได้ว่าหลักสูตรมหาบัณฑิตในสาขา

---

*ปรับจากการบรรยายพิเศษในการประชุมทางจิตวิทยาระดับชาติ จัดโดยภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 24 สิงหาคม 2538 และบทความที่นำมาลงในวารสารสุโขทัยธรรมาธิราช ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน 2540

**อดีตผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ พ.ศ. 2512 – 2526 และ 2531 - 2535

จิตวิทยาพัฒนาการเริ่มต้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ที่**สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก วิทยาลัยวิชาการศึกษา** ซึ่งต่อมาก็คือ**สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ** หลักสูตรจิตวิทยาซึ่งต่อมาที่สถาบันเดียวกันนี้ได้แตกแขนงออกไปเป็นสาขาจิตวิทยาการศึกษา จิตวิทยาสังคม และจิตวิทยาทดลอง นอกจากนั้นก็มีการเปิดสอนตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ของรัฐทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค หลักสูตรการศึกษาในสาขาจิตวิทยาแขนงต่าง ๆ เหล่านี้ได้รับการพัฒนามาโดยตลอดทั้งในด้านเนื้อหาสาระและวิธีการ ตลอดจนยังมีหลักสูตรระยะสั้นสำหรับการฝึกอบรมบุคคลที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน

นอกจากการริเริ่มและการพัฒนาหลักสูตรจิตวิทยาระดับมหาบัณฑิตและการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ซึ่งเป็นสาขาวิชาที่มีลักษณะเป็นสหวิชาโดยมีวิชาจิตวิทยาเป็นแกนกลางทั้งในระดับมหาบัณฑิตและระดับดุษฎีบัณฑิตที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒตั้งแต่ครั้งยังเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษาแล้ว ในช่วงหลัง พ.ศ. 2517 จนปัจจุบันก็ได้มีการเปิดหลักสูตรสาขาวิชาจิตวิทยาทั้งในระดับประกาศนียบัตรปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอกขึ้นในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐแห่งอื่นๆ อีกทั้งสถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งยังเล็งเห็นความสำคัญของวิชานี้โดยบรรจุไว้ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของหลักสูตรต่าง ๆ อีกด้วย

สำหรับสถาบันอุดมศึกษาเอกชนก็เช่นกันได้มีการเปิดสอนหลักสูตรสาขาวิชาจิตวิทยาในระดับต่าง ๆ คือ ระดับประกาศนียบัตร ปริญญาตรี และปริญญาโท และมหาวิทยาลัยเอกชนบางแห่งได้เปิดสอนวิชาจิตวิทยาในหลักสูตรอื่นที่เกี่ยวข้องโดยให้เป็นวิชาเลือกและหลายแห่งได้บรรจุวิชาจิตวิทยาลงในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของเกือบทุกหลักสูตร

สิ่งที่กล่าวข้างต้นนี้ได้สะท้อนให้เห็นการยอมรับความสำคัญของวิชาจิตวิทยา ว่าเป็นสาขาวิชาการที่สำคัญยิ่งสาขาหนึ่งในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ จัดเป็นสาขาวิชาที่ช่วยสร้างบัณฑิตให้เข้าใจตนเองและผู้อื่น ตลอดจนสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและสร้างสรรค์ ช่วยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพต่อการพัฒนาสังคมอย่างสำคัญทางหนึ่ง

ส่วนแหล่งการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่งคือวิทยาลัยครูหรือสถาบันราชภัฏแต่เดิม 36 แห่ง ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งในขณะนี้ก็ได้เปลี่ยนสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏเกือบทุกแห่งแล้ว หลายแห่งเปิดสอนวิชาจิตวิทยาในโปรแกรมวิชาจิตวิทยาและการแนะแนวถึงระดับปริญญาตรี (4 ปี) และสามารถผลิตบัณฑิตที่เรียนโปรแกรมดังกล่าวเพิ่มขึ้นทุกปี อีกทั้งยังเตรียมการเปิดสอนในหลักสูตรจิตวิทยาประยุกต์ทั้งในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกอีกด้วย

กล่าวโดยสรุป แหล่งสำคัญในการผลิตบัณฑิตสาขาจิตวิทยาในประเทศไทยคือภาควิชาจิตวิทยาของคณะศึกษาศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย (ซึ่งปัจจุบันคือสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา) และมหาวิทยาลัยราชภัฏในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ นอกเหนือจากสอนตามหลักสูตรเพื่อผลิตบัณฑิตทางสาขาวิชานี้แล้ว ยังมีแหล่งผลิตงานศึกษาค้นคว้าทางจิตวิทยาที่สำคัญ ดังนี้

1. สถาบันวิจัยเฉพาะทาง สถาบันประเภทนี้ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการพัฒนาและปรับปรุงพฤติกรรมบุคคลและสังคม เช่น สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม ในมหาวิทยาลัยมหิดล, สถาบันวิจัยสังคม ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันไทยคดีศึกษา ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะพัฒนาสังคม ในสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, สถาบันวิจัยและพัฒนา ในมหาวิทยาลัยขอนแก่น, สถาบันวิจัยสังคม ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว ในมหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันเฉพาะทางเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการผลิตงานวิจัยด้านจิตวิทยาหรือที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรทางจิตวิทยาเพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่การปฏิบัติและการวางนโยบายระดับต่างๆให้แก่สังคมและประเทศชาติ

2. โครงการวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย โครงการสำคัญนี้ได้รับการริเริ่มโดยคณะกรรมการสาขาปรัชญา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เมื่อปี 2539 และต่อมาได้จัดตั้งเป็นคณะกรรมการแห่งชาติเพื่อการวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อส่งเสริมและดำเนินการวิจัยและพัฒนาด้านระบบพฤติกรรมไทย และเพื่อให้ได้ผลตามความมุ่งหมาย คณะกรรมการแห่งชาติฯ ได้จัดตั้งคณะอนุกรรมการที่ปรึกษาดำเนินงานในโครงการวิจัยแม่บท : การวิจัยและพัฒนาพฤติกรรมไทยขึ้นใน พ.ศ. 2535 และมอบให้คณะอนุกรรมการที่ปรึกษานี้ได้วางแผนการวิจัยมหภาคไว้เป็นกรอบดำเนินงาน คณะอนุกรรมการชุดนี้ได้กำหนดแนวทางที่ควรวิจัยและพัฒนาอย่างเร่งด่วนระหว่าง พ.ศ. 2537 – 2541 โดยครอบคลุมพฤติกรรม 7 ด้านที่สำคัญ คือ พฤติกรรมจริยธรรม พฤติกรรมครอบครัว พฤติกรรมประชาธิปไตย พฤติกรรมสิ่งแวดล้อมและสารณประโยชน์ พฤติกรรมสุขภาพกายสุขภาพจิตและการบริโภค พฤติกรรมการทำงาน และพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดี นอกจากนี้คณะกรรมการดำเนินงานในโครงการวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทยยังได้พิจารณาหาแนวทางที่จะส่งเสริมสนับสนุนนักวิจัยที่มีผลงานดีมีคุณภาพให้ได้รับรางวัลจะได้มีกำลังใจทำงานการวิจัยให้กว้างขวางลึกซึ้งเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติต่อไป จากการประเมินผลงานของโครงการวิจัยแม่บทตลอดช่วงเวลาสิบปีที่ผ่านมา (2538 – 2548) จะพบว่าโครงการแม่บทได้ผลิตงานวิจัยที่มีทั้งปริมาณและคุณภาพ รวมทั้งเครื่องมือวิจัยเพิ่มขึ้นทุกปี อีกทั้งยังมีบทบาทสำคัญในการฝึกอบรมพัฒนาทักษะการวิจัยให้แก่นักวิชาการ และสามารถรวบรวมผลวิจัยให้แก่นักปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนาสังคม

3. สมาคมจิตวิทยาแห่งประเทศไทย และสมาคมนักจิตวิทยาคลินิกไทย สถาบันทั้งสองแห่งนี้ได้ทำหน้าที่สำคัญอย่างต่อเนื่องในการจัดประชุมทางวิชาการ ฝึกอบรมทักษะการวิจัย และพยายามผนึกกำลังเครือข่ายเชื่อมโยงนักวิชาการและผู้ปฏิบัติเข้าด้วยกันให้ได้รับความรู้และพัฒนาเจตคติที่ถูกต้องต่องานวิจัยและปฏิบัติทางจิตวิทยา ตลอดจนสามารถเลือกใช้ผลงานวิจัยทางจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาได้อย่างถูกต้องและสร้างสรรค์ จึงนับเป็นแหล่งสำคัญอีกแหล่งหนึ่งในงานด้านจิตวิทยา

จากที่ได้กล่าวมาทั้งในส่วนการสอนและการวิจัยค้นคว้า กล่าวได้ว่าสถานภาพของจิตวิทยาในประเทศไทยจัดอยู่ในระดับสูงทัดเทียมกับสาขาวิชาการอื่นๆ ทางด้านสังคมพฤติกรรมศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นเชิงองค์ความรู้ เนื้อหาสาระและวิธีการศึกษา ทำให้ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติในระดับต่าง ๆ ตื่นตัวและยอมรับความสำคัญของสาขาวิชานี้ ยิ่งในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสารและโลกที่ไร้พรมแดน ซึ่งเน้นการเรียนรู้ด้วยตัวเองและผู้อื่นรวมทั้งสภาพแวดล้อมทั้งใกล้และไกลตัวว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง การศึกษาค้นคว้าทางจิตวิทยาซึ่งมีจุดเน้นที่การศึกษาพฤติกรรมมนุษย์จึงเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นสาระสำคัญอย่างยิ่งที่ทุกคนจะต้องแสวงหาเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงลักษณะพฤติกรรมและจิตใจทั้งของตนและผู้อื่นให้ดีงามและสร้างสรรค์ จะได้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริงต่อกันจนสามารถสร้างสันติถาวรให้เกิดขึ้นในสังคมโลกได้

ผลการวิจัยทางจิตวิทยาบอกอะไรที่สำคัญในแง่พฤติกรรมและลักษณะทางจิตใจของคนในสังคมไทย

งานทางด้านจิตวิทยาซึ่งรวมทั้งการสอนและการค้นคว้าได้เริ่มมานานพอสมควรในประเทศไทยและจากความพยายามของนักวิชาการร่วมกับผู้ปฏิบัติที่เน้นความสำคัญในการพัฒนาสาขาวิชาการนี้ทำให้เกิดความเป็นระบบระเบียบและคุณภาพงานเข้ามาตรฐานมากขึ้นในวิธีการศึกษา ยังให้เกิดผลและเนื้อหาสาระที่เชื่อถือได้เพียงพอต่อการนำไปปฏิบัติ จึงขอนำเสนอผลการวิจัยทางจิตวิทยาที่สำคัญบางประการที่ได้จากการศึกษาในบริบทของสังคม-วัฒนธรรมไทยเพื่อสะท้อนความเกี่ยวพันระหว่างงานจิตวิทยากับงานพัฒนาคน

1. เรื่องการเรียนรู้ แต่เดิมการเรียนรู้มักถูกรับรู้ว่าเป็นกระบวนการทางเดียวคือจากผู้รู้ที่มีความรู้หรือเชี่ยวชาญประสบการณ์ป้อนสู่ตัวผู้เรียน ลักษณะการเรียนรู้จะเป็นทางการ เป็นระบบระเบียบ กล่าวคือ การเรียนรู้จากหลักการที่ยึดว่าผู้เรียนหรือนักเรียนมีความรู้น้อย และสามารถเรียนรู้ได้จากการบอกกล่าวของครูผู้สอน วิธีการนี้ดำเนินมาในหลายแหล่งหลายที่ของโลกรวมทั้งของสังคมไทยด้วยมาหลายยุคหลายสมัย ผลก็คือ ผู้เรียนได้ถูกสอนให้รู้ว่าจะเรียนรู้ได้อย่างไร เขาเชื่อว่าการกระทำที่มีลักษณะเป็นทางการ ความใกล้ชิดกับผู้รู้ และการเป็นผู้ยอมรับโดยง่ายเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้ที่ดี ส่วนการเรียนรู้ในรูปแบบอื่นมักจะไม่ได้รับความไว้วางใจเพราะขาดปัจจัยเหล่านี้ แต่ต่อมาเกิดการวิจัยทดลองค้นคว้าทางจิตวิทยา เพื่อหาคำตอบว่าการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้อย่างไร และในบริบทใดบ้างที่นอกเหนือไปจากสภาพการเรียนรู้ทางสถาบันการศึกษาหรือสภาพแวดล้อมที่เป็นทางการ และในกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพนั้นสามารถชักจูงใจผู้เรียนด้วยตัวปัจจัยหรือวิธีการใดบ้าง ผลจากการวิจัยทางจิตวิทยาการเรียนรู้และทางการศึกษาได้รับการสะสมมาเป็นเวลายาวนาน ทำให้เกิดแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่นำไปสู่การค้นคว้าทดลองอย่างลึกซึ้งกว้างขวางมากขึ้น ตัวอย่างงานวิจัยทางจิตวิทยาที่ทำในประเทศไทยของเราในด้านนี้มีอยู่มากในรอบ 40 – 50 ปีที่ผ่านมา และในระยะหลังเป็นที่เข้าใจและยอมรับว่าการเรียนรู้โดยแท้จริงแล้วเป็นกระบวนการที่สร้างเสริมศักยภาพของบุคคลในการตัดสินใจให้แก่บุคคลได้และยังได้ใช้เป็นฐานสำคัญของการปฏิรูปการเรียนและการศึกษาในปัจจุบันด้วย

1.1 **การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม** จัดเป็นการเรียนรู้วิธีหนึ่งที่ได้รับการสนับสนุนจากผลการวิจัยแล้วว่าเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ได้ผลดีในการเสริมสร้างศักยภาพให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยหลักสำคัญหมายถึงการรวมเอาบุคคลเข้าไว้ด้วยกันให้อยู่ในสภาพที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง จะได้เป็นผู้พัฒนาทักษะและตระหนักรู้อย่างแท้จริงในความสำคัญของการพัฒนาตนเอง ตัวผู้เรียนที่เข้าร่วมในการเรียนแต่ละคนจะช่วยกันกำหนดความต้องการที่จะเรียนและเป้าหมายในการเรียนด้วยกระบวนการที่ผู้เรียนต้องมีส่วนในการเรียนรู้ ผู้เรียนจะเริ่มตระหนักในคุณค่าของตนเองมากขึ้นทั้งในด้านความรู้และศักยภาพ โครงการพัฒนาบุคคลในระดับชุมชนหลายโครงการ รวมทั้งรายการวิทยุโทรทัศน์ เช่น "พบประชาชน" หรือ "เวทีชาวบ้าน" ก็มาจากฐานของหลักการที่เกิดจากผลการวิจัยทางจิตวิทยาการเรียนรู้ดังกล่าวนี้คือผู้เรียนหรือชาวบ้านเป็นผู้ร่วมในกิจกรรม สามารถรับผิดชอบและตัดสินใจ การกระตุ้นให้มีกิจกรรมร่วมประเภทนี้ในหลาย ๆ สถานการณ์ จะช่วยให้เกิดโอกาสในการพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรบุคคลในระดับท้องถิ่นต่อไป หลักการหรือวิธีการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมที่นำไปประยุกต์ใช้กันเกือบทุกแห่งทุกมุมของโลกล้วนแต่แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นวิธีการคิดและการแสดงพฤติกรรมที่มีความหมายต่อผู้เรียน เพราะวิธีดังกล่าวมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ และยังอาจใช้ได้กับหลายกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นโครงการศึกษาผู้ใหญ่ กิจกรรมเด็กเล็ก การประชุมปฏิบัติการ การแนะแนวอาชีพ และอื่น ๆ

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้รับการตระหนักเห็นคุณค่าในสาขาการพัฒนา การศึกษาชุมชนและการฝึกอบรมกึ่งอาชีพ ในที่ซึ่งถูกทึกทักว่าทุกคนมีความรู้และความชำนาญในการให้ และเนื่องจากทุกคนมีบางสิ่งที่จะให้ การเรียนรู้เริ่มเป็นกระบวนการสองทาง เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนในด้านความรู้สึกว่าเท่าเทียมกันไม่ใช่ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนที่ต่างกัน และในสถานภาพความเท่าเทียมกันนี้ ผู้เรียนกำลังเรียนรู้ที่จะควบคุมอนาคตของตนเอง

อย่างไรก็ตาม อาจมีคำถามว่าเนื่องจากผลการวิจัยแสดงว่าการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเกิดผลดีดังนั้นควรยกเลิกวิธีการเรียนรู้แบบดั้งเดิมไปใช่หรือไม่ การเรียนรู้แบบเป็นทางการมีขั้นตอนซึ่งมีลักษณะสำคัญอยู่ที่ว่าผู้สอนถือว่าผู้เรียนอยู่ในสภาพด้อยกว่าในความรู้และอื่น ๆ ผู้สอนจึงเป็นบุคคลสำคัญในการเรียนรู้ ครูเป็นผู้ให้ เด็กเป็นผู้ได้รับสิ่งที่ครูให้ ความรับผิดชอบของครูอยู่ที่การสอน ดังนั้นครูจึงไม่ต้องรับผิดชอบว่าการเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดขึ้นหรือไม่ ขณะที่วิธีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเน้นที่การเรียนรู้ไม่ใช่การสอน ผู้เรียนร่วมรับผิดชอบกับผู้สอนในการเรียนรู้ของตนเอง ผู้เรียนมีส่วนอย่างแข็งขันในกระบวนการเรียนรู้ ครูทำหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ผู้เรียน เมื่อมีการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะของการเรียนสองอย่างที่มีหลักการต่างกันแล้วพบว่า วิธีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมไม่ได้เหมาะสมกับการเรียนรู้หมดทุกเรื่องทุกอย่าง หากวิธีการเรียนแบบมีส่วนร่วมมีความเหมาะสมที่สุดกับสภาพการเรียนที่ผู้เรียนจะต้องพัฒนาและใช้อำนาจของตนในการให้เหตุผลและทักษะในการแก้ปัญหา ผู้สอนหรือผู้ฝึกจะช่วยพัฒนาให้ผู้ถูกฝึกหรือผู้เรียนพัฒนาทักษะการสังเกตและสร้างโอกาสการพัฒนาด้วยการกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิด ขณะที่การเรียนแบบมีส่วนร่วมกระตุ้นการเรียนด้วยการกระทำ และ

การทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาและให้ความสำคัญต่อสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ จึงสร้างความเชื่อมั่นและการเห็นคุณค่าในตัวเองให้แก่ผู้เรียน ในขณะเดียวกันการเรียนรู้แบบดั้งเดิมหรือการเรียนรู้ทางเดียว โดยที่ผู้สอนเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในกระบวนการเรียนรู้นั้นมีความเหมาะสมกับสภาพการเรียนรู้ที่ต้องการถ่ายทอดความรู้บางอย่าง เช่น ด้านเทคนิควิธีหรือกรรมวิธีการผลิต หรือการปฏิบัติตนตามขั้นตอนที่มีการกำหนดไว้ในตัวบทกฎหมาย เป็นต้น วิธีการสอนแบบทางเดียวทำให้เกิดการถ่ายทอดและการรับความรู้ข้อมูลอย่างรวดเร็วและโดยไม่ต้องมีการโต้แย้งทางความคิดที่เป็นหลักการ การนำผลการวิจัยในเรื่องการเรียนรู้ไปใช้จึงต้องพิจารณาถึงตัวบริบทและเป้าหมายของการเรียนที่ต้องการเป็นสำคัญด้วย

1.2 การเรียนรู้ที่เกิดจากการใช้สื่อผสม ในยุคของสังคมเปิดที่อยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์มีสื่อต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย ทั้งสื่อบุคคล สื่อวัตถุ และสื่อวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสารสนเทศเกิดความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ว่าจะใช้สื่ออย่างใดกับใครและในสถานการณ์ใดจึงจะเหมาะสมและเกิดผลในทางสร้างสรรค์ และพัฒนาสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่า รวมทั้งยังต้องศึกษาลึกลงไปถึงการควบคุมสื่อเหล่านี้อีกด้วย หากคนในสังคมปัจจุบันมักยอมให้ตนเองเป็นทาสของสื่อแทนการพยายามเป็นนายของสื่อ พ่อแม่ยินยอมและยินดีให้วิทยุโทรทัศน์เป็นผู้ควบคุมพฤติกรรมของลูกมากกว่าการที่ตนจะแสดงบทบาทสำคัญดังกล่าว หรือครูชั้นเด็กเล็กบางแห่งยินดีเปิดเทปนิทานให้เด็กฟังแทนการร่วมหรือการเล่านิทานให้เด็กฟังด้วยตนเอง

ตัวอย่างการวิจัยชนิดที่ทำให้เกิดการเรียนรู้เรื่องเขาเรื่องเราก็ได้แก่งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของเด็กที่มีต่อสังคม-วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีผลที่น่าสนใจหลายประการ ที่สำคัญก็คือสะท้อนให้เห็นการคิดและการรับรู้ของเด็กในสองวัฒนธรรมที่มีต่อสังคม-วัฒนธรรมที่ไม่ใช่ของตนเอง มีการรับรู้ทั้งความแตกต่างและความเหมือน (ชุมพร ยงกิตติกุล 2529)

นอกจากนั้นก็ยังมีการวิจัยเรื่องความสำคัญของการศึกษาที่มีต่อจิตลักษณะและพฤติกรรม ตัวอย่างเช่น งานวิจัยเรื่องการศึกษาที่มีต่อจิตลักษณะและพฤติกรรมสุขภาพของผู้ปฏิบัติงาน (อุบล เลี้ยววาริน, 2538) ซึ่งเน้นการศึกษากับการมีสุขภาพอนามัยที่ดีของคนไทยอายุ 18 ถึง 40 ปี ผลวิจัยชี้ให้เห็นว่าบทบาทของการศึกษาระดับสูงมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาจิตใจของคนไทยอันจะนำไปสู่การมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม 3 ด้าน ได้แก่ การบริโภค การหลีกเลี่ยงสารโทษ และการรักษาอนามัยส่วนบุคคล ผลการวิจัยพบว่าตัวแปรที่มีส่วนสำคัญในการทำนายพฤติกรรมสุขภาพและจิตลักษณะคือตัวแปรด้านคุณภาพทางการศึกษาที่บุคคลได้รับ ซึ่งได้แก่ทักษะทางภาษาไทย ผลการเรียน และลักษณะของสถานศึกษาที่สำเร็จการศึกษา ตัวแปรเหล่านี้พบว่ามีผลต่อการพัฒนาคุณภาพของบุคคลได้มาก การวิจัยนี้จึงมีประโยชน์อย่างมากทั้งด้านนโยบายและการปฏิบัติเพื่อพัฒนาคนไทยให้มีลักษณะจิตใจและพฤติกรรมสุขภาพที่ดีได้

2. การศึกษาเรื่องสังคมกรณ์และการอบรมเลี้ยงดู จากการศึกษาด้วยวิธีการวิเคราะห์สังเคราะห์จากงานวิจัยสำคัญ 2 ครั้งคือ ใน พ.ศ. 2526 และ พ.ศ. 2533 รวม 600 กว่าเรื่อง รวมทั้งการ

ศึกษาจากรายงานการวิจัยสถานภาพการวิจัยทางจิตวิทยาในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2516 – 2535 (จรรจา สุวรรณทัต และคณะ, 2538) และการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูในประเทศไทยโดยใช้การวิเคราะห์เมต้า (ดุษฎี โยเหลา, 2535) พบผลที่เกี่ยวกับกระบวนการอบรมเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนหลายประการที่อาจนำไปสู่ภาวะวิกฤติในครอบครัวไทยได้ถ้าไม่ได้รับการแก้ไขป้องกัน ผลวิจัยสำคัญต่าง ๆ พอสรุปได้ว่า

1) โครงสร้างของครอบครัวไทยเปลี่ยนแปลงไปมากจากอดีต คือ จากการเป็นครอบครัวขยายมาสู่การเป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งประกอบด้วยพ่อแม่ลูกมากขึ้น และมีแนวโน้มที่จะพบครอบครัวที่มีแต่หัวหน้าครอบครัวคนเดียวกับลูก และยังพบครอบครัวแตก ซึ่งพ่อแม่ลูกไปกันคนละทาง และถ้าจะคลุมถึงปัจจุบันก็จะพบแบบครอบครัวอีกประเภทหนึ่งซึ่งได้แก่ครอบครัวอพยพแรงงาน ทำให้ครอบครัวต้นทางมีแต่เด็กกับปู่ย่าตายาย หรือลุงป้าน้าอา และครอบครัวปลายทางซึ่งอาจมีเฉพาะพ่อแม่ซึ่งต่างคนต่างทำงาน และปล่อยเด็กให้อยู่ในศูนย์เลี้ยงเด็กที่ขาดคุณภาพ โครงสร้างครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงนำไปสู่สัมพันธภาพครอบครัวที่คลอนแคลน และมีผลสืบเนื่องทางลบต่อการปฏิบัติบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างมากด้วย

2) ตัวแปรที่สำคัญมากต่อการกำหนดสุขภาพจิตของเด็กและเยาวชนได้แก่ความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูก และความสัมพันธ์ของครอบครัวนี้เองเป็นตัวดัชนีแสดงเสถียรภาพหรือความมั่นคงของครอบครัว งานวิจัยยังพบอีกว่า ผลที่กระทบตัวเด็กมากที่สุดไม่ได้เกิดจากการที่เด็กผ่านประสบการณ์ครอบครัวแตกและอยู่ในสภาพครอบครัวแตก แต่เกิดจากการอยู่ในครอบครัวปกติที่สัมพันธภาพระหว่างพ่อแม่คลอนแคลน หวั่นไหว ไม่เป็นปกติสุข

3) ผลงานวิจัยเน้นความสำคัญของตัวแบบที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในกระบวนการสังคมกรณ์ และการอบรมเลี้ยงดู ตัวแบบที่เป็นพ่อแม่ในอดีตจะเน้นการให้ความสำคัญต่อกรอบคุณธรรมสำคัญ 4-5 ประการในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ซึ่งได้แก่ คุณธรรมแห่งความไม่ก้าวร้าวรุกราน คุณธรรมแห่งความกตัญญูรู้คุณ คุณธรรมแห่งการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คุณธรรมด้านการประพฤติปฏิบัติตนที่เหมาะสมในบทบาททางเพศ และการปฏิบัติตนให้เหมาะควรต่อกาละเทศะและบริบทของสังคมวัฒนธรรมไทย แต่พบว่าน่าเสียดายที่ตัวแบบที่เป็นพ่อแม่ในสังคมปัจจุบัน เน้นความสำคัญในคุณธรรมเหล่านั้นลดน้อยลงมาก เนื่องจากมองเห็นค่านิยมอื่นที่ตนคิดว่าน่าจะสอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงโลกมากกว่าการยึดกรอบเดิม เช่น การเน้นความต้องการสัมฤทธิผลและความสำเร็จทางวัตถุ และเน้นค่านิยมทางวัตถุ, ค่านิยมในการบริโภคและค่านิยมทางเศรษฐกิจมากกว่าค่านิยมด้านคุณธรรม เป็นต้น อย่างไรก็ตามก็ยังมีงานวิจัยสำคัญบางชิ้นที่แสดงว่าพ่อแม่ในครอบครัวไทยอีกจำนวนหนึ่งแม้จะเป็นจำนวนน้อยที่พยายามปรับเปลี่ยนและผสมผสานค่านิยมใหม่และเก่าให้กลมกลืนสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินชีวิตและพยายามใช้แนวทางวิถีพุทธในกระบวนการอบรมเลี้ยงเด็กเพื่อพัฒนาคุณธรรม-จริยธรรม

4) ขณะที่ผลการวิจัยพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงหลายด้านเกิดขึ้นกับครอบครัวไทย ก็พบว่ามีอีกด้านหนึ่งที่สำคัญ คือ แบบหรือวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่ให้ความรักและการสนับสนุนต่อบุตรและวิธีการเลี้ยงดูที่ใช้เหตุผลซึ่งทั้งสองวิธีส่งผลต่อการพัฒนาลักษณะพฤติกรรมและจิตใจที่ดีและสร้างสรรค์มากกว่าวิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบอื่นคือ การเลี้ยงดูแบบตามใจ แบบปล่อยปละละเลยและแบบเข้มงวดกวดขัน ในการศึกษาเรื่องการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ซึ่งหมายถึงการฝึกอบรมเด็กของบิดามารดาทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อกระตุ้นให้เด็กสนใจในพุทธศาสนา เข้าใจเนื้อหาและเกิดการยอมรับและเปลี่ยนตามในสิ่งที่บิดามารดาปลูกฝังนั้น พบสิ่งสำคัญคือ แม่ที่มีลักษณะทางพุทธสูง สุขภาพจิตดี ใช้เวลาอยู่กับลูกมาก และให้ความใกล้ชิดกับลูกมาก จะให้ความสำคัญและเวลาต่อการอบรมเลี้ยงดูมาก ให้ความใกล้ชิดกับลูกมาก และใช้การอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธให้บังเกิดผลได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ สามารถถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมเบื้องต้นในพุทธศาสนา (ทาน ศีล ภาวนา) ซึ่งนำไปสู่การยอมรับและปฏิบัติตามได้และในกระบวนการฝึกอบรมผู้วิจัยพบว่าต้องอาศัยปัจจัยสำคัญ 2 ประการคือ 1) สิ่งจูงใจ ซึ่งอาจเป็นรางวัลในรูปของวัตถุและคำชม และ 2) ผู้ชักจูง ซึ่งพบว่าพ่อแม่เป็นผู้ที่มีลักษณะเหมาะสมที่สุดในการชักจูงบุตร โดยเฉพาะพ่อแม่ที่เด็กรักและศรัทธาจะเป็นผู้ชักจูงที่มีอิทธิพลที่สุด (งามตา วนินทานนท์, 2536)

สรุปได้ว่า ตัวอย่างผลการวิจัยทางจิตวิทยาใน 2 กลุ่มใหญ่ คือ **กลุ่มเรื่องการเรียนรู้และการศึกษา** และ **กลุ่มเรื่องสังคมกรณ์หรือการขัดเกลาทางสังคมและการอบรมเลี้ยงดูสามารถนำไปใช้พัฒนาบุคคลและสภาพแวดล้อมตัวบุคคล** ทำให้เกิดความเข้าใจที่ดีและถูกต้องในเรื่องพฤติกรรมและจิตใจของบุคคลที่มีความแตกต่างกันในหลายลักษณะและหลายสถานภาพ และในบริบทแวดล้อมหรือสถานการณ์ต่าง ๆ กัน ถ้าผู้ใช้ได้ทราบหรือผู้พัฒนารู้จักวิเคราะห์ผลวิจัยสำคัญต่าง ๆ ก็จะได้ทางเลือกเพื่อนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวมของสังคมไทย

บทบาทของจิตวิทยาในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมไทย

จิตวิทยาเป็นศาสตร์และสิ่งซึ่งจิตวิทยาให้ต่อสังคมที่เป็นหลักคือการวิจัย ตัวอย่างประเทศสหรัฐอเมริกา การให้ที่สำคัญและยิ่งใหญ่มากในการวิจัยทางจิตวิทยาในปัจจุบันคือการปรับปรุงสภาพจิตใจของบุคคลในประเทศและมีเหตุผลในการปรับปรุงมากมาย เช่น การศึกษาที่นำเอาคนไข้หรือคนที่เจ็บป่วยทางจิตให้มามีชีวิตอยู่ในชุมชนปกติ ซึ่งก็พิสูจน์ได้ว่าเกิดผลดี แต่สิ่งที่ชุมชนต้องทำก็คือให้สมาชิกทั่วไปของชุมชนมีเจตคติที่ถูกต้องต่อการปรับตัวที่ไม่ดีของคนและต่อสุขภาพจิต วิธีการที่มีประโยชน์ที่สุดในการเข้าใจคนคือความเข้าใจในเรื่องการปรับตัว ซึ่งจัดเป็นฐานความเข้าใจที่สำคัญและง่ายต่อการเข้าใจและนำไปใช้ ส่วนในสังคมไทยแม้งานวิจัยทางจิตวิทยาจะทำให้เกิดการปรับปรุงพฤติกรรมของคนในสังคมยังไม่ถึงระดับของประเทศหรือสังคมที่มีการพัฒนาด้านวิชาการระดับสูงก็ตาม แต่ว่าผลงานวิจัยทางจิตวิทยาในรอบเกือบครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน

การฝึกอบรม กระบวนการให้คำปรึกษาและการแนะแนวทั้งทางด้านการศึกษาและด้านครอบครัว และกระบวนการอบรมเลี้ยงดูเด็กก็ได้มีบทบาทสำคัญมากขึ้นต่อความเข้าใจและแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมของบุคคลประเภทต่างๆในสังคมไทย ตัวแปรสำคัญทางจิตวิทยาที่พบในงานวิจัยว่าเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม มักจะถูกหยิบยกหรือยืมไปศึกษาพฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์และบริบทแวดล้อมอื่น ๆ ทำให้การวิจัยทางจิตวิทยาขยายผลและได้รับการยอมรับทั้งจากวงวิชาการและผู้ปฏิบัติในการนำไปแก้ไขปรับปรุงตนเองในฐานะที่เป็นบุคคลและเกิดการพัฒนาประโยชน์ข้างเคียงของการมีความรู้สึกร่วม (empathy) ต่อบุคคลซึ่งสามารถพัฒนาบุคลิกภาพที่พึงปรารถนาโดยใช้ผลิตผลของการหยั่งรู้หรือความเข้าใจลึกซึ้งในเรื่องต่าง ๆ ที่ได้มาจากการวิจัยทางจิตวิทยา การหยั่งรู้และคุณสมบัติในการเข้าใจจิตใจของคนเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นยิ่งในหลายสถานการณ์ โดยเฉพาะในสถานการณ์การทำงานทุกระดับ เช่น การที่ได้งานทำ การเลื่อนตำแหน่ง การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น

จากการประเมินสถานภาพงานวิจัยทางจิตวิทยาในประเทศที่ผ่านมา พบความก้าวหน้าในการวิจัยทั้งในรูปแบบวิธีการศึกษาและเนื้อหาสาระตลอดจนการหยั่งรู้ต่างๆ ที่ได้รับ งานวิจัยต่าง ๆ มีส่วนสำคัญต่อการเพิ่มพูนสติปัญญาและการใช้ผลเพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ช่วยเพิ่มพูนมุมมองทางการคิดของบุคคลซึ่งสอดคล้องกับลักษณะปัจจุบันของยุคของข้อมูลข่าวสารซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความสามารถในการคิดและมุมมองในการวิเคราะห์เลือกสรรข้อมูล (จรรจา สุวรรณทัต,2538)

ขณะที่บุคคลขัดเกลาจิตใจของตนและทำให้จิตใจดีขึ้นด้วยข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่งรวมทั้งข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยทางจิตวิทยานั้น ในกระบวนการดังกล่าวนี้บุคคลก็ยังสามารถช่วยให้คนอื่นเกิดความเข้าใจตนเอง และนำมาซึ่งการเข้าใจตัวเองของบุคคลนั้นให้ดีขึ้นด้วย เมื่อช่วยคนอื่นให้มองตนเองอย่างถูกต้องดีงามแล้วก็สามารถย้อนมาดูตนเองในสภาพที่เป็นจริงเพื่อการปรับปรุงได้ด้วย บุคคลจะเกิดสภาพของการเข้าถึงการเติบโตทางวุฒิภาวะมากขึ้น การมองและการเลือกจุดมุ่งหมายในชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และเมื่อบุคคลเข้าสู่วุฒิภาวะโดยแท้จริงแล้ว จุดมุ่งหมายในชีวิตที่ดีงามที่สุดก็คือการมีจุดมุ่งหมายที่ไม่ใช่เพื่อตนเอง ในบรรดาประโยชน์ต่าง ๆ ที่ได้รับจากการศึกษาพฤติกรรมของคน คือการได้มาซึ่งปรัชญาส่วนบุคคลโดยมีวัตถุประสงค์ที่ยิ่งใหญ่กว่าตัวเอง

จิตวิทยาเป็นศาสตร์ที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกับการพัฒนาพฤติกรรมของคนในสังคม การศึกษาทางจิตวิทยาชี้ให้เห็นอิทธิพลของจิตใจที่มีต่อการกำหนดลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมและทุกคนไม่ว่าจะมีสถานภาพสูงต่ำแค่ใดล้วนเป็นตัวอย่างที่มีชีวิตของเนื้อหาทางจิตวิทยาทั้งสิ้น รากเหง้าของจิตวิทยามีความเก่าแก่พอๆ กับเผ่าพันธุ์มนุษย์ อีกทั้งขอบข่ายของการศึกษาพฤติกรรมของคนก็มีอย่างกว้างขวางครอบคลุม ไม่ได้จำกัดอยู่ที่การศึกษาเฉพาะความผิดปกติอย่างที่บางคนยังเข้าใจคลาดเคลื่อน หากครอบคลุมถึงการศึกษาคนปกติทั่วไป และคนที่น่าสนใจที่สุดในการศึกษาก็คือ ตัวเอง ทุกคนจึงเป็นบางสิ่งของการศึกษาของนักจิตวิทยา

หลายชั่วอายุคนมาแล้วที่จิตวิทยารับใช้อย่างเป็นทางการให้แก่สาขาวิชาปรัชญาและต่อมาได้พัฒนากลายเป็นศาสตร์โดยตัวเอง ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องจิตวิญญาณ จิตวิทยาไม่สามารถช่วยคนอ่อนแอให้กลายเป็นผู้แข็งแรงในชั่วพริบตาด้วยการใช้กระแสจิตของผู้ที่เข้มแข็งกว่า หากจิตวิทยาสามารถช่วยได้ด้วยการนำสิ่งที่แฝงอยู่ในตัวบุคคลให้ออกมาเพื่อช่วยให้บุคคลนั้นสามารถปรับตนเองต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงต้องมองจิตวิทยาในฐานะเป็นศาสตร์ซึ่งมีการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ และจากกระบวนการศึกษาที่มีขั้นตอนเชิงวิทยาศาสตร์ และใช้เครื่องมือวัดที่เหมาะสมในปรากฏการณ์ที่ศึกษาแล้ว ผลวิจัยทางจิตวิทยาจึงสามารถให้การหยั่งรู้หรือความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ เพื่อให้เกิดทางออกหรือแนวทางเลือกหลาย ๆ ทางในการช่วยเหลือแก้ไขส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงปรารถนาและป้องกันควบคุมพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาของสังคมได้

อนึ่ง จิตวิทยามีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับการพัฒนาทรัพยากรบุคคลในสังคม ทั้งนี้เพราะจิตวิทยาได้ศึกษาพฤติกรรมของคนที่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะเรื่องความประพฤติแต่รวมถึงการศึกษาเรื่องกิจกรรมทั้งหมดทั้งสิ้นทั้งที่เป็นปกติและไม่ปกติของอินทรีย์ และมีวัตถุประสงค์สำคัญในการบุกเบิกบทบาทของพฤติกรรมในลักษณะของการค้นหาตนเอง และแบบฉบับพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์และหลากหลายในที่ซึ่งบุคคลสามารถพัฒนาได้

จิตวิทยาเป็นการศึกษาที่มีประโยชน์มากที่สุดต่อการรู้จักเข้าใจและพัฒนาบุคคลและสังคม เพราะทุกคนในสังคมแต่ละแห่งอยู่กับตัวเองและอยู่กับผู้อื่น แม้ว่าบางคนไม่เคยศึกษาจิตวิทยาในฐานะที่เป็นศาสตร์ แต่ความคิดและการกระทำทุกอย่างของเขาก็เป็นตัวอย่างของหลักการทางจิตวิทยาทั้งสิ้น การมีชีวิตอยู่ของคนคือการทำหน้าที่อย่างถูกต้องและสร้างสรรค์ให้แก่สังคม ส่วนพฤติกรรมถือเป็นสาระของจิตวิทยา หน่วยการศึกษาได้แก่ตัวบุคคล ผลของการศึกษาทางจิตวิทยาจะช่วยดึงเอาคุณลักษณะต่าง ๆ ในตัวบุคคลออกมาใช้เพื่อช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาความสามารถที่จะปรับตน และช่วยพัฒนาสังคมได้อย่างมีสติปัญญา สามารถเผชิญปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างมีสติ และสร้างสรรค์ และเนื่องจากผลงานทางจิตวิทยาได้ให้ทางเลือกต่าง ๆ มากมาย จึงช่วยให้คนในสังคมไทยเปลี่ยนการมองที่เคยมองแคบมาเป็นมองกว้าง สามารถคิดให้เลยไปกว่าจุดกึ่งกลางของตัวเองได้

สรุป

ในยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร มีการตื่นตัวและใช้ประโยชน์จากข้อมูลด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะข้อมูลด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านวัตถุ แต่กลับมีการใช้ประโยชน์น้อยมากในข้อมูลที่เกี่ยวกับคนโดยเฉพาะในด้านจิตใจ ข้อมูลทางด้านกายภาพของคนได้รับการนำไปใช้ค่อนข้างมากเมื่อเปรียบเทียบกับการใช้ข้อมูลทางด้านจิตใจและพฤติกรรม การให้การสนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับตัวมนุษย์ (จิตวิทยาหรือวิชาทางสังคมศาสตร์-พฤติกรรมศาสตร์อื่นๆ) มีสัดส่วนน้อยมากเมื่อเทียบกับการสนับสนุนที่ให้กับการวิจัยในแขนงอื่น ๆ แม้แนวโน้มในขณะนี้นับว่าดีขึ้น

ในฐานะนักวิชาการและนักปฏิบัติจึงควรพยายามที่จะใช้ข้อมูลเกี่ยวกับคนให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคนและสังคมบ้านเมืองให้มากที่สุด ยิ่งขณะนี้มีบริการช่วยให้เข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว จึงควรเร่งใช้บริการนี้เพื่อแสวงหาข้อมูลที่มีอยู่และเป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มพูนความรู้ ทำให้ชีวิตน่าพอใจ และเพิ่มมิติใหม่ ๆ ในการมองโลกอย่างสร้างสรรค์ พยายามใช้ข้อมูลเพื่อเรียนรู้เขาเรียนรู้เราในสังคมของเราก่อน แล้วจึงขยายไปยังเพื่อนบ้านในสังคม-วัฒนธรรมอื่น ๆ ข้อมูลจากการวิจัยทางจิตวิทยามีคุณค่ามาก ขอเพียงให้ความเข้าใจ ให้ความสำคัญและรู้จักนำมากลั่นกรองใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาตนและสังคมอย่างแท้จริงเท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. *เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ เรื่องการวิจัยทางการศึกษาและการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา.* กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี 2522 – 2525.

คณะกรรมการเฉพาะกิจเรื่องการเลี้ยงดูและอบรม. *ประมวลผลงานวิจัยในประเทศไทยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทย.* กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2526.

จรรจา สุวรรณทัต และ สมนึก คำอุไร. *ประวัติและสรุปผลงานของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์.* ตั้งแต่ พ.ศ. 2497 - 2522 กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2522

จรรจา สุวรรณทัต และ ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร. *ประมวลสังเคราะห์ผลงานวิจัยในประเทศไทยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทย.* เล่ม 2 กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2533

จรรจา สุวรรณทัต และคณะ. *สถานภาพการวิจัยทางจิตวิทยาในประเทศไทย.* รายงานการวิจัย สาขาปรัชญา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ พ.ศ. 2538

จรรจา สุวรรณทัต. *รายงานสถานการณ์ครอบครัวไทย.* เอกสารนำส่งสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 18 สิงหาคม 2546.

งามตา วนินทานนท์. *ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร.* รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร พ.ศ.

ดุษฎี โยเหลา. *การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทย.* รายงานการวิจัยฉบับที่ 47 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ พ.ศ. 2535.

ชุมพร ยงกิตติกุล. *การรับรู้ภาพพจน์เกี่ยวกับญี่ปุ่นและไทยของนักเรียนไทยและนักเรียนญี่ปุ่นในประเทศไทย.* รายงานการวิจัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2529.

ทบวงมหาวิทยาลัย สำนักงานปลัด กองวิชาการ. *ประมวลชื่อหลักสูตร สาขาวิชา และปริญญาของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย 2536.

ทบวงมหาวิทยาลัย สำนักงานปลัด กองสถาบันอุดมศึกษาเอกชน. *รายงานการศึกษาสถาบันอุดมศึกษาเอกชน.* ปีการศึกษา 2535 กรุงเทพฯ สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย 2535.

อุบล เลี้ยววาริน. *ผลการศึกษาที่มีต่อลักษณะพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงานในเขตกรุงเทพมหานคร.* รายงานการวิจัย ในโครงการแม่บท : การวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กรุงเทพฯ พ.ศ. 2538.

Bhanthumnavin, D. Chapter ten "Thailand" in *Psychology in Asia & the Paciffic.* Edited y George Shouksmith and Elizbeth A. Shouksmith, UNESCO. Bangkok, 1990.

Saradatta, Lamaimas. "Social-Psychological Research in Thailand : Needs & Problem," Paper Presented at Symposium on Social = Psychological Research in Developing Countrice, organized by APA Convention Chicago, U.S.A. September, 1965.

Suvannathat, Chancha. "School Psychology in Thailand" in *Psychology in the Schools in International Perspective Vol. 3.* edited by Chalvin D. Catterall, Chair, International School Psychology. Eteering committee 1970.

****

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต*

ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน
ผู้อำนวยการโครงการแม่บท : การวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย

โลกของเราในปัจจุบันได้เข้าสู่ยุคของการสื่อสารอย่างเต็มตัว ดังจะเห็นได้จากความเจริญทางเทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น โทรทัศน์ โทรศัพท์ติดตามตัว คอมพิวเตอร์ และดาวเทียมสื่อสาร บางส่วนของสังคมโลกก็ได้ก้าวเข้าสู่ยุคใหม่แล้ว คือ ยุคของการเรียนรู้ ดังจะเห็นได้จากความตื่นตัวในการเรียนรู้ส่วนบุคคล การเรียนรู้ขององค์การต่างๆ และการเรียนรู้ของสังคมที่เห็นความสำคัญของการพัฒนา

การศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา ได้นำเยาวชนเข้าสู่ยุคของการเรียนรู้ได้อย่างชัดเจน โดยมีการเรียนรู้เนื้อหาวิชาการ ที่มีผู้ผลิตและสะสมเป็นองค์ความรู้ไว้ล่วงหน้าแล้วในปริมาณหนึ่ง กับทั้งปลูกฝังให้นักวิชาการรุ่นใหม่นี้ได้รู้จักวิธีการศึกษาค้นคว้าวิจัยแบบต่างๆ เพื่อจะได้ช่วยเพิ่มพูนองค์ความรู้ให้ได้มากยิ่งขึ้น จนในบางสาขาวิชาสามารถเพิ่มเนื้อหาวิชาการใหม่ๆ ได้อีกหนึ่งเท่าขององค์ความรู้เดิมในทุกๆ สี่ปี แสดงว่าโลกในปัจจุบันมีวิชาการความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นมาก สมควรที่คนสมัยนี้จักได้แสวงหาให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แล้วนำมาใช้พัฒนาบุคคลและพัฒนาสังคมให้มากยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน จะทำให้เกิดผลดีได้อย่างเอนกอนันต์

ในอนาคตโลกจะไร้พรมแดนเนื่องจากการที่มนุษย์สามารถติดต่อสื่อสารกันได้ทั่วทุกมุมโลกสื่อสาธารณะ เช่น โทรทัศน์ และ INTERNET จะสื่อสารแก่มวลมนุษย์ โดยมีเนื้อหาความรู้ใหม่ๆ ที่ส่วนใหญ่จะมาจากการทำการวิจัยที่มีระเบียบวิธีการที่สามารถให้ได้พบความจริงมากกว่าความเท็จอันจะทำให้ผู้รับความรู้เหล่านี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างถูกต้อง และกว้างขวางกว่าในปัจจุบันมาก

ตำราเล่มนี้กล่าวถึงอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ของวิชาการสายหนึ่ง ที่ในอดีตได้มีการทำวิจัยเพื่อวิเคราะห์หาสาเหตุต่างๆ ของพฤติกรรมของคนประเภทใดประเภทหนึ่ง ในสถานการณ์หนึ่ง โดยเน้นสาเหตุภายในตัวบุคคล ที่เป็นลักษณะทางจิตใจ ในแนวของวิชาการสาขาจิตวิทยา โดยเฉพาะจิตวิทยาสังคม โดยมีการศึกษาวิจัยพฤติกรรมซื่อสัตย์ในการเล่นเกมของนักเรียนชายวัยรุ่น (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจนปัจจนึก , 2520) เป็นจุดเริ่มต้น ต่อจากนั้นก็มีผู้ทำการวิจัยสาเหตุของพฤติกรรมอื่นๆ ของคนประเภทอื่นๆ ในสถานการณ์ที่สำคัญต่างๆ เรื่อยมา จนสามารถนำผลวิจัยเหล่านี้มารวมกันสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการ เกี่ยวกับสาเหตุทางจิตใจของการเป็นผู้มีพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง ข้อสรุปเป็นหลักกลายเป็นทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

---

*จากตำราขั้นสูง เรื่อง ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาเยาวชน คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ปัจจุบันได้มีการทำวิจัยอีกมากมาย เพื่อตรวจสอบสมมติฐานต่างๆ ที่กำหนดขึ้นโดยมีพื้นฐานจากทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม และงานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้อง ลักษณะการวิจัยได้เปลี่ยนจากการวิจัยบริสุทธิ์ที่มุ่งสร้างองค์ความรู้ มาเป็นการวิจัยที่เอื้อต่อการประยุกต์ใช้ ในการพัฒนาบุคคลได้มากยิ่งขึ้น มีงานวิจัยมากมายที่ให้ผลสนับสนุนและสอดคล้องกับทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม แม้การวิจัยและวิธีการในต่างประเทศก็ได้เพิ่มสาเหตุด้านจิตลักษณะของบุคคลมากขึ้น เพื่อใช้ผลักดันพฤติกรรมต่างๆ เช่น พฤติกรรมป้องกันเอดส์ พฤติกรรมการทำงานอย่างมีประสิทธิผลสูงของหัวหน้าหน่วยงาน และพฤติกรรมกับการมุ่งกระทำต่างๆ ทำให้หลายทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคมในต่างประเทศ มีเนื้อหาที่ใกล้กับทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมมากยิ่งขึ้น ดังจะได้กล่าวอย่างละเอียดต่อไปในบทนี้

เมื่อทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม มีอดีตคืองานวิจัยที่ให้ข้อมูลอันเป็นพื้นฐานของทฤษฎีนี้ มีคุณสมบัติในปัจจุบัน คือ งานวิจัยจำนวนมากที่สนับสนุน ทำให้ข้อความจริงตามทฤษฎีนี้ ได้รับการยืนยันด้วยข้อมูลทั้งในอดีตและปัจจุบัน จนทำให้คาดได้ว่าทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมจะมีอายุใช้งานได้นานเป็นร้อยปีหรือนานกว่านั้น ซึ่งแสดงถึงอนาคตของวิชาการสายนี้

แน่นอนว่าในอนาคต ทฤษฎีนี้จะได้รับการปรับปรุง โดยอาจมีการตัดทอนบางสาเหตุที่ไม่สำคัญในคนสมัยใหม่ และเพิ่มสาเหตุทางจิตใจด้านใหม่ๆ ที่จะช่วยขยายขอบเขตของทฤษฎีนี้ เช่น การเพิ่มความสามารถปรับตัวทางจิตสังคม (หรือการบรรลุเอกลักษณ์แห่งอีโก้) อันเป็นจิตลักษณะที่ทำให้เกิดความมั่นคงส่วนบุคคล ความมั่นคงของครอบครัว และความมั่นคงของชุมชนและสังคม ดังจะได้กล่าวอย่างละเอียดต่อไปในบทต่างๆ

นอกจากนั้น ในอนาคตอันใกล้งานวิจัยและทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม จะกลายเป็นองค์ความรู้ที่จะนำการพัฒนาบุคคลประเภทต่างๆ ได้อย่างครอบคลุม สมบูรณ์ โดยงานวิจัยในช่วงหลังๆ นี้ จะมีการวิจัยเชิงทดลองประเมินผล ชุดฝึกอบรมพัฒนาจิตและพฤติกรรมแบบบูรณาการในด้านต่างๆ ที่เหมาะจะใช้กับบุคคลประเภทต่างๆ ตั้งแต่เด็กโต วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ จนถึงผู้สูงอายุ อันจะสามารถนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางและวิธีการใหม่ๆ ในการพัฒนาจิตลักษณะและพฤติกรรมของคนไทย ที่จะดำเนินการได้สะดวกและมีประสิทธิผลสูงยิ่งขึ้นกว่าในปัจจุบันด้วย

ลักษณะของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ทฤษฎี คือ การสื่อความที่รวบรวมเนื้อหาที่กว้างขวางมากมาย ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่ส่วนใหญ่มักเป็นการระบุสาเหตุต่างๆ ของผลที่สำคัญอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ได้มาจากการศึกษาวิจัยหลายเรื่องรวมเป็นข้อมูลมากมาย นำมาสรุปให้มีเนื้อความรวบรัด สั้นที่สุด แต่กว้างขวางครอบคลุมเนื้อหาที่หลากหลายเหล่านั้นได้ครบถ้วน

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมแสดงถึงสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและของคนเก่ง ว่า พฤติกรรมเหล่านี้มีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง ทฤษฎีนี้สร้างจากการสรุปผลการวิจัยในเรื่องดังกล่าวของเยาวชนและประชาชนไทยอายุ 6 ถึง 60 ปี จำนวนรวมหลายหมื่นคนในปัจจุบัน ซึ่งเป็นผลการวิจัยในประเทศไทยในช่วงกว่า 25 ปีที่ผ่านมา

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้มี 3 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นดอกและผลไม้ของต้นไม้ ส่วนลำต้นและส่วนที่เป็นราก (ดูภาพ 1) ในส่วนแรก คือ ดอกและผลไม้บนต้น แสดงถึงพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง อันประกอบด้วย พฤติกรรมต่างๆ ที่น่าปรารถนานี้ มีสาเหตุทางจิตใจอยู่ 2 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ สาเหตุทางจิตใจที่เป็นส่วนลำต้นของต้นไม้ อันประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้านคือ (1) เหตุผลเชิงจริยธรรม (2) มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง (3) ความเชื่ออำนาจในตน (4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และ (5) ทัศนคติ คุณธรรม และค่านิยม (ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนั้นๆ หรือสถานการณ์นั้น) ถ้าต้องการที่จะเข้าใจ อธิบายทำนาย และพัฒนาพฤติกรรมชนิดใด จะต้องใช้จิตลักษณะบางด้านหรือทั้ง 5 ด้านนี้ประกอบกันจึงจะได้ผลดีที่สุด

ส่วนที่สามของต้นไม้จริยธรรมคือ รากของต้นไม้ ซึ่งเป็นจิตลักษณะกลุ่มที่สองมี 3 ด้านคือ (1) สติปัญญา (2) ประสบการณ์ทางสังคม และ (3) สุขภาพจิต (ดูภาพ 1) จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ 3 ด้านในปริมาณที่สูงเหมาะสมกับอายุจึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง 5 ประการที่ลำต้นของต้นไม้ โดยที่จิตลักษณะทั้ง 5 นี้จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติถ้าบุคคลมีความพร้อมทางจิตใจ 3 ด้านดังกล่าว และอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้าน ทางโรงเรียน และทางสังคมที่เหมาะสม นอกจากนั้นบุคคลยังมีความพร้อม ที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะบางประการใน 5 ด้านนี้โดยวิธีการอื่นๆ ด้วย ฉะนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการ จึงเป็นสาเหตุของสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและของคนเก่งนั่นเอง นอกจากนี้ จิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการที่รากนี้ อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำต้น เพื่อใช้อธิบาย ทำนาย และพัฒนาพฤติกรรมด้วย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2526, 2528)

แต่เดิมนั้น ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ได้แสดงถึงสาเหตุทางจิตใจที่ลำต้นเพียง 4 ประการที่เกี่ยวข้องกับการที่บุคคลจะมีพฤติกรรมการดีละเว้นชั่ว หรือที่เรียกว่าพฤติกรรมเชิงจริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2526) แต่ต่อมาได้นำผลวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์พฤติกรรมทางด้านการทำงานอาชีพ และพฤติกรรมการรักษาสุขภาพอนามัยประกอบด้วย จึงได้เพิ่มพฤติกรรมของคนเก่งเข้าเป็นดอกผลรวมกับพฤติกรรมของคนดี และได้เพิ่มแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ซึ่งเป็นจิตลักษณะที่สำคัญของคนที่มีพฤติกรรมหลายชนิดดังกล่าวข้างบนนี้ เข้าที่ลำต้นของต้นไม้จริยธรรม รวมเป็น 5 ด้าน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2528) จึงทำให้ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมของคนไทยนี้มีลักษณะที่กว้างขวางครอบคลุมพฤติกรรมที่น่าปรารถนาของคนไทยทางด้านที่สำคัญได้ครบถ้วน

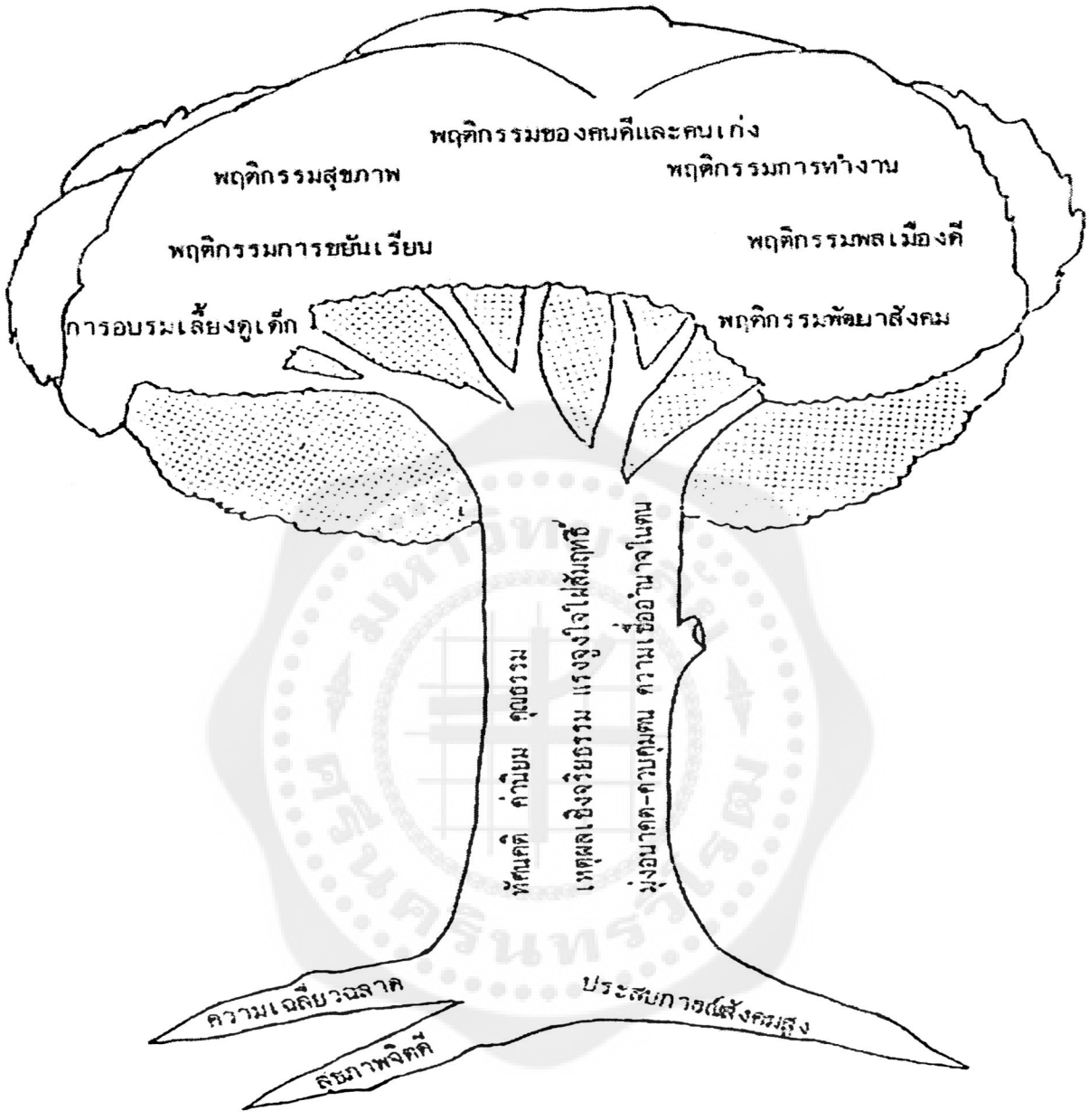

ภาพ 1 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม แสดงจิตลักษณะพื้นฐาน และองค์ประกอบทางจิตใจของพฤติกรรมคนดีและเก่ง

ขณะนี้ (2548) กำลังมีการทำวิจัยเกี่ยวกับจิตลักษณะที่สำคัญอื่นๆ เช่น การบรรลุเอกลักษณ์แห่งอีโก้ เพื่อปรับปรุงทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมต่อไป

โดยสรุป ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยนี้ แสดงความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผลระหว่างจิตลักษณะ 8 ด้าน กับพฤติกรรมประเภทต่างๆ ทฤษฎีนี้จึงมีสังกัป (หรือมโนทัศน์) 9 ด้านด้วยกัน

จุดกำเนิดของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย เกิดจากการประมวลผลการวิจัย ที่เกี่ยวกับการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมประเภทต่างๆ ของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ อายุตั้งแต่ 6 ถึง 60 ปี จำนวนหลายสิบเรื่อง ในช่วงแรกเป็นคนไทยที่ถูกศึกษารวมหลายพันคนทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด การประมวลผลการวิจัยทางด้านนี้ได้ถูกนำเสนอเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2523 (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2523) และต่อมาได้มีการประมวลผลการวิจัยเพิ่มเติม โดยเฉพาะทางด้านจริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2526)

ทฤษฎีที่ปรากฏในรูปของต้นไม้จริยธรรมนั้น ผู้เขียนได้นำเสนอเป็นครั้งแรกในหนังสือชื่อ "ครูกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน" (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2526) และต่อมาได้นำมาใช้และขยายความขึ้นอีก (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2528 และ 2530)

รูปแบบการวิจัยเพื่อวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรม

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้แสดงความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผลระหว่างจิตลักษณะบางประการใน 8 ประการ ที่ลำต้นและรากของต้นไม้กับพฤติกรรมต่างๆ ที่น่าปรารถนาของคนดีและคนเก่ง นอกจากนั้น ยังแสดงถึงความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผลของจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการที่ราก กับจิตลักษณะบางประการที่ลำต้น โดยเฉพาะเหตุผลเชิงจริยธรรม

งานวิจัยรุ่นแรกๆ ที่แสดงถึงความเป็นสาเหตุและผลของจิตลักษณะและพฤติกรรมที่ใช้เป็นพื้นฐานในการตั้งทฤษฎีนี้นั้นเป็นการวิจัย 3 ประเภท งานวิจัยประเภทแรก คือ การวิจัยความสัมพันธ์เปรียบเทียบโดยอาจเป็นงานวิจัยที่เริ่มจากผลคือพฤติกรรมบางชนิดแล้วสืบสาวไปยังสาเหตุทางจิตใจของบุคคล (ที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน หรือมีพื้นเพที่คล้ายคลึงกัน) เช่น งานวิจัยพฤติกรรมการอาสาพัฒนาชนบทของนิสิต (วิเชียร รักการ 2522) งานวิจัยพฤติกรรมการทำผิดกฎกระทรวงของนักเรียนชายอาชีวศึกษา (สุพจน์ จักขุทิพย์ 2521) งานวิจัยพฤติกรรม การย้ายถิ่นมาเป็นกรรมกร (วิรุตม์ ศิริสวัสดิบุตร 2526) การวิจัยพฤติกรรมการยอมรับนวัตกรรมการปลูกมันฝรั่งพันธ์สปุนต้าของเกษตรกรภาคเหนือ (นพนธ์ สัมมา 2523) รวมทั้งการวิจัยจิตลักษณะของเกษตรกรในภาคกลางซึ่งเป็นผู้นำทางความคิด เป็นที่ยอมรับของชาวบ้านด้วย (นาถ พันธุมนาวิน 2518) แม้ว่าการวิจัยเหล่านี้จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมบางประการ กับจิตลักษณะที่อาจจะเป็นสาเหตุของพฤติกรรมเหล่านี้ แต่ไม่สามารถจะยืนยันว่าเป็นสาเหตุและผลต่อกันอย่างน่าเชื่อถือได้ จึงต้องมีการวิจัยอีกสองประเภทต่อไปนี้มาประกอบด้วย

การวิจัยประเภทที่สอง คือ การวิจัยเชิงทดลอง ซึ่งเป็นการสร้างสาเหตุเกี่ยวกับสถานการณ์บางประการ แล้วศึกษาผลที่พฤติกรรมของบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์นั้น เปรียบเทียบกับพฤติกรรมของผู้ที่อยู่ต่างสถานการณ์ ที่จัดสร้างขึ้นหรืออยู่ในสถานการณ์ "ควบคุม" โดยมีการวัดจิตลักษณะบางประการของผู้ถูกศึกษาประกอบด้วย ฉะนั้นผลวิจัยที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างจิตลักษณะกับพฤติกรรมในส่วนนี้ จึงยังเป็นเพียงข้อมูลที่ไม่อาจจะแสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลได้ แต่ก็

ยังมีประโยชน์ในการร่วมตั้งทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมด้วย เช่น การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจิตลักษณะบางประการกับพฤติกรรมซื่อสัตย์ในสถานการณ์ต่างๆ ของนักเรียนชายชั้นมัธยมต้น (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจนปัจจนึก 2519, สุเชษฐ์ ม่าเหร็ม 2519) เป็นต้น

การวิจัยประเภทที่สามคือ การวิจัยเชิงทดลองพัฒนาหรือเสริมสร้างจิตลักษณะบางประการด้วยชุดฝึกอบรม หรือชุดพัฒนาจิตลักษณะด้านเดียว หรือหลายด้านพร้อมกัน แล้ววัดผลที่พฤติกรรม เช่น การพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ด้วยการเล่านิทานที่มีคุณค่าให้เด็กฟัง แล้วดูผลที่พฤติกรรมสัมฤทธิผลในการเล่นเกม (สุขสมร ประพัฒน์ทอง 2521) และการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในทำนองเดียวกันในเด็กที่เรียนวิธีการแปรงฟันอย่างถูกวิธี แล้วดูผลที่ความสะอาดของฟันของเด็กเหล่านี้เปรียบเทียบกับเด็กที่ไม่ได้รับการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (สุขสมร ประพัฒน์ทอง และคณะ 2526) การพัฒนาความสามารถควบคุมตนกับพฤติกรรมการรักษาสุขภาพอนามัยของเด็กประถม (รัตนา ประเสริฐสม 2526) การวิจัยเชิงทดลองประเภทนี้ สามารถจะบ่งชี้ถึงสาเหตุทางจิตของพฤติกรรมที่ศึกษาได้ชัดเจนที่สุด ในระยะต่อมาก็มีการวิจัยในทำนองพัฒนาจิตลักษณะตามทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมเพื่อดูผลที่พฤติกรรมอีกอย่างน้อย 2 เรื่อง (บุญรับ ศักดิ์มณี 2531 และ ค้วน ขาวหนู กับคณะ 2532) ส่วนในปัจจุบัน (2545) มีงานวิจัยทำนองนี้อีกหลายเรื่องที่มีความสำคัญมาก (โกศล มีคุณ 2545, สุดใจ บุญอารีย์ 2546 เป็นต้น)

พื้นฐานทางวิชาการของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางวิชาการที่ทันสมัยและเข้ามาตรฐานใน 2 ด้านคือ ในการวิจัยที่เป็นการวิเคราะห์สาเหตุทางด้านจิตใจของพฤติกรรมต่างๆ ของคนไทยนั้น การวิจัยที่นำมาใช้ส่วนใหญ่จะยึดรูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) (Magnusson, & Endler 1977 ; Tett & Burnett, 2003) ซึ่งเป็นรูปแบบทฤษฎีที่ก้าวหน้าที่สุดในปัจจุบันของวิชาการทางจิตวิทยา ในรูปแบบการวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมแบบปฏิสัมพันธ์นิยม ได้มีการนำเอาสาเหตุภายนอกหรือสาเหตุทางด้านสถานการณ์เข้ามาประกอบกับสาเหตุภายในด้วย โดยได้วิจัยเปรียบเทียบจิตลักษณะบางประการของผู้ที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน หรือสถานการณ์ที่คล้ายกัน แต่ยังมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน (ในเชิงปริมาณ) ว่าย่อมมีสาเหตุที่สำคัญจากจิตใจที่มีในปริมาณแตกต่างกัน เช่น จิตลักษณะเชิงจริยธรรม บุคลิกภาพ แรงจูงใจ คุณธรรมค่านิยมต่างๆ ตลอดจนสติปัญญาและสุขภาพจิตที่ต่างกัน ในการวิจัยที่เข้ามาตรฐานเหล่านี้จึงต้องมีการเลือกผู้ถูกศึกษาในกลุ่มเปรียบเทียบต่างๆ ซึ่งมีพฤติกรรมหนึ่งในปริมาณต่างกัน โดยใช้ผู้ถูกศึกษาที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกันหรือคล้ายกัน ทำให้ผู้ถูกศึกษาเหล่านี้มีความเท่าเทียมกันทางด้านสถานการณ์ ตลอดจนลักษณะทางชีวสังคมของผู้ถูกศึกษาในด้านที่สำคัญๆ ด้วย ทั้งนี้เพื่อขจัดอิทธิพลของสถานการณ์ออกจาก ปรากฏการณ์ที่ศึกษาอยู่เสียก่อน ดังตัวอย่างในการวิจัยนิสิตที่อาสาพัฒนาชนบท (วิเชียร รักการ 2522) ต้องศึกษาเปรียบเทียบจิตลักษณะของนิสิตที่เรียนวิชาเอกเดียวกัน ระดับชั้นเรียนเดียวกัน และเพศเดียวกันที่มีพฤติกรรมนี้ต่างกัน หรือใน

การวิจัยพฤติกรรมการยอมรับการปลูกมันฝรั่งพันธุ์สปุนต้าของเกษตรกรภาคเหนือ (นพนธ์ สัมมา 2523) ก็ต้องศึกษาเปรียบเทียบจิตลักษณะของเกษตรกรที่มีอาชีพ และที่ดิน ที่ปลูกพืชพันธุ์นี้ได้ และได้อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันมาเป็นเวลานานเท่าเทียมกัน แต่มีการปลูกมันฝรั่งพันธุ์ใหม่ในความถี่ที่ต่างกัน เป็นต้น

ในรูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยมนี้ จะต้องมีการศึกษาอิทธิพลร่วมระหว่าง ลักษณะทางจิตใจของผู้กระทำ กับลักษณะของสถานการณ์ที่พฤติกรรมนั้นปรากฏ โดยอาจจะศึกษาได้ใน 2 วิธีคือ วิธีการศึกษาปฏิสัมพันธ์เชิงสถิติ และวิธีการศึกษาปฏิสัมพันธ์ในรูปของจิตลักษณะบางประการที่เกี่ยวกับสถานการณ์ของผู้กระทำนั้น (Magnusson & Endler, 1977, ดูภาพ 2) เช่น ทัศนคติต่อสถานการณ์นั้น การรับรู้หรือการเห็นความสำคัญของสถานการณ์นั้น การให้ความหมายแก่สถานการณ์นั้น ซึ่งเป็นจิตลักษณะที่แตกต่างกันไปได้มากในแต่ละบุคคลที่ถูกศึกษา ทั้งๆ ที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกันหรือคล้ายกัน การวิจัยที่นำมาใช้เป็นหลักในการสร้างทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้ ถ้าเป็นการวิจัยเชิงทดลอง ก็จะใช้การศึกษาการปฏิสัมพันธ์เชิงสถิติวิเคราะห์ เช่น การวิจัยพฤติกรรมซื่อสัตย์ของวัยรุ่นไทย ที่มีจิตลักษณะบางประการต่างกัน ในสถานการณ์ที่มีตัวแบบที่ดี และสถานการณ์ยั่วยุ (เช่น ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจนปัจจนึก 2519) ถ้าเป็นการวิจัยประเภทการศึกษาภาคสนาม จะมีการศึกษาปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวในรูปของจิตลักษณะที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์อีกส่วนหนึ่งด้วย เช่น การรับรู้ว่าจะประสบความสำเร็จในการปลูกมันฝรั่งพันธุ์ใหม่ (นพนธ์ สัมมา 2523) ทัศนคติต่อการควบคุมการรับสื่อของผู้ปกครองกับพฤติกรรมการรับสื่อของเยาวชนไทยในเชิงปริมาณและคุณภาพ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม และสุภาพร ลอยด์ 2528) เป็นต้น ฉะนั้นทฤษฎีต้นไม้ จริยธรรมจึงกำหนดจากข้อมูลการวิจัยต่างๆ ที่มีพื้นฐานทางวิชาการที่ทันสมัยและเข้ามาตรฐาน

ส่วนความทันสมัยทางวิชาการของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย ในอีกด้านหนึ่งที่สำคัญมากเช่นกัน คือการเลือกจิตลักษณะ 8 ประการที่ปรากฏที่ลำต้นและราก มาจากจิตลักษณะที่มีความสำคัญ และเป็นจิตลักษณะที่เพิ่งมีผู้ศึกษาไว้ตลอดมาเป็นลำดับ ในวงวิชาการทางจิตวิทยาสากล เช่น สติปัญญา (ของ Piaget, 1983) การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม (ของ Kohlberg และคณะ 1969, 1976) ลักษณะมุ่งอนาคต ความสามารถควบคุมตน (ของ Mahoney และคณะ 1974) และความเชื่ออำนาจในตน (ของ Rotter, 1966) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (ของ McClelland และคณะ, 1971) เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยนี้ มีศัพท์ทางวิชาการที่เป็นสากล และสามารถเชื่อมโยงกับทฤษฎีที่เกี่ยวกับจิตลักษณะแต่ละด้านดังกล่าว ซึ่งเป็นทฤษฎีของนักจิตวิทยาคนสำคัญๆ ในต่างประเทศด้วย จึงทำให้ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้มีความกว้างขวางและครอบคลุมทั้งทางด้านสาเหตุของพฤติกรรม และทางด้านพัฒนาการของจิตลักษณะแต่ละชนิด และการเรียนรู้พฤติกรรมด้วย ฉะนั้นทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยจึงมีลักษณะเหมือนร่มใหญ่ ที่กางครอบคลุมทฤษฎีอื่นๆ อีกหลายทฤษฎี ซึ่งจะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ร่วมกันทางวิชาการ และประยุกต์ให้เกิดประสิทธิผลที่สูงยิ่งขึ้นได้

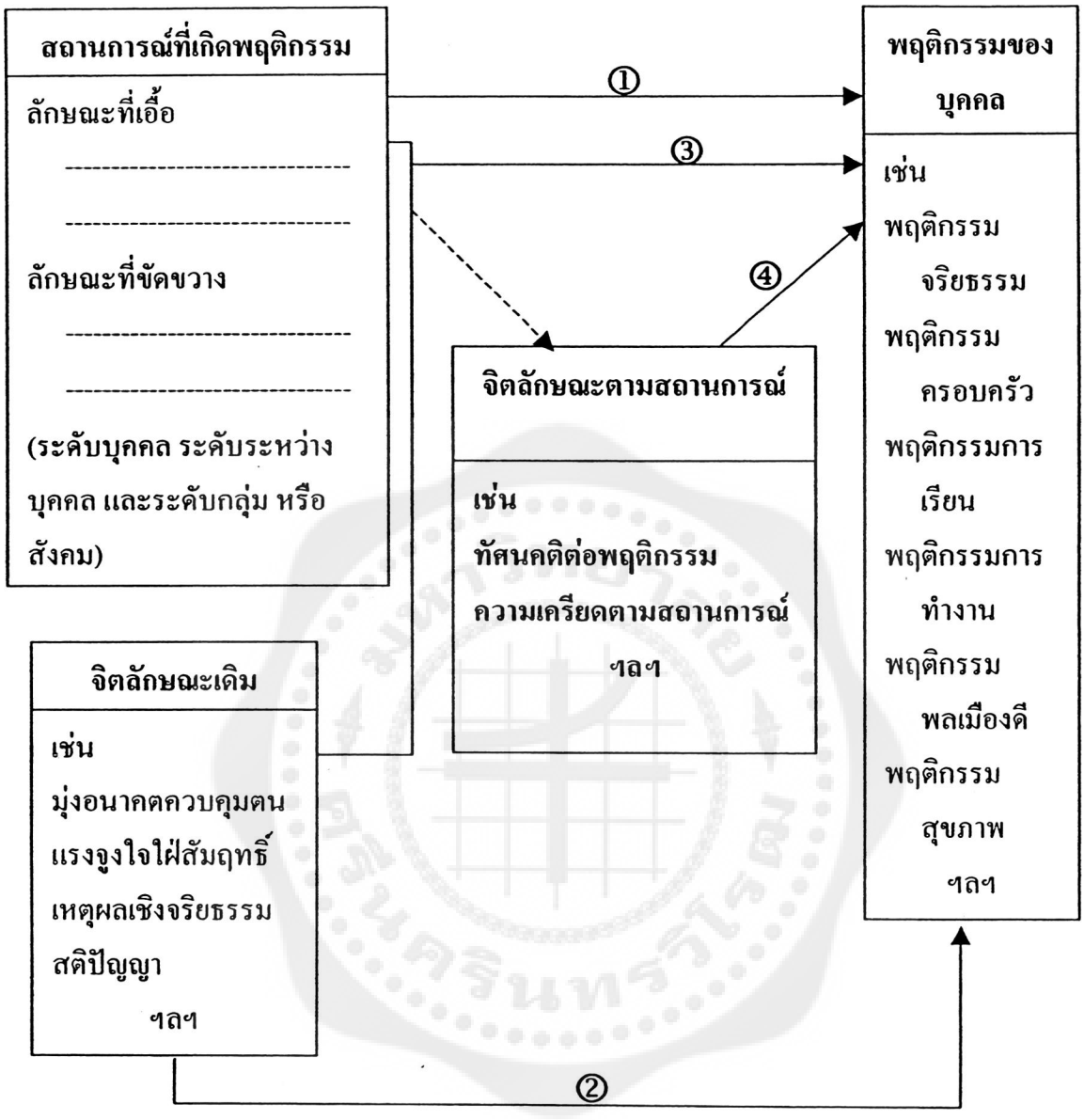

ภาพ 2 รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) แสดงสาเหตุ 4 สายของพฤติกรรมของบุคคล (Magnusson & Endler, 1977 และ Tett & Burnett, 2003)

วิชาการต่างประเทศที่สอดคล้องกับทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ได้กล่าวมาแล้วอย่างชัดเจนว่า ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมมาจากข้อสรุปของผลการวิจัยในประเทศไทยกว่าสิบเรื่อง ที่พบหลักฐานในระดับต่างๆ ว่า จิตลักษณะบางประการ เป็นสาเหตุสำคัญของพฤติกรรมด้านหนึ่งๆ ของคนประเภทหนึ่งในสถานการณ์หนึ่ง เมื่อพิจารณาจากพฤติกรรมหลายประเภทของบุคคล ทำให้พบว่ามีจิตลักษณะถึง 8 ประการที่เป็นสาเหตุสำคัญของพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคลในหลายสถานการณ์ และในเวลาต่างๆ กัน

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้ ผู้เขียนได้นำเสนอตั้งแต่ พ.ศ.2523 (ค.ศ.1980) เป็นต้นมา ในช่วงก่อนหน้านั้น วิชาการทางจิตวิทยาสังคมในต่างประเทศได้กล่าวถึงสาเหตุทางจิตใจของบุคคลเพียงด้านเดียวหรือน้อยด้าน ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมมนุษย์ เช่น แมคเคลแลน (McClelland, 1963) ได้กล่าวว่าแรงจูงใฝ่สัมฤทธิ์สำคัญต่อพฤติกรรมการทำงานให้สำเร็จ ส่วนโคลเบอร์ก (Kohlberg, 1967) ได้พบว่าความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นสาเหตุของพฤติกรรมจริยธรรมของบุคคล ส่วนทางด้านสาธารณสุข ได้ระบุว่า ความรู้และทัศนคติต่อพฤติกรรมของบุคคลเป็นสาเหตุสำคัญของพฤติกรรมสุขภาพ (K-A-P Model)

นักจิตวิทยาสังคมอีกสายหนึ่งได้เห็นความสำคัญของทั้งสาเหตุด้านจิตใจและสาเหตุด้านสถานการณ์ร่วมกัน ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมมนุษย์ ทำให้มีการศึกษาสาเหตุหลายประการไปพร้อมกัน แม้กระนั้นก็ตามนักจิตวิทยาสังคมเหล่านี้หลายท่านในภายหลังได้เพิ่มตัวแปตเชิงเหตุด้านจิตลักษณะของบุคคลเข้าไปในทฤษฎีเดิม ในส่วนนี้จะกล่าวถึงการขยายทฤษฎีประสิทธิผลของหัวหน้าของฟีดเลอร์ (Fiedler, 1967, 1987, 2002) และการขยายทฤษฎีพฤติกรรมและการมุ่งกระทำของฟิชไบน์ และเอเซ่น (Fishbein, & Ajzen, 1981) (Ajzen, 1991) นอกจากนั้นในช่วงหลังยังมีการตื่นตัวของนักสุขภาพจิต และนักการศึกษา ตลอดจนนักจิตวิทยาการศึกษา ที่เห็นความสำคัญของ EQ, MQ และ AQ ร่วมกับ IQ ของบุคคล ในการกำหนดพฤติกรรมที่เหมาะสมของคนประเภทต่างๆ จนถึงหัวหน้าแบบพัฒนา (Transformational leader, Bass, 2002) ทำให้ทฤษฎีและงานวิจัยในต่างประเทศ มีตัวแปรทางจิตเพิ่มมาใกล้เคียงกับทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

<u>ทฤษฎีสาเหตุของประสิทธิผลของหัวหน้า</u> ในการวิจัยเพื่อหาสาเหตุของพฤติกรรมการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพสูงของหัวหน้า ที่ทำให้หน่วยงานประสบความสำเร็จดีนั้น ฟีดเลอร์ และคณะอันประกอบด้วยลูกศิษย์รุ่นต่างๆ ตั้งแต่ ค.ศ.1963 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน ซึ่งรวมทั้งผู้เขียนซึ่งเป็นศิษย์ของท่านใน ค.ศ.1966 ถึง 1968 นักวิชาการกลุ่มนี้ได้ทำการวิจัยโดยยึดรูปแบบ ปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) เป็นกลุ่มแรกๆ ได้ศึกษาสาเหตุทั้งทางด้านสถานการณ์ในงาน ของกลุ่มงาน และจิตลักษณะสำคัญของหัวหน้า ซึ่งวัดด้วยแบบวัด LPC ที่สะท้อนให้เห็นถึงแรงจูงใจและค่านิยมในการทำงานให้สำเร็จ โดยวัดจิตลักษณะที่เป็นความเชื่อว่า "ค่าของคน อยู่ที่ผลของงาน" เป็นสำคัญ นักวิชาการในคณะที่นำโดย Fiedler ได้ค้นพบความขึ้นต่อกันของสถานการณ์ของกลุ่มกับจิตลักษณะ LPC ของหัวหน้า ที่ทำให้สภาพของกลุ่มเหมาะสม กับจิตลักษณะของหัวหน้าที่เหมาะสมกันมาก ซึ่งมักปรากฏในหัวหน้าที่มีประสิทธิภาพสูง หรือในกลุ่มที่มีประสิทธิผลสูง ส่วนกลุ่มที่หัวหน้ากับสภาพกลุ่มเหมาะสมกันน้อย กลุ่มนั้นก็มักจะได้ผลงานน้อย โดยการนำของหัวหน้าคนนั้น (Fiedler, 1967)

ในทฤษฎีแรกของฟีดเลอร์ ซึ่งนำเสนอใน ค.ศ.1967 ได้กล่าวว่าสาเหตุของการมีประสิทธิภาพในการทำงานของหัวหน้า ขึ้นอยู่กับสาเหตุ 4 ประการ เป็นจิตลักษณะของหัวหน้า 1 สาเหตุ และลักษณะของกลุ่มงาน 3 สาเหตุ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มงาน ลักษณะความรู้งาน ความชำนาญงานนั้นของหัวหน้า และอำนาจในตำแหน่งหัวหน้า (ดูภาพ 3 ตอน 1) ทฤษฎีแรกของฟีดเลอร์นี้มีผู้สนใจ

ทำวิจัยในแนวทฤษฎีนี้กว่า 600 เรื่อง ที่ลงพิมพ์ในวารสารวิชาการในประเทศต่างๆ จนถึงปัจจุบัน ส่วนตำราที่ว่าด้วยทฤษฎี และผลวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งชุดพัฒนาประสิทธิภาพของหัวหน้าตามแนวทฤษฎีนี้ก็ได้มีผู้แปลไปใน 20 กว่าภาษา และใช้กันอย่างแพร่หลาย นับเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญเด่นชัดในวิชาด้านจิตวิทยาสังคม และจิตวิทยาองค์การในปัจจุบัน

ส่วนในประเทศไทยก็มีผู้ทำวิจัยในแนวทฤษฎีของฟีดเลอร์กว่า 15 เรื่อง ได้มีผู้รวบรวมผลวิจัยไทยและใช้ทฤษฎีแรกของฟีดเลอร์เสนอแนะแนวทางการพัฒนาหัวหน้าไทยด้วย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2534) นอกจากนั้นยังมีงานวิจัยไทยอย่างน้อย 4 เรื่องที่พบว่า ทฤษฎีของฟีดเลอร์ มีความเหมาะสมที่จะใช้กับหัวหน้าไทย โดยเฉพาะที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสม เช่น มีจิตลักษณะบางประการสูง มีระดับการศึกษาสูง หรือหัวหน้าที่เรียกประชุมบ่อย (Bhanthumnavin, 1999 และ บังอร โสพส 2545)

ต่อมาอีก 20 ปี หลังจากการเสนอทฤษฎีแรก ฟีดเลอร์ และคณะ (Fiedler, & Garcia, 1987) ได้นำเสนอทฤษฎีที่สอง เรียกว่า "ทฤษฎีขุมทรัพย์ทางปัญญา กับ ประสิทธิภาพของหัวหน้า" ในทฤษฎีที่สองนี้ ฟีดเลอร์และคณะได้เพิ่มตัวแปรด้านจิตลักษณะของหัวหน้าอีก 3 ด้าน (ดูภาพ 3) ด้านแรก คือ สติปัญญาของหัวหน้าด้าน Fluid Intelligence ตามทฤษฎีสติปัญญาของ Horn แบบวัดมีลักษณะเป็นอนุกรมตัวอักษรหลายแบบ ผู้ตอบต้องพิจารณารูปแบบของอนุกรม เพื่อเติมตัวอักษรตัวท้ายให้ถูกต้อง แบบวัดสติปัญญานี้ใช้ได้ในวัยผู้ใหญ่จนถึงผู้เป็นหัวหน้างาน ในประเทศไทยได้มีผู้สร้างแบบวัดแนวนี้โดยใช้อนุกรมตัวเลข ซึ่งง่ายกว่าการใช้ตัวอักษร และสามารถใช้ได้อย่างดีกับนักเรียนประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษา (ดุจเดือน พันธุมนาวิน 2541)

จิตลักษณะด้านที่สอง คือ ที่ฟีดเลอร์ และคณะ เพิ่มเข้ามาในทฤษฎี คือ ประสบการณ์ในการทำงานในตำแหน่งหัวหน้า ซึ่งวัดโดยใช้จำนวนปีและเดือน ที่ผู้ตอบอยู่ในตำแหน่งปัจจุบัน ส่วนจิตลักษณะด้านที่สาม คือ ความเครียดในสถานการณ์ทำงานของหัวหน้า ซึ่งอาจถือเป็นลักษณะของสถานการณ์ทำงานของหัวหน้าโดยตรงก็ได้ วัดโดยการให้หัวหน้ารายงานถึงปริมาณความวิตกกังวลในงาน ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากความขัดแย้งระหว่างตนเองกับหัวหน้าที่สูงขึ้นไป ได้มีผู้นำเสนอทฤษฎีที่สองของฟีดเลอร์ และกล่าวไว้แล้วว่าจิตลักษณะเหล่านี้สอดคล้องกับจิตลักษณะหลายประการใน 8 ประการตามทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2539)

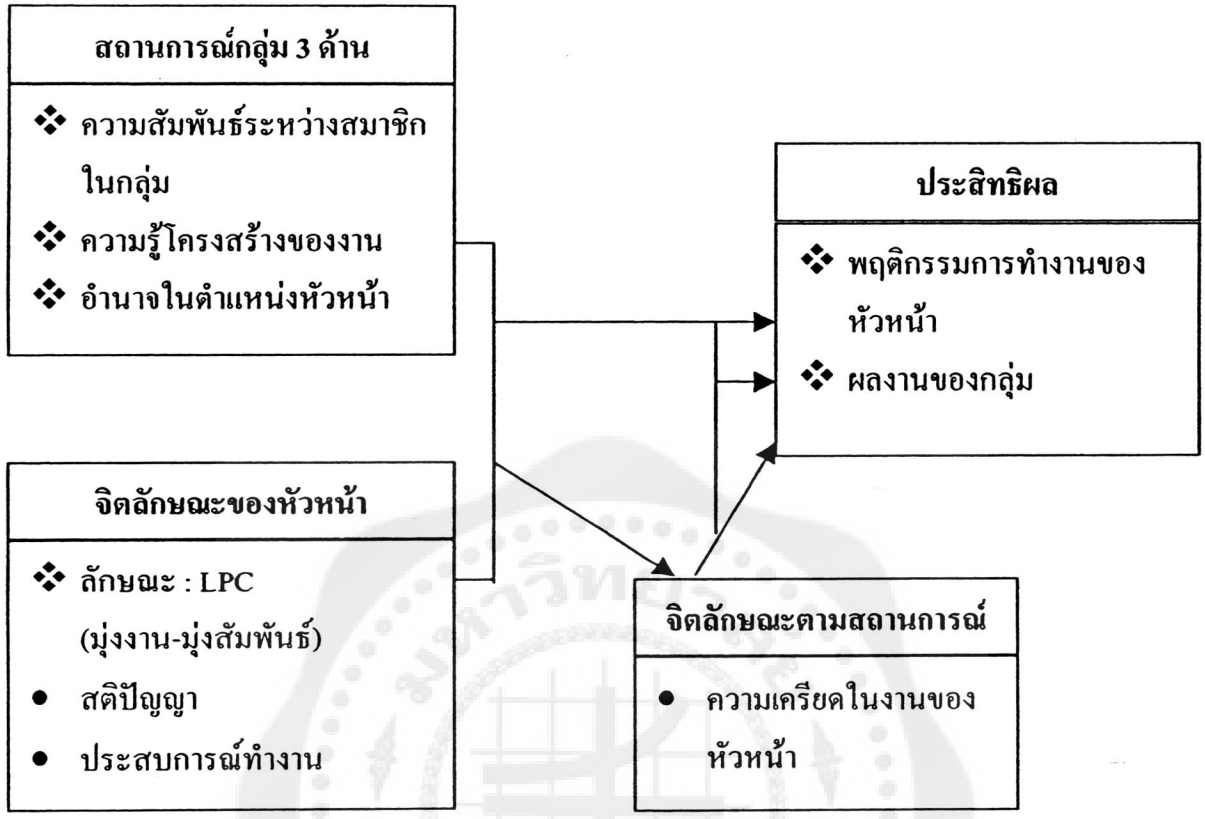

หมายเหตุ

❖ ตัวแปรในทฤษฎีประสิทธิผลของหัวหน้า ของ Fiedler (1967)

● จิตลักษณะที่เพิ่มขึ้นจากเดิม กลายเป็นทฤษฎีขุมทรัพย์ทางปัญญากับประสิทธิผลของหัวหน้า ของ Fiedler & Garcia (1987)

ภาพ 3 การเพิ่มตัวแปรด้านจิตลักษณะของหัวหน้าในทฤษฎีที่สองของ Fiedler

สรุปได้ว่า ทฤษฎีประสิทธิภาพของหัวหน้าของฟีดเลอร์ ในทางทฤษฎีที่สองได้เพิ่มจิตลักษณะ 3 ด้านที่ตรงกับในทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม คือ สติปัญญา สุขภาพจิต และประสบการณ์ทางสังคม

<u>ทฤษฎีสาเหตุของการมุ่งกระทำและพฤติกรรม</u> จากสายวิชาการทางจิตวิทยาสังคมที่ศึกษาด้านทัศนคติที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ฟิชไบน์ และ ไอเซ่น (Fishbein & Ajzen, 1975) ได้ทำการวิจัยหลายเรื่องจนสรุปเป็นทฤษฎี ชื่อว่า "ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล" (Theory of Reasoned Action) โดยมีตัวแปรสาเหตุ 2 ด้าน คือ ทัศนคติของบุคคล ซึ่งประกอบด้วย การเห็นประโยชน์และโทษต่างๆ ที่จะเกิดจากพฤติกรรมหนึ่งของบุคคล ร่วมกับความสำคัญของประโยชน์หรือโทษแต่ละด้านนั้น ส่วนอีกสาเหตุหนึ่ง คือ ปทัสฐานทางสังคมที่เกี่ยวกับพฤติกรรมนั้น ซึ่งหมายถึง การที่ผู้กระทำรายงานว่าคนสำคัญต่างๆ รอบตัวของเขา เช่น คู่สมรส เพื่อน พ่อแม่ และลูก เห็นว่าเขาควรจะทำพฤติกรรมนั้นมากเพียงใด สาเหตุที่สองสายในทฤษฎีแรกนี้นำไปสู่ คือ การมุ่งที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นเมื่อโอกาสมาถึง

การมุ่งที่จะกระทำนี้เป็นตัวแปรที่ทำนายพฤติกรรมนั้นของบุคคล อีกประมาณ 10 ปีต่อมา ไอเซ่น ได้นำเสนอทฤษฎีที่สอง เรียกว่า "ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน" (Theory of Planned Action, Ajzen, 1985) โดยเพิ่มตัวแปรด้านจิตตามสถานการณ์อีก 1 ตัว คือ การรับรู้ว่าตนจะควบคุมให้เกิดพฤติกรรมได้ในสถานการณ์นั้น (Perceived behavioral control) ซึ่งใกล้กับจิตลักษณะหนึ่ง คือ ความเชื่ออำนาจในตน ซึ่งเป็นความเชื่อเกี่ยวกับผลที่เหมาะสม หรือไม่เหมาะสม ที่จะเกิดหลังจากการกระทำหนึ่งๆ อันเป็นจิตลักษณะหนึ่งใน 8 ด้าน ตามทฤษฎีต้นไม้ จริยธรรม

ตัวแปรการรับรู้การควบคุมพฤติกรรมนี้ ปรากฏว่าเป็นตัวแปรเชิงเหตุที่สำคัญอันดับสองรองจากทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรม ในการทำนายพฤติกรรมการใช้ปากคีบ-สวมปลอก (เพื่อการป้องกันการติดเชื้อขณะให้บริการทันตสุขภาพแก่ผู้รับ) ได้มากถึง 42% ในนักศึกษาทันตาภิบาลปีที่ 2 จำนวน 86 คน อายุโดยเฉลี่ย 20.64 ปี (จิระนันท์ พากเพียร, 2540)

ส่วนการวิจัยเพื่อหาปัจจัยเชิงเหตุของพฤติกรรมการใช้ถุงยางอนามัยของนักศึกษาในสหรัฐอเมริกา 190 คน พบว่า ตัวแปรตามทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน ร่วมกับจิตลักษณะด้านความรับผิดชอบเชิงจริยธรรม และนิสัยเดิม สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมการใช้ถุงยางอนามัยได้มากถึง 53% (Boyd & Wondersman, 1991)

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผลซึ่งเป็นทฤษฎีแรกของกลุ่มฟิชไบน์ ได้เพิ่มตัวแปรด้านจิตลักษณะอีกอย่างน้อย 2 ตัว คือ การรับรู้การควบคุมพฤติกรรม และความรับผิดชอบเชิงจริยธรรม (ดูภาพ 4) ซึ่งใกล้เคียงกับจิตลักษณะ 2 ใน 8 ด้าน ตามทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ทฤษฎีของฟิชไบน์ และ ไอเซ่น ทั้งสองทฤษฎีนี้ มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาก นักวิจัยสายนี้ได้นำทฤษฎีทั้งสองไปกำหนดสมมติฐานในการวิจัยเพื่อหาสาเหตุของพฤติกรรมต่างๆ มากมาย ตั้งแต่พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ไปจนถึงพฤติกรรมสุขภาพ แม้แต่พฤติกรรมการใช้ถุงยางอนามัยก็มีมากกว่า 42 เรื่องในสายนี้ (Albarracin, Johnson, Fishbein & Muellerleile, 2001)

การที่งานวิจัยในสายทฤษฎีของฟิชไบน์ และ ไอเซ่น ได้เห็นความสำคัญของจิตลักษณะต่างๆ ในการนำมาร่วมทำนายพฤติกรรมกับสาเหตุด้านทัศนคติและการมุ่งกระทำ โดยจิตลักษณะที่เพิ่มเข้ามานั้น ส่วนหนึ่งเป็นจิตลักษณะที่สอดคล้องกับในทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ทำให้เป็นผลที่สนับสนุนทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมมากยิ่งขึ้นตามลำดับจนถึงปัจจุบัน

<u>สาเหตุของพฤติกรรมการเป็นหัวหน้าแบบพัฒนา</u> หัวหน้าแบบพัฒนา (Transformational leader) เกิดจากความตระหนักในสาเหตุสำคัญของวิกฤตเศรษฐกิจโลก ว่าเนื่องมาจากความไร้จริยธรรมของผู้บริหาร และองค์การธุรกิจ (Carlson & Perrewe, 1995) หัวหน้าแบบใหม่ที่โลกต้องการ จึงต้องมีพฤติกรรมการเป็นผู้นำร่วมกับการมีพฤติกรรมจริยธรรมในการบริหาร

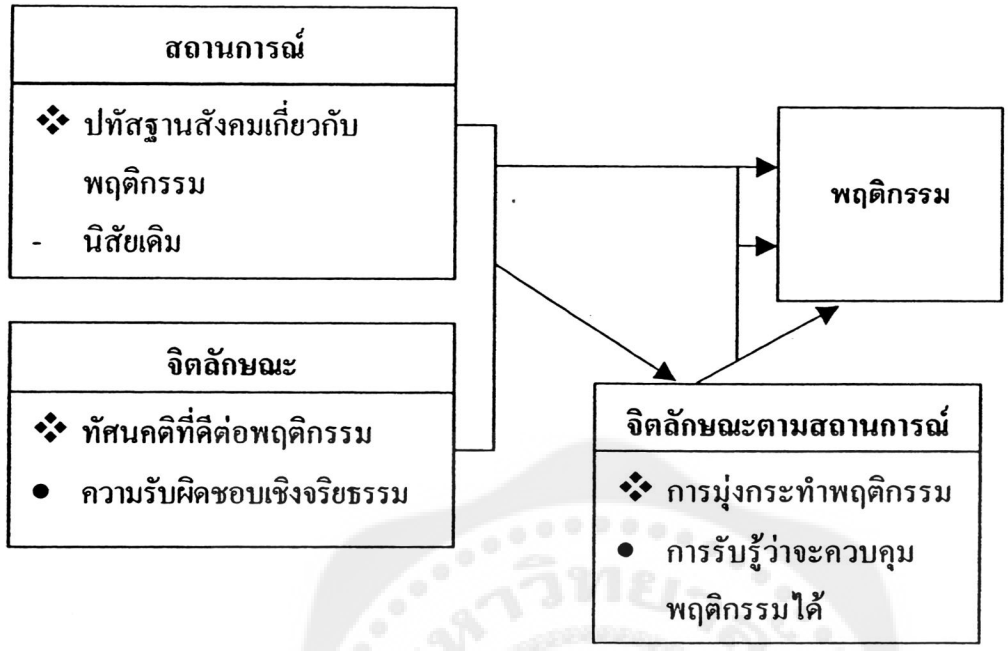

หมายเหตุ

❖ ตัวแปรในทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล ของ Fishbein & Ajzen (1975)

● จิตลักษณะที่เพิ่มขึ้นในงานวิจัยและทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน ของ Ajzen (1985)

ภาพ 4 การเพิ่มตัวแปรด้านจิตลักษณะของบุคคลในทฤษฎีที่สองของกลุ่ม Fishbein

ใน ค.ศ.1997 แบส (Bass, 1997) ได้นำเสนอพฤติกรรมของหัวหน้าแบบพัฒนา ว่าแตกต่างจากพฤติกรรมของหัวหน้าแบบดำเนินการ (Transactional leader) โดยหัวหน้าแบบพัฒนานั้นมีพฤติกรรมที่ครอบคลุมพฤติกรรมของหัวหน้าแบบดำเนินการ และมีพฤติกรรมที่เหนือกว่าขึ้นไปอีก คือ พฤติกรรมที่แสดงการคาดหวัง กระตุ้น และส่งเสริมสนับสนุนให้ลูกน้องทำงานเพื่อประโยชน์แก่สังคม นอกเหนือจากประโยชน์แก่หน่วยงานและตนเอง ตลอดจนกระตุ้นให้ลูกน้องเห็นคุณค่าของตนเอง และปรับเปลี่ยนองค์การ เพื่อความสำเร็จในเชิงจริยธรรม มิใช่แต่ในเชิงผลประโยชน์ทางธุรกิจเท่านั้น

ใน ค.ศ.2002 แบส และ นักจิตวิทยาอื่นๆ ได้ระบุว่าหัวหน้าแบบพัฒนา จะต้องมีความเฉลียวฉลาดหลายด้านทั้ง IQ, EQ, SQ ซึ่งนำไปสู่ MQ และ AQ ความเฉลียวฉลาดในด้านต่างๆ เหล่านี้อาจวัดได้ด้วยเครื่องมือวัดทางจิตวิทยา (Bass, 2002) ซึ่งเห็นได้ว่า มีส่วนคล้ายคลึงกับจิตลักษณะ 8 ด้านตามทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมเป็นส่วนใหญ่

จิตลักษณะ 8 ด้านที่จำเป็นต่อการที่บุคคลจะเป็นคนดีและเก่ง สามารถพัฒนาตนเองและพัฒนาผู้ที่อยู่ในความรับผิดชอบได้ เป็นเนื้อหาสำคัญในทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ผู้เขียนตำรานี้หลังจากนำเสนอทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมจากผลวิจัยไทยใน พ.ศ.2526 แล้ว ก็ได้รับเชิญจากสถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ. ให้สร้างชุดฝึกอบรมพัฒนาจิตลักษณะ 4 ด้าน แก่ข้าราชการ ซึ่งแล้วเสร็จใน พ.ศ.2529

(ค.ศ. 1986) ใน พ.ศ. 2536 (ค.ศ.1993) ผู้เขียนตำรานี้ร่วมกับคณะได้เขียนคู่มือผู้บริหารเพื่อการพัฒนาจริยธรรมแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา (ดวงเดือน พันธุมนาวิน โกศล มีคุณ และคณะ 2529 และ ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2536) ในคู่มือนี้คือการพัฒนาหัวหน้าหน่วยราชการไทย ให้เป็นหัวหน้าแบบพัฒนาในความหมายของแบสที่นำเสนอในภายหลังนั่นเอง

อาจกล่าวได้ว่า ความตระหนักในความสำคัญของหัวหน้าแบบพัฒนา และการกำหนดจิตลักษณะที่สำคัญหลายประการของหัวหน้าแบบพัฒนาว่าเป็นไปตามที่ระบุไว้ในทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมตั้งแต่ ค.ศ.1986 และ 1993 ในประเทศไทย ได้รับการสนับสนุนจากทฤษฎีและผลวิจัยผู้นำแบบพัฒนา จากกลุ่มของแบส ซึ่งเริ่มเด่นชัดในวงวิชาการ ตั้งแต่ ค.ศ.1997 เป็นต้นมา

ส่วนความเฉลียวฉลาดทั้งหลายที่มีผู้กล่าวถึงกันมากในปัจจุบันนั้น ส่วนใหญ่เป็นจิตลักษณะที่สอดคล้องกับจิตลักษณะหลายประการตามทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม โดยจะขอกล่าวเฉพาะ EQ ว่า (Emotional Intelligence Quotient) นั้น ผู้เขียนในฐานะนักจิตวิทยาสังคมรุ่นแรกๆ ของไทย ขอเสนอไว้ในตำรานี้ว่า EQ ที่ใช้กันอยู่ขณะนี้มีความหมายคลุมเครือหลายความหมาย บางความหมายก็กว้างเกินไป บางความหมายก็แคบเกินไป ผู้เขียนจึงขอนำเสนอความหมายของ EQ ดังต่อไปนี้

EQ คือ จิตลักษณะกลุ่มหนึ่งของบุคคล มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ (1) ความสามารถที่จะเอาใจเขามาใส่ใจเรา" คือ ความสามารถยั่งลึกทางสังคม ซึ่งเป็นความสามารถรวมกัน 2 ด้าน คือ ด้านการรู้คิดเชิงสังคม ที่เรียกว่า Social perspective taking และทางด้านอารมณ์เชิงสังคม ที่เรียกว่า Empathy (2) สุขภาพจิตที่ดี คือ ความสุข และความสงบในจิตใจ ทำให้อารมณ์ราบเรียบ มีสมาธิ และ (3) ความสามารถปรับตัวทางจิตสังคมหรือเดิมเรียกว่าทางอารมณ์สังคม ตามทฤษฎีของอีริคสัน (Erikson) ซึ่งได้มีตำราไทยเกี่ยวกับทฤษฎีและผลวิจัยในประเทศไทยและต่างประเทศทางด้านนี้เป็นเล่มแรกๆ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2541) แล้ว

สรุปได้ว่า ทฤษฎีและการวิจัยหลายสายที่สำคัญทางจิตวิทยา และโดยเฉพาะทางจิตวิทยาสังคมได้มีการขยายขอบเขต เพิ่มจำนวนตัวแปรทางจิตลักษณะ ทฤษฎีละหลายด้าน ที่ได้ยกมากล่าวมี 3 สายด้วยกัน ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันความน่าเชื่อถือของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ว่าได้ระบุแก่นของจิตใจมนุษย์หลายประการที่เกี่ยวข้องในเชิงสาเหตุของพฤติกรรมด้านต่างๆ แทบทุกประการของมนุษย์ ทั้งในคนไทยและต่างประเทศ อันเป็นการยืนยันว่าทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมมีข้อค้นพบที่เป็นสากล ทำให้เพิ่มความมั่นใจว่าทฤษฎีนี้นอกจากจะใช้ได้ดีกับคนไทยแล้ว ยังอาจใช้ได้อย่างเหมาะสมกับคนในวัฒนธรรมอื่นๆ ด้วย

ประโยชน์ของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยนี้ เมื่อได้นำเสนอไปแล้วได้มีผู้สนใจนำไปใช้ในทางวิชาการและทางการประยุกต์ในประเทศไทย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประโยชน์ทางด้านวิชาการ ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีประโยชน์ทั้งในด้านการเรียน การสอน การเขียนตำรา และการวิจัยในประเทศไทย ทางด้านการเรียนการสอนและตำรานั้น ทฤษฎีและผลการวิจัยต่างๆ ดังกล่าว เป็นเนื้อหาทางวิชาการในวิชาจิตวิทยา วิชาพฤติกรรมศาสตร์ และวิชาจริยศาสตร์ได้อย่างดียิ่ง เพราะเป็นทฤษฎีและผลการวิจัยเกี่ยวกับคนไทย ทำโดยคนไทย เพื่อคนไทย จึงเป็นเนื้อหาทางวิชาการที่เหมาะจะบรรจุเข้าไปในวิชาดังกล่าว และอาจนำไปบรรจุในวิชาทางสังคมศึกษาของคณะศึกษาศาสตร์ และวิชาในสาขาพัฒนาสังคม และพัฒนาชุมชนได้อีกด้วย ดังที่ผู้เขียนได้ปฏิบัติอยู่แล้ว การสอนด้วยเนื้อหาวิชาการไทยที่เข้ามาตรฐานนี้ ช่วยแก้ข้อครหาที่ว่านักวิชาการไทยมักไม่มีเนื้อหาของตนเอง หรือไม่มีเนื้อหาที่สร้างในประเทศไทย แต่มักนำเอาทฤษฎีและผลการวิจัยจากต่างประเทศมาใช้ ซึ่งอาจมีข้อจำกัดและไม่เหมาะสมกับคนไทยและสังคมไทยได้มาก ทำให้การเรียนการสอน และตำราดังกล่าว มีลักษณะที่ไม่น่าสนใจ ไม่จูงใจให้ศึกษาเท่าที่ควรด้วย ฉะนั้นการใช้ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งยังทะยอยออกมาใหม่ๆ อยู่เสมอนี้ จะช่วยพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนในประเทศไทยทางด้านนี้ ให้มีเอกลักษณ์ทางด้านวิชาการอย่างชัดเจนด้วย

ส่วนประโยชน์ทางด้านการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนั้น มีดังนี้

ทฤษฎีนี้ได้หยิบยกจิตลักษณะที่สำคัญต่อคนไทยมา 8 ประการทำให้มีผู้สนใจที่จะศึกษาว่าจิตลักษณะแต่ละชนิดนี้มีพัฒนาการมาอย่างไรในเยาวชนไทยประเภทต่างๆ โดยมีผู้ศึกษาวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวไทยประเภทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับจิตลักษณะเหล่านี้ เช่น การอบรมเลี้ยงดูกับการปลูกฝังบุตรให้เป็นพุทธมามกะ (งามตา วนินทานนท์ 2536 และควงเดือน พันธุมนาวิน งามตา วนินทานนท์ และคณะ 2540) การอบรมเลี้ยงดูกับค่านิยมที่ดีงามในเด็ก (ลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทร และวิลาสลักษณ์ ชัววัลลี 2524) การอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่ออำนาจในตน (ทัศนา ทองภักดี 2528) นอกเหนือจากที่ได้ทำไว้แต่เดิมในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูกับเหตุผลเชิงจริยธรรม มุ่งอนาคตควบคุมตน และสุขภาพจิตของวัยรุ่นไทย (ควงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจนปัจจนึก 2519, 2523 และ 2524 และทิพวรรณ กิตติวิบูลย์ 2522) ทำให้พบวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่สำคัญอย่างน้อย 2 ประการ คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน และการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ ว่ามีความสำคัญเกี่ยวข้องกับจิตลักษณะในทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมหลายประการ และยังสำคัญต่อการมีภูมิต้านทานการเสพติดของวัยรุ่นในกรุงเทพฯ (ลาดทองใบ ภูอภิรมย์ 2530) และวิธีการอบรมเลี้ยงดูทั้งสองแบบนี้ยังมีความสำคัญสำหรับครูในการที่จะปฏิบัติต่อนักเรียน เพื่อการอบรมสั่งสอนนักเรียนให้เป็นคนดีมีจริยธรรมสูงด้วย (บุญกอบ วิสมิตะนันทน์ 2526) นอกจากนั้น ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็ก 4-5 มิติที่กลุ่มของผู้เขียนเป็นผู้ริเริ่มศึกษานั้น ก็ได้มีนักวิชาการที่สถาบันอื่นๆ สนใจนำไปศึกษาวิจัยอีกด้วย

นอกเหนือจากการอบรมเลี้ยงดูแล้ว ยังมีการวิจัยเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนที่เกี่ยวกับจิตใจของวัยรุ่นผู้รับสื่อ โดยได้หยิบยกจิตลักษณะที่สำคัญ 3 ประการในทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมมาศึกษา คือ เหตุผลเชิงจริยธรรม มุ่งอนาคตควบคุมตน และความเชื่ออำนาจในตน ทำให้พบผลของการรับสื่อมวลชนทางด้านที่มีคุณประโยชน์ต่อจิตใจของเยาวชนไทยเป็นครั้งแรกๆ ในประเทศไทยด้วย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม และสุภาพร ลอยค์ 2528) การวิจัยเหล่านี้ได้ชี้แนวทางการเสริมสร้างและพัฒนาจิตลักษณะที่น่าปรารถนาในเยาวชนไทย ซึ่งมีประโยชน์ต่อการนำไปบอกกล่าว หรือฝึกอบรม แก่บิดามารดา ครู อาจารย์ และผู้รับผิดชอบเยาวชนไทย ให้ทราบวิธีการปกครองและอบรมเลี้ยงดูเด็ก เพื่อให้เกิดผลที่จิตใจและพฤติกรรมของเยาวชนไทยตามเจตนารมย์ที่แสดงไว้ในทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมได้อย่างจริงจังต่อไปและเพื่อให้ครบกระบวนการ ก็ได้มีการวิจัยบิดามารดาไทย เพื่อแสวงหาปัจจัยทางบ้าน ทางจิต และทางสังคมที่อาจจะเป็นสาเหตุของการที่บิดามารดาเหล่านี้ จะมีปัญหาในการใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กดังกล่าวมาข้างบนนี้ด้วย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม และ งามตา วนินทานนทร์ 2528) ซึ่งทำให้สามารถนำผลวิจัยทั้งหมดที่ต่อเนื่องกันนี้ ไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาครอบครัวและเยาวชนไทยได้อย่างมีประสิทธิผลสูง ดังได้กระทำอยู่ในปัจจุบันด้วย ได้มีการนำผลการวิจัยช่วงแรกๆ ไปใช้ในการเขียนหลักและข้อแนะนำแนวทางการปฏิบัติเพื่อการอบรมเลี้ยงดู และพัฒนาเยาวชนชาวเอเชีย โดยเฉพาะเยาวชนไทยไว้แล้ว (Suvannathat, C., et. al., 1985) โดยได้เผยแพร่ไปทั่วโลก และได้รับการวิจารณ์ว่าเป็นหนังสือที่มีคุณค่ายิ่งโดยนักการศึกษาชาวออสเตรเลีย (Hayes, 1987)

นอกเหนือจาการวิจัยเกี่ยวกับสภาพในครอบครัว โรงเรียนและสื่อมวลชนที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของจิตลักษณะต่างๆ ของเยาวชนแล้ว ยังมีการวิจัยอีกกลุ่มหนึ่งที่แสวงหาวิธีการแบบเข้มข้นในทางลัด เพื่อจะพัฒนาจิตลักษณะเหล่านี้ เช่น การใช้บทเรียนโดยตนเอง และวิธีการอภิปรายกลุ่มแบบพิเศษ เพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กชั้นประถมปลาย (โกศล มีคุณ 2524 และ สกล เที่ยงแท้ 2525) การพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาและครูประจำการ (โกศล มีคุณ และ ณรงค์ เทียมเมฆ 2545 และสุดใจ บุญอารีย์ 2546) การใช้วิธีการแบบเบี้ยรางวัลในการพัฒนาความเชื่ออำนาจในตนของเด็ก (ดวงเดือน แซ่ตัง 2531) การใช้นิทานที่เลือกสรรค์แล้วเพื่อพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของเด็ก (สุขสมร ประพัฒน์ทอง 2521) การฝึกเทคนิควิธีการควบคุมตนเองให้แก่เด็ก (รัตนา ประเสริฐสม 2524) วิธีการเหล่านี้สามารถนำไปประยุกต์ในการพัฒนาบุคคลได้อย่างจริงจังอีกด้วย ดังจะได้กล่าวต่อไป

ในระยะหลังมีการใช้ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม เป็นกรอบในการกำหนดตัวแปรทางจิตในการวิจัยต่างๆ ในประเทศไทย ได้มีการวิจัยทั้งในทำนองที่ต้องการตรวจสอบสมมติฐานจากทฤษฎีนี้ในคนประเภทต่างๆ (อุบล เลี้ยววาริณ 2534 และ ศิริพร แย้มนิล 2530) หรือรวมจิตลักษณะหลายด้านเป็นตัวแปรเดียว เรียกว่า ความพร้อมทางจิต (บุญรับ ศักดิ์มณี 2531 และ บังอร โสพส 2545) หรือศึกษาว่าจิตลักษณะตัวเดียวหรือน้อยตัว ใช้ทำนายความแปรปรวนของพฤติกรรมได้น้อยกว่าการใช้จิตลักษณะพร้อมกันทีละหลายตัว ตามที่ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมได้ระบุไว้ (ดุจเดือน พันธุมนาวิน 2547) หรือที่เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ยังไม่เคยวิจัยไว้ หรือในสถานการณ์แปลกๆ ใหม่ๆ เป็นต้น เช่น การวิจัยเพื่อ

พัฒนาทัศนคติโดยใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่เหมาะสมเป็นสื่อชักจูง (ทวีวัฒน์ บุญชิต 2530) นอกจากนั้นทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้ยังถูกใช้เป็นกรอบในการวิจัยเชิงทดลองประเมินผล การพัฒนาจิตลักษณะและพฤติกรรมการทำงานราชการ (บุญรับ ศักดิ์มณี 2531) นอกจากนั้นยังมีผู้นำทฤษฎีนี้ไปใช้เป็นกรอบในการกำหนดจิตลักษณะที่ควรเปรียบเทียบในผู้บริหารโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในงานพัฒนาชุมชนในปริมาณต่างกันด้วย (ค้วน ขาวหนู และคณะ 2532) และการเปรียบเทียบผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่โรงเรียนประสบความสำเร็จต่างกัน (เปรมสุรีย์ เชื่อมทอง 25235) ตลอดจนการเปรียบเทียบสาเหตุทางจิตของหัวหน้าธนาคารไทยและอเมริกันที่มีประสิทธิภาพการทำงานต่างกัน (บังอร โสพส 2545) ตลอดจนการวิจัยพฤติกรรมการสนับสนุนทางสังคมของหัวหน้าแก่ลูกน้องในสถานีอนามัยตำบล (ดุจเดือน พันธุมนาวิน 2547) และการวิจัยพฤติกรรมการพัฒนานักเรียนของครูคณิตศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษา (ดุจเดือน พันธุมนาวิน และ อัมพร ม้าคนอง 2547)

<u>ประโยชน์ทางด้านประยุกต์ใช้</u> ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย เมื่อนำออกเผยแพร่ได้ไม่นานนัก ก็มีหน่วยงานที่สำคัญระดับชาติหลายหน่วยงานที่ได้นำไปใช้ในเชิงของการปฏิบัติ ตั้งแต่การพิจารณาวางนโยบายการพัฒนาบุคคลและสังคมไทย การปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน การกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรม การบรรยายและการฝึกอบรม ตลอดจนการวิจัยประเมินผลการพัฒนาต่างๆ

ทางด้านประยุกต์นั้น ทฤษฎีเปรียบเสมือนแผนที่ ที่แสดงจุดสำคัญ และเส้นทางการเคลื่อนที่ไปสู่เป้าหมาย โดยแผนที่จะกำหนดเป้าหมายย่อยๆ ที่จะต้องผ่านตามรายทาง และจุดเด่นที่ควรสังเกตเพื่อป้องกันการหลงทาง นอกจากนั้นแผนที่ยังแสดงถึงเส้นทางทั้งทางตรงและทางอ้อมที่จะไปถึงเป้าสุดท้ายที่ต้องการด้วย ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยก็เปรียบเสมือนแผนที่ที่สามารถจะเอาไปใช้กำหนดนโยบายหลักและนโยบายย่อยในการพัฒนาเยาวชนและประชาชนไทยให้เป็นคนดีและเป็นคนเก่งได้ ผู้เขียนได้รับเชิญให้นำเสนอแนวคิดตามทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ในการประชุมสัมมนาระดับนโยบายหลายครั้ง เช่น ที่จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2523) สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2526) จัดโดยสถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน (2527) จัดโดยกองสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2527) และจัดโดยสมาคมแนะแนวการศึกษาแห่งประเทศไทย (2530) เป็นต้น ใน พ.ศ.2535 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมและงานวิจัยสายนี้ ได้ถูกนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดนโยบายการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กวัย 0-12 ขวบด้วย (ดูบทที่ 2)

ทางด้านการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน เช่น ทางสังคมศึกษา และทางจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ใน พ.ศ. 2530 ผู้เขียนก็ได้มีโอกาสนำเสนอทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมและแนวทางการพัฒนาจิตลักษณะและพฤติกรรมรวม 9 ด้านนี้แก่คณะกรรมการดำเนินการปรับปรุงหลักสูตร ซึ่งช่วยในการกำหนดลักษณะที่ควรจะพัฒนาในเด็กแต่ละช่วงอายุ และวิธีการพัฒนาที่อาจจะใช้ได้อย่างดีเพิ่มเติมด้วย ในช่วงหลังได้มีการใช้ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายทางสาธารณสุข เพื่อพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพของประชาชนด้วย

ทางด้านการบรรยายและการฝึกอบรม เพื่อให้ผู้ที่มีหน้าที่พัฒนาเยาวชนและประชาชนไทยกลุ่มต่างๆ ได้นำเอาทฤษฎี และวิธีการพัฒนาจิตลักษณะและพฤติกรรม ในทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้ไปใช้ ผู้เขียนก็ได้ไปบรรยาย ในหลายกลุ่ม ตั้งแต่กลุ่มผู้บริหารระดับสูงในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และทหารแต่ละเหล่าทัพ ผู้บริหารมหาวิทยาลัย วิทยาลัยครู และผู้บริหารโรงเรียนต่างๆ ตลอดจนบรรยายให้แก่ครูแนะแนว อาจารย์ที่ปรึกษาของนิสิตครูในโรงเรียนทั้งประถมและมัธยม และผู้ปกครองของนักเรียนในโรงเรียนต่างๆ ด้วยทั้งที่เป็นหน่วยงานที่ให้การศึกษาในโรงเรียนและนอกโรงเรียน การศึกษาสำหรับเด็ก และสำหรับผู้ใหญ่ นอกจากนี้ยังได้บรรยายให้แก่นิสิตนักศึกษาที่กำลังเรียนอยู่ในทั้งสามระดับเป็นประจำ

บทบาทที่สำคัญทางด้านประยุกต์ของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย เพื่อกำหนดเป้าหมายและขั้นตอนการดำเนินการในการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมนั้น ที่สมควรจะกล่าวถึงมี 2 โครงการ คือ โครงการพัฒนาจริยธรรมและพฤติกรรมการทำงานราชการจัดโดยสถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน (2527 ถึง 2537) และโครงการพัฒนาผู้บริหารการศึกษาในโครงการ กศ. พช. และ มพช. ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (2530-2535) โครงการทั้งสองนี้เป็นโครงการระดับชาติที่มีขอบเขตกว้างขวาง และได้ก่อให้เกิดประโยชน์ที่ทบทวีในสังคมไทย นอกจากนี้โครงการทั้งสองยังมีส่วนที่เป็นวิชาการอย่างมากด้วยคือ การวิจัยคุณลักษณะของข้าราชการไทย (จินตนา บิลมาศ และคณะ 2529) เพื่อกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรมข้าราชการไทยประเภทต่างๆ โดยใช้ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมเป็นหลัก และการวิจัยประเมินผลการพัฒนาข้าราชการ และผู้บริหารโรงเรียน (บุญรับ ศักดิ์มณี 2531 และค้วน ขาวหนู และคณะ 2532) การวิจัยพัฒนาและประยุกต์ในทำนองนี้ จะมีอีกมาก เช่น การวิจัยและพัฒนาเยาวชนไทยในกลุ่มเสี่ยงต่างๆ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2547) การวิจัยและพัฒนาข้าราชการตำรวจ ทหาร และพยาบาล เป็นต้น เพราะทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยจะช่วยในการตั้งและตอบคำถามว่า จะพัฒนาคนประเภทหนึ่งให้เป็นคนดีและคนเก่ง ควรพัฒนาลักษณะอะไรบ้าง และพัฒนาจากจุดใดไปยังจุดใด ลักษณะหนึ่งๆ จะต้องใช้วิธีการพัฒนาอย่างไรจึงจะให้ผลดีที่สุด และการวิจัยประเมินผลควรมีตัวแปรและสมมติฐานอะไรบ้างจึงจะรัดกุมและเข้ามาตรฐานที่สุด โดยจะต้องทำการวิจัยต่างๆ เพื่อตอบคำถามเหล่านี้ในรายละเอียดอีกด้วย

สำหรับท่านผู้อ่านที่ต้องการจะทราบว่า ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสามารถเป็นหลักในการตอบคำถามข้างบนนี้ได้อย่างไร และมีเนื้อหารายละเอียดอย่างไรบ้าง สำหรับการพัฒนาเยาวชนไทยและผู้ใหญ่ไทยแต่ละประเภท และสำหรับผู้ทำการพัฒนาแต่ละประเภท ในแต่ละสถานการณ์ซึ่งไม่สามารถจะนำข้อความเหล่านั้นมาพิมพ์ลงในบทความนี้ได้ ก็อาจจะติดตามอ่านได้ในบทความที่ได้อ้างอิงถึง สำหรับครูอาจารย์และผู้ปกครองเด็กควรอ่านหนังสือชื่อ "ครูกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน" (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2526 และ 2545) ซึ่งจะให้รายละเอียดเกี่ยวกับจิตลักษณะที่ควรพัฒนาและวิธีการพัฒนาจิตลักษณะเหล่านี้ในเด็กตั้งแต่ก่อนวัยเรียนถึงมัธยมปลาย

ประโยชน์ในการตั้งศูนย์วิจัยเฉพาะทาง ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2520 จนถึงปัจจุบัน ได้ถูกใช้เป็นพื้นฐานทางทฤษฎีและการวิจัยที่สำคัญ ในคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย มาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งใน พ.ศ.2531 องค์ความรู้สายทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมได้มีบทบาทเด่นชัดมากขึ้นใน พ.ศ.2537 เมื่อมีการตั้งโครงวิจัยแม่บท: การวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทยขึ้น เพื่อดูแลบริหารงานวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ มีการจัดฝึกอบรมนักวิจัยระบบพฤติกรรมไทย เพื่อรับทุนอุดหนุนการวิจัยในหัวข้อพฤติกรรม 7 ด้าน คือ พฤติกรรมจริยธรรม พฤติกรรมครอบครัว พฤติกรรมการเรียนและการทำงาน พฤติกรรมสุขภาพกายและสุขภาพจิต พฤติกรรมประชาธิปไตย พฤติกรรมอนุรักษ์สาธารณะสมบัติ และพฤติกรรมพลเมืองดี

ในการฝึกอบรมนักวิจัยระบบพฤติกรรมไทยและการทำวิจัยขนาดใหญ่ในโครงการแม่บทนี้ นักวิจัยได้ใช้ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ประกอบกับรูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม ในการกำหนดกลุ่มตัวแปรเชิงเหตุด้านจิตลักษณะและสถานการณ์ ในปัจจุบันมีงานวิจัยที่เสร็จสมบูรณ์แล้วกว่า 20 เรื่อง (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2544, Bhanthumnavin, 2002) ส่วนในมหาวิทยาลัยต่างๆ โดยเฉพาะที่คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มีการทำวิจัยทางด้านนี้ ที่มีมาตรฐานสูง จนได้รับรางวัลเป็นจำนวนมาก นับได้ว่าองค์ความรู้อันประกอบด้วยทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม และงานวิจัยทั้งในอดีตปัจจุบัน และที่จะผลิตต่อไปในอนาคต จะสามารถพิสูจน์ว่าการวิจัยเฉพาะทาง ด้านจิตพฤติกรรมศาสตร์ในประเทศไทยได้ปรากฏขึ้นแล้ว และจะเป็นองค์ความรู้สำคัญในการพัฒนาคนไทยให้เป็นคนดี เก่ง มีสุข สามารถสร้างความมั่นคงแก่บุคคล ครอบครัว หน่วยงาน ชุมชน และประเทศชาติได้อย่างดียิ่ง

สรุปได้ว่า ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย ซึ่งได้เกิด เติบโต เผยแพร่ และขยายงานมาตลอดเวลาเกือบ 30 ปีนี้ ได้รับการยอมรับอย่างดีทั้งจากนักวิชาการและนักปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาบุคคลและสังคมไทย ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนโครงการประยุกต์ต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วนี้ เป็นผลงานสร้างสรรค์ของอาจารย์และนักวิชาการตลอดจนนักพัฒนาและนิสิตนักศึกษาในหลายสถาบันฯ จึงหวังได้ว่าผลงานชิ้นนี้ จะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเป็นไปได้ของการใช้วิชาการในการพัฒนาบุคคลและสังคมไทย ซึ่งจะต้องมีการปฏิบัติให้มากยิ่งขึ้นเป็นทวีคูณในอนาคตอันใกล้นี้

บรรณานุกรม

กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข (2527) รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการระดับชาติ เรื่อง **"แนวทางพัฒนาด้านจิตใจ"** ภาคการอภิปรายหมู่เรื่อง "ทบทวนปัญหาการพัฒนาด้านจิตใจในสังคมไทยปัจจุบัน" จัดเมื่อวันที่ 14-16 พฤศจิกายน 2527 ณ โรงแรมเอเซีย

โกศล มีคุณ (2524) **การวิจัยเชิงทดลองฝึกอบรมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและทักษะในการสวมบทบาทของนักเรียนประถมศึกษา** ปริญญานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

โกศล มีคุณ และ ณรงค์ เทียมเมฆ (2545) **ผลการฝึกใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่มีต่อจิตลักษณะและพฤติกรรมจริยธรรมของครู** รายงานการวิจัย ทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทการวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2523) รายงานการสัมมนาเรื่อง **"จริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน"** ในโครงการพัฒนาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา จัดที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ถนนสุโขทัย

คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2526) รายงานการสัมมนาเรื่อง **"จริยธรรมและวัฒนธรรมของคนไทย"** จัดเมื่อวันที่ 7-9 กันยายน 2526 ณ สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ บางเขน

คณะอนุกรรมการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม (2535) **แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กวัย 0 ถึง 12 ขวบ โดยการพัฒนาการศึกษาอบรมและเลี้ยงดูเด็ก** สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ค้วน ขาวหนู และคณะ (2532) **การวิจัยเพื่อเปรียบเทียบและพัฒนาจิตลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนที่ใช้การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน** งานวิจัยของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี

งามตา วนินทานนท์ (2536) **ลักษณะทางพุทธศาสนา และพฤติกรรมศาสตร์ ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร** รายงานการวิจัยฉบับที่ 50 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

จินตนา บิลมาศ และคณะ (2529) **คุณลักษณะของข้าราชการพลเรือน** รายงานการวิจัย สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ. สำนักนายกรัฐมนตรี

จีระนันท์ พากเพียร (2540) **การทำนายและอธิบายพฤติกรรมป้องกันการติดเชื้อแบบครอบจักรวาลในคลินิกทันตกรรม ของนักศึกษาทันตภิบาล : ทดสอบทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน** ปริญญานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ดวงเดือน แซ่ตัง (2531) **การวิจัยเชิงทดลองเพื่อพัฒนาความเชื่ออำนาจในตนโดยใช้วิธีการให้เบี้ยรางวัล** ปริญญานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2547 ก.) บทปริทัศน์ : พฤติกรรมจริยธรรม **วารสารจิตพฤติกรรมศาสตร์: ระบบพฤติกรรมไทย, 1 (1), 169-184**

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2547 ข.) **ผลิตผลวิจัยระบบพฤติกรรมไทย สร้างเครือข่ายพัฒนาเยาวชน** เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง "ผลิตผลวิจัยระบบพฤติกรรมไทย เร่งไขปัญหา ร่วมพัฒนาเยาวชน" จัดโดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ร่วมกับคณะกรรมการแห่งชาติเพื่อการวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย 2-3 กันยายน 2547, หน้า 40-50

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2544) **ศูนย์วิจัยเฉพาะทางด้านพฤติกรรมศาสตร์ กับความเป็นเลิศ** บทความประกอบการบรรยาย ในการสัมมนาวิชาการ เรื่อง "การกำหนดแนวทางการส่งเสริมหน่วยงานวิจัยเฉพาะทาง ด้านการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม : หนทางสู่ความเป็นเลิศ จัดโดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2541) **ทฤษฎี การวัด และงานวิจัย เอกลักษณ์แห่งอีโก้ ในคนไทยและเทศ** ตำราขั้นสูง คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2539) การพัฒนาหัวหน้างานเพื่อการเพิ่ม และการใช้ "ขุมทรัพย์ทางปัญญา" ในองค์การที่มีความเครียด **วารสารจิตวิทยา, 3 (1),** 28-36.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2536) **คู่มือผู้บริหารเพื่อการพัฒนาจริยธรรมแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ชุดฝึกอบรมทางไกล** หลักสูตรการบริหารสำหรับหัวหน้าส่วนราชการภูมิภาค สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2530) **แนวทางใหม่ในการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา** ในหนังสือทิศทางการแนะแนวเพื่อคุณภาพชีวิตเยาวชน ของสมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย หน้า 32-38

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2530) พฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนาจริยธรรมของนิสิตนักศึกษา **วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์ 3(3),** 77-89

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2528) การพัฒนาจิตใจของข้าราชการ : หลักและแนวปฏิบัติทางวิชาการ **วารสารข้าราชการ** 30(2), 21-34

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2528) **การวิจัยเพื่อการพัฒนาจริยธรรม** ในหนังสือรวมบทความที่เกี่ยวกับการวิจัยทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี หน้า 20-28

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2526) ครูกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน **จุลสารฉบับที่ 4** สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2525) ผลงานวิจัยจริยธรรมของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ **วารสารวิจัยและวัดผล 25** 2(2), 34-45

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2523) การวิจัยเกี่ยวกับค่านิยมที่ควรส่งเสริมในเยาวชนและประชาชนไทย **วารสารการวิจัยทางการศึกษา** 10(2), 29-47

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2522) ความสำเร็จในชีวิตเริ่มในวัยก่อนเรียน **จุลสารฉบับพิเศษปีเด็กสากล** สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร หน้า 23-24 และในวารสารแนะแนว 2527, 18 (92) , 30-37

ดวงเดือน พันธุมนาวิน โกศล มีคุณ และคณะ (2529) **ชุดฝึกอบรมการเสริมสร้างคุณลักษณะของข้าราชการพลเรือน** เอกสารวิชาการ สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน

ดวงเดือน พันธุมนาวิน งามตา วนินทานนท์ และคณะ (2536) **ลักษณะทางจิตและพฤติกรรมของนักเรียนวัยรุ่นที่อยู่ในสภาวะเสี่ยงในครอบครัวและทางป้องกัน** รายงานการวิจัย สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจนปัจจนึก (2524) **ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกันสุขภาพจิตและจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่น** รายงานการวิจัยฉบับที่ 26 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินวิโรฒ ประสานมิตร

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจนปัจจนึก (2519, 2520) **จริยธรรมของเยาวชนไทย** รายงานการวิจัยฉบับที่ 21 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม และ งามตา วนินทานนท์ (2528) **ปัจจัยทางจิตวิทยานิเวศที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของมารดาไทย** รายงานการวิจัยฉบับที่ 32 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม และ สุภาพร ลอยค์ (2529) **การควบคุมอิทธิพลสื่อมวลชนของครอบครัวกับจิตลักษณะที่สำคัญของเยาวชนไทย** รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ดุจเดือน พันธุมนาวิน (2547) **ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการสนับสนุนทางสังคมของหัวหน้าในสถานีอนามัยตำบล** รายงานการวิจัย ทุนสนับสนุนจากคณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ดุจเดือน พันธุมนาวิน (2547) จิตลักษณะที่สำคัญตามทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติและพฤติกรรมการสนับสนุนทางสังคมของหัวหน้า **วารสารจิตพฤติกรรมศาสตร์ : ระบบพฤติกรรมไทย, 1(2),** 136-163.

ดุจเดือน พันธุมนาวิน และ อัมพร ม้าคนอง (2547) **ปัจจัยเชิงเหตุและผลของพฤติกรรมการพัฒนานักเรียนของครูคณิตศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษา** รายงานการวิจัย ทุนอุดหนุนการวิจัย โครงการวิจัยแม่บท : การวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ทวีวัฒน์ บุญชิต (2530) **ผลของการชักจูงโดยใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในการเปลี่ยนเจตคติ** ปริญญานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ทัศนา ทองภักดี (2528) **ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับลักษณะความเชื่ออำนาจในตนของเยาวชนไทยที่มีความสามารถทางการคิดต่างกัน** ปริญญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาพัฒนาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์ (2522) **การอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กก่อนวัยเรียน** ปริญญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ธันยมัย (นาถ) พันธุมนาวิน (2537) **การวิเคราะห์ประสิทธิผลของกลุ่มเกษตรกรผู้ทำนา ตาม Contingency Model ในภาคกลาง** รายงานการวิจัย สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

นพนธ์ สัมมา (2523) **จิตลักษณะบางประการที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับนวกรรมทางการเกษตร** ปริญญานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

นาถ พันธุมนาวิน (2518) **ความแตกต่างระหว่างผู้นำทางการเกษตรและผู้ที่มิใช่ผู้นำ ในเรื่องแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ พฤติกรรมกล้าเสี่ยงและพฤติกรรมแพร่ขยาย** ปริญญานิพนธ์ ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บังอร โสพส (2545) **การศึกษาข้ามวัฒนธรรมด้านปัจจัยทางจิตสังคม ที่เกี่ยวกับประสิทธิผลการทำงาน ของหัวหน้าในธนาคารไทยและอเมริกัน** ร ายงานการวิจัย ทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทการวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

บุญกอบ วิสมิตะนันทน์ (2526) **ธรรมจริยาของครูไทย** รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

บุญรับ ศักดิ์มณี (2531) **การวิจัยเชิงทดลองประเมินผลการพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคต เพื่อพฤติกรรมการทำงานของข้าราชการ** ปริญญานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เปรมสุรีย์ เชื่อมทอง (2536) **จิตลักษณะของผู้บริหารและสภาวะการณ์ของกลุ่ม ที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลของโรงเรียน** ปริญญานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

รัตนา ประเสริฐสม (2526) **การเสริมสร้างจิตลักษณะเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมอนามัยของนักเรียนประถมศึกษา** ปริญญานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร

ลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทร และ วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี (2524) **ครอบครัวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางจิตใจของไทย** รายงานการวิจัยฉบับที่ 25 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ลาดทองใบ ภูอภิรมย์ (2530) **บทบาทของครอบครัวในการป้องกันการติดยาเสพติดของเยาวชน** รายงานการวิจัยฉบับที่ 37 ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

วิเชียร รักการ (2523) **การเปรียบเทียบจิตลักษณะของนิสิตและนิสิตอาสาสมัคร: ศึกษากรณีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์** ปริญญานิพนธ์ ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิรุฒม์ ศิริสวัสดิบุตร (2526) **ความทันสมัยกับการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองหลวงของชาวชนบทไทย** ปริญญานิพนธ์ ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิริพร แย้มนิล (2530) **ความสัมมพันธ์ระหว่างความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมกับอายุและการศึกษาของคนไทย** ปริญญานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

สกล เที่ยงแท้ (2525) **ผลการใช้วิธีอภิปรายกลุ่มในการยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมในเด็กชั้นประถมปีที่ 5 ที่มาจากสภาพสังคมในโรงเรียนที่ต่างกัน** ปริญญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาประถมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทราวิโรฒ ประสานมิตร

สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน (2527) รายงานการสัมมนาเรื่อง **"การเสริมสร้างทัศนคติ ค่านิยมและจริยธรรมของข้าราชการ"** จัดเมื่อวันที่ 3-4 ธันวาคม 2527 ณ สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน

สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย (2526) การสัมมนาเรื่อง **"การพัฒนาเยาวชนด้านศีลธรรมและวัฒธรรม"** จัดโดย คณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์การเอกชนด้านศีลธรรมวัฒนธรรมและจิตใจ สิงหาคม 2526 ณ ศาลาธรรมชินราชปัญจบพิธ วัดเบญจมบพิตร

สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย (2530) รายงานการประชุมสัมมนา เรื่อง **"กลวิธีเพื่อบรรลุผลในการพัฒนาบุคลิกภาพและจริยธรรมของนิสิตนักศึกษา"** จัดเมื่อ 20-23 มกราคม 2530

สุเชษฐ์ ม่าเหร็ม (2519) **อิทธิพลของการเป็นแบบอย่างต่อการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนไทย** ปริญญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

สุพจน์ จักขุทิพย์ (2521) **ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการประพฤติตนไม่สมควรแก่สภาพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร** ปริญญานิพนธ์ ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สุขสมร ประพัฒน์ทอง (2521) **อิทธิพลของการใช้นิทานสำหรับเด็กและการอบรมเลี้ยงดูที่มีต่อพฤติกรรมใฝ่สัมฤทธิ์ของเด็กไทย** ปริญญานิพนธ์ ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สุขสมร ประพัฒน์ทอง สดชื่น โชติสังกาศ และมณฑล สุวรรณรักษ์ (2526) **ผลของการกระตุ้นแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการสอนทันตอนามัยเด็ก** รายงานการวิจัย ภาควิชาพยาบาลศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

สุดใจ บุญอารีย์ (2546) **ผลการฝึกความสามารถด้านการรู้คิดและความสามารถด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ที่มีต่อทัศนคติต่อพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษา** รายงานการวิจัย ทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทการวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

อุบล เลี้ยววาริณ (2534) **ความสำคัญของการศึกษา ที่มีต่อจิตลักษณะและพฤติกรรมสุขภาพของผู้ปฏิบัติงานในเขตกรุงเทพมหานคร** ปริญญานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

Ajzen, I. (1985) From intentions to actions:A theory of planned behavior. In J.Kuhl, & J.Beckman. (Eds.) **Action control : From cognition to behavior.** New York : Springer-Verlag, pp.11-39.

Ajzen, I. (2001) Nature and operation of attitudes. **Annual Review of Psychology,** 52, 27-58.

Ajzen, I. , Fishbein, M. (1980) **Understanding attitudes and predicting social behavior.** Englewood Cliff, New Jersey : Prentice-Hall

Albarracin, D., Johnson, B.T., Fishbein, M., & Muellerleile, P.A. (2001) Theories of Reasoned Action and Planned Behavior as models of condom use : A Meta Analysis. **Psychological Bulletin,** 127 (1), 142-161.

Bass, B.M. (1997) Does the transactional - transformational Leadership paradigm transcend organizational and national Boundaries? **American Psychologist,** 52 (2), 130-139.

Bass, B.M. (2002) Cognitive, social, and emotional intelligence of transformational leaders. In R.E.Riggio, et.al. (Eds.) **Multiple intelligences and leadership.** Pp.105-118 New Jersey, LEA Publishers.

Bhanthumnavin , D. (2000) Discovering important assumptions underlying Fiedler's Contingency theory of leadership Effectiveness in empirical studies from Thailand. **Journal of Development Administration,** 39 (4), 99-114.

Bhanthumnavin , D. (2002) **R&D of the Thai Behavioral System : The center of excellence.** Presented at the 25th International Congress of Applied Psychology, July 7-12, 2002, Singapore

Bhanthumnavin , Nath (1985) **Leadership and organizational effectiveness in rice farmers' association : the case of central region, Thailand.** Ph.D. Dissertation, UPLB Laguna: UPLB Philippines.

Bhanthumnavin, D.(1998) **A new model of socialization for improving work performance and quality of life in Thailand.** Invited paper presented at the 24th International Congress of Applied Psychology, IAAp, San Francisco, CA, USA **และในวารสารพัฒนบริหารศาสตร์ 2542, 39(1),** 7-17.

Boyd, B.,& Wandersman, A. (1991) Predicting undergraduate condom use with the Fishbein and Ajzen and the Triandis attitude-behavior models : Implications for public health interventions. **Journal of Applied Social Psychology,** 21, 1810 – 1830.

Carlson, D.S., & Perrewe, P.L. (1995) Institutionalization of Organizational ethics through transformational leadership. **Journal of business Ethics,** 14, 829-838.

Fiedler, F.E.(1967) **A theory of leadership effectiveness.** New York : McGraw – Hill.

Fiedler, F.E.(2002) The curious sole of cognitive resources in leadership. In R.E.Riggio, et.al (Eds.) **Multiple intelligenccs and leadership.** pp.91-104. New Jersey, LEA Publishers.

Fiedler, F.E., & Garcia, J.E. (1987) **New approaches to effective leadership : cognitive resources and organizational performance.** New York : John Wiley & Sons.

Fishbein, M. & Ajzen, I. (1975) **Belief, attitude, intention, and behavior : An introduction to theory and research.** Reading, MA.: Addison-Wesley

Hayes, A. (1987) Book Review, Handbook of Asian Child Development and Child Rearing Practices. **Australian Psychologist, 22(3),** 406.

Kohlberg, L. (1969) Stage and sequence : the cognitive-developmental approach to socialization. in Goslin (ed.) **Handbook of Socialization Theory and Research.** Chicago : Rand McNally and Company, pp.347-480.

Kohlberg, L. (1976) Moral stages and moralization : the cognitive developmental approach. In Lickona (ed.) **Moral development and Behavior : Theory Research and Social Issues.** New York : Holt Rinehart & Winston, pp. 31-53.

Magnusson, D. & Endler, N.S.(1977) **Personality at the crossroad : Current issues in interactionism Psychology.** New Jersey : LEA Publishers

Mahoney, M. J., & Thorensen, C. E. (1974) **Self-control : power to the person.** Monterey, California : Brooks/Cole Publishing Company.

McClelland, D.C.,S Winter, D.G. (1971) **Motivating economic development through psychological training.** New York : The Free Press.

Piaget, J. (1983) Piaget's theory. In P. Mussen (ed.) **Handbook of child psychology.** Vol.1, New York : John Wiley & Sons, Inc., pp.103-128.

Rotter, J. B. (1966) Generalized expectancies for internal versus external locus of control of reinforcement. **Psychological Monographs,** 80 (1), whole issue.

Suvannathat, C., et.al. (eds.) (1985) **Handbook of Asian Child Development and Child Rearing Practices.** Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University.

Tett, R. P., & Burnett, D. D. (2003) A personality trait-based Interactionist Model of job performance. **Journal of Applied Psychology,** 88 (3), 500-517.

จิตวิทยาผู้สูงอายุ (Psychology of Aging)

*รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญแข ประจนปัจจนึก**
ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์

ความหมายและความเป็นมา

จิตวิทยาผู้สูงอายุ (Psychology of Aging) หมายถึง การศึกษา (ในเชิงวิทยาศาสตร์) เกี่ยวกับพฤติกรรมในวัยสูงอายุ การศึกษาเรื่องนี้เป็นเรื่องใหม่ แม้ว่าจะมีที่มาเกี่ยวเนื่องกับ จิตวิทยาเด็กซึ่งถือว่าเป็นวิทยาการที่มีความเก่าแก่มากที่สุด จิตวิทยาผู้สูงอายุมีความเป็นมาและวิวัฒนาการที่น่าสนใจยิ่ง

ในปลายศตวรรษที่ 20 จิตวิทยาพัฒนาการหมายถึง วัยเด็กเท่านั้น แม้กระนั้นในปัจจุบันหากพูดถึงจิตวิทยาพัฒนาการ (Developmental Psychology) แล้วก็มักจะหมายถึงในวัยเด็กเท่านั้นเช่นกัน และถึงแม้ว่าวิชาจิตวิทยาจะรุ่งเรืองในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ก็ยังถือว่าเด็กเป็นผลปลายของชีวิตบุคคล (Birren and Birren, 1990) ความสนใจในกระบวนการสูงอายุ (Aging Process) เกิดหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อพบว่ามีประชากรสูงอายุเพิ่มจำนวนมาก และคนสามารถมีชีวิตอยู่จนถึงวัยชราได้ และเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1940 เป็นต้นมา เกิดสถาบันวิจัยผู้สูงอายุสมาคมชราภาพแห่งสหรัฐอเมริกา (Gerontology Society of America) และยังมีหน่วย Adult Development and Aging ในสมาคม APA ด้วย ทำให้เกิดการวิจัยอย่างมากมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุในราวปี ค.ศ. 1959 จนถึง ค.ศ. 1964 สามารถผลิตคู่มือและตำราทางวิชาการในแขนงวิชาได้

ในปัจจุบันจิตวิทยาผู้สูงอายุเป็นสาขาใหม่ที่น่าสนใจและในสถาบันการศึกษามักเปิดสอนรายวิชา Adulthood and Aging หรือ Gerontology ในระดับปริญญาตรี และในระดับบัณฑิตศึกษามีวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ (Developmental Psychology) เน้นด้านผู้สูงอายุ และในปี ค.ศ. 1986 เกิดวารสาร Psychology of Aging ซึ่งเป็นการวิจัยในด้านพัฒนาการวัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ และยังมีสาขาวิชาอื่น เช่น Clinical Psychology เพื่อบำบัดปัญหาทางอารมณ์ในวัยปลายด้วย

อย่างไรก็ตามความเข้าใจเกี่ยวกับวัยสูงอายุยังมีข้อจำกัดอีกมากและยังมองเห็นว่า พัฒนาการในวัยสูงอายุมีความเสื่อมโทรมมากกว่างอกงาม และยังมีโรคต่าง ๆ ที่ร้ายแรง เช่น โรคสมองเสื่อม (Alzheimer) เป็นต้น ซึ่งเกิดในวัยสูงอายุทำให้สะกัดกั้นทัศนคติเชิงบวกต่อบุคคลในวัยนี้ และทำให้มองว่าผู้สูงอายุเป็นวัยที่ไม่น่าอภิรมย์

รายวิชาของการสูงอายุ (Aging) เป็นสาขาใหม่ในจิตวิทยาซึ่งได้รับความนิยมแต่ก็ยังขาดข้อมูลอีกมากมายเมื่อเปรียบเทียบกับสาขาวิชาอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน Child Development

---

*อดีตผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ พ.ศ. 2527-2531

ด้วยเหตุผลใดความรู้ด้านพัฒนาการวัยผู้ใหญ่จึงไม่พัฒนาทั้งๆ ที่ 75% ของชีวิตมนุษย์เป็นวัยผู้ใหญ่ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจมาจากทัศนคติของนักจิตวิทยารุ่นแรก ๆ ที่มองเห็นความสำคัญของพัฒนาการในวัยเด็กว่าเป็นที่มาของพฤติกรรมทั้งหลายทั้งปวงในวัยต่อมา ต่อจากนั้นจึงมีการศึกษาวัยรุ่น แต่ก็ไม่ได้เลยมาถึงวัยผู้ใหญ่ นอกจากนี้แล้วยังเชื่อว่าบุคลิกภาพของคนจะกำหนดอยู่ที่วัยรุ่นและไม่มีการเปลี่ยนแปลงในวัยหลังเลย นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในความเสื่อมถอยของความสามารถทางร่างกาย สติปัญญาในวัยหลังของชีวิต ซึ่งไม่น่าจูงใจที่จะทำการศึกษาค้นคว้า

การเกิดของวิทยาการผู้สูงอายุ

จากการพัฒนาทางสาธารณสุข โภชนาการ และทางการแพทย์ทำให้อายุของคนยืนยาวขึ้น เกิดความจำเป็นที่จะต้องศึกษาคนในวัยสูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศพัฒนาในยุโรปและสหรัฐที่คนมีอายุยืนยาวได้ถึงประมาณ 75 ปีโดยเฉลี่ย โดยแบ่งเป็นชาย 71.5 ปี และหญิง 78.3 ปี (Birren and Birren, 1990) สำหรับในสหรัฐอเมริกาเองนั้นในปี ค.ศ. 1900 มีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปเพียง 5% เท่านั้น แต่ในปี ค.ศ. 1990 มีอยู่ถึง 12.5% และจะเพิ่มเป็น 22.9% ในปี ค.ศ. 2050 หรือหากคิดเป็นตัวเลขแล้วพบว่าในปี ค.ศ.1900 มีอยู่เพียง 3 ล้านคน และเพิ่มเป็น 31 ล้านคน ในปี ค.ศ.1990 และจะเป็น 60 ล้านคนในระยะต่อไป และในปัจจุบันสหรัฐมีอายุเฉลี่ยของผลเมืองเท่ากับ 40 ปีแทนที่จะเป็น 30 ปี เศษในสมัยก่อน เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศในยุโรปแล้วประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป พบว่ามีจำนวนใกล้เคียงกันดังนี้ คือ ในปี ค.ศ.1991 อังกฤษมี 20.7% อิตาลีมี 20.6% เยอรมันมี 20.6% เบลเยี่ยมมี 20.6% ฝรั่งเศส 19.4% เดนมาร์ก 20.4 %เนเธอร์แลนด์ 17.6 % และสเปน 15.0% และในปี ค.ศ. 2020 จะเพิ่มเป็นประมาณร้อยละ 25.30% ในเกือบทุกประเทศ

ปัจจัยที่มาของอัตราการเพิ่มประชากรสูงอายุมาจากปัจจัยด้านการเกิด (Fertility) การตาย (Mortality) และการย้ายถิ่น (Migration) ซึ่งในปัจจัยทั้งหลายนี้ ปัจจัยด้านการเกิดจะเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดซึ่งจะลดต่ำและควบคุมได้ ขณะเดียวกันอัตราการตายจะลดลงต่ำสุดและคงที่ทำให้อายุไขเฉลี่ยของประชากรยืนยาวยิ่งขึ้น

ในอนาคตอันใกล้นี้สามารถประมาณการได้ว่าอัตราส่วนพึ่งพิง (Dependency Ratio) ระหว่างบุคคลในวัยแรงงานกับกลุ่มพึ่งพิง (เด็กและผู้สูงอายุ) จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากโดยจะมีจำนวนบุคคลในวัยแรงงานลดลง และมีกลุ่มผู้สูงอายุมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในวัยกลางและวัยปลาย และอายุเฉลี่ย (Median Age) ของประชากรก็จะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนอัตราการตายก็จะลดลงเรื่อย ๆ ในปี ค.ศ. 2045 พบว่าคนจะมีอายุยืนยาวได้จนถึง 85 ปี (Fried,1980,1985)

ด้วยเหตุนี้ผู้สูงอายุจึงเป็นกลุ่มประชากรที่มีความสำคัญในสังคมและความมีส่วนร่วมในสังคมเพื่อที่จะได้ดำรงชีวิตที่ดี สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสาเหตุให้นักวิชาการสาขาต่าง ๆ สนใจและต้องการศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับผู้สูงอายุให้มากขึ้น

Gerontology หรือ วิทยาการผู้สูงอายุ (ชราภาพศึกษา) เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ของกระบวนการสูงอายุ (Aging Process) จากวัยผู้ใหญ่จนถึงชราภาพ ขณะเดียวกันยังศึกษาผู้สูงอายุในฐานะเป็นกลุ่มประชากรพิเศษ และยังมีคำว่า Geriatrics ซึ่งหมายถึง การรักษาผู้ป่วยวัยสูงอายุ โดยมีรากศัพท์ของคำว่า Geros หมายถึง ผู้สูงอายุในภาษากรีก การค้นคว้าเกี่ยวกับผู้สูงอายุในสหรัฐ เริ่มในปี ค.ศ. 1920 และเพิ่มมากขึ้นหลังปี ค.ศ. 1961 และจากปี ค.ศ.1968-1975 เพิ่มเป็น 270% ในเวลานี้มีงานวิจัยเพิ่มทุกๆ ปี อย่างไรก็ตามยังต้องการการศึกษาวิจัยอีกมากโดยเฉพาะด้านกระบวนการเปลี่ยนแปลงวัยชราภาพของมนุษย์

นักจิตวิทยาปัจจุบันสนใจที่จะศึกษาพัฒนาการของคนวัย 18 - 65 ปี เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เกิดเป็นพัฒนาด้านการปรับตัว จึงเกิดความอยากรู้ว่าคนในวัยต่าง ๆ จะมีการปรับตัวด้านการเรียนรู้ ความจำหรืออื่น ๆ อย่างไรบ้าง

อีกประการหนึ่ง เกิดความสนใจในวงจรชีวิตของบุคคลในวัยผู้ใหญ่ และพบว่าคนมีวิกฤตของชีวิต (Life Crisis) ในช่วงวัย 40 ปี จึงถือว่าเป็นจุดต่อของชีวิต และถือว่าเป็นวัยกลางคน ซึ่งวัยนี้นับได้ว่ามีความสำคัญเช่นเดียวกับวัยเด็กเช่นเดียวกัน และเป็นวงจรชีวิตที่เกิดขึ้นเป็นปกติแก่ทุกๆ คน เกิดเป็นทฤษฎีใหม่ที่เรียกว่า Passage (Sheehy,1976) หรือ "การผ่านวงจรชีวิต" ทำให้เกิดความสนใจในเรื่องของวัยกลางคนมากขึ้น

นอกจากนี้แล้วยังเกิดงานวิจัยเกี่ยวกับวัยกลางคนและสูงอายุตามมาอีกมากจากผลของการวิจัยแบบติดตามผลระยะยาว ในช่วงปี ค.ศ. 1920และ1930 ซึ่งใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็ก แต่ต่อมาในอีก 20 ปี และ30ปี ให้หลังกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้ได้เป็นผู้ใหญ่จึงทำให้เกิดการวิจัยต่อเนื่องในเรื่องของผู้ใหญ่ต่อมา เกิดเป็นงานวิจัยที่สำคัญในเชิงจิตวิทยาและการแนะแนว โดยเฉพาะในด้านที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้ใหญ่ เช่นการหย่าร้าง เป็นต้น ซึ่งมีการจัดทำอย่างต่อเนื่องต่อมา และเป็นการศึกษาวิจัยปกติที่ทำกันเช่น เดียวกับการวิจัยของคนในกลุ่มอื่นๆ ในปัจจุบันมีงานวิจัยระยะยาวที่ทำอย่างต่อเนื่อง (Longitudinal Study) ตั้งแต่ผู้ใหญ่วัยต้น (Young Adulthood) จนถึงวัยสูงอายุ (Old Age) หลายเรื่องด้วยกัน (Schaie,1983,1996) ในแง่ของร่างกายสุขภาพอนามัยและพฤติกรรม บุคลิกภาพ สติปัญญาและอาชีพ เป็นต้น และยังมีงานวิจัยที่ศึกษาเฉพาะกับกลุ่มผู้สูงอายุเท่านั้น เช่น งานวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุวัยปลาย (80 ปีขึ้นไป) ที่ศึกษาในทุกด้านของชีวิตในสังคม (Suonsson และคณะ,1993) และงานวิจัยด้านการอายุยืนถึง 100 ปี (Centenarian Study) ของมหาวิทยาลัยจอร์เจียในสหรัฐอเมริกา (Poon และคณะ ,1992) เป็นต้น

ความสนใจในเรื่องพัฒนาการในวัยผู้ใหญ่เกิดจากหัวข้อการวิจัยบางอันที่ศึกษากับเด็กและต้องการการขยายวงไป ถึงวัยผู้ใหญ่ด้วย ตัวอย่างเช่น การวิจัยส่วนใหญ่ที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาการของสติปัญญาในวัยเด็กโดยการวัดระดับสติปัญญา (ไอคิว) ซึ่งได้เริ่มทำกับคนในวัยเด็ก ซึ่งได้ผลน่าสนใจจึงทำให้ทำให้มีการศึกษาต่อเนื่องจนถึงวัยผู้ใหญ่และได้ข้อมูลว่าระดับสติปัญญาจะถึงขั้นสูงสุดที่อายุ 20 ปี และลดลงตามลำดับแต่ก็ยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจนได้ว่าเป็นอย่างไรแน่จึงทำให้เกิดความสนใจที่จะค้นคว้าหารายละเอียดเพิ่มเติมอีก

ทัศนคติเชิงลบเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุมักถูกมองว่าไร้ความสามารถ (ทางร่างกาย) ความจำเสื่อม (Senility) อนุรักษ์นิยม โดยเชื่อว่าผู้สูงอายุเหนื่อยล้า อ่อนแอ ไม่มีกำลัง (Green,1981) และต้องพึ่งพิงผู้อื่น เด็ก ๆ มองผู้สูงอายุในเชิงลบโดยเฉพาะด้านสภาพทางร่างกายและชอบคนวัยอื่นมากกว่า ทัศนคติเชิงลบเหล่านี้ส่งผลต่อค่าของผู้สูงอายุ โดยพยายามทำตัวให้เหมือนวัยรุ่นด้วยการแต่งกายให้ดูเด็กลง

ผู้สูงอายุบางคนหลีกหนีจากสังคมเนื่องจากคิดว่าตนเองอ่อนแอ และหมดความสามารถ (Rodin and Langer,1980) สังคมยังมีการกีดกันผู้สูงอายุโดยเฉพาะในเรื่องอาชีพ โดยมักจะปฏิเสธการรับเข้าทำงานหรือเลือกคนที่อายุน้อยกว่าโดยไม่ดูที่ความสามารถและแม้แต่ในด้านบริการซึ่งก็มักให้การบริการแก่ผู้สูงอายุน้อยกว่าคนกลุ่มอื่น ๆ

ความเชื่อ (Myths) ผิด ๆ เกี่ยวกับผู้สูงอายุก่อให้เกิดอคติและทัศนคติเชิงลบตัวผู้สูงอายุและกีดกันผู้สูงอายุจากสังคม ดังนั้น จึงควรสร้างภาพใหม่ที่ถูกต้องเพื่อให้คนเห็นภาพของการเปลี่ยนไปสู่วัยสูงอายุที่ถูกต้องตามความเป็นจริง

ลักษณะประจำของผู้สูงอายุสมัยใหม่

ผู้สูงอายุมักถูกมองว่ามีสภาพร่างกายอ่อนแอ สติปัญญาเสื่อม มีอารมณ์ไม่ปกติ มีปัญหาด้านรายได้และแยกตัวจากสังคม (Palmore,1990) เด็ก ๆ จะมองว่าผู้สูงอายุไม่น่าสนใจและอ่อนแอนอกจากนี้ยังความดึงดูดใจ

ข้อมูลดังกล่าวที่ยังไม่ถูกต้อง คนที่อายุ 65 ปี ไปแล้วยังมีชีวิตชีวาและกระตือรือร้นมีคนอเมริกัน 5% เท่า นั้นที่อาศัยอยู่ใน Nursing Home และแม้อายุ 80 แล้วก็ยังอยู่ได้เองตามลำพังแม้จะต้องการความช่วยเหลือแต่ก็ไม่ถึงกับต้องเข้าสถานสงเคราะห์ผู้ชรา และแม้ความจำจะเสื่อมแต่ก็ยังมีสติปัญญาดีในด้านปัญหาของอารมณ์หรือปัญหาทางเศรษฐกิจนั้น พบว่ามีคนกลุ่มอื่น ๆ เช่น วัยรุ่นมีปัญหามากกว่าผู้สูงอายุด้วยซ้ำไป

เพื่อลบล้างลักษณะประจำเชิงลบเหล่านี้ ในปี ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา สมาคม AARD (American Association of Retied Persons) ได้ทำการสำรวจพบว่าผู้สูงอายุไม่มีปัญหาสามารถเตรียมกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งทำงานก็มีคุณภาพได้มีปัญหาทางอารมณ์และสังคมมากกว่าทางร่างกายและความจำ เช่น ปัญหาด้านความตึงเครียดทางจิตใจเป็นต้น และมีปัญหาด้านการเงินและเศรษฐกิจ (Speas, 1995)

ลักษณะประจำข้างต้นขึ้นอยู่กับบุคคลมากกว่ากลุ่ม ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาต่ำหรือมีปัญหาด้านอารมณ์ก็จะมีลักษณะนี้มากว่าคนอื่น ซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละคนด้วย แทนที่จะคิดเองว่าทุกคนต้องเป็นเช่นนั้น

ตามความเป็นจริงแล้ว จากการวิจัยใน ปี ค.ศ. 1986 ซึ่งได้ถามความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้สูงอายุจากนิสิตมหาวิทยาลัย พบว่า มีความเห็นว่าอ่อนแอและหมดความสามารถแต่ก็เข้มแข็งอดทนและถึงแม้ว่าจะจู้จี้แต่ก็จิตใจดี และมีความรอบรู้ สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุถูกมองในแง่ของลักษณะดั้งเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปเลย ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วผู้สูงอายุจำนวนมากที่ยังมีความสามารถและกระตือรือร้น แม้จะมีบางคนที่อ่อนแอ บางคนมีพละกำลังแต่บางคนก็อ่อนแอ ฉะนั้นจึงควรมองผู้สูงอายุในแง่ของความแตกต่างระหว่างบุคคลมากกว่าโดยรวม ในสังคมของเราในปัจจุบันแม้จะมีอคติเรื่องอายุ (Agism) โดยเฉพาะในด้านอาชีพก็ตาม โดยให้โอกาสแก่ผู้สูงอายุน้อยกว่ากลุ่มอื่น ๆ แต่ในระยะต่อไป ก็เป็นไปได้ว่าในสังคมจะมีความเสมอภาคในเรื่องกลุ่มอายุมากขึ้น (Neugarten, 1977)

ปรากฏการณ์ด้านจำนวนผู้สูงอายุ

จากข้อมูลเชิงประชากร บอกได้ว่าจำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มมากขึ้นเป็นเท่าตัว โดยปกติจะกำหนดว่าผู้สูงอายุคือผู้ที่อายุ 65 ปี ขึ้นไป ซึ่งในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐ ในปี ค.ศ. 1900 มีอยู่เพียง 4% เท่านั้น แต่ในปัจจุบันมีอยู่ถึง 13 % ในด้านอายุขัยเฉลี่ยนั้น ในปี ค.ศ. 1900 ประชากรสหรัฐมีอายุขัยเฉลี่ยเพียง 47.3 ปีเท่านั้น แต่ในปัจจุบัน ปี ค.ศ. 1996 ทุกคนสามารถมีอายุยืนยาวได้จนถึงอย่างน้อยอายุ 76 ปี โดยที่คนจะสามารถอยู่ได้อีกราว 17.7 ปี หรือกว่านั้นหลังอายุ 65 ปี

สาเหตุสำคัญของการมีอายุยืนยาวของประชากรสหรัฐมาจากความสามารถในการควบคุมโรคติดต่อได้อย่างงเป็นผลดี การให้คนอายุยืนยาวได้จนถึงกลางคน ขณะเดียวกันก็สามารถหยุดยั้งโรคเรื้อรัง เช่น โรคหัวใจ มะเร็ง และอัมพาต ให้น้อยลงได้โดยใช้วิธีการป้องกันและการรักษาที่มีประสิทธิภาพ ทำให้คนสามารถมีอายุยืนยาวจนถึงวัยชราได้ อย่างไรก็ตาม ยังเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคน (Life style Movement) ในช่วงปี ค.ศ. 1960 และ 1970 ซึ่งเน้นการควบคุมอาหารและการออกกำลังมีส่วนช่วยควบคุมโรคภัยได้เป็นอย่างมาก (Kunkel & Harris,1997)

สิ่งที่น่าสนใจก็คือ ประชากรอายุ 85 ปีขึ้นไปจะเป็นกลุ่มที่เพิ่มอย่างรวดเร็วมากที่สุด ซึ่งโดยปกติวิทยาการผู้สูงอายุจะแบ่งกลุ่มผู้สูงอายุออกเป็น 2 ระดับ คือ Young-Old อายุ 60 ขึ้นไปถึง 70 หรือ 65 – 75 ปี และ Old-Old ซึ่งมีอายุ 75 ปีขึ้นไป

การเปลี่ยนแปลงของประชากรผู้สูงอายุ

จำนวนประชากรผู้สูงอายุซึ่งได้กำหนดไว้ว่า ได้แก่ ผู้ที่อายุ 60 ปีขึ้นไป ตามมติของสมัชชาผู้สูงอายุแห่งโลก ในปี พ.ศ.2525 (ค.ศ.1982) ได้เพิ่มจำนวนสูงขึ้นอย่างเป็นประจำประวัติการณ์ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมานี้ และจะทวีจำนวนสูงขึ้นไปอีกในช่วงเวลาที่จะมาถึงนี้ ดังจำนวนประชากรโลกได้ผ่านพ้นตัวเลข 6,000 ล้านคนไปแล้วในปี พ.ศ.2542 และในปี พ.ศ.2543 ที่ผ่านมานี้ ประชากรโลกได้เพิ่มเป็น 6,080 ล้านคน โดยประชากรของทวีปเอเชีย จะมีมากที่สุดถึงร้อยละ 60.7 ของประชากรโลก นักประชากรศาสตร์ของยุโรปได้ทำนายไว้ว่า ประชากรโลกจะมากถึงขีดสุดในปี พ.ศ.2613 หรือประมาณอีก 68 ปี ข้างหน้า ซึ่งในเวลานั้นโลกจะมีประชากรยุโรป 9,000 ล้านคน จากนั้น ประชากรโลกอาจมีการปรับลดลงจนเหลือประมาณ 8,400 ล้านคน ในปลายศตวรรษนี้ การปรับลดลงนี้จะมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงด้านค่านิยมของการมีครอบครัว และการมีบุตรของคนรุ่นหนุ่มสาวซึ่งจะลดน้อยลงกว่าเดิม แต่ผลของการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้จะส่งผลถึงการเพิ่มจำนวนของประชากรผู้สูงอายุในเวลานั้นซึ่งโลกอาจมีผู้สูงอายุอยู่ถึงร้อยละ 40 หรือมากกว่านี้ของประชากรโลกทั้งหมดก็ได้

จากข้อมูลทางประชากรและการฉายภาพของโครงสร้างประชากรในอนาคต สามารถทำนายได้ว่าโลกในอนาคตจะเป็นโลกของคนชรา หรือโลกที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุซึ่งมีผลมาจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการคือ ประการแรก การเพิ่มจำนวนของผู้สูงอายุจากการพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาสภาพแวดล้อม และการพัฒนารูปแบบการรักษาพยาบาลที่จัดให้แก่ประชากรผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ นอกเหนือจากการควบคุมอัตราการเกิดซึ่งทำให้ประชากรวัยกลางคนและการควบคุมอัตราการตายทำให้โรคระบาดและโรคภัยแรงที่เคยคร่าชีวิตของคนลดน้อยลง ทำให้ชีวิตยืนยาวขึ้น ประการที่สอง ความรู้ความเข้าใจของผู้สูงอายุเองเกี่ยวกับกับดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เป็นผลให้อายุของคนยืนยาวซึ่งอาจอยู่ได้ถึง 15 ปี เป็นอย่างต่ำ หลังอายุ 60 หรือ 65 ปี ไปแล้ว

ในปัจจุบันในยุโรปมีจำนวนผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปอยู่มากกว่าร้อยละ 20 ของจำนวน ประชากรทั้งหมด และอีกใน 50 ปี ข้างหน้า หรือในปี พ.ศ.2593 จะเพิ่มเป็นร้อยละ 35 และประเทศที่มีประชากรสูงอายุ จำนวนมากอยู่แล้ว เช่น จีน และญี่ปุ่น เป็นต้น จะมีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มมากเป็น 2 ถึง 3 เท่าของในปัจจุบัน

ข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับความคิดเห็นของนักวิชาการที่มีชื่อเสียงของไทย ดังเช่น ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประสพ รัตนากร (2545) ได้กล่าวไว้ว่า ในอนาคตมีแนวโน้มว่าผู้สูงอายุทั่วโลกจะมีมากขึ้นเฉลี่ยถึงร้อยละ 15 ของประชากรทั้งหมด และอีกใน 50 ปี ข้างหน้า จะเพิ่มสูงขึ้นร้อยละ 22 สำหรับประเทศไทยนั้น ในปัจจุบันมีประชากรผู้สูงอายุอยู่ร้อยละ 10 หรือประมาณหกล้านคน และแม้ว่าในประเทศด้อยพัฒนาจะยังมีอัตราการเกิดของเด็กสูงอยู่ แต่ในประเทศกำลังพัฒนาและพัฒนาแล้วจะมีประชากรวัยเด็กลดลง มีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น เช่น ประมาณ 1 ใน 4 ของประชากรจะเป็นผู้สูงอายุ

สรุป

ไม่ว่าเป็นข้อมูลมาจากแหล่งข้อมูลใดก็ตามในปัจจุบัน จะพบแนวโน้มตรงกันว่า จำนวนผู้สูงอายุหรือบุคคลที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป ทั้งของประเทศต่าง ๆ และของโลก จะเพิ่มจำนวนสูงขึ้นเรื่อย ๆ และโลกในอนาคตจะเป็นโลกของผู้สูงอายุ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเตรียมการเพื่อรับกับปัญหาที่จะเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านสังคมหรือเศรษฐกิจ ที่เกิดตามมาจากการเพิ่มจำนวนของประชากรผู้สูงอายุ

สิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในประการแรก ก็คือ ต้องมีความรู้ความเข้าใจ และการค้นคว้าเกี่ยวกับผู้สูงอายุเชิงวิทยาการ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในตัวผู้สูงอายุให้มากที่สุด ในปัจจุบัน มีวิทยาการสาขาผู้สูงอายุเกิดขึ้น ได้แก่ วิชาวิทยาการผู้สูงอายุ (Gerontology) ซึ่งแยกแขนงออกเป็นวิทยาการผู้สูงอายุเชิงสังคม (Social Gerontology) วิทยาการผู้สูงอายุเชิงการแพทย์ (Geriatrics) และวิทยาการผู้สูงอายุเชิงการศึกษา (Educational Gerontology) เป็นต้น ซึ่งแต่ละแขนงวิชามีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับผู้สูงอายุและกระบวนการชราภาพ (Aging Process) อย่างลึกซึ้ง ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาของผู้สูงอายุ และมีแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสิ่งน่ายินดีเป็นอย่างยิ่งก็คือ วิวัฒนาและความก้าวหน้าของจิตวิทยาผู้สูงอายุ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งช่วยทำให้สังคมได้มองภาพผู้สูงอายุได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งการปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนในสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุให้มีในเชิงบวก ซึ่งจะทำให้แนวการปฏิบัติและการแก้ปัญหาของผู้สูงอายุของประเทศและของโลกเป็นไปได้อย่างถูกต้องและมีเหตุมีผล

ที่มา

เพ็ญแข ประจนปัจจนึก (2545) **วิทยาการผู้สูงอายุเชิงการศึกษา** (Educational Gerontology) ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปรีชาเชิงอารมณ์ตามแนวพุทธศาสนา
(EMOTIONAL INTELLIGENCE BASED ON BUDDHISM)

*รองศาสตราจารย์ ดร.ผจงจิต อินทสุวรรณ**

คำว่า ปรีชาเชิงอารมณ์ เป็นศัพท์ที่พระธรรมปิฎกท่านกำหนดขึ้นในการเขียนบทความเรื่องนี้ครั้งแรกให้ในการจัดประชุมเรื่อง "อีคิว" ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ คำว่า "ปรีชา" ในพจนานุกรมฉบับราช-บัณฑิตสถาน พ.ศ.2525 (ราชบัณฑิตสถาน, 2539 หน้า 16) หมายถึง ปัญญาสามารถ ความรอบรู้จัดเจน "อารมณ์" หมายถึง เครื่องยึดหน่วง ความคิด ความรู้สึกที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ นิสัยใจคอ (ราชบัณฑิตสถาน, 2539 หน้า 943) เมื่อรวมกันเป็น ปรีชาเชิงอารมณ์ จึงหมายถึงการมีปัญญาควบคุมความคิด ความรู้สึก หรือนิสัยใจคอที่มีปัญญากำกับ ถ้าใครมีปรีชาเชิงอารมณ์ในระดับสูงเท่าไร โอกาสที่จะเป็นคน "เจ้าอารมณ์" ก็จะยิ่งน้อยลง

อารมณ์คือสภาพของจิต

ในทางพุทธศาสนา คำว่า "อารมณ์" (sense objects or object of consciousness) (ภาษาบาลี) หมายถึง สิ่งที่จิตรับรู้ เช่น หูได้ยินเสียง หรือจิตเกิดขึ้นรับรู้เสียง เสียงนี้เป็นอารมณ์ของจิต (ทางหู) หรือเรียกว่า โสตวิญญาณ เป็นต้น ความหมายของ "อารมณ์" ที่ใช้แทนคำว่า "emotion" ในภาษาไทยปัจจุบันที่ได้กล่าวไว้ในย่อหน้าแรก จึงมาตรงกับคำว่า "สภาพของจิต (mental property)" หรือ "อาการของจิต" (หรือเรียกว่า เจตสิก) ในพุทธศาสนา ในบทความนี้จึงใช้คำ "อารมณ์" (emotion) ว่าหมายถึงสภาพของจิต หรือสภาพจิต หรือเจตสิก

"จิต" (state of mind or mental state) เป็นสภาพรู้ จิตมีหน้าที่คิด มีหน้าที่รับรู้สิ่งต่าง ๆ (อารมณ์ในภาษาบาลี) คำว่าจิตนี้มีเรียกอีกหลายชื่อตามธรรมชาติและบทบาทหน้าที่ที่หลากหลายของจิต เช่น ใจ มนัส หทัย วิญญาณ เป็นต้น (สุจินต์ บริหารวนเขตต์, 2536 , หน้า 63-72) เมื่อ "จิต" เกิดขึ้นรับรู้สิ่งใด "สภาพของจิต" หรือ "เจตสิก" ย่อมเกิดขึ้นควบคู่ไปด้วยเสมอ เช่น จิตเกิดขึ้นรับรู้ (เห็น) ภาพทางตา ขณะนั้นสภาพของจิตที่เกิดขึ้นควบคู่กับจิตเห็นอาจเป็นความรู้สึกดีใจ เสียใจ หรือเฉย ๆ หรือเมื่อจิตเกิดขึ้นรับรู้(ได้ยิน)เสียง ขณะนั้นก็จะมีสภาพจิตเกิดควบคู่กับจิตเช่นเดียวกัน สภาพของจิต หรือเจตสิก มีทั้งหมด 52 ชนิด แบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1. ฝ่ายกลาง มี 13 ชนิด เช่น ความเพียร เจตนา สัญญา การคิด (มนสิการ) ผัสสะ (สัมผัส) เวทนา (ความรู้สึก) เป็นต้น
2. ฝ่ายดี (กุศลเจตสิกหรือโสภณเจตสิก) มี 25 ชนิด เช่น ความไม่โกรธ ไม่โลภ สติ(ระลึกได้ในกุศลต่างๆ) หิริโอตัปปะ(รังเกียจและเกรงโทษของอกุศล) ศรัทธา(เลื่อมใสในกุศลธรรม) เป็นต้น

*อดีตผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ พ.ศ. 2535 - 2543

3. ฝ่ายชั่ว (อกุศลเจตสิก) มี 14 ชนิด เช่น ความโกรธ ความริษยา ความโลภ ความหลง ความหลง ทิฏฐิ(เห็นผิดในสภาพธรรม) มานะ(สำคัญตน ทะนงตน) เป็นต้น

อารมณ์ (emotion) หรือความรู้สึกหรือสภาพจิตจึงมีทั้งฝ่ายดี (กุศล) ฝ่ายกลาง และฝ่ายชั่ว (อกุศล) เช่นเดียวกัน แต่เรามักสนใจอารมณ์ฝ่ายดีหรืออารมณ์ฝ่ายชั่ว เช่น ความเมตตา ความกรุณา เป็นอารมณ์ฝ่ายดี ส่วน ความโกรธ ความโศกเศร้า ความอิจฉา เป็นอารมณ์ฝ่ายชั่ว ซึ่งทางพุทธศาสนาเรียกว่า กิเลส

ในทางพุทธศาสนาถือว่าจิต (หรือใจ) เป็นใหญ่ เป็นประธาน ถ้าสภาพจิตใจดีงาม การกระทำหรือพฤติกรรมทางกายและทางวาจาก็ดีงามไปด้วย เนื่องจากเจตนา (ความตั้งจิตคิดหมาย) เป็นตัวกำหนดพฤติกรรม (พระเทพเวที, 2536, หน้า 3) ดังนั้น แนวคิดเบื้องต้นในการพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ คือ การพัฒนาอารมณ์ฝ่ายกุศลและควบคุมอารมณ์ฝ่ายอกุศล (กิเลส) โดยอาศัยพลังของฝ่ายกลาง (พระราชวรมุนี, 2543, หน้า 27) เนื่องจากอารมณ์ฝ่ายกุศลเป็นคุณประโยชน์และประกอบด้วยปัญญา นำไปสู่พฤติกรรมที่เกื้อกูลและสร้างสรรค์ ส่วนอารมณ์ฝ่ายอกุศลไม่ประกอบด้วยปัญญาและไม่เกื้อกูล นำไปสู่พฤติกรรมที่เป็นปัญหา (พระธรรมปิฎก, 2543 , หน้า 37)

พฤติกรรม

คำว่าพฤติกรรมในทางพุทธศาสนาหมายรวมการกระทำทั้งทางกาย วาจา และใจ ซึ่งอาจมีทั้งดีและชั่ว ในตารางข้างล่างนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมทางกาย วาจา และใจ ทั้งที่เป็นฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว (สนทนากับอาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ, 24 มิถุนายน 2542)

พฤติกรรมฝ่ายชั่ว (ทุจริต) เกิดจากกิเลสอย่างหยาบ ส่วนกิเลสอย่างกลาง และอย่างละเอียดไม่ทำให้ถึงขั้นทุดจริต กิเลสอย่างกลางทำให้จิตไม่สงบ ครอบงำทำให้จิตใจเศร้าหมอง เรียกว่า นิวรณ์ 5 (พอใจในกาม พยาบาท หดหู่ ไม่ชื่นบาน ฟุ้งซ่านรำคาญใจ และลังเลตกลงใจไม่ได้) ส่วนกิเลสอย่างละเอียดนั้น เก็บตัว อยู่ในสันดาน จะปรากฏก็ต่อเมื่อมีอะไรมากวน (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2542)

ฝ่าย	พฤติกรรมทาง		
	กาย	วาจา	ใจ
ดี	กายสุจริต : เว้นฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม	วาจาสุจริต : พูดความจริง พูดสมานสามัคคี พูดไพเราะ พูดมีประโยชน์	มโนสุจริต : ไม่คิดเอาของคนอื่นมาเป็นของตน ไม่คิดให้คนอื่นพินาศ สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นถูก)
ชั่ว	กายทุจริต : ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม	วาจาทุจริต : พูดปด พูดส่อเสียด (ยุยงให้แตกกัน) พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ (เปล่าประโยชน์)	มโนทุจริต : โลภะ (โลภ) โทสะ (โกรธ) โมหะ (หลง) คิดเอาของคนอื่นมาเป็นของตน คิดให้คนอื่นพินาศ เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม (มิจฉาทิฏฐิ)

การพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ ปัญญา

พฤติกรรมมีเจตนาเป็นตัวนำ เจตนาคือความจงใจ ตั้งใจ ขวนขวายที่จะกระทำ เจตนานี้เป็นสภาพจิตชนิดหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นเจตนาในทางกุศลหรือในทางอกุศลก็ได้ การที่จะพัฒนาเจตนาในทางกุศลต้องอาศัยปัญญา(เจตสิก) ผลของเจตนาในทางกุศลก็คือพฤติกรรมที่ดีงาม หลักในการพัฒนามนุษย์ตามแนวพุทธศาสนาจึงต้องพัฒนาให้ครบองค์ประกอบ 3 ประการซึ่งบูรณาการกันหรือเป็นปัจจัยแก่กันและกัน คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา หรือคือ ศีล สมาธิ และปัญญา ในไตรสิกขานั่นเอง (พระธรรมปิฎก, 2539, หน้า 2-6)

การพัฒนาพฤติกรรม (ศีล) การแสดงออกของคนทั่วไปไม่ว่าจะเป็นด้านกายหรือวาจาในขั้นต้นสามารถควบคุมหรือพัฒนาได้โดยใช้วินัย หรือประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งจะทำให้เกิดพฤติกรรมที่เคยชินที่ดี เช่น การเข้าคิว การพูดขอบคุณ การไม่แสดงออกซึ่งอารมณ์มากไป การไม่พูดก้าวร้าว เป็นต้น อย่างไรก็ดีการอบรมศีลอย่างเดียวอาจเกิดความเก็บกดได้ จึงต้องมีการพัฒนาจิตใจและปัญญาควบคู่ไปด้วย การพัฒนาจิตใจเพื่อให้จิตมีคุณสมบัติที่ดี คือการพัฒนาอารมณ์หรือสภาพจิตฝ่ายดี เช่น ความเมตตา กรุณา เป็นต้น ซึ่งเรียกว่า คุณธรรม และพัฒนาสภาพจิตที่เป็นกลาง เช่น ความเพียร การคิด เป็นต้น นี่เรียกว่า สมรรถภาพของจิต ซึ่งจะทำให้เกิดความสุขใจ ความพอใจ เป็นต้น และประการหลังคือสุขภาพจิต โดยรวมการพัฒนาจิตใจ มุ่งหมายเพื่อให้มี คุณธรรม สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิต และนอกจากนั้นก็คือการพัฒนาปัญญา (การรู้ถูกต้องตามความเป็นจริง) เช่น การคิดไตร่ตรองเพื่อให้เข้าใจเหตุผลของการกระทำหรือสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้น มีความเห็นถูกต้อง เช่นเห็นว่าการพูดปด การแสดงวาจาก้าวร้าวเป็นสิ่งไม่ดี เป็นต้น (พระเทพเวที, 2536, หน้า 37-39)

จิตที่พัฒนาดีแล้วจะได้สมดุลย์ไม่กระสับกระส่าย จะเอื้อต่อการใช้ปัญญาในการคิดพิจารณา ทำให้มองเห็นทางเลือก และเป็นอิสระ และยังช่วยเกื้อหนุนให้มีพฤติกรรมที่ดีงาม ในทำนองเดียวกัน ปัญญา (หรือการคิดดี) จะส่งผลให้สภาพจิตใจดีและนำไปสู่พฤติกรรมที่ดี จิตและปัญญา ทำงานร่วมกันโดยมีสติเป็นตัวเชื่อม (สนทนากับพระธรรมปิฎก, 19 ตุลาคม 2542) สติเป็นสภาพจิตฝ่ายดี เป็นการระลึกได้หรือ ดึงจิตไว้กับสิ่งที่รับรู้ เพื่อให้โอกาสจิตได้พิจารณาให้เข้าใจถูกต้อง (สัมปชัญญะ) เช่น ความโกรธเกิดขึ้น สติเกิดขึ้นทำให้จิตรับรู้ความโกรธ จะเป็นโอกาสให้ได้พิจารณาเหตุและผลของความโกรธ โดยอาศัยโยนิโสมนสิการ(การคิดไตร่ตรอง) เมื่อเกิดปัญญา ความโกรธจะหายไป พฤติกรรมจึงเหมาะสม แต่ถ้าเรายังสนใจสิ่งที่ทำให้โกรธหรือสติเกิดแล้วไม่พิจารณา เราก็ยังคงโกรธต่อไปและแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

การพัฒนาสภาพจิตหรืออารมณ์ฝ่ายดี สามารถทำได้ 2 แนวทาง แนวทางแรกเรียกว่า สมถะ ส่วนแนวทางที่สองคือวิปัสสนา สมถะ หมายถึงความสงบจากอกุศล (สุจินต์ บริหารวนเขตต์, 2536, หน้า 433) การอบรมจิตให้สงบจากอกุศลในชีวิตประจำวัน อาจเป็นการข่มอารมณ์ฝ่ายไม่ดีไม่ให้มีบทบาท พร้อมกันนั้นก็ปลูกฝังจิตให้เคยชินกับสภาพจิตที่ดี ๆ จิตจะมีความโน้มเอียงเช่นนั้น (สนทนาธรรมกับ

พระธรรมปิฎก, 19 ตุลาคม 2542) เช่น คนที่มีอะไรกระทบแล้วโกรธง่ายบ่อย ๆ จิตจะเคยชินเช่นนั้น แต่ถ้าสร้างสภาพจิตให้มีเมตตา ให้มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น จิตก็มีความโน้มเอียงที่จะมีสภาพเช่นนั้น ในเรื่องสมถะนี้ จิตจะแน่วแน่เป็นสมาธิอยู่กับสิ่งหนึ่ง ๆ ไม่ส่ายไปที่อื่น อย่างไรก็ตาม วิธีนี้จิตจะเป็นกุศลชั่วขณะเท่านั้น การที่จิตจะสงบจากอกุศลและพัฒนาขึ้นได้เรื่อย ๆ และสามารถมีหลักที่จะสอนคนอื่นได้ด้วยนั้นต้องประกอบด้วยปัญญา หรือการรู้ความเป็นจริงของธรรมชาติ (วิปัสสนา) ที่มาที่สำคัญของปัญญาเกิดจากการพิจารณาไตร่ตรอง หรือ เรียกว่าโยนิโสมนสิการ (พระเทพเวที, 2535 ; พระเทพเวที, 2536 หน้า 31) การรู้ และ เข้าใจความเป็นจริง (รู้ถูกเข้าใจถูก) จะทำให้เข้าใจชีวิตของตนเองและของผู้อื่น สภาพจิตจะเป็นสุข และ เป็นอิสระจากกิเลส

โยนิโสมนสิการ

โยนิโสมนสิการ หรือ การคิดไตร่ตรอง คิดพิจารณา การรู้จักคิด การคิดเป็น หรือการคิดถูกวิธี จะช่วยให้เข้าใจความจริงและเห็นแง่มุมที่เป็นประโยชน์ของสิ่งต่าง ๆ การคิดพิจารณาไตร่ตรองดังกล่าวนี้ แยกได้เป็น 10 แนวทาง (ดูรายละเอียดใน เช่น พระเทพเวที, 2535 ; พระธรรมปิฎก, 2538 หน้า 675-727 ; เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2541) ดังนี้ 1) สืบสาวเหตุปัจจัย 2) แยกแยะหรือวิเคราะห์ส่วนประกอบ 3) สามัญลักษณ์หรือรู้เท่าทันธรรมดาของสิ่งทั้งหลาย 4) อริยสัจจ์ หรือแก้ปัญหา 5) อรรถ(จุดหมาย) ธรรม(หลักการ)สัมพันธ์ 6) เห็นคุณโทษ(พิจารณาส่วนดีส่วนเสียของสิ่งต่างๆ)และทางออก 7) รู้คุณค่าแท้ – คุณค่าเทียมในการบริโภค 8) อุบายปลุกเร้าคุณธรรม(คิดนึกปรุงแต่งไปในทางกุศล) 9) เป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน (คิดในสิ่งที่กำลังรับรู้หรือกำลังทำ ไม่พะวงถึงสิ่งที่ผ่านไปแล้วหรือสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น) และ 10) วิภัชชวาท(การคิดและพูดโดยแยกแยะประเด็น)

การคิดเป็นหรือคิดถูกวิธีจะช่วยข่มสภาพจิตด้านอกุศล และเสริมสร้างสภาพจิตด้านกุศล ให้เข้มแข็งขึ้นเรื่อย ๆ เป็นฐานของปัญญา และนำไปสู่ปัญญาเห็นชอบ (มองเห็นทางเลือก ทางออก มองเห็นประโยชน์จากทุกเหตุการณ์ไม่ว่าดีหรือร้าย) ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งด้านจิตใจ (มีความสุข ความผ่องใส) และพฤติกรรมที่ดีงาม (เช่น การช่วยเหลือผู้อื่น)

สติสัมปชัญญะในชีวิตประจำวัน

ในชีวิตประจำวัน เมื่อเราได้ประสบหรือรับรู้สิ่งใด (มีผัสสะ) จึงมีทางเลือกเดินสองทาง (พระเทพเวที, 2536 หน้า 10-24)

1. เกิดความชอบใจ ไม่ชอบใจ (ยินดี ยินร้าย) หรือเฉย ๆ (มีเวทนา หรือความรู้สึกสุข ทุกข์) แล้วตามมาด้วยความอยากได้ ไม่อยากได้ (ตัณหา) และนำไปสู่พฤติกรรมที่เป็นปัญหา ทางนี้ไม่ประกอบด้วยปัญญา เป็นพฤติกรรมที่มีตัณหาเป็นตัวกำหนด

2. เกิดสติ (รวมทั้งปัญญาที่สะสมไว้) คิด พิจารณา ไตร่ตรอง (โยนิโสมนสิการ) มองตามเป็นจริงไม่ใช่ตามที่อยากให้มันเป็น ซึ่งจะหันเหจากตัณหา จึงแสดงพฤติกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดปัญหา

การเลือกเดินทางแนวที่สองนี้ต้องอาศัยสติและสัมปชัญญะเป็นตัวช่วย สติเป็นตัวเชื่อมโยงจิตให้อยู่กับสิ่งนั้น ๆ ไม่ว่าจะทำอะไรก็ระลึกถึงสิ่งที่ทำอยู่ ส่วนสัมปชัญญะเป็นปัญญา คือการรู้และเข้าใจในสิ่งนั้นที่สติเชื่อมโยงไว้ หรือสิ่งที่กำลังทำอยู่ เช่น กำลังโกรธ เมื่อสติเกิดเชื่อมโยงให้เห็นความโกรธนั้น แล้วสัมปชัญญะก็หาเหตุผลของการโกรธ ประโยชน์และโทษของการโกรธ ผลกระทบที่จะเกิดกับตนเองและ ผู้อื่น หาทางออกโดยไม่เข้าใจผิด เป็นต้น

สติปัฏฐาน4

สติสัมปชัญญะ เป็นธรรมที่มีอุปการะมากในการพัฒนาสภาพจิตฝ่ายดี และลดสภาพจิตฝ่ายชั่ว ในที่นี้จะขอกล่าวอย่างย่อถึงหลักการและขั้นตอนในการพัฒนาจิต พระพุทธเจ้าท่านได้สอนหลักสำคัญยิ่งในการปฏิบัติไว้ คือ สติปัฏฐาน 4 (foundations of mindfulness) (พระธรรมปิฎก, 2538, หน้า 804) สติปัฏฐาน 4 หมายถึง การมีสติกำกับอยู่ที่ 4 แหล่ง คือ กาย (พฤติกรรม) เวทนา (ความรู้สึก) ภาวะจิต และธรรม (ความนึกคิดไตร่ตรอง) (พระธรรมปิฎก, 2538, 812 - 815) ในสติปัฏฐาน จึงมีทั้ง สติ สัมปชัญญะ (ปัญญารู้ชัดในสภาพธรรม ตามความเป็นจริง โดยไม่ยึดมั่นว่าเป็นเขา เป็นเรา) และความเพียร (แรงหนุนให้กุศลเจริญยิ่งขึ้น) ซึ่งในทางปฏิบัติบุคคลสามารถกระทำได้ในชีวิตประจำวัน ไม่จำเป็นต้องปลีกตัวออกจากสังคมเสมอไป

วิธีการเจริญสติปัฏฐานมีหลายวิธี อานาปานสติ เป็นวิธีที่นำมาใช้ปฏิบัติกันมากที่สุด เนื่องจากเป็นวิธีที่สะดวก อาศัยลมหายใจ ปฏิบัติง่าย ไม่มีอันตราย เหมาะสำหรับคนส่วนมาก เป็นสิ่งที่เป็นรูปธรรม ซึ่งกำหนดได้ชัดเจน มีประโยชน์ต่อสุขภาพกายและใจ เป็นได้ทั้งสมถะ (ทำจิตให้สงบ) และวิปัสสนา (ทำจิตให้มีปัญญา) และใช้ได้ครบสติปัฏฐาน 4

อานาปานสติ

อานาปานสติ มาจากคำว่า อานะ (ลมหายใจออก) อาปานะ (ลมหายใจเข้า) และสติ (พุทธทาสภิกขุ, 2523, 65) รวมกันคือ อานาปานสติ หมายถึง สติกำหนดอยู่ที่ธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ทุกลมหายใจเข้าออก (พุทธทาสภิกขุ, 2512, 6 - 7)

อานาปานสติ ประกอบด้วย 4 หมวด ดังนี้

หมวดที่ 1 กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน มี 4 ขั้น ได้ผลเป็นสมาธิ

หมวดที่ 2 เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน มี 4 ขั้น ได้ผลเป็นการระงับการที่เวทนาปรุงแต่งจิต

หมวดที่ 3 จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน มี 4 ขั้น ได้ผลเป็นจิตปลดปล่อยจากอารมณ์

หมวดที่ 4 ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน มี 4 ขั้น ได้ผลเป็นความดับทุกข์

รวมทั้งหมด มี 16 ขั้น (พุทธทาสภิกขุ, 2515 ; พระธรรมปิฎก, 2538, 861 - 862)

ในทางปฏิบัติเมื่อมีเวลาจำกัดอาจปรับได้ ดังเช่น ท่านพุทธทาสภิกขุ (2515, 30 - 32) แนะนำวิธีปฏิบัติอย่างลัดสั้น ดังนี้ ในหมวดกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เพียงแต่ทำจิตให้เป็นสมาธิพอสมควร นั่นคือ การศึกษาลมหายใจเข้าออกยาว – สั้น (ขั้น 1 และ 2 ในกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน) นี่เป็นขั้นแรก ต่อไปขั้นที่สอง จึงพิจารณาความไม่เที่ยง หรืออนิจจัง ของกาย เวทนา จิต ตลอดเวลาทุกลมหายใจ

(ขั้นที่ 1 ในหมวดธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน) และขั้นสุดท้าย คือ การได้เห็นการคลายความยึดมั่นถือมั่น (ขั้นที่ 2 ในหมวดธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน) นี่เป็นผลที่สืบเนื่องจากการเห็นความไม่เที่ยงอย่างละเอียดชัดเจน ระดับของการคลายความยึดมั่นถือมั่นนี้เป็นระดับของการดับกิเลสหรือดับทุกข์นั่นเอง

กล่าวโดยสรุป เมื่อมองปรีชาเชิงอารมณ์ในแนวทางพุทธศาสนาจึงควรมองในลักษณะบูรณาการของจิตใจ ปัญญา และพฤติกรรม เนื่องจากทั้งสามองค์ประกอบนี้ล้วนมีความสำคัญและมีบทบาทร่วมกันเป็นปัจจัยต่อกันและกัน เมื่อบุคคลพัฒนาได้ครบทุกองค์ประกอบจะทำให้บุคคลพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงการเป็นอยู่ด้วยปัญญาหรือปัญญาควบคุมอารมณ์ และผลที่แสดงออกคือมีพฤติกรรมที่เกื้อกูลและสร้างสรรค์

นิยามของปรีชาเชิงอารมณ์

ในโครงการวิจัยนี้ได้ให้ความหมายของคำว่า " ปรีชาเชิงอารมณ์ " โดยอาศัยหลักพุทธศาสนาดังต่อไปนี้

ปรีชาเชิงอารมณ์ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะใช้ปัญญาในการรักษาและพัฒนาสภาพจิตที่ดีงามหลังจากรับรู้สิ่งใดแล้ว และแสดงออกด้วยพฤติกรรมที่เกื้อกูลและสร้างสรรค์

การใช้ปัญญา หมายถึง การคิดไตร่ตรองเหตุผล การคิดตามหลักพุทธธรรมหรือโยนิโสมนสิการ

สภาพจิตที่ดีงาม หมายถึง อารมณ์ฝ่ายกุศล อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และมีอารมณ์ที่สงบ และเบิกบาน

พฤติกรรมเกื้อกูลและสร้างสรรค์ หมายถึง พฤติกรรมเสียสละ ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเป็นประโยชน์ต่อสังคมและสภาพแวดล้อม

ขณะเมื่อจิตเกิดขึ้นรับรู้สิ่งใด ๆ ทางทวารต่าง ๆ เช่น ทางตา ทางหู สภาพของจิตที่เกิดขึ้นควบคู่ด้วยเสมอคือ ความรู้รัก (หรือเวทนา) ความรู้สึกนี้จำแนกออกได้เป็น 5 ชนิด คือ สุขทางกาย สุขทางใจ ทุกข์ทางกาย ทุกข์ทางใจ และเฉย ๆ (ระวี ภาวิไล, 2538, หน้า 40) พฤติกรรมที่ตามมาจะเป็นไปเพื่อสนองความรู้สึกดังกล่าว แต่ถ้า เกิดสติสัมปชัญญะจะสามารถปรับความรู้สึกให้เป็นไปในทางดีและพฤติกรรมพัฒนาย่อมเป็นไปสอดคล้องกัน นี่คือ บทบาทของปัญญา

โครงสร้างของปรีชาเชิงอารมณ์

การพิจารณาปรีชาเชิงอารมณ์ในชีวิตประจำวัน ดูที่ผล ที่มีต่อชีวิตประจำวัน ซึ่งจำแนกออกได้เป็น 3 ด้าน คือ มีความสุขในตนเอง สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี และสามารถทำงานประสบความสำเร็จ (พระธรรมปิฎก, 2542) เนื้อหาแต่ละด้านมีลักษณะย่อยดังนี้

1) ตนเองมีความสุข ประกอบด้วยคุณลักษณะส่วนบุคคลดังนี้ อารมณ์ดี สุขภาพจิตดี จริงใจ มีน้ำใจ มองโลกในแง่ดี ใจคอหนักแน่น รู้จักให้อภัย เป็นตัวของตัวเอง เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ควบคุมตนเองได้ มั่นใจในตนเอง

2) สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี ประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญในความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ดังนี้ ช่วยเหลือ – เสียสละ / มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่ดูถูกผู้อื่น สามัคคี กตัญญู แจ่มใส ร่าเริง สนุกสนาน เอาใจเขามาใส่ใจเรา อดทน และ

3) ทำงานได้ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ดังนี้ ความรับผิดชอบ การตรงต่อเวลา การวางแผนการทำงาน ซื่อสัตย์ ความรอบคอบ สู้งาน อดทน การปรับตัวยืดหยุ่น ความกระตือรือร้น เห็นแก่ส่วนรวม มีระเบียบวินัยในการทำงาน ร่วมมือในการทำงาน เสียสละเพื่อส่วนรวมในการทำงาน แก้ปัญหาเฉพาะหน้า รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มองการณ์ไกล ฉันทะ กล้าคิดกล้าแสดงออก

คุณลักษณะเหล่านี้ได้มาจากการสำรวจนิสิตและผู้ใหญ่ที่ทำงานแล้ว ผู้วิจัยได้สร้างข้อคำถามเชิงสถานการณ์ที่คาดว่ากลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ได้เคยประสบหรือกำลังประสบอยู่ และสร้างตัวเลือกที่แสดงถึงความรู้สึก (จิตใจ) ความคิด (ปัญญา) และความตั้งใจที่จะกระทำ (พฤติกรรม) ของผู้ตอบที่มีต่อสถานการณ์นั้น ๆ ผู้ตอบแต่ละคนจะได้คะแนน 3 ตัวที่แทนความรู้สึก ความคิด และพฤติกรรม ดังนั้นข้อมูลที่ได้จะช่วยให้มองเห็นจุดแข็งจุดอ่อนในแต่ละด้านของแต่ละคนเพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมต่อไป ผู้ที่สนใจสามารถอ่านรายงานการวิจัยฉบับที่ 84 ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

พระเทพเวที ประยุทธ์ (ปยุตโต) (2535) (พิมพ์ครั้งที่ 2) *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม* กรุงเทพฯ: ปัญญา

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2536) *พุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์* กรุงเทพฯ: สหธรรมิก

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2538) (พิมพ์ครั้งที่ 6) *พุทธธรรม* กรุงเทพ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2539) *จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคนตามแนวธรรมชาติ* กรุงเทพฯ: สหธรรมิก

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2542) *สนทนาธรรมที่วัดญาณเวสกวัน 19 ตุลาคม 2542*

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2543) "เจตโกศลหรือปรีชาเชิงอารมณ์" ใน อัจฉรา สุขารมณ์ วิลาลักษณ์ ชัววัลลี และอรพินทร์ ชูชม (บรรณาธิการ) *รวมบทความทางวิชาการ EQ* กรุงเทพฯ: DESKTOP

พระราชวรมุนี (ประยูร ธมมจิตโต). (2543) "อีคิวในทางพุทธศาสนา" ในอัจฉรา สุขารมณ์ วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี และอรพินทร์ ชูชม (บรรณาธิการ) *รวมบทความทางวิชาการ EQ* กรุงเทพ : DESKTOP

พุทธทาสภิกขุ (2512) *อานาปานสติสำหรับนิสิต* กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์

พุทธทาสภิกขุ (2515) *อานาปานสติสมัครเล่น* กรุงเทพฯ: พี.เอ.ลีฟวิ่ง

พุทธทาสภิกขุ (2523) (พิมพ์ครั้งที่ 8) อานาปานสติภาวนา กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร

ระวี ภาวิไล (2538) (พิมพ์ครั้งที่ 2) *อภิธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่* กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า

ราชบัณฑิตยสถาน (2539) *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525* (พิมพ์ครั้งที่ 6) กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์

สุจินต์ บริหารวนเขตต์ (2536) *ปรมัตถธรรมสังเขป จิตตสังเขป และภาคผนวก* กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์

สุชีพ ปุญญานุภาพ (2542) *สนทนาธรรมที่สำนักพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก 24 มิถุนายน 2542*

เสถียรพงษ์ วรรณปก (2541) *คิดเป็นทำเป็นตามแนวพุทธธรรม* กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์

เขียนจากประสบการณ์ .. เกี่ยวกับการวิจัย

*รองศาสตราจารย์ ดร.ดุษฎี โยเหลา**

ในโอกาสงานครบรอบปีที่ 50 ของการก่อตั้งสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ แห่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และเมื่อสถาบันฯ จะดำเนินการจัดพิมพ์ผลงานทางวิชาการของคณาจารย์ ดิฉันมีความเห็นว่าบทความที่ดิฉันเขียนลงตีพิมพ์ในนิตยสารของมูลนิธิส่งเสริมทบวงมหาวิทยาลัยที่ชื่อ HI-ed น่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภคงานวิจัยทั่วไป ผู้ที่เป็นศิษย์เก่า และศิษย์ปัจจุบัน บ้างไม่มากก็น้อย และประกอบกับของการตีพิมพ์ และการจำหน่ายของนิตยสาร ที่มีจำนวนจำกัด การนำมาเผยแพร่ในงานนี้อีกครั้งหนึ่ง จึงน่าจะเป็นประโยชน์ มากกว่าเป็นการซ้ำซ้อน

บทความที่เลือกมามี 6 บทความ คือ เรื่องก่อนจะเป็นปัญหาการวิจัย การปฏิบัติที่ผิดพลาดของนักวิจัยเกี่ยวกับการทดสอบสมมติฐาน อย่าทำร้ายงานวิจัยเชิงปริมาณจุดอ่อนของการอภิปรายผลการวิจัย การพัฒนาทักษะนักวิจัยในมหาวิทยาลัย (1) การพัฒนาทักษะนักวิจัยในมหาวิทยาลัย (2) เมื่อปริญญานิพนธ์ใช้เทคนิคการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ก่อนจะเป็น...ปัญหาการวิจัย

นักวิจัยรุ่นเยาว์หรือนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาที่เริ่มทำวิจัย จะมีคำถามเสมอว่า "ดิฉัน/ผมจะทำวิจัยเรื่องอะไรดี" บ้างก็บอกอย่างเบื่อหน่ายว่า "กำลังมองหาหัวข้ออยู่" โดยที่ความจริงแล้วสิ่งที่กำลังพูดอยู่นี้ น่าจะหมายถึงการหาปัญหาการวิจัยที่ดีนั่นเอง

ปัญหาการวิจัยที่ดีนั้น อาจเริ่มต้นจาก การมีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วค่อยๆ พัฒนาไปเป็นปัญหาการวิจัยที่ชัดเจน เช่น ความสนใจของเราอาจเกี่ยวกับเรื่อง ผู้บริหารกับผลประโยชน์ขัดแย้ง วัยรุ่นกับพฤติกรรมทางเพศ นักข่าวกับจรรยาบรรณในวิชาชีพ เหล่านี้มิใช่ปัญหาการวิจัยที่ดี แต่เป็นแค่ประเด็นความสนใจกว้างๆ

ปัญหาการวิจัยที่ดีควรมีลักษณะลึก ริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสำคัญ มีผลกระทบต่อการสร้างความรู้เชิงวิชาการและการแก้ปัญหาสำคัญ การเขียนปัญหาการวิจัยอาจเขียนในรูป ประโยคคำถามหรือเขียนในรูปของจุดประสงค์ก็ได้ นักวิจัยรุ่นเยาว์มักเลือกปัญหาการวิจัยเร็วเกินไป ก่อนจะทำการศึกษาอย่างลึกซึ้ง หรือมองไม่เห็นว่ามีปัญหาการวิจัยหลังจากอ่านผลการวิจัยต่างๆแล้วเพราะเข้าใจว่ามีคนอื่นทำวิจัยไปหมดแล้ว ซึ่งไม่ใช่เลยเพราะความสนใจของนักวิจัย สร้างเป็นปัญหาการวิจัยได้เสมอเมื่อมีการขัดเกลาที่เหมาะสม การทำวิจัยที่ดีเริ่มจากการเลือกปัญหาการวิจัยที่ดี ซึ่งทำได้ยากหน่อยสำหรับนักวิจัยรุ่นเยาว์ มีคำกล่าวหาหรือคำวิจารณ์ของอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์เกี่ยวกับปัญหาการวิจัย คือ มันกว้างไป มันไม่น่าสนใจ มันยังไม่มีอะไรใหม่ และนักวิจัยรุ่นเยาว์ก็ไม่รู้ว่าจะไปปรับปรุงอย่างไร

---

*อดีตผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพฤติศาสตร์ พ.ศ. 2543 - 2547

ลักษณะของปัญหาการวิจัยที่กว้างเกินไปเป็นลักษณะที่ปรับปรุงได้ง่ายกว่าจุดบกพร่องอื่น เช่น เดิมนักวิจัยอาจมีปัญหาการวิจัยว่า การฝึกอบรมมีประสิทธิผลหรือไม่ ผลการปฏิบัติงานวัดอย่างไร อะไรทำให้องค์กรมีประสิทธิผล วัยรุ่นรู้เท่าทันสื่อหรือไม่ ปัญหาการวิจัยเหล่านี้จะชัดเจนขึ้น โดยการระบุตัวแปรที่เฉพาะเจาะจง เช่นการใช้เทคนิคแม่แบบเพื่อพัฒนาพฤติกรรมอนุรักษ์น้ำมีผลอย่างไร แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานและภาวะผู้นำของหัวหน้ามีผลต่อประสิทธิผลขององค์กรอย่างไร วัยรุ่นที่มีโครงสร้างของครอบครัวแตกต่างกับจะมีการรู้เท่าทันสื่อต่างกันอย่างไร

แล้วจะทำอย่างไรจึงจะทำให้ปัญหาการวิจัยสร้างสรรค์ สำคัญ และมีผลกระทบ เราทำได้โดยอาศัยความรู้ และทักษะต่อไปนี้ 1) ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนต่างๆของการทำงานวิจัยได้แก่ การออกแบบการวิจัย การรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล 2) ทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ และ 3) ทักษะการสังเคราะห์งานวิจัย

การอ่านอย่างมีวิจารณญาณทำโดย เลือกงานวิจัยในเรื่องที่ตรงหรือเกี่ยวข้องกับคำถามการวิจัย อ่านและทำความเข้าใจว่างานเรื่องนั้นทำงานวิจัยในรูปแบบใด กับใคร ตัวแปรวัดอย่างไร ผลเป็นอย่างไร ก็ต้องวิเคราะห์ วิจารณ์ข้อดี ข้อเด่น ข้อด้อย ข้อน่าสงสัยเกี่ยวกับทฤษฎี การวัด การวิเคราะห์ และผลการวิจัย ในขณะที่อ่านงานวิจัยแต่ละเรื่อง จากนั้นนำงานวิจัยหลายๆเรื่องมาสังเคราะห์เพื่อหาว่าอะไรที่ยังเป็นคำถามอีกบ้าง

ปัญหาการวิจัยที่สร้างสรรค์นั้นยากหน่อย เพราะความสร้างสรรค์เป็นจินตนาการบวกกับทักษะความชำนาญในสาขา ปัญหาการวิจัยของนักวิจัยรุ่นเยาว์มักขาดความสร้างสรรค์หรือแม้แต่ผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารทั้งในประเทศและต่างประเทศบางเรื่องก็ไม่สร้างสรรค์ และเพราะความสร้างสรรค์ไม่มีขอบเขต ดังนั้นปัญหาการวิจัยที่เราคิดว่าสร้างสรรค์อาจไม่สร้างสรรค์สำหรับอีกคน ก็เป็นไปได้

ปัญหาการวิจัยจะต้องมีความใหม่ หมายความว่าเป็นปัญหาที่ยังไม่มีใครตอบ หรือเป็นปัญหาที่ต้องการคำตอบแนวใหม่ ดังนั้นถ้าเราทราบว่า มีผู้ทำวิจัยเสร็จและพบว่าการใช้เทคนิคแม่แบบพัฒนาพฤติกรรมอนุรักษ์น้ำของนักเรียนระดับประถมศึกษาแต่มีขนาดอิทธิพลน้อย และเรามีข้อสันนิฐานว่าการพัฒนาพฤติกรรมอนุรักษ์น้ำที่เกิดขึ้นจะไม่ยั่งยืนถ้ามิได้มีการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของนักเรียน เราอาจปรับปัญหาการวิจัยเป็น การใช้เทคนิคแม่แบบและกระบวนการกระจ่างค่านิยมร่วมกันจะสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมอนุรักษ์น้ำได้หรือไม่

นอกจากนี้ปัญหาการวิจัยต้องมีความสำคัญ และมีผลกระทบต่อวิชาการ นักวิจัยรุ่นเยาว์อาจสร้างปัญหาการวิจัยจากการร่วมงานวิจัยกับนักวิจัยที่มีประสบการณ์ เพราะจะได้เรียนรู้งานวิจัยที่มีความซับซ้อน หรือจากการอ่านหนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งที่จะทำให้ปัญหาการวิจัยชัดเจนขึ้น เช่น นักวิจัยที่สนใจเกี่ยวกับพัฒนาการทางสังคมของนักเรียนประถมศึกษาที่มีความสามารถพิเศษ หลังจากได้อ่านหนังสือเกี่ยวกับ ลักษณะเฉพาะของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ พัฒนาการทางสังคม อาจมีปัญหาการวิจัยที่ชัดเจนขึ้น เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างสติปัญญาและการเลือกสังคมมิติระหว่างเด็กนักเรียนประถมปีที่ห้าเป็นอย่างไร หรือ ปัญหาการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษเป็นอย่างไร

ปัญหาการวิจัยที่ดีอาจเป็นการทดสอบทฤษฎีที่เกี่ยวของกับประเด็นที่นักวิจัยสนใจ ทฤษฎีที่ดีต้องสามารถใช้เพื่อการอธิบายปรากฏการณ์ได้หลากหลาย ทฤษฎีมักประกอบด้วยการระบุความเกี่ยวข้องระหว่างเหตุการณ์ และตัวแปรที่ใช้เพื่อบอกเกี่ยวกับเหตุการณ์ เช่นทฤษฎีเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างความวิตกกังวลกับการเรียนรู้ กล่าวว่า นักเรียนที่มีความวิตกกังวลต่ำจะทำงานได้ดีกว่านักเรียนที่มีความวิตกกังวลสูงในงานที่มีความยาก นักวิจัยอาจทดสอบทฤษฎีในการเรียนของนักศึกษามหาวิทยาลัยปีที่ 4 ในวิชาการสอนวิทยาศาสตร์ โดยมีงานที่มีความง่ายและยากในระดับต่าง ๆ โดยใช้นักศึกษาที่มีความกังวลหลายระดับ แล้วทำการสังเกตการสอนของนักศึกษา ปัญหาการวิจัยที่ทดสอบทฤษฎีมีข้อดีหลายประการคือ ทฤษฎีจะเป็นเหตุผลในการอธิบายผลการวิจัย ทฤษฎีให้กรอบการวิจัยเกี่ยวกับตัวแปรและความเกี่ยวข้องระหว่างตัวแปร

ผลงานวิจัยที่มีความสำคัญต้องมาจาก ปัญหาการวิจัยที่ดี และปัญหาการวิจัยที่ดีต้องมีผลกระทบต่อวิชาการหรือการแก้ปัญหาที่สำคัญของสังคม ถ้าการทำวิจัยนั้นไม่เพิ่มพูนความรู้ หรือไม่นำไปสู่การแก้ปัญหา ก็ไม่คุ้มค่าที่จะทำวิจัย

การปฏิบัติที่ผิดพลาดของนักวิจัยเกี่ยวกับการทดสอบสมมติฐาน

นับเป็นเวลาเกือบ 300 ปีที่ John Arbuthnot เริ่มต้นแนวทางการทดสอบสมมติฐานศูนย์เพื่อเป็นเครื่องมือของนักวิทยาศาสตร์และต่อมานักสถิติได้แก่ Sir Ronald Fisher และ Egon Pearson นำวิธีการนี้มาใช้ในหลากหลายวงการทั้งในด้านการวิจัยทางการเกษตร และสาขาการวิจัยอื่น ๆ

ในขณะที่มีการใช้วิธีการนี้เพิ่มขึ้น ก็มีข้อผิดพลาดของวิธีการนี้ปรากฏให้เห็นเด่นชัดมากขึ้นด้วย ลองมาดูกันซิว่าข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นมีอะไรบ้าง ข้อแรกคือ การตีความว่า ผลของการวิจัยที่มีนัยสำคัญทางสถิตินั้นแปลว่า ผลของการวิจัยนั้นมีนัยสำคัญทางวิทยาศาสตร์ด้วย ซึ่งจริงแล้วไม่ใช่ เช่น ผลการทดลองทางวิทยาศาสตร์ที่กลุ่มทดลองใช้วิธีการลดความเครียดโดยยาจริง และกลุ่มควบคุมใช้ยาเทียม ผลการวิจัยพบว่ายาจริงทำให้คนไข้ลดความเครียดได้แตกต่างจากยาเทียมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยังไม่เพียงพอที่จะยืนยันได้ว่ายาดังกล่าว เป็นผลงานทางวิทยาศาสตร์ที่สำคัญ ต้องมีการทดลองซ้ำในอีกหลาย ๆ สถานการณ์เพื่อให้สามารถยืนยันผลการวิจัยนี้

ข้อสองของความผิดพลาดในการใช้การทดสอบสมมติฐานศูนย์ คือ การตีความว่า ผลการทดสอบที่ไม่สามารถปฏิเสธสมมุติฐาน แสดงว่า ไม่มีความแตกต่างระหว่างกลุ่มหรือไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ซึ่งที่จริงแล้วไม่ใช่ แต่เป็นเพราะเรายังไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะยืนยันได้ว่ามีความแตกต่างเกิดขึ้นหรือไม่ ตอนนี้อย่าเพิ่งงง!! ลองมาดูที่มาของการทดสอบสมมติฐานศูนย์กันก่อนดีกว่า

Sir Fisher เข้าใจดีว่า วิทยาศาสตร์ เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง องค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์มักเริ่มจากการทดลองเล็ก ๆ เพื่อการค้นพบปรากฏการณ์ที่มีประโยชน์ งานวิจัยขนาดเล็กนี้ผลของการวิจัยอาจยังมีข้อสงสัยเล็กน้อย ๆเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของผลวิจัย และต้องมีการทำวิจัยต่อไปอีก

เพื่อขจัดข้อสงสัยเหล่านี้ โดยการออกแบบการวิจัยที่ดีขึ้น นอกจากนี้เขาเชื่อว่าการค้นพบที่ผิดพลาดมีผลเสียน้อยกว่า การไม่สามารถค้นพบสิ่งใหม่ ๆ ดังนั้นสำหรับเขาแล้วการทดสอบสมมติฐานศูนย์โดยเลือกระดับนัยสำคัญที่ .05 เป็นการเลือกเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติการวิจัยที่เป็นชุดการวิจัยที่ทำให้ประเด็นวิจัยเดียวกันอย่างต่อเนื่อง ผลสรุปจากงานวิจัยของเขามีอยู่ 3 แบบเท่านั้น คือ 1) เมื่อ p มีค่าเล็ก น้อยกว่า .05 จะสรุปว่า ผลของทรีทเมนต์มีอย่างชัดเจน 2) เมื่อความน่าจะเป็นมีค่ามากกว่า .05 จะสรุปว่า ถ้าผลของทรีทเมนต์มีจริง แต่เราอาจไม่พบเพราะงานวิจัยมีขนาดเล็ก และ 3) เมื่อความน่าจะเป็นอยู่ใกล้เคียง เช่นอาจเป็น .055 เขาจะอภิปรายว่าควรจะออกแบบการวิจัยครั้งใหม่อย่างไรให้มีผลชัดเจนยิ่งขึ้น

จะเห็นว่าการใช้การทดสอบสมมติฐานศูนย์ในปัจจุบัน แตกต่างจากการใช้เมื่อสมัยดั้งเดิม เช่น เมื่อเราอ่านงานวิจัย เราจะพบผลการวิจัยว่า "พฤติกรรมวินัยของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับทรีทเมนต์สูงกว่าของกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่าทรีทเม้นต์มีผลต่อการสร้างวินัยของนักเรียน" หรือ "พฤติกรรมทางการบริโภคด้วยปัญญาของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับทรีทเม้นต์ ไม่แตกต่างจากกลุ่มทดลองที่ระดับ .05 แสดงว่าทรีทเมนต์ไม่มีผลต่อการสร้างพฤติกรรมการบริโภคด้วยปัญญาในกลุ่มนักเรียน" เป็นการสรุปผลการวิจัยใน 2 รูปแบบเท่านั้น นักวินัยสมัยใหม่จึงมีข้อผิดพลาดที่ว่าเขาสรุปผลงานวิจัยและตีความแบบหลวม ๆ คือ ตีความว่าไม่มีผลของทรีทเม้นต์ เมื่อ $p > .05$ โดยไม่มีข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงการวิจัยให้ดีขึ้น และไม่ทำการวิจัยซ้ำเมื่อ $P < .05$ เพื่อให้รู้อย่างชัดเจนว่าทิศทางและขนาดของผลที่เกิดจากทรีทเม้นต์เป็นเช่นไร

ในปัจจุบันนักวิจัยต้องปรับเปลี่ยนการปฏิบัติเกี่ยวกับการทดสอบนัยสำคัญของสมมติฐานศูนย์ โดยก่อนอื่นต้องมีความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับ ระดับนัยสำคัญ และขนาดอิทธิพล ประเด็นแรกเรื่องระดับนัยสำคัญ นักวิจัยรุ่นใหม่ไม่จำเป็นต้องจำกัดการรายงานผลการวิจัยอยู่ที่ระดับ .05 .01 หรือ .001 แต่ควรรายงานผลการวิจัยตามระดับนัยสำคัญที่แท้จริง ซึ่งคำนวณมาจากข้อมูล เช่น "P = .06" และให้ผู้อ่านประเมินเองว่ามีนัยสำคัญอย่างไร ระดับนัยสำคัญจะบอกให้ทราบว่าทิศทางของผลอยู่ในทิศทางใดและถ้านักวิจัยต้องการจะตีความระดับนัยสำคัญแบบ 2 ขั้ว "ผลนี้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ" หรือ "ผลนี้เกิดขึ้นไม่ใช่เหตุบังเอิญ" ผู้วิจัยต้องกำหนดระดับนัยสำคัญไว้ก่อน และมีคำอธิบายประกอบการกำหนดระดับนัยสำคัญ ซึ่งไม่ควรจะคงที่เสมอไป และควรจะปรับเปลี่ยนไป ขึ้นอยู่กับสภาวะของการทำวิจัยครั้งนั้น ๆ เช่น ถ้านักวิจัยต้องการวิจัยในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแบบต่อเนื่องเป็นชุดของงานวิจัย อาจเริ่มต้นที่ระดับนัยสำคัญที่ .05 แต่ถ้านักวิจัยทำวิจัยในเรื่องที่มีผลกระทบต่อสังคมที่รุนแรง อาจตั้งระดับนัยสำคัญที่ .01

คำแนะนำสำหรับนักวิจัยรุ่นใหม่ คือ การรายงานผลการทดสอบนัยสำคัญของสมมติฐานศูนย์ เมื่อ P มีค่าน้อยกว่า .05 ควรสรุปว่า "ทิศทางของความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยปรากฏชัดเจน คือ ค่าเฉลี่ยของกลุ่มทดลองสูงกว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มควบคุม" หรือเมื่อ P มีค่ามากกว่า .05 ควรสรุปว่า "ความแตกต่างระหว่างกลุ่มยังไม่สามารถระบุได้ หรือความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสองยังไม่สามารถระบุได้ ต้องมีข้อมูลมากกว่านี้ อาจจะสามารถสรุปได้"

ประเด็นที่สองคือ ขนาดอิทธิพลที่บ่งบอกว่า ตัวแปรต้นนั้นมีผลมากหรือน้อยต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตัวแปรตาม ในขณะที่การทดสอบนัยสำคัญของสมมติฐานศูนย์บ่งบอกทิศทางของผลที่เกิดขึ้น ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ผลของการวิจัยต้องระบุทั้งขนาดอิทธิพล และระดับนัยสำคัญพร้อม ๆ กัน นักวิจัยควรหลีกเลี่ยงการตีความขนาดอิทธิพลโดยใช้คำบรรยายว่า มีขนาด เล็ก ปานกลาง หรือใหญ่ โดยไม่คำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ เช่น ประเภทของการวิจัย ตัวแปรต้นและตัวแปรตามคืออะไร การตีความในลักษณะนี้ควรทำโดยนักวิจัยที่มีความคุ้นเคยและเชี่ยวชาญในประเด็นวินัยนั้นเท่านั้น

โดยสรุปแล้ว การทดสอบสมมติฐานศูนย์ เกิดขึ้นและถูกใช้ในงานวิจัยมาเกือบ 300 ปี และเราพบว่าความผิดพลาดของวิธีการนี้เกิดจากผู้ใช้และผู้ตีความงานวิจัย ที่ขาดความรู้เกี่ยวกับที่มาของวิธีการ และเจตนาของผู้เริ่มต้นประยุกต์ใช้ในการวิจัย วิธีการนี้ยังคงมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพราะจะบอกทิศทางของผลที่เกิดขึ้น และเมื่อใช้ร่วมกับขนาดอิทธิพลจะให้ความน่าเชื่อถือเกี่ยวกับขนาดอิทธิพลที่พบ แต่ไม่ค่อยมีประโยชน์นักถ้างานวิจัยมีขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใหญ่ เพราะจะพบผลที่มีนัยสำคัญบ่อยเกินไป การทดสอบนัยสำคัญของสมมติฐานศูนย์มีประโยชน์สูงสุด เพื่อใช้กับชุดของการวิจัยที่ที่ต่อเนื่องกันทั้งในแบบที่เป็นการทำซ้ำ และการทำซ้ำโดยขยายขอบเขตของงานวิจัย

อย่าทำร้ายงานวิจัยเชิงปริมาณ

คุณเคยคิดบ้างไหมว่า งานวิจัยทางสังคมศาสตร์หรือพฤติกรรมศาสตร์อาจขาดความน่าเชื่อถือ เพราะนักวิจัยขาดความรับผิดชอบในกระบวนการทำวิจัย คือ ขาดความรอบคอบ ในการออกแบบการวิจัย ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่จะให้ตอบคำถามวิจัยได้อย่างมีข้อโต้แย้งน้อยที่สุด

จะออกแบบการวิจัยอย่างไร เพื่อหลีกเลี่ยงอิทธิพลของตัวแปรภายนอกให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ตัวอย่างเช่น คำถามของการวิจัยว่า "การเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการศึกษา จะมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหรือไม่" ในโจทย์วิจัยนี้มีตัวแปร 2 ตัว คือ ตัวแปรอธิบาย ได้แก่ การเรียนการสอนตามแนวปฏิรูป และตัวแปรตาม คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ในกรณีนี้ไม่ว่านักวิจัยจะทำการวิจัยเชิงทดลองหรืองานวิจัยเชิงสัมพันธ์จะมีตัวแปรมากมาย ได้แก่ เพศ อายุ IQ ความถนัด เจตคติ ที่เป็นลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง หรือประเภทของครู ลักษณะของโรงเรียนซึ่งเป็นตัวแปรเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของกลุ่มตัวอย่าง ที่เรียกว่าตัวแปรภายนอก ซึ่งหมายถึงตัวแปรที่มิใช่ตัวแปรที่จะอธิบายการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตามแต่อาจส่งผลต่อตัวแปรตาม **ถ้างานวิจัยทั้งหลายปล่อยให้ตัวแปรภายนอกเหล่านี้เป็นอิสระ การทดสอบทางสถิติ และผลของการวิจัยอาจเป็นเพียงภาพลวงของปรากฏการณ์จริง**

ถ้าเป็นงานวิจัยเชิงทดลองนักวิจัยควบคุมตัวแปรภายนอกโดยการเลือกกลุ่มที่มีความแตกต่างกันในตัวแปร เพศ อายุ หรือ เลือกเฉพาะกลุ่มที่มีลักษณะเพียงด้านเดียว หรืออาจควบคุมโดยใช้เทคนิคของการประมาณค่า เช่น การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม ตัวแปรที่เหลือก็ใช้การสุ่มเข้ากลุ่มเป็นการ

ขจัดอิทธิพลของการเป็นตัวแปรที่ไม่ได้ควบคุม มิให้ปนเปื้อนหรือแทรกซ้อนกับตัวแปรอธิบาย ดังนั้น การสุ่มเข้ากลุ่มจึงเป็นเทคนิคของการควบคุมตัวแปรภายนอกแบบหนึ่ง

ถ้าเป็นงานวิจัยเชิงความสัมพันธ์ นักวิจัยจะต้องเก็บข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรภายนอกเหล่านี้ให้มากที่สุด หรือเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะที่แตกต่างกัน แล้วใช้เทคนิคของการประมาณค่าเพื่อขจัดอิทธิพลของตัวแปรภายนอก ตัวแปรที่เหลือปล่อยให้เป็นความคลาดเคลื่อนแบบสุ่ม ซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถมั่นใจได้ว่าจะไม่มีการปนเปื้อนของตัวแปรภายนอกกับตัวแปรอธิบายได้เลยถ้าขาดการใส่ใจกับการสุ่มตัวอย่าง

ข้อสรุปจากการทดสอบทางสถิติของงานวิจัยที่ต้องการอธิบายปรากฏการณ์ แต่ไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับการควบคุมตัวแปรภายนอกที่สำคัญ เป็นข้อสรุปที่ขาดความน่าเชื่อถือ ลองคิดดูว่า ถ้ามีผู้ทำวิจัยเชิงสัมพันธ์ที่ต้องการศึกษาความเกี่ยวข้องระหว่างการจัดการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการศึกษาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยการเก็บข้อมูลจากนักเรียนกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ เพื่อเปรียบเทียบว่านักเรียนทั้งสองกลุ่มมีประสบการณ์เรียนรู้จากกระบวนการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการศึกษาแตกต่างกันหรือไม่ ถ้าพบว่านักเรียนกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีประสบการณ์การเรียนตามแนวปฏิรูปการศึกษาสูงกว่า นักเรียนกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ข้อสรุปนี้ นำไปสู่การอธิบายอะไร? อธิบายว่า ถ้าจะต้องการให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง น่าจะจัดการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูป การวิจัยนี้ขาดความน่าเชื่อถือ เพราะนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงอาจมี ความสามารถในการเรียน หรือ ทัศนคติต่อการสอนตามแนวปฏิรูปการศึกษา ที่แตกต่างไปจากนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ แต่ผู้วิจัยไม่ควบคุม และตัวแปรเหล่านี้เองที่อาจเป็นตัวแปรปนเปื้อนอยู่ในคำอธิบายผลจากการวิจัยครั้งนี้ ลองคิดดูซิว่ามีผลงานวิจัยจำนวนมากน้อยเท่าไรที่ทำการวิจัยแบบนี้ งานวิจัยในลักษณะดังกล่าวนี้มีข้อสรุปที่ขาดความน่าเชื่อถือ

ถ้าเป็นงานวิจัยเชิงทดลองที่มีการสุ่มตัวอย่างเข้ากลุ่มทดลอง ร่วมกับการควบคุมตัวแปรภายนอกบางตัวที่มีผลต่อตัวแปรตาม จะทำให้การอธิบายผลที่ได้จากการวิจัยมีความน่าเชื่อถือสูง แต่มีงานวิจัยน้อยเรื่องที่สามารถทำการสุ่มเข้ากลุ่มได้อย่างแท้จริง เช่นงานวิจัยทางการศึกษาที่ต้องทำวิจัยกับนักเรียนทั้งห้อง ดังนั้น ผลจากการวิจัยเชิงทดลองที่ไม่กล่าวถึงตัวแปรภายนอกที่ถูกควบคุมอาจขาดความน่าเชื่อถือ ในการวิจัยเชิงทดลอง กลุ่มควบคุม มิได้หมายถึง กลุ่มที่ไม่ได้รับกิจกรรมที่กลุ่มทดลองได้รับเท่านั้น แต่หมายถึง กลุ่มที่ทำให้ผู้วิจัยประมาณค่าของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมในกลุ่มทดลองได้อย่างถูกต้องน่าเชื่อเมื่อได้ควบคุมปัจจัยภายนอกอื่นๆแล้ว

ข้อแนะนำสำหรับนักวิจัยเชิงปริมาณที่ต้องการข้อสรุปจากงานวิจัยที่น่าเชื่อถือคือ ขณะที่ออกแบบการวิจัยให้แบ่งตัวแปรออกเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) ตัวแปรอิสระหรือตัวแปรอธิบาย หมายถึงตัวแปรที่เราต้องการศึกษาว่าจะสามารถอธิบายตัวแปรตามได้หรือไม่ อย่างไร ตัวแปรอื่นจัดเป็นตัวแปรภายนอกทั้งหมด ซึ่งมี 3 ประเภทต่อไปนี้ 2) ตัวแปรภายนอกที่ควบคุม หมายถึง ตัวแปรที่มีผลต่อตัวแปรตามที่ผู้วิจัยนำมาร่วมศึกษาด้วยในงานวิจัย หรือทำการควบคุมไว้โดยการเลือกให้คงที่ 3) ตัวแปรภายนอก

ที่ไม่สามารถควบคุมได้ แต่อาจปะปนอยู่กับตัวแปรอิสระหรือตัวแปรอธิบายในข้อแรก และ 4) ตัวแปรภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ จัดให้เป็นตัวแปรความคลาดเคลื่อนแบบสุ่ม

ในการออกแบบการวิจัยเชิงทดลองและการวิจัยเชิงความสัมพันธ์ผู้วิจัยพยายามทำให้ ตัวแปรภายนอกทั้งหมดให้เป็นตัวแปรในกลุ่มที่ 2 หรือตัวแปรภายนอกที่ควบคุมให้ได้มากที่สุด การวิจัยเชิงทดลองมีเครื่องมือในการควบคุมตัวแปรที่ได้เปรียบการวิจัยเชิงความสัมพันธ์ นั่นคือการสุ่มเข้ากลุ่มที่จะทำให้ตัวแปรในกลุ่มที่ 3 เป็นตัวแปรในกลุ่มที่ 2 ทั้งหมด ดังนั้นในการวิจัยเชิงทดลองที่ดีจึงไม่น่าจะมีตัวแปรในกลุ่มที่ 3 แต่การวิจัยเชิงสัมพันธ์ทำได้ยากกว่า แต่อาจใช้เทคนิคของการจับคู่ หรือเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเข้าช่วย นักวิจัยที่มีความรับผิดชอบต้องไม่ปล่อยให้ตัวแปรภายนอกที่ไม่ได้ควบคุมเป็นอุปสรรคต่อความน่าเชื่อถือของงานวิจัยของคุณ

จุดอ่อนของการอภิปรายผลการวิจัย

หลายต่อหลายครั้งเมื่ออ่านการอภิปรายผลการวิจัยของนักศึกษาที่ทำปริญญานิพนธ์ แล้วทำให้ดิฉันคิดว่า นักศึกษาคงจะเกิดความสับสนเป็นแน่แท้ว่า "จะเขียนอภิปรายผลการวิจัยอย่างไรดี" จึงเป็นการอภิปรายที่มาจากการคิดวิเคราะห์ของเขาอย่างแท้จริง

โดยทั่วไปนักศึกษาจะได้รับคำแนะนำว่า "เขียนโดยเรียงตามลำดับของวัตถุประสงค์ และสมมติฐานของการวิจัย โดยกล่าวถึงความเหมือนและความแตกต่างของข้อค้นพบจากงานวิจัยที่ทำเปรียบเทียบกับงานวิจัยอื่นในอดีตว่าเหมือนหรือแตกต่างอย่างไร และสรุปอ้างอิงไปยังทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง" ดังนั้นนักศึกษาก็จะเขียนโดยกล่าวถึงผลงานวิจัยของตนเองก่อน แล้วก็ใช้คำพูดว่า "ซึ่งคล้ายคลึง หรือสอดคล้อง กับผลงานวิจัยของ นาย ก. ที่พบว่า....." โดยกล่าวแบบลอย ๆ ขาดการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้ง หรืออาจกล่าวถึงทฤษฎีเพื่อยืนยันข้อค้นพบ โดยไม่ให้ข้อคิดเห็นในเชิงวิเคราะห์ถึงความเหมือนหรือความแตกต่างที่สังเกตพบในการนำทฤษฎีไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างของงานที่นักศึกษาทำเสร็จแล้ว

ข้อผิดพลาดของการอภิปรายผลการวิจัยอาจกล่าวเป็นประเด็นได้ดังนี้

ประเด็นแรก เรียกว่า การไม่คำนึงถึงความเหมือน ความคล้าย หรือความแตกต่างของงานวิจัยที่อ้างถึงกับงานวิจัยที่นักศึกษาทำ หมายความว่า เมื่อนักศึกษานำงานวิจัยของผู้อื่นที่ทำเสร็จแล้วมาอ้างถึง ในเชิงเป็นเหตุผลสนับสนุน หรือขัดแย้งกับผลงานวิจัยของตนเอง แต่ขาดข้อมูลรายละเอียดหรือขาดการวิเคราะห์ในประเด็นของนิยามของ ตัวแปรตาม ตัวแปรต้น กลุ่มตัวอย่างและการวิเคราะห์ตัวอย่างเช่น

การอภิปรายผลของนักศึกษาท่านหนึ่งเขียนว่า "งานวิจัยเรื่องนี้พบว่า เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นตัวทำนายที่สำคัญที่สุดของพฤติกรรมการทำงานอย่างมีจริยธรรมของกลุ่มข้าราชการตำรวจ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ นาย ก. ที่ศึกษาพฤติกรรมการของนักเรียนมัธยมปลายที่พบว่า เหตุผลเชิงจริยธรรม

ทัศนคติต่องาน สามารถทำนายพฤติกรรมรับผิดชอบต่อการเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่จุด .05 และมีอำนาจในการทำนาย 35 เปอร์เซ็นต์"

การเขียนอภิปรายผลข้างต้นมีความบกพร่องหลายประการคือ 1) ขาดรายละเอียดของตัวแปรอิสระที่ใช้ในการทำนายพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อการเรียน ในงานวิจัยที่นาย ก. ทำ เพราะถ้าตัวแปรอิสระของนาย ก. ไม่เหมือนกับตัวแปรอิสระของนักศึกษาท่านนี้ ผลการวิจัยอาจไม่สอดคล้องก็ได้ 2) งานวิจัยเล่านี้ศึกษากับข้าราชการตำรวจ แต่งานวิจัยของนาย ก. ศึกษานักเรียน ผลของงานวิจัยทั้งสองนี้อาจไม่สอดคล้องก็ได้ 3) งานวิจัยเรื่องนี้ พบว่า เหตุผลเชิงจริยธรรม เป็นตัวทำนายที่สำคัญที่สุด แต่งานวิจัยของนาย ก. กล่าวว่า เหตุผลเชิงจริยธรรม และทัศนคติต่องาน สามารถทำนายพฤติกรรมได้อย่างมีนัยสำคัญ และมีอำนาจในการทำนาย 35 เปอร์เซ็นต์ ผลงานวิจัยทั้งสองเรื่องนี้กำลังกล่าวถึงผลจากการวิเคราะห์ในมุมที่แตกต่างกัน ผลงานวิจัยทั้งสองเรื่องนี้อาจไม่สอดคล้องกันก็ได้

ที่เกิดเหตุดังนี้เพราะนักศึกษาไม่ทำการวิเคราะห์งานวิจัยทั้งสองเรื่องอย่างละเอียดว่างานแต่ละเรื่องใช้ตัวแปรตามเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรการเหมือนอาจเหมือนกันโดยการใช้นิยามปฏิบัติการเดียวกัน หรือ ใช้ทฤษฎีเดียวกันก็ได้ กลุ่มตัวอย่างเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ตัวแปรต้นมีอะไรบ้าง และการวิเคราะห์ใช้สถิติอะไร ผลที่ได้มีรายละเอียดอย่างไร ซึ่งเมื่อวิเคราะห์แล้วจึงเขียนสรุปที่ละประเด็นให้เห็นทั้งความเหมือนและความแตกต่าง แล้วจึงสรุปว่าสอดคล้องหรือแตกต่างอย่างไรจะเหมาะสมกว่าการเขียนคลุมแบบลอยๆว่าสอดคล้อง

ผู้เขียนที่อภิปรายผลการวิจัยโดยปราศจากรายละเอียดของงานวิจัย ที่ต้องวิเคราะห์แล้ว จึงเปรียบเสมือน การกล่าวอ้างงานวิจัยของผู้อื่นอย่างลอย ๆ ขาดประเด็นที่จะนำมาสู่การถกเถียงทางวิชาการที่จะเกิดการตกผลึกแห่งความรู้

ประเด็นที่สอง อยากจะเรียกว่าการละเลย "ผลที่ไม่มีนัยสำคัญที่มีความสำคัญ" ที่ควรค่าแก่การอภิปรายเป็นอย่างยิ่ง ที่กล่าวเช่นนี้เพราะนักศึกษาหลายคนไม่กล่าวถึงผลของการวิจัยที่ไม่มีนัยสำคัญเลย ผลของการวิจัยที่เข้ากับประเด็นนี้มีหลายรูปแบบได้แก่ 1) พบว่าผลมีนัยสำคัญในกลุ่มรวมและมีนัยสำคัญในกลุ่มย่อยบางกลุ่ม ผู้วิจัยจะให้ความสนใจในการอภิปรายสนับสนุนข้อค้นพบที่มีนัยสำคัญ โดยลืมไปว่าข้อค้นพบที่ไม่มีนัยสำคัญก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ทั้งนี้เพราะการที่เราพบว่าข้อค้นพบไม่เป็นไปตามทฤษฎีเดิม แปลว่าอาจมีประเด็นใหม่ ๆ ที่ควรแก่การศึกษาในงานวิจัยต่อไปในกลุ่มตัวอย่างที่ไม่พบผลสอดคล้องกับทฤษฎีหรือผลงานวิจัยในอดีต ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าทฤษฎีอาจไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ได้อย่างครอบคลุมในกลุ่มบางกลุ่ม หรือกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยที่ผู้วิจัยศึกษาอาจมีขนาดเล็กเกินไป หรืออาจมีตัวแปรอื่นบางตัวที่เป็นลักษณะที่เฉพาะของกลุ่มตัวอย่าง ที่ควรนำมาร่วมศึกษาในงานวิจัยเรื่องต่อไป 2) พบว่าตัวแปรบางตัวไม่มีนัยสำคัญ หรือลดความสำคัญในกลุ่มย่อยบางกลุ่ม ในขณะที่กลุ่มใหญ่มีความสำคัญ อาจแสดงถึงข้อถกเถียงว่าจะมี ปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตัวนั้นกับลักษณะบางประการของกลุ่มตัวอย่างนั้นก็อาจเป็นได้ จึงควรค่าแก่การอภิปรายถึงเพื่อประโยชน์ในการทำวิจัยที่ลึกซึ้งในอนาคต

ประเด็นที่ 3 เรียกว่าไม่แยกแยะการมีนัยสำคัญที่ขาดความสำคัญในทางปฏิบัติ จากผลที่มีทั้งนัยสำคัญและมีความสำคัญในการปฏิบัติ ได้แก่ การพบผลที่มีนัยสำคัญทางสถิติแต่มีขนาดอิทธิพลหรือความเกี่ยวข้องระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรที่ต่ำเกินไป เช่น "ผลการวิจัยพบว่าเหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการทำงานอย่างมีจริยธรรมของข้าราชการตำรวจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่า r = .02 ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีเหตุผลเชิงจริยธรรม" ในกรณีนี้ผู้วิจัยควรอภิปรายถึงความไม่มีนัยสำคัญเชิงการใช้ผลการวิจัยในทางปฏิบัติ เพราะค่า r มีค่าเล็กเกินไป ผลเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่าไม่สนับสนุนการใช้ประโยชน์ของทฤษฎีก็เป็นไปได้

การอภิปรายผลการวิจัย แม้จะเป็นกิจกรรมเกือบสุดท้ายของการเขียนรายงานผลการวิจัย แต่ก็มีความสำคัญมากในเชิงวิชาการ และการนำงานวิจัยไปใช้เพื่อการปฏิบัติ นักศึกษาหลายคนบ่นว่าเขียนยากก็ต้องยอมรับว่ายากจริง แต่เพื่อความสมบูรณ์ของกระบวนการคิดและการเขียนที่ต้องเข้าใจงานของตนเองและงานของผู้อื่นอย่างลึกซึ้ง ก็เป็นกิจกรรมที่ควรค่าแก่ความพยายาม มิใช่หรือ

การพัฒนาทักษะนักวิจัยในมหาวิทยาลัย (1)

ทักษะเชิงวิชาชีพมักประกอบด้วยความรู้ ความสามารถและจิตลักษณะที่จะนำไปสู่ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพนั้นๆ **ความรู้ของนักวิจัย**ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน ได้แก่ การกำหนดปัญหาการวิจัย การออกแบบการวิจัย การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ และการสรุปผลการวิจัย **ความสามารถของนักวิจัย** ประกอบด้วยความสามารถด้านการคิดหลายประการ ได้แก่ความคิดหลากหลาย คิดเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ คิดเชิงเหตุ-ผล คิดวิจารณญาณ คิดเชิงวิพากษ์ และ**จิตลักษณะ** ประกอบด้วย ความชอบ ความมุ่งมั่นจดจ่อ กัดติด จนบรรลุคำตอบของการวิจัย และ ความซื่อตรงและรับผิดชอบต่องานของตน

คนทุกคนมิได้เกิดมาพร้อมกับความรู้ ความสามารถ และลักษณะเหล่านี้ติดตัวมาด้วย แต่ต้องมาค้นหา แล้วพัฒนาอย่างถูกวิธีจึงจะสามารถบรรลุความเป็นนักวิจัยมืออาชีพ ความรู้ความสามารถของการเป็นนักวิจัย บางส่วนเรียนรู้ได้จากการอ่าน การปฏิบัติ และเขียนเพื่อถ่ายทอดให้ผู้อื่นรู้ หรือวิพากษ์วิจารณ์เรื่องที่อ่าน ยิ่งได้ทำในสิ่งเหล่านี้มากเท่าใด ก็จะเกิดเป็นความรู้ ความสามารถที่ลึกซึ้งขึ้นตามระยะเวลา

การเรียนในระดับอุดมศึกษา จะมีวิชาวิจัยที่ผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีโอกาสทำในสิ่งเหล่านี้ แต่จุดอ่อน คือ ผู้เรียนบางคนไม่ตระหนักถึงความสำคัญของกิจกรรม จึงทำงานแบบคัดลอกมาส่งซ้ำๆกัน อีกทั้งผู้สอนไม่มีโอกาสได้สะท้อนคุณภาพและความลึกซึ้งของผลงานให้กับผู้เรียน จึงทำให้ผลจากการเรียนรู้ไม่บรรลุเป้าหมาย จนกระทั่งอาจารย์หลายคนบ่นว่า นักเรียนไม่สามารถวิเคราะห์สังเคราะห์ ความคิดและสื่อสารได้อย่างเหมาะสม ทำให้ต้องดูแลกันอย่างมากทีเดียว

การฝึกทักษะการอ่านสำหรับงานวิจัยนั้น มิใช่เพียงอ่านจับใจความ ซึ่งก็ยากอยู่แล้วสำหรับบางคนที่สมาธิไม่ดี แต่ต้องอ่านเชิงวิเคราะห์ และตั้งคำถามและข้อถกเถียงกันตลอดเวลา เช่น มีเงื่อนไขภายในงานวิจัยใด ที่มีผลต่อข้อสรุปที่น่าเชื่อถือของงานวิจัย เช่น ผลสรุปจากงานวิจัยกล่าวว่า "การเรียนในโรงเรียนเอกชน มีผลสัมฤทธิ์ของการเรียนวิชาภาษาอังกฤษสูงกว่าการเรียนในโรงเรียนของรัฐ ดังนั้น การเรียนในโรงเรียนเอกชนมีผลทำให้ภาษาอังกฤษดีกว่า" เป็นการสรุปที่ขาดความน่าเชื่อเพราะตัวอย่างที่ใช้มาจากกลุ่มนักเรียนในโรงเรียนเอกชนและนักเรียนในโรงเรียนของรัฐ ทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันตั้งแต่ก่อนเข้าเรียนในโรงเรียน เพราะผู้ปกครองอาจมีฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมแตกต่างกัน มีค่านิยมทางด้านการศึกษาแตกต่างกันและนักเรียนอาจมีแรงจูงใจทางด้านการเรียนแตกต่างกันตั้งแต่ก่อนเข้าเรียนในโรงเรียน

การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะด้านการอ่าน ทำโดยให้ผู้เรียนอ่านงานวิจัยในลักษณะต่างๆ ตั้งแต่ งานวิจัยเชิงสำรวจ งานวิจัยเชิงประเมิน และงานวิจัยเชิงทดลอง เป็นต้น แล้วจัดให้มีการสนทนากับผู้รู้ ในประเด็นต่างๆ เช่น 1) ข้อสรุปจากงานวิจัยมีข้อจำกัดอะไร ที่ผู้วิจัยมิได้กล่าวถึงในขอบเขตของงานวิจัย ข้อจำกัดนี้ส่งผลต่อข้อสรุปอย่างไร 2)เราจะมีวิธีการอะไรที่จะทดสอบว่าผลการวิจัยนี้อาจเป็นตรงกันข้าม 3)เราจะแก้ไขปัญหาก็เป็นข้อจำกัดของงานวิจัยนี้อย่างไร

การฝึกสังเคราะห์สิ่งที่อ่าน เป็นอีกทักษะหนึ่งที่สำคัญสำหรับนักวิจัย เพราะก่อนและระหว่างวิจัยต้องอ่านงานวิจัย และเอกสารอื่นอีกมากมาย ถ้าสังเคราะห์ไม่เป็นจะไม่สามารถสร้างประเด็นที่มีฐานมาจากความรู้เดิม การสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยจะทำให้นักวิจัยสามารถสร้างกรอบแนวคิดที่จะต่อยอดและสร้างสรรค์ได้ การสังเคราะห์ทำได้หลายวิธี อาจเริ่มจากการกำหนดกรอบของการสังเคราะห์หรือไม่กำหนดกรอบของการสังเคราะห์ก่อน หรือผสมผสานกันก็ได้ เช่น ประเด็นว่าจะพัฒนาอาจารย์ในมหาวิทยาลัยให้มีทักษะในการทำวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศได้อย่างไรอาจกำหนดกรอบของการสังเคราะห์ว่า การฝึกอบรม แหล่งเรียนรู้ระหว่างการทำงาน แรงจูงใจ ภูมิหลังก่อนเป็นอาจารย์ และวัฒนธรรมขององค์กร ส่งผลต่อทักษะในการทำวิจัยเท่าใดและอย่างไร หรือกำหนดกรอบหลังจากอ่านงานทุกเรื่องแล้วก็ได้

การฝึกให้ผู้เรียนสามารถสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยได้ ต้องเริ่มจากประเด็นแคบๆก่อน เช่น เลือกงานวิจัยที่มีตัวแปรต้นและตัวแปรตาม เหมือนกัน 5 เรื่องแล้วให้สังเคราะห์เพื่อให้หาข้อสรุปว่า

1) งานวิจัยทั้งหมดมีผลเหมือนกันอย่างไร และข้อสรุปมีบริบทแบบใด
2) งานวิจัยทั้งหมดมีผลแตกต่างหรือไม่ อะไรเป็นสาเหตุของความแตกต่าง
3) คำถามใดที่งานวิจัยทั้งหมดยังไม่ตอบ หรือตอบแล้วแต่ยังขาดความน่าเชื่อถือ
4) เราควรทำงานในเรื่องวิจัยใดต่อไป เพราะเหตุผลใด

ปัญหาการทำวิจัยของผู้เรียน ในมหาวิทยาลัยคือ เราเน้นการอ่านเชิงวิเคราะห์น้อยไป ขาดการสังเคราะห์ และตั้งสมมติฐานเร็วเกินไป

เมื่อฝึกการอ่านแล้ว อันดับต่อไปต้องฝึกทำวิจัยโดยมีครูอาจารย์ เป็นพี่เลี้ยงอย่างใกล้ชิด ในขั้นตอนสำคัญๆเริ่มจากขั้นการกำหนดประเด็นการวิจัย และสมมติฐาน การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์และการสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะการวิจัย บทบาทของการเป็นพี่เลี้ยงนี้ต้องเน้นความเสมอภาค การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หมายความว่าทั้งสองฝ่ายต้องเท่าเทียมกันบนฐานของเหตุและผล มิใช่ว่าอาจารย์ต้องเป็นฝ่ายบอกเสมอว่าต้องทำอะไรหรือต้องเป็นฝ่ายถูกเสมอ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หมายถึงทั้งสองฝ่ายต้องเตรียมตัวและหาข้อมูล ข่าวสารต่างๆมาแลกเปลี่ยนกันและกัน การจะทำดังนี้ได้ทั้งสองฝ่ายต้องตระหนักในบทบาทของตนเอง สมัครใจและเห็นประโยชน์ร่วมกัน หลายต่อหลายครั้งที่ผู้สอนจะพบว่าตนเองก็ได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้นพร้อมๆผู้เรียน

เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยหลายแห่ง หลายสาขา เน้นการผลิตเพื่อการหารายได้และไม่สามารถบริหารจัดการอย่างเหมาะสม ทำให้ผู้สอนไม่มีเวลาให้กับผู้เรียนมากพอที่จะช่วยพัฒนาทักษะของผู้เรียนอย่างที่ควรจะเป็น ในขณะเดียวกัน ผู้เรียนบางคนมุ่งหวังใบปริญญามากกว่าต้องการพัฒนาตนเอง

การเขียนเป็นทักษะที่ต้องพัฒนาอย่างมาก ในปัจจุบันที่นักเรียน นักศึกษา มีโอกาสฝึกเขียนน้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เน้นการตัดและแปะ การสอบแบบปรนัย การเขียนแบบไม่เป็นทางการเพื่อการสื่อสารที่ฉับไวบนมือถือและอินเตอร์เน็ต การเขียนที่ดีนั้นผู้เขียนต้องคำนึงถึงผู้อ่านเป็นสำคัญ ขณะที่เขียนต้องสมมติตัวเองเป็นผู้อ่านด้วยว่า เขาจะชอบไหม ผู้อ่านเป็นคนแบบไหน เขียนแบบใดจึงจะเหมาะสม การเขียนต้องเขียนจากสิ่งที่เรารู้อย่างชัดเจนและใช้ประโยคที่ตรงประเด็น ไม่ออกนอกประเด็น ไม่เน้นความไพเราะมากกว่าความแจ่มแจ้ง

การฝึกเขียนแบบนักวิจัยนั้น ต้องสามารถเขียนเชิงพรรณนา เพื่ออธิบายสิ่งที่เป็นปรากฏการณ์ข้อเท็จจริง เขียนแบบถกเถียงในประเด็นที่ต้องการให้ผู้อ่านคิดในเชิงเห็นด้วย สนับสนุนหรือขัดแย้ง เขียนแบบสรุปจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ โดยทั้งนี้ต้องมีความสามารถในการสร้างกรอบความคิดที่จะเขียน สร้างหัวข้อย่อยหัวข้อรองและใช้รูปแบบการเขียนเชิงวิชาการได้อย่างถูกต้อง

ทักษะเกิดจากการฝึกหลายๆครั้ง จนเกิดความเชี่ยวชาญในด้านนั้นๆการพัฒนาทักษะนักวิจัยก็เช่นเดียวกัน ต้องเริ่มต้นตั้งแต่เทอมแรกจนถึงเทอมสุดท้าย มิใช่มาพัฒนากันตอนทำปริญญานิพนธ์เท่านั้น และบางครั้งเราจะพบว่าบัณฑิตบางคนไม่เคยได้รับการฝึกฝนทักษะนักวิจัยเลย แม้จะได้รับปริญญาไปครอบครองแล้วก็ตาม

การพัฒนาทักษะของนักวิจัยในมหาวิทยาลัย(2)

ผู้สอนระเบียบวิธีวิจัยในมหาวิทยาลัยยังคงสอนแบบเน้นความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนของการวิจัย และให้ทดลองเขียนเค้าโครงการวิจัยตามความสนใจของผู้เรียน เพื่อให้นำความรู้ในขั้นตอนต่าง ๆ มาประสานกันได้อย่างกลมกลืน รูปแบบการเรียนการสอนแบบนี้เกิดขึ้นและยังคงอยู่มานานแล้ว การนำรูปแบบการเรียนการสอนแบบอื่นๆมาใช้เป็นบ้าง จะทำให้เกิดทางเลือกในการพัฒนาการเรียนการสอนมากขึ้น

ผู้รู้และนักวิจัยอาชีพหลายคนมีความเห็นว่า เราควรเปลี่ยนวิธีการสอนที่เน้นความรู้ มาเป็นการเน้นการสร้างทักษะนักวิจัยให้มากขึ้น กิจกรรมที่มีผู้ใช้มากคือ การให้ผู้เรียนทำโครงการวิจัยร่วมกัน การใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามของโครงการวิจัยใหญ่ ๆ ที่มีอยู่เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจหลักการหรือแนวคิดทางจิตวิทยาหรือสังคมวิทยา รวมทั้งตั้งคำถามการวิจัย การฝึกเป็นที่ปรึกษา ฝึกให้คำปรึกษาหรือเป็นพี่เลี้ยงกับโครงการวิจัย การนำเสนอผลการวิจัยในงานสัมมนาและเป็นผู้จัดงานซิมโปเซียมล้วนเป็นประโยชน์ต่อการฝึกทักษะนักวิจัยทั้งสิ้น

สิ่งสำคัญในการออกแบบการเรียนการสอนในหนึ่งเทอม ให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทักษะ คือ 1) ต้องระบุขอบเขตของความสามารถสำคัญในสาขาวิชาชีพว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง เช่น นักวิจัยทางการศึกษา ต้องมีทักษะของการวิจัยด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการสูง ในขณะที่นักวิจัยทางวิทยาศาสตร์ต้องมีทักษะกระบวนการวิจัยเชิงทดลองในห้องปฏิบัติการสูง เป็นต้น 2) ต้องกำหนดบริบทของงานวิจัยที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการเรียนรู้และพัฒนาทักษะที่กล่าวถึงในข้อ 1 และบริบทต้องพอเพียงต่อการพัฒนาทักษะอย่างครบถ้วนภายใต้เวลาอันจำกัด 3) ต้องเชื่อมต่อระหว่างสิ่งที่เป็นประสบการณ์ในการเรียนการสอนกับสิ่งที่อยู่ในหนังสืออย่างต่อเนื่อง 4) ต้องวางแผนให้ผู้เรียนเกิดความประทับใจและภาคภูมิใจในผลงาน เมื่อทำงานเสร็จ และ 5) ให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการวิจัยไม่ว่าจะเป็น กลุ่มตัวอย่างหรือผู้ใช้งานวิจัย

ตัวอย่างที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นผลของการทดลองสอนจริงที่เกิดขึ้นที่มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ผู้สอนแบ่งเนื้อหาของวิชาวิธีการวิจัยออกเป็น 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) งานวิจัยด้านสังคมศาสตร์เบื้องต้น 2) การออกแบบการวิจัยและการวัดตัวแปร 3) การรวบรวมข้อมูล 4) การวิเคราะห์ข้อมูล และ 5) การตีความและการนำเสนอข้อมูล การเรียนการสอนในแต่ละด้านกินเวลาประมาณ 3 – 4 อาทิตย์ แต่ละครั้งจะมีการมอบหมายงานโดยที่งานแต่ละชิ้นจะนำไปสู่งานชิ้นต่อ ๆ ไป จนกระทั่งเสร็จงานวิจัย

งานที่มอบหมายให้ผู้เรียนทำประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์การรายงานข่าวเกี่ยวกับการสำรวจเรื่องราวต่างๆ ในหนังสือพิมพ์ ทักษะที่พัฒนาในงานชิ้นนี้ได้แก่ ทักษะการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์โดยการเปรียบเทียบ ระหว่างการวิจัยเชิงสำรวจที่มีระเบียบระบบ กับการสำรวจทั่วไปที่ใช้ในหนังสือพิมพ์หรือนิตยสาร เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงกับความรู้ เรื่องการสุ่มตัวอย่าง การสร้างข้อคำถาม ความเที่ยงตรง และความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัด 2) การวิเคราะห์รายงานการวิจัยในวารสารทางวิชาการที่ใช้

เทคนิคการวิจัยเชิงสำรวจ ผู้เรียนจะพัฒนาความสามารถด้านการเขียนสมมติฐาน รู้จัก ตัวแปรต้น ตัวแปรตาม วิธีการที่หลากหลายในการเก็บข้อมูล ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังพัฒนาทักษะการวิพากษ์งานวิจัย ได้พัฒนาความสามารถในการเขียนอ้างอิง การเขียนเกี่ยวกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3) เขียนเค้าโครงการวิจัย งานชิ้นนี้ผู้เรียนจะได้ฝึกการเขียนสมมติฐานการสร้างนิยามสำหรับตัวแปร การประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเชื่อมส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกันให้กลมกลืน 4) การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ผู้เรียนได้ฝึกทักษะด้านการสุ่มตัวอย่าง การสร้างข้อคำถามและการสัมภาษณ์ 5) การสร้างรหัสสำหรับจัดเตรียมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ด้วยคอมพิวเตอร์ พัฒนาทักษะด้านการจัดเตรียมตัวแปรและการจัดการกับข้อมูลกรณีที่ผู้ตอบบางคนไม่ใช้ข้อมูลที่ครบถ้วน 6) การฝึกใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล พัฒนาทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ การใช้สถิติเชิงพรรณนา และการใช้สถิติเชิงอ้างอิงแบบต่าง ๆ การตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น การสร้างแฟ้มข้อมูลที่จัดการกับข้อมูลรูปแบบที่ไม่เหมาะสมแล้ว 7) ก ารนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลพัฒนาทักษะการสื่อสารโดยการพูด การโต้ตอบกับผู้ฟังที่มีความแตกต่างกันทั้งในแง่ของความสนใจ และความรู้ 8) การเขียนผลการวิจัย พัฒนาทักษะการเขียนเชิงวิชาการ

การมอบหมายงานแต่ละชิ้น ต้องระบุเป็นลายลักษณ์อักษร (เฉพาะผู้เรียนมักลืมหลังจากออกจากห้องเรียน) โดยชี้แจงจุดประสงค์ของงานชิ้นนั้น ประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับ และความเกี่ยวข้องกับงานชิ้นที่ผ่านมา ระบุแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติมเพื่อการทำงานให้เสร็จและมีคุณภาพ ตั้งคำถามที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดตามและหาข้อมูลเพิ่มเพื่อตอบคำถาม และสุดท้ายคือ ระบุวัน เวลา ของการส่งงาน รวมทั้งคะแนนของงาน จะเห็นว่าการมอบหมายงานเป็นส่วนประกอบสำคัญของการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ต้องใส่ใจเป็นพิเศษ เพราะผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งน่าจะหมายถึงวางแผนจัดหา อุปกรณ์ สร้างกิจกรรม ให้คำชี้นำ ที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ แต่ผู้สอนหลายคน กลับถือโอกาสนี้ทำเพียงให้งานแล้วให้ผู้เรียนไปค้นหาทางและอุปกรณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง ซึ่งการเรียนรู้เรื่องที่ ผู้เรียนยังไม่คุ้นเคย แต่ขาดคนชี้ทาง อาจทำให้ไม่เกิดการเรียนรู้ หรือขาดกำลังใจในการเรียนได้

นักวิจัยควรได้รับการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องในมหาวิทยาลัยตั้งแต่ระดับปริญญาตรีเป็นต้นไป สาขาวิชาที่มีความเข้มแข็งทางวิชาการมักมีเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอน คือ ให้เกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งในสาขาวิชาของตน ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิหลายสาขาวิชาการกล่าวว่า เพื่อบรรลุเป้าหมายนี้ หลักสูตรต่าง ๆ ควรจัดการเรียนการสอน ควรสร้างประสบการณ์เชิงรุกแก่ผู้เรียนมากกว่าให้เป็นผู้รับความรู้อย่างเดียว ควรสร้างประสบการณ์ให้เกิดการตั้งคำถามและหาข้อมูลเพื่อตอบคำถามนั้นๆ ควรจัดกิจกรรมที่ผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน และควรสร้างประสบการณ์ให้ผู้เรียนคุ้นเคยกับการประยุกต์ความรู้ในสาขากับนโยบายของประเทศ การสอนโดยใช้งานวิจัยเป็นบริบทนับว่าเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งในสาขาวิชาของตนได้เป็นอย่างดี

เมื่อปริญญานิพนธ์ใช้เทคนิคการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ใครต่อใครมักกล่าว ถึง Kurt Lewin ในฐานะผู้คิดค้นและให้ความหมายของคำว่า action research "a process whereby one could construct a social experiment" ตัวอย่างของงานวิจัยในยุคแรกๆ สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ที่ เลวิน ทำได้แก่ "การให้ชาวอเมริกันใช้เครื่องในวัวหรือผ้าขี้ริ้ววัว(tripe)ในการปรุงอาหารประจำวัน" โดยมีคำถามวิจัยว่า แม่บ้านชาวอเมริกันจะได้รับการจูงใจให้ใช้เครื่องในวัวในการปรุงอาหารได้หรือไม่ เพียงใด ? ขั้นตอนในการวิจัยประกอบด้วย 1) การฝึกให้แม่บ้านจำนวนหนึ่งปรุงอาหารโดยใช้เครื่องในวัว และ 2) สำรวจว่าการฝึกมีผลต่อการทำอาหารในครัวเรือนของแม่บ้านแต่ละคนอย่างไร

นั่นเกิดขึ้นมานานกว่า 60 ปีแล้ว ปัจจุบันงานวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีหลายรูปแบบ แต่มีลักษณะร่วมกันคือ ใช้กระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม ที่เกิดจากความสนใจ เต็มใจ และร่วมกันปฏิบัติการของคนที่อยู่ในพื้นที่หรือเป็นผู้ปฏิบัติในสถานการณ์ที่เป็นธรรมชาติ โดยมีนักวิจัยทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการกระบวนการกลุ่ม(moderator) งานวิจัยนี้จึงเหมาะอย่างยิ่งกับผู้ที่ทำงานพัฒนาชนบท นักพัฒนาชุมชน และนักวิจัยองค์การ แต่เมื่อทำเป็นปริญญานิพนธ์ระดับปริญญาเอกของนิสิตนักศึกษาอาจมีความไม่เหมาะสม ด้วยเหตุผลหลายประการ

ก่อนอื่นต้องเข้าใจให้ตรงกันก่อนว่าปริญญานิพนธ์ระดับปริญญาเอกหมายถึงอะไร ปริญญานิพนธ์ระดับปริญญาเอกของนักศึกษาควรมุ่งเน้นการสร้างความรู้ใหม่ ที่อาจเกิดขึ้นจากกระบวนการที่เริ่มต้นจาก การสังเกต → สังเคราะห์ → ตั้งสมมติฐาน → ทดสอบสมมติฐาน → สังเกตเพิ่มเติม → วิเคราะห์สังเคราะห์ → ปรับสมมติฐาน → จนกว่าจะได้ข้อสรุปที่น่าเชื่อถือ ในกรณีที่เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

หรือในการวิจัยเชิงปริมาณ การสร้างความรู้ใหม่เกิดจากกระบวนการดังนี้ การสร้างกรอบความคิดของความเกี่ยวข้องระหว่างตัวแปรที่ได้มาจากการประมวลเอกสารและงานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว → เขียนสมมติฐาน → ออกแบบการวิจัยเพื่อการทดสอบสมมติฐาน → เก็บข้อมูล → ทดสอบความน่าเชื่อถือของสมมติฐาน → คงไว้หรือปรับทฤษฎี ลักษณะของการสร้างความรู้ของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมน่าจะเป็นกระบวนการแบบการวิจัยเชิงคุณภาพมากกว่าการวิจัยเชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เหมาะสมแก่การเป็นปริญญานิพนธ์ระดับปริญญาเอก ต้องประกอบด้วย 3 ส่วน ที่เมื่อขาดส่วนใดส่วนหนึ่งแล้วจะไม่เรียกว่าเป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการที่สมบูรณ์ ส่วนแรกคือ วิจัย หมายความว่าต้องมีการสร้างความรู้ใหม่ ส่วนที่สอง เรียกว่า การมีส่วนร่วม หมายความว่านักวิจัยทำหน้าที่ผู้อำนวยความสะดวก (มืออาชีพ) และผู้ปฏิบัติงาน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานในท้องถิ่น องค์กร ชุมชน โดยที่บุคคลเหล่านี้ร่วมกันคิดแผนงาน ดำเนินงาน สร้างความรู้ที่จะนำไปสู่การ

เปลี่ยนแปลงให้เกิดผลตามที่ต้องการ และส่วนที่สาม คือ การปฏิบัติการ คือ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปลี่ยนกลุ่ม ชุมชน องค์การ จากจุดเริ่มต้นไปสู่เป้าหมาย โดยใช้แนวทางที่เน้นการจัดการตนเอง ของกลุ่มหรือชุมชน

งานปริญญานิพนธ์ปริญญาเอกหลายเรื่องที่ใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กล่าวอ้างว่า เกิดองค์ความรู้ หรือเกิดความรู้ใหม่ แต่ไม่เขียนอธิบายให้เห็นว่าอะไรคือความรู้ใหม่ เพราะความรู้ใหม่น่าจะเป็นการค้นพบที่แตกต่าง หรือเพิ่มเติมไปจากองค์ความรู้ที่ค้นพบเดิม หรือคำอธิบายเดิม ๆ ตัวอย่างของการเกิดความรู้ใหม่ เช่น การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเรื่องหนึ่งมีเป้าหมายเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนให้สามารถสร้างรายได้และดูแลกิจการของชุมชนได้ด้วยตนเอง นักวิจัยพบว่า โครงสร้างของสังคมมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์และแตกต่างจากความเข้าใจเดิมๆ เกี่ยวกับโครงสร้างของสังคมชนบท โดยเขียนอธิบาย concept และความเชื่อมโยงของ concept ไว้อย่างชัดเจน แตกต่างจากปริญญานิพนธ์บางเรื่องที่เน้นให้เห็นกระบวนการของการทำงานพัฒนามากจนไม่เห็นสิ่งที่เป็นความรู้ใหม่

นอกจากนี้ยังต้องแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงกระบวนการมีส่วนร่วมที่มิใช่แค่การเข้าร่วมเท่านั้น การมีส่วนร่วมต้องแสดงถึง การมีส่วนร่วมทางการคิด การลงมือปฏิบัติ และการสะท้อนการปฏิบัติร่วมทั้งการวางแผนและการปรับแผนที่มีความเท่าเทียมระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย งานปริญญานิพนธ์หลายเรื่องกล่าวถึงการมีส่วนร่วมในเรื่องของกิจกรรม เช่น มีการจัดกิจกรรมโดยใช้เทคนิคของการมีส่วนร่วมต่าง ๆ เช่น PRA AIC แต่ไม่แสดงว่าผู้เข้าร่วมมีความรู้สึกอย่างไร แสดงออกทางความคิดอย่างไร

ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหรือกิจกรรมที่กลุ่มร่วมกันทำเป็นส่วนที่นักศึกษาเขียนถึงมาก แต่ขาดรายละเอียดที่จำเป็นได้แก่ การอธิบายลักษณะของกิจกรรม และกระบวนการทำกิจกรรม รวมถึงผลที่เกิดขึ้นทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

ปริญญานิพนธ์ที่เน้นแต่ขั้นตอนของการปฏิบัติการ อาจเป็นเพียงโครงการพัฒนาชุมชนที่มีเป้าหมายของบการพัฒนาเท่านั้น แต่มิใช่การทำวิจัยในระดับปริญญาเอก ปริญญานิพนธ์ที่เน้นการมีส่วนร่วมแต่ไม่อธิบายคำสำคัญของกรณีส่วนร่วมทั้งทางด้าน บทบาทที่เท่าเทียมกัน ความเป็นเจ้าของความคิดใหม่ การเห็นคุณค่า ในงานวิจัยอาจมิใช่กลไกของการมีส่วนร่วมที่ผู้วิจัยใช้ แต่อาจเป็นเข้าร่วมเพราะบทบาทหน้าที่บังคับก็เป็นได้ ดังนั้นปริญญานิพนธ์ ควรตอบคำถามทั้งสามด้านได้อย่างครบถ้วนว่า มีการมีส่วนร่วมอย่างไร มีการปฏิบัติใหม่ ๆ เกิดขึ้นหรือไม่ และมีการสร้างความรู้ใหม่หรือไม่ ต้องมีครบทั้ง 3 ประการและมีความสมบูรณ์เพียงพอเท่านั้นจึงจะสมควรแก่การเป็นการศึกษาค้นคว้าที่เป็นผลงานที่แสดงถึงการจบปริญญาเอก

หากแต่สภาพปัจจุบันที่มหาวิทยาลัยแข่งกันเปิดหลักสูตรระดับปริญญาเอก แต่ขาดคณาจารย์ที่มีประสบการณ์ เพียงพอแก่การควบคุมปริญญานิพนธ์แบบนี้ จึงทำให้ปริญญานิพนธ์ส่วนใหญ่ที่จะใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ขาดความเหมาะสม ไม่สมบูรณ์ และปล่อยให้เกิดผลงานที่จะเป็นต้นแบบให้ผู้อื่นทำตาม และเมื่อทำตามมาก ๆ เข้าก็กลายเป็นสิ่งที่ถูกต้องในที่สุด

บันทึกสรุป

การได้สอนที่สถาบันวิจัยฯ และหลักสูตรอื่นๆ ของมหาวิทยาลัย รวมทั้งการคุมปริญญานิพนธ์ร่วมกับอาจารย์จากมหาวิทยาลัยอื่นๆ ทำให้เจอกับความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติเกี่ยวกับการทำงานวิจัยที่หลากหลายที่ล้วนมีที่มาและเหตุผลที่น่าสนใจ การได้แลกเปลี่ยนความคิดของผู้ปฏิบัติท่านอื่นๆ น่าจะทำให้เกิดความงอกงามทางวิชาการของผู้เขียนมากขึ้น จึงขอเชิญชวนให้ผู้อ่านที่มีความเห็นที่แตกต่าง คุยเข้ามาได้ที่ dusadee@swu.ac.th

พฤติกรรมศาสตร์
ในมุมมองของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

*ดร. วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี**

ตั้งแต่สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์เปลี่ยนชื่อจากสถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็กมาเป็นชื่อปัจจุบัน และเปิดหลักสูตรบัณฑิตศึกษาสาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ ก็มักจะมีคำถาม ในหมู่คณาจารย์ของสถาบันเองว่า *พฤติกรรมศาสตร์ (*ของสถาบันฯ) นั้นหมายความว่าอย่างไร นิสิตของสถาบันฯเองก็มักถามและมักถูกถามจากอาจารย์ว่า งานวิจัยหรือเค้าโครงของนิสิตนั้นเป็นพฤติกรรมศาสตร์หรือไม่ ถ้าไม่เป็นก็อาจไม่ผ่าน (หมายถึงสอบเค้าโครงไม่ผ่าน) คำถามทำนองนี้ยังคงเกิดขึ้นอยู่เนืองๆ และนิสิตก็ยังคงสับสน จนดูเหมือนว่า คำว่า พฤติกรรมศาสตร์ เป็นสิ่งที่เข้าใจยากเป็นอย่างยิ่ง ทั้งๆที่คำว่าพฤติกรรมศาสตร์ก็ไม่น่าจะเป็นเรื่องลึกลับซับซ้อนแต่ประการใด ในบทความนี้จึงจะพยายามทำความเข้าใจกับผู้อ่านว่า พฤติกรรมศาสตร์ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์นั้นเป็นอย่างไร ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อคณาจารย์ นิสิต และผู้สนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมกับสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ แต่ก่อนจะกล่าวถึงความหมายโดยตรงของพฤติกรรมศาสตร์ในมุมมองของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ จะกล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการใช้คำๆ นี้ และการใช้คำว่าพฤติกรรมในบางสาขาวิชาจนถึงการใช้คำๆนี้ในสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

สารานุกรมนานาชาติทางสังคมศาสตร์ (International Encyclopedia of the Social Sciences) ได้กล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้คำว่า "**พฤติกรรมศาสตร์**" **(behavioral sciences)** เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกว่า มาจากปฏิบัติการเชิงบริหารของมูลนิธิฟอร์ด (Ford Foundation) กล่าวคือ มูลนิธิฟอร์ดในช่วงปลายค.ศ.1940 ได้ให้คณะกรรมการทำงานเสนอแนะแก่มูลนิธิว่า มูลนิธิจะสามารถใช้ทรัพยากรของมูลนิธิได้อย่างฉลาดและมีประสิทธิผลสูงสุดเพื่อ สวัสดิภาพของมนุษย์ได้อย่างไร คณะกรรมการชุดนี้ได้สรุปว่า ปัญหาเรื่องสวัสดิภาพที่สำคัญที่สุดมนุษย์ของมนุษย์ปัจจุบัน จะอยู่ในขอบเขตของเรื่องสังคมประชาธิปไตย เรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล และเรื่องความสัมพันธ์ของมวลมนุษย์และองค์การ และได้เสนอแนะว่าวัตถุประสงค์โดยรวมที่จะดำเนินการอยู่ในโปรแกรมการสร้างสันติภาพ การทำให้ประชาธิปไตยมีความเข้มแข็ง การเพิ่มความเข้มแข็งในเรื่องเศรษฐกิจ เรื่องการศึกษาในสังคมประชาธิปไตย และเรื่องพฤติกรรมของแต่ละบุคคลและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ในรายงานของคณะกรรมการ ปรากฏว่ามีคำว่า "**the behavioral sciences**" และเริ่มมีการให้ความหมายที่แตกต่างไปจากสังคมศาสตร์ (social sciences) ซึ่งความหมายนี้อยู่ในรายงานที่ได้รับการเห็นชอบจากกรรมการ (trustees) ของมูลนิธิ ดังนี้ พฤติกรรมศาสตร์ (behavioral sciences) หมายถึง 1) โครงการวิจัย ซึ่งเป็นส่วนใหญ่ของโครงการที่ 5 (มี 5 โครงการ) ที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมของ

*ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ พ.ศ. 2547 - ปัจจุบัน

มนุษย์ ไม่ใช่โครงการปฏิบัติการ (action program) 2) การใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (scientific approach) คือการได้มาซึ่งความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์ ใช้วิธีการที่มีความเป็นปรนัย (objectivity) ตรวจสอบได้ (verifiability) และมีลักษณะทั่วไป (generality) 3) เป็นการการได้มาซึ่งความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้นจึงเป็นงานที่กระทำกันในระยะยาว สะสมความรู้ 4) เป็นความสนใจของมูลนิธิเพื่อตอบสนองความต้องการของมวลมนุษย์ ดังนั้นจึงมุ่งไปที่ปัญหาและความต้องการของสังคม 5) ใช้แนวทางสหวิทยาการ (interdisciplinary approach) ไม่ใช่สาขาดั้งเดิมสาขาเดียว โครงการต้องการความรู้จากแหล่งต่างๆ ที่สามารถให้ประโยชน์ได้ 6) เป็นเนื้อหาที่มีความกว้างและซับซ้อน เนื่องจากโครงการต้องการความเข้าใจอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ว่าทำไมมนุษย์จึงมีพฤติกรรมเช่นนั้น คำว่า "พฤติกรรม" จึงไม่เพียงรวมการกระทำภายนอกที่สังเกตเห็นได้ (overt acts) แต่ยังรวมพฤติกรรมที่เป็นส่วนตน (subjective behavior) เช่น เจตคติ ความเชื่อ ความคาดหวัง แรงจูงใจ และความบันดาลใจ และเพื่อการจัดการกับปัญหาทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และอื่นๆ จึงศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ในเชิงปัจเจก ในเชิงสมาชิกของกลุ่ม องค์การ ชั้นทางสังคม หรือสถาบันทางสังคม และ 7) มันไม่ใช่ยาขนานเอกที่แก้ทุกปัญหา แต่เป็นผู้ช่วยเหลือในการแก้ปัญหา ที่ร่วมกับแหล่งความรู้และการตัดสินใจแหล่งอื่นๆ ด้วย (Berelson, 1968, p. 42-43)

ประเด็นสำคัญที่สรุปได้จากความหมายข้างต้นคือ คำว่าพฤติกรรมศาสตร์เป็นคำที่ใช้ในโครงการวิจัยของมูลนิธิฟอร์ด ที่ต้องการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ ที่ไม่เพียงแต่พฤติกรรมภายนอก แต่รวมพฤติกรรมที่ทางจิตวิทยาเรียกว่า พฤติกรรมภายใน โดยใช้สหวิทยาการ ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ที่มีการสะสมความรู้กันยาวนาน และเป็นไปเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของสังคม

ต่อไปจะกล่าวถึงความหมายของคำว่า "Behavioral science(s)" ที่ปรากฏในพจนานุกรมต่างประเทศ ดังนี้

พจนานุกรมจิตวิทยาของอ็อกซ์ฟอร์ด (Oxford Dictionary of Psychology) ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมศาสตร์ (behavioral science) ว่า เป็นการใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ในการศึกษาพฤติกรรมของสิ่งมีชีวิต (organism) คำนี้ใช้กับหลายสาขา เช่น จิตวิทยา มานุษยวิทยา สังคมวิทยา สัตววิทยาเชิงพฤติกรรม (behavioral zoology) และสาขาวิชาอื่นๆที่ศึกษาพฤติกรรมอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ (Colman, 2001, p.83)

ในพจนานุกรมจิตวิทยาฉบับนักเรียนกล่าวว่า พฤติกรรมศาสตร์ (behavioral sciences) เป็นคำทั่วๆไปที่ใช้เพื่อหมายถึงศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม เช่น จิตวิทยา พฤติกรรมวิทยา (ethology) พันธุศาสตร์ประชากร และอื่นๆ (Stratton & Hayes, 1999, p. 30)

ความหมายที่พจนานุกรมทั้งสองนี้ให้จะเป็นความหมายกว้าง เข้าใจง่าย และเป็นความหมายที่สอดคล้องกับพฤติกรรมศาสตร์ของมูลนิธิฟอร์ด แต่เนื่องจากมูลนิธิฟอร์ดกล่าวถึงโครงการวิจัยของตนที่มีเป้าหมายเพื่อการแก้ปัญหาของสังคมในแบบที่กรรมการของมูลนิธิพิจารณาว่าจะเกิดประโยชน์มากที่สุด จึงมีลักษณะที่เพิ่มเติมขึ้นมา เช่น การเป็นสหวิทยาการ

นอกจากนี้สิ่งที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือ มีการใช้คำว่าพฤติกรรมศาสตร์ในภาษาอังกฤษที่เป็นแบบพหูพจน์ (คือ behavioral sciences) กับแบบที่เป็นเอกพจน์ (คือ behavioral science) ซึ่งถ้าดูอย่างผิวเผินก็ไม่น่าจะมีความแตกต่างอะไรกันมากนัก เพราะในพจนานุกรมสองเล่มที่กล่าวมาก็มีใช้ทั้งเอกพจน์และพหูพจน์ แต่ก็ให้ความหมายที่เหมือนกัน แต่ถ้าย้อนไปที่การใช้ครั้งแรกของมูลนิธิฟอร์ดแล้ว ทางมูลนิธิฟอร์ดตั้งใจที่จะใช้คำที่เป็นพหูพจน์ เพื่อแสดง ว่าทาง มูลนิธิไม่ได้พยายามทำให้เกิดการสร้างสาขาวิชาใหม่ที่รวมกันเป็นหนึ่ง เพราะการใช้คำที่เป็นเอกพจน์บางทีก็ให้ความหมายเช่นนั้น ไม่ว่าจะเป็นการแทนที่ หรือการเพิ่มเติมจากสาขาที่มีอยู่เดิม เช่น ชื่อของวารสาร *Behavioral Science* เป็นการแสดงถึงการแสวงหาทฤษฎีทั่วไปทางพฤติกรรมศาสตร์ (Berelson, 1968, p. 44)

นอกจากนี้คำว่า พฤติกรรมศาสตร์ "behavioral science" อาจมีผู้สับสนกับคำว่า พฤติกรรมนิยม "behviorism" ซึ่งเป็นแนวคิดกลุ่มหนึ่งทางจิตวิทยาที่ศึกษาบุคคลโดยดูที่พฤติกรรมภายนอกเป็นสำคัญ ไม่สนใจสิ่งที่เกิดขึ้นภายใน เช่น พวกความคิด ความรู้สึก การรับรู้ แรงจูงใจ นักจิตวิทยากลุ่มนี้ศึกษาสิ่งเร้าที่ดึงพฤติกรรมตอบสนอง สนใจเรื่องการเสริมแรงที่จะคงการตอบสนอง และสนใจการปรับพฤติกรรมโดยการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการให้รางวัลและการลงโทษ (วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี, 2537, หน้า 55) ดังนั้น พฤติกรรมศาสตร์จึงมีขอบข่ายของความสนใจในเรื่องพฤติกรรมกว้างกว่าแนวคิดกลุ่มพฤติกรรมนิยม เพราะพฤติกรรมศาสตร์สนใจพฤติกรรมภายในของบุคคลด้วย

ต่อไปจะกล่าวถึงสาขาวิชาที่ถูกกล่าวถึงว่าอยู่ในกลุ่มพฤติกรรมศาสตร์ และเป็นสาขาที่สถาบันวิจัยพฤติกรรมเน้นและบรรจุอยู่ในหลักสูตรการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์คือ จิตวิทยาและสังคมวิทยา โดยจะกล่าวเฉพาะในแง่ความหมายว่าแต่ศาสตร์คืออะไร ศึกษาเรื่องอะไร ทั้งนี้เพียงเพื่อการอภิปรายในเรื่องพฤติกรรมศาสตร์นี้เท่านั้น

จากความหมายในตำราทางจิตวิทยา จิตวิทยาคือ ศาสตร์แห่งพฤติกรรมและกระบวนการทางจิตใจ (Holonen & Santrock, 1999, p. 5; Lahey, 2001, p. 5) ขยายความได้ว่า จิตวิทยาใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อเข้าใจมนุษย์ โดยใช้การสังเกตที่มีการควบคุมและด้วยความรอบคอบ (Lahey, 2001, p. 5) พฤติกรรมคือการกระทำทุกอย่างของบุคคลที่บุคคลอื่นสามารถสังเกตได้โดยตรง ส่วนกระบวนการทางจิตใจหมายถึงพฤติกรรมภายใน ที่รวมถึงความคิด อารมณ์ ความรู้สึก แรงจูงใจที่บุคคลอื่นไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง เราจะต้องอ้างถึงกระบวนการภายในเหล่านี้จากการรายงานตนเองของบุคคล หรือการสังเกตพฤติกรรมอื่นๆประกอบ ส่วนสังคมวิทยา (sociology) เป็นการศึกษาสังคมมนุษย์ ซึ่งรวมทั้งการกระทำทางสังคม (social action) ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction) ของมนุษย์ และองค์กรทางสังคม (social organization) นักสังคมวิทยาเองก็ใช้วิธีการวิจัยทางวิทยาศาสตร์และทฤษฎีต่างๆ ในการศึกษา (Bassis et al., 1991, p. 4; Brinkerhoff & White, 1985, p. 6; Calhoun et al., 1994, p. 3) จะเห็นได้ว่าทั้งสองศาสตร์ต่างก็ศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ แต่มีจุดเน้นที่ต่างกัน กล่าวคือจิตวิทยาเน้นแหล่งกำเนิดพฤติกรรมที่เป็นปัจจัยภายใน เช่น เรื่องผลของสารสื่อ

ประสาทที่มีต่อพฤติกรรมจนถึงเรื่องแรงจูงใจ ขณะที่สังคมวิทยาเน้นที่ปัจจัยภายนอก เช่น ผลของบทบาททางสังคมไปจนถึงเรื่องของเงินเฟ้อที่มีต่อพฤติกรรม

อย่างไรก็ตามแม้ว่าหลายศาสตร์จะถูกระบุอย่างกว้างๆว่าเป็นพฤติกรรมศาสตร์ แต่บางแขนงของศาสตร์เหล่านั้นก็ไม่เข้าข่ายของพฤติกรรมศาสตร์ เช่น การศึกษาว่าสิ่งของเครื่องใช้ของมนุษย์ที่ขุดได้มีอายุกี่ปีในสาขาโบราณคดี ไม่จัดว่าเป็นพฤติกรรมศาสตร์ เพราะไม่ได้ศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ แต่ยังคงเป็นสังคมศาสตร์อยู่ ดังนั้นการดูที่ชื่อสาขาอย่างเดียวก็ไม่เพียงพอ ต้องพิจารณาถึงเรื่องหรือปัญหาวิจัยที่สาขานั้นศึกษาด้วย ในความหมายของนักวิชาการทั่วไปทั้งทางจิตวิทยาและสังคมวิทยา คำว่าพฤติกรรมศาสตร์ต้องคำนึงถึง 2 เรื่องหลักๆคือ 1) ต้องเป็นเรื่องของพฤติกรรมมนุษย์ ซึ่งหมายรวมพฤติกรรมภายนอกและพฤติกรรมภายใน (นักวิชาการบางท่านกล่าวว่า อาจรวมเรื่องของพฤติกรรมสัตว์ที่มีผู้วิจัยเพื่อช่วยทำความเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ และ 2) ต้องใช้วิธีการศึกษาอย่างมีระเบียบแบบแผน โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นหลัก (จรรจา สุวรรณทัต, 2537, หน้า 18-19; เสริน ปุณณะหิตานนท์, 2537, หน้า 23-24)

จากการประมวลความหมายและสาขาวิชาที่มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมศาสตร์แล้ว จะได้กล่าวถึงพฤติกรรมศาสตร์ในมุมมองของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ว่าเป็นเช่นไร ประเด็นถกเถียงจะเป็นเรื่องงานวิจัย ซึ่งเป็นหัวใจของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ว่า งานวิจัยเช่นไรจึงเป็น "พฤติกรรมศาสตร์" การพิจารณาว่างานใดเป็นงานวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ คงต้องพิจารณาที่ปัญหาวิจัยนั้นและกระบวนการวิจัย ประเด็นหลักก็คงยังเป็นว่า เป็นการวิจัยพฤติกรรมมนุษย์หรือไม่ ผู้วิจัยสามารถศึกษาทั้ง พฤติกรรมภายนอกที่สังเกตได้โดยตรง เช่น พฤติกรรมการขับขี่ พฤติกรรมการปฏิบัติงานพยาบาล หรืออาจศึกษาพฤติกรรมภายใน เช่น แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความคิดสร้างสรรค์ เรื่องเหล่านี้มักเป็นตัวแปรในการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ของสถาบันฯ แต่ตัวแปรเพียงตัวเดียวยังไม่เพียงพอที่จะระบุได้ว่าเป็นงานวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์หรือไม่ ต้องพิจารณาทั้งปัญหาวิจัยนั้นและกระบวนการวิจัย

การพิจารณาวิธีการวิจัยว่าเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์หรือไม่ ผู้เขียนจะทบทวนจากความหมายของ*การวิจัยทางวิทยาศาสตร์* (scientific research) เป็นหลัก การวิจัยทางวิทยาศาสตร์ เป็นการตรวจสอบปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอย่างเป็นระบบ มีการควบคุม เป็นเชิงประจักษ์ ผลของการวิจัยจะไม่พิจารณาว่า "เลว" (bad) หรือ "ดี" (good) แต่จะเป็นว่าผลการวิจัยนั้นเที่ยงตรง (valid) หรือเชื่อมั่นได้ (reliable) หรือไม่ สาระของการวิจัยนั้นเปิดและเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะหรือไม่ และวิธีการวิจัยนั้นผู้อื่นสามารถปฏิบัติซ้ำได้หรือไม่ (Kerlinger, 2000) หรือมีผู้ให้ความหมายในเชิงกระบวนการว่า เป็นการระบุปัญหาและทำปัญหานั้นให้ชัดเจน สร้างคำตอบที่คาดว่าจะเป็นไปได้ ตรวจสอบคำตอบเหล่านี้ และขจัดคำตอบที่ไม่สามารถแก้ปัญหานั้นได้สำเร็จ (McEwan & McEwan, 2003, p.20)

ความหมายข้างต้นเป็นการวิจัยทางวิทยาศาสตร์และกระบวนการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีลักษณะที่ปราศจากค่านิยม (value-free) ของผู้วิจัย การวิจัยเป็นการกระทำที่เป็นระบบ มีการควบคุม

เป็นเชิงประจักษ์ ซึ่งวัตถุประสงค์ประการหนึ่งก็เพื่อลดอิทธิพลหรือความลำเอียงของผู้วิจัย เป็นความเชื่อที่ว่าผู้วิจัยหรือผู้รู้ (knower) และความรู้จากการวิจัยหรือสิ่งที่ถูกรู้ (the known) ต้องเป็นอิสระจากกัน ส่วนกระบวนการวิจัยที่ชัดเจน จนผู้อื่นสามารถวิจัยซ้ำได้ (และคาดว่าจะให้ผลเหมือนเดิม) แสดงถึงการสามารถแผ่ขยายความรู้หรือกล่าวครอบคลุมบริบทอื่นได้ (generalizability) การวิจัยลักษณะนี้จัดอยู่ในกระบวนทัศน์ปฏิฐานนิยม (positivist/empiricist paradigm) หรือที่เรากันว่า การวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) ที่เน้นความเป็นปรวิสัย (objiectivity) แนวคิดนี้เคยมีการโต้แย้งกับกระบวนทัศน์ (constructivist/phenomenological paradigm) หรือที่เรียกว่า การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ที่เชื่อว่างานวิจัยจะได้รับอิทธิพลจากค่านิยมของผู้วิจัย และเน้นอัตวิสัย (subjectivity) ต่อมามีความพยายามที่จะลดการโต้แย้งของผู้ยึดถือสองกระบวนทัศน์นี้ โดยการใช้ปรัชญาหรือวิธีการที่เหมาะกับปัญหาการวิจัยนั้นๆ และการใช้วิธีวิทยาแบบผสมผสาน (mixed methodology or mixed methods) (Tashakkori & Teddlie, 1998)

สำหรับการวิจัยของสถาบันฯในยุคเริ่มแรกมีลักษณะเป็นเชิงคุณภาพ แต่ต่อมางานส่วนใหญ่จะใช้การวิจัยเชิงปริมาณ สำหรับในปัจจุบันก็มีการวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มขึ้น และมีการวิจัยที่ใช้ทั้งสองวิธีการในงานวิจัยเดียวกัน ดังนั้นเรื่องวิธีวิทยาการวิจัยในเชิงพฤติกรรมศาสตร์ สถาบันฯยอมรับทั้งสองวิธีการวิจัย รวมทั้งวิธีวิทยาแบบผสมผสานด้วย

สำหรับประเด็นที่ว่า คำว่าพฤติกรรมศาสตร์ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์นั้นเป็นแบบเอกพจน์ คือ "behavioral science" สถาบันฯมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างสาขาวิชาใหม่ที่รวมกันเป็นหนึ่งหรือการสร้างทฤษฎีทั่วไปทางพฤติกรรมหรือไม่ คำตอบในเรื่องนี้แม้ไม่ได้ระบุกันอย่างชัดเจน แต่ก็มีทิศทางไปในแนวนั้นเพราะมีการศึกษาและสะสมความรู้ในเรื่องเดียวกันหรือเรื่องที่ใกล้เคียงกัน แต่ที่ชัดเจนคือสนับสนุนให้ใช้หลายศาสตร์มาช่วยตอบคำถามวิจัย คือเป็นสหวิทยาการ เนื่องด้วยความตระหนักที่ว่าพฤติกรรมมนุษย์เป็นเรื่องที่ซับซ้อน การทำความเข้าใจให้ลึกซึ้ง ต้องอาศัยหลายศาสตร์มาช่วยศึกษา และสิ่งหนึ่งที่จะสะท้อนว่าผู้วิจัยได้ใช้ศาสตร์มากกว่าหนึ่งในการตอบปัญหาวิจัยหรือไม่ ก็อาจพิจารณาจากแนวคิด/ทฤษฎีที่นำมาศึกษา และตัวแปรที่ศึกษาว่าได้จากทฤษฎีใด ศาสตร์ใดบ้าง มองปัญหาวิจัยนั้นในหลายแง่มุมหรือไม่ และต่อมาความรู้จากการวิจัยอาจพัฒนาเป็นทฤษฎีทางพฤติกรรมศาสตร์ขึ้นได้ ดังเช่น ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมของ ศาสตราจารย์ ดร. ดวงเดือน พันธุมนาวิน ที่ระบุว่าใช้แนวจิตพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งหมายถึง วิชาการทางพฤติกรรมศาสตร์ ที่มีจิตวิทยาเป็นหลัก และมีวิชาอื่นๆมาเสริมให้สมบูรณ์ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2544) ทฤษฎีนี้เกิดจากผลการวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาบุคคลหลายกลุ่ม โดยใช้แบบแผนการวิจัยทั้งเชิงสหสัมพันธ์และเชิงทดลอง ซึ่งการวิจัยมีจุดเริ่มต้นจากการศึกษาจริยธรรมของคนไทย จนกลายมาเป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงว่า การเป็นคนดีและคนเก่งนั้น มาจากสาเหตุทางจิตใจและสิ่งแวดล้อมใดบ้าง

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาคำว่าพฤติกรรมศาสตร์ในประเด็นอื่นๆตามความหมายของ มูลนิธิฟอร์ด พบว่างานวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ของสถาบันฯก็ยังเข้าข่าย กล่าวคือ เป็นงานที่กระทำต่อเนื่องสะสมความรู้

ไม่ใช่ทำเพียงระยะหนึ่งแล้วเสร็จสิ้นไม่ทำต่อ และเป็นเรื่องที่ตอบสนองต่อสังคม เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี แม้ว่าบางงานวิจัยอาจพิจารณาว่าหนักไปทางการวิจัยพื้นฐาน แต่เนื่องด้วยเป็นเรื่องพฤติกรรมมนุษย์จึงมีนัยของเชิงประยุกต์ได้

กล่าวโดยสรุป พฤติกรรมศาสตร์ในแบบของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ประเด็นสำคัญคือเป็นการวิจัยที่ศึกษาพฤติกรรมทั้งภายนอกและกระบวนการทางจิตใจ โดยใช้สหวิทยาการ ที่มีวิธีวิทยาการวิจัยที่เหมาะกับปัญหาการวิจัย โดยเป้าหมายสุดท้ายก็เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของบุคคลและสังคม

เอกสารอ้างอิง

จรรจา สุวรรณทัต. (2537). แนวคิดหลักทางพฤติกรรมศาสตร์ *วารสารพฤติกรรมศาสตร์, 1*(1), 17-21.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2544). การวิจัยสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย* 13(3), 25-48.

วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี. (2537). พฤติกรรมศาสตร์ในแง่มุมของจิตวิทยา. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์, 1*(1), 53-60.

เสริน ปุณณะหิตานนท์. (2537). พฤติกรรมศาสตร์: มุมมองของนักสังคมวิทยา. *วารสาร พฤติกรรมศาสตร์, 1*(1), 22-52.

Bassis, M. S., Gelles, R. J., Levine, A., & Calhoun, C. (1991). *Sociology: An introduction* (4th ed.). New York: McGraw-Hill, Inc.

Berelson, B. (1968). Behavioral science. In D. L. Sills (Ed.). *International Encyclopedia of the Social Science* (pp.41045). New York: The Macmillan Company & The Free Press.

Brinkerholl, D. B. & White, L. K. (1985). *Sociology*. St. Paul: West Publishing Company.

Calhoun, C. (Ed.). (2002). *Dictionary of the social sciences*. New York: Oxford Unversity Press.

Colman, A. M. (Ed.). (2001). *Oxford dictionary of psychology*. New York: Oxford University Press.

Holonen. J. S. & Santrock, J. W. (1999). *Psychology: Contexts & applications* (3rd ed.). Boston: McGraw-Hill College.

Kerlinger, F. N . (2000). Foundations of behavioral science research (4th ed.). New York: Harcourt College Publishers.

Lahey, B. B . (2001). *Psychology: An introduction* (7th ed.). Boston: McGraw Hill.

McEwan, E.K.X McEwan, P.J. (2003). *Making sense of research.* Thousand Oaks, CA: Carwin Press.

Stratton, P. & Hayes, N. (1999). A student's dictionary of psychology (3rd ed). London: Arnold.

Tashakkori, A. & Teddlie, C. (1998). *Mixed methodology*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

****

แกะรอยฐานคติงานวิจัยเรื่องเพศภาวะและเพศวิถีกับเอดส์ศึกษา[1]

รองศาสตราจารย์ ดร.กฤตยา อาชวนิจกุล
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

1. เปิดประเด็น

ฐานคติในการทำวิจัย ในที่นี้มีความหมายถึงระบบความเชื่อพื้นฐานที่ชี้นำการวิจัย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือกระบวนทัศน์ในการทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำถามเชิงปรัชญา 3 เรื่อง (Guba and Lincoln 1994: 105 และ Guba 1990 อ้างในชาย 2547: 67-68) : (1) ธรรมชาติของความจริง/ความรู้ ศัพท์ทางการที่ต้องแปลไทยเป็นไทยคือ **ภววิทยา (ontology)** (2) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสวงหาความจริง/ความรู้กับสิ่งที่ถูกรู้ ศัพท์ทางการที่ต้องแปลไทยเป็นไทยเช่นกันคือ **ญาณวิทยา (epistemology)** และ (3) **วิธีวิทยา (methodology)** หรือกระบวนการที่จะเข้าถึงความจริง/ความรู้ ที่แบ่งได้เป็น 2 วิธีการหลักๆ คือ การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ (quantitative and qualitative research) จำเป็นต้องกล่าวด้วยว่า ฐานคติ 3 เรื่องนี้เกี่ยวพันแนบแน่นกับระบบการให้เหตุผล ระบบค่านิยม และการสรุปครอบคลุม (generalization) หรือศัพท์ภาษาไทยเข้าใจยากเรียกว่า **สามัญการ**[2]

เป็นที่เข้าใจกันว่าการทำวิจัยทางสังคมศาสตร์นั้น อย่างน้อยก็ควรต้องตั้งอยู่บนฐานของความเป็นเหตุเป็นผล (rationalization) ซึ่งมาจากแนวคิดหลักของนักเหตุผลนิยม (the rationalist) ในสำนักคิดปฏิฐานนิยมเชิงตรรกะวิทยา (logical positivism) แต่ในการทำความเข้าใจกับการสถาปนาความจริง/ความรู้ในสังคม การใช้เฉพาะความเป็นเหตุเป็นผลในเชิงเครื่องมือนั้นยังไม่เพียงพอ เพราะตัวเหตุผลเองอาจไปกดทับให้ตัวนักวิจัยขาดความละเอียดอ่อนฉับไวของตนเองที่มีต่อบริบท การปฏิบัติ สามัญสำนึก ประสบการณ์ และการหยั่งรู้ (context, practices, commonsense, experience, and intuition) ซึ่งเป็นนวทางของงานวิจัยที่นำไปสู่ 'ปัญญาปฏิบัติ' (phronesis)[3] บนฐานคติที่ต้องการรื้อถอนการครอบงำความจริง/ความรู้จากเรื่องของ 'อำนาจ' (a phronesis-power approach) (Flyvbjerg 2001 แปลโดย อรทัย 2546)

---

[1] บทความนี้มาจากบทที่ 4 ของรายงานวิจัยเรื่อง *'วิเคราะห์วิธีคิดวิทยาในงานวิจัยเรื่องเพศภาวะและเพศวิถีกับเอดส์ศึกษา'* เขียนโดย กฤตยา อาชวนิจกุล และกนกวรรณ ธราวรรณ ซึ่งเป็นรายงานวิจัยเสนอต่อสำนักโรคเอดส์ วัณโรค และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ กรมควบคุมโรคติดต่อ และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข เมื่อเดือนกรกฎาคม 2548.

[2] ผู้สนใจโปรดดูรายละเอียดใน ชาย โพธิสิตา. 2547. *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. หน้า 65-102.

[3] อรทัย อาจอ่ำ (2546) แปลศัพท์นี้ว่า 'ปัญญาแห่งการปฏิบัติอันสุขุมลุ่มลึก' ซึ่งผู้เขียนเจตนาตัดให้สั้นเพื่อมิให้รู้สึกว่าแนวทางการวิจัยนี้ 'ดีกว่าหรือแน่กว่า' แนวทางการวิจัยอื่นๆ

กล่าวอย่างกระชับก็คือ หลักการเหตุผลบางชุด บางเรื่องกลับทำให้การทำงานวิจัยเพื่อวิพากษ์ปรากฏการณ์ทางสังคมหนึ่งๆ ที่นักวิจัยกำลังศึกษาอยู่เกิดขึ้นไม่ได้

ในการวิเคราะห์ฐานคติของนักวิจัยนี้ ผู้เขียนจะ 'แกะรอย' วิธีคิดวิทยาที่ปรากฏในรายงานวิจัยที่คัดเลือกมาจำนวนหนึ่ง (ดูรายชื่องานวิจัยในภาคผนวก)[4] ที่สะท้อนกระบวนทัศน์ในการทำงานวิจัยชัดเจน โดยผู้เขียนแบ่งสำนักคิดการทำวิจัยทางสังคมศาสตร์ออกเป็น 3 สำนักคิดคือ *ปฏิฐานนิยม* (Positivism) *ตีความนิยม* (Interpretivism) และ *วิพากษ์นิยม* (Criticism)[5] ดังรายละเอียดของตารางที่ 1

ผู้เขียนมีจุดยืนว่า แนวทางการวิจัยในสำนักคิดวิพากษ์นิยมน่าจะทำให้เกิดความกระจ่างชัดและแสดงให้เห็นรากที่มาของปัญหา รวมทั้งความเสี่ยงต่างๆ ที่สังคมเผชิญอยู่ เพื่อนำเสนอว่าควรจะทำอย่างไรที่แตกต่างไปจากที่เป็นอยู่ อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่าการใช้แนวทางวิพากษ์จะให้คำตอบที่ครบถ้วนสมบูรณ์กว่าแนวทางอีกสองสำนักคิด เพราะไม่มีแนวทางวิจัยทางสังคมศาสตร์ใดที่ดู 'ดีกว่าหรือถูกต้องกว่า' อีกแนวทางหนึ่ง ทุกอย่างล้วนอยู่ที่จริตของตัวนักวิจัยเองที่จะเลือกเชื่อในแนวทางใดและขึ้นอยู่กับคำถามการวิจัยหนึ่งๆ ว่าควรใช้วิธีวิทยา (methodology) อย่างไร

เพื่อเป็นการปูพื้นให้เห็นถึงความแตกต่างของวิธีคิดวิทยาใน 3 สำนักคิด ตารางที่ 1 เปรียบเทียบมิติสำคัญๆ ของการทำวิจัยใน 3 แนวคิดคือ เหตุผลของการวิจัย (reason for research) ธรรมชาติของความจริงในสังคม (nature of social reality) ธรรมชาติของมนุษย์ (nature of human beings) บทบาทของสามัญสำนึก (role of commonsense) ลักษณะของทฤษฎี (theory looks like) การอธิบายว่าอะไรคือ 'ความจริง' (an explanation that is true) หลักฐานหรือข้อมูลสำคัญ (good evidence) ที่ทางของค่านิยม/จุดยืนของนักวิจัย (place for values)

กระบวนทัศน์ของ 3 สำนักคิดนี้มีความเชื่อพื้นฐานแตกต่างกันคือ (Neuman 1991: 45-63) แนวคิด *ปฏิฐานนิยม* เติบโตในช่วงยุครู้แจ้ง (the Enlightenment period) จากฐานความเชื่อว่า มนุษย์สามารถตระหนักรู้ว่าอะไรคือความจริง และสามารถแยกความลวงออกจากความจริงได้โดยใช้หลักตรรกะวิทยา ดังนั้นในระยะยาวแล้วมนุษย์ย่อมพัฒนาเงื่อนไขรอบตัวให้ดีขึ้นเรื่อยๆ ได้ ด้วยการใช้เหตุผลและกระบวนการค้นหาความจริง ที่เริ่มจาก<u>การมองหาความสัมพันธ์ระหว่างสองสิ่ง</u> ว่าอะไรคือเหตุและอะไรคือผล (causal relationship) เพราะเชื่อว่าจะนำไปสู่การสร้างกฎเกณฑ์และทฤษฎีที่อธิบายความจริงในสังคมได้ และหวังที่จะควบคุมได้ในที่สุด

---

[4] ผู้เขียนเลือกรายงานวิจัยกระจายไปตามสาขาวิชาสังคมศาสตร์รวม 11 สาขาคือ ประชากรศาสตร์ มานุษยวิทยา สังคมวิทยา ระบาดวิทยา นิเทศศาสตร์ จิตวิทยา/พฤติกรรมศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ปรัชญา/ศาสนศาสตร์ (เน้นพุทธศาสนา) เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์จำนวน 45 ชิ้น (ดูรายชื่องานวิจัยตามสาขาในภาคผนวกของบทความนี้)

[5] ตำราเกี่ยวกับการวิจัยทางสังคมศาสตร์บางเล่มแบ่งเป็น 2 กระบวนทัศน์คือ ปฏิฐานนิยม และทางเลือก (ดูชาย โพธิสิตา. 2547 หน้า 83-87) หรือ 3 กระบวนทัศน์คือ ปฏิฐานนิยมทั้งเก่าและใหม่ ตีความนิยม และวิพากษ์นิยม (ดู Corbetta 2003: 17-28 แปลจากภาษาอิตาเลียนโดย Bernard Patrick) หรือแบ่งเป็น 3 วิธีวิทยาคือ วิธีเชิงปริมาณ วิธีเชิงคุณภาพ และวิธีเชิงวิพากษ์สังคม.

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบวิธีคิดวิทยาในการวิจัยแบบปฏิฐานนิยม ตีความนิยม และวิพากษ์นิยม

วิธีคิดวิทยาในการวิจัย	ปฏิฐานนิยม	ตีความนิยม	วิพากษ์นิยม
1. เป้าหมายของการวิจัย	เพื่อค้นหากฎเกณฑ์ที่สามารถนำมาใช้คาดทำนายหรือควบคุมปรากฏการณ์ต่างๆ	เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายความหมายของปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคม	เพื่อรื้อถอนมายาคติและเสริมสร้างอำนาจให้คนสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมจากฐานรากของปัญหา
2. ธรรมชาติของความจริงในสังคม	มีแบบแผนหรือขั้นตอนที่เป็นกฎเกณฑ์คงตัวอยู่แล้ว สามารถค้นพบได้โดยการวิจัย	ลื่นไหลไปตามสถานการณ์ที่สร้างขึ้นโดยปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์	มีลักษณะขัดแย้งและถูกครอบงำโดยโครงสร้างที่มองเห็นได้ยาก
3. ธรรมชาติของมนุษย์	สนใจแต่ตนเอง และเป็นเหตุเป็นผล ปรับเปลี่ยนไปตามปัจจัยภายนอก	คือผู้สร้างความหมายและกระทำสิ่งที่คิดว่าเป็นเหตุเป็นผลในสถานการณ์หนึ่งๆ	สร้างสรรค์และปรับตัวไปตามสิ่งที่ตัวเองก็ไม่ตระหนักและถูกขังอยู่ในกับดักของภาพลวงตาและการถูกใช้ประโยชน์
4. บทบาทของสามัญสำนึก	เห็นได้ชัดเจนและน่าเชื่อถือน้อยกว่าความรู้	ทฤษฎีของชีวิตประจำวันที่มีประสิทธิภาพที่คนทั่วไปใช้อยู่เสมอ	ความเชื่อที่ซ่อนอำนาจและเป้าประสงค์ที่มองไม่เห็น
5. ลักษณะของทฤษฎี	ใช้ระบบตรรกะและนิรนัย[6] ของความหมายและกฎเกณฑ์ที่สัมพันธ์กัน	อธิบายระบบกลุ่มความหมายว่าเกิดขึ้นได้อย่างไรและคงตัวอยู่ได้อย่างไร	วิพากษ์และเปิดโปงเงื่อนไขเบื้องหลังเพื่อให้มนุษย์มองเห็นว่าจะเปลี่ยนแปลงโลกให้ดีขึ้นได้อย่างไร
6. การอธิบายว่าอะไรคือ 'ความจริง'	การใช้เหตุผลเชื่อมโยงกฎต่างๆ กับข้อเท็จจริง	ความลึก ชัดเจน ต่อเนื่อง และความเข้าใจกลุ่มที่ถูกศึกษาว่าสร้างความหมายทางสังคมได้อย่างไร	ให้เครื่องมือที่สามารถใช้เปลี่ยนแปลงโลกได้
7. หลักฐานหรือข้อมูลสำคัญ	เห็นชัดเจนจากการสังเกต ซึ่งคนอื่นสามารถทำซ้ำได้	ฝังลึกอยู่ในบริบทแห่งความลื่นไหลของปฏิสัมพันธ์ในสังคม	ถูกระบุโดยทฤษฎีที่รื้อถอนมายาคติ
8. ที่ทางของจุดยืน/ค่านิยม	เป็นกลาง ไม่เอนไปทางใดทางหนึ่ง มีได้ก็เฉพาะตอนเลือกหัวข้อการวิจัยเท่านั้น	จุดยืนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตสังคม ไม่มีผิดหรือถูก มีแต่แตกต่างกันเท่านั้น	การทำวิจัยควรเริ่มต้นจากความชัดเจนในจุดยืน จุดยืนบางอย่างถูกและบางอย่างผิด

ที่มา: ปรับจาก W. Lawrence Neuman. 1991. *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches.* (ตาราง 3.1 หน้า 63).

---

[6] มาจากภาษาอังกฤษ deductive หมายถึง การพิจารณาจากหลักทั่วไปไปสู่เรื่องเฉพาะ

ส่วนฐานคิดแบบ *การตีความนิยม* เริ่มต้นจากแนวคิดของแมกซ์ เวบเบอร์ (Max Weber 1864-1920) ที่เสนอว่านักสังคมวิทยาต้องสนใจศึกษา **'ปฏิบัติการทางสังคม'** (social action) การเข้าถึงความรู้/ความจริงของสำนักคิดนี้ใช้วิธีวิทยาหลายแบบ ตัวอย่างเช่น วิธีที่เรียกว่า hermenutics[7] วิธีทางชาติพันธุ์วรรณา (ethno-methodology) ปรากฏการณ์นิยม (phenomenological) และสังคมวิทยาเชิงคุณภาพ (qualitative sociology) ซึ่งเชื่อมโยงกับแนวคิดการปฏิสัมพันธ์เชิงสัญญลักษณ์ (symbolic interaction) เป็นต้น ลักษณะสำคัญของฐานคิดนี้คือ **มีความละเอียดอ่อนต่อบริบทที่ศึกษา** และใช้วิธีการหลากหลายเพื่อทำความเข้าใจกับวิธีการมองโลกของกลุ่มคนที่ศึกษา และมุ่งที่จะเข้าถึงความรู้สึกและทัศนะของคนมากกว่าที่จะมุ่งพิสูจน์กฎเกณฑ์ของพฤติกรรมมนุษย์

แนวคิด *วิพากษ์นิยม* มีวิธีวิทยาในการเข้าถึงความรู้/ความจริงของปรากฏการณ์สังคมหลากหลายเช่นเดียวกับแนวคิดตีความนิยม เช่น วิธีวัตถุนิยมวิภาษณ์ การวิเคราะห์ชนชั้น การวิเคราะห์โครงสร้าง การวิเคราะห์แบบสตรีนิยม รวมถึงวิธีวิทยาที่เกิดขึ้นหลังยุคสมัยใหม่ อย่างเช่น วงศาวิทยา (archeology) ของ ฟูโก และการวิเคราะห์วาทกรรม ที่กล่าวในบทที่ 2 ไปแล้ว แนวคิดนี้มีแนวโน้มที่จะถูกนำไปใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์เปรียบเทียบ เพราะ **มุ่งเน้นที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นและเปิดโปงโครงสร้างอำนาจ** น่าสนใจว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม องค์กรชุมชน และองค์กรทางการเมือง นิยมที่จะนำผลลัพธ์จากการวิจัยด้วยแนวคิดนี้ไปใช้ประโยชน์

สมควรกล่าวตรงนี้ว่า แนวคิด *สตรีนิยม* (feminism) มีความเชื่อว่าสังคมชายเป็นใหญ่ถูกควบคุมโดยความสัมพันธ์ของอำนาจที่มีผลต่อการกระทำและความคิดของคน ความเป็นจริงเป็นสิ่งที่ต่อรองได้และแตกต่างไปตามสถานภาพ และอำนาจ สตรีนิยมจึงมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการแสวงหาความรู้ที่เกี่ยวกับอิทธิพลของเพศภาวะที่มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ รวมทั้งศึกษาเกี่ยวกับอำนาจและการควบคุมประเภทต่างๆ เพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม (Ulin et al. 2002) โดยมีเจตจำนงชัดเจนเพื่อสร้างและเผยแพร่ความรู้ชุดใหม่ ซึ่งเมื่อมีการยอมรับมากขึ้น ก็จะสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงให้สังคมมีความเสมอภาคเท่าเทียม และเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ในทุกเพศภาวะ จัดได้ว่าเป็นหนึ่งในความคิดแม่บทสำคัญของสำนักคิดวิพากษ์นิยม

สิ่งที่ควรย้ำท้ายสุดในตอนนี้คือ แม้แนวคิดปฏิฐานนิยมมักใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ และอีกสองแนวคิดมักใช้เครื่องมือของการวิจัยเชิงคุณภาพ แต่มิได้หมายความว่าปฏิฐานนิยมเท่ากับการวิจัยเชิงปริมาณเสมอไป ในทำนองเดียวกันการวิจัยเชิงคุณภาพก็ย่อมไม่เท่ากับตีความนิยมและวิพากษ์นิยมเสมอไปเช่นกัน มีงานวิจัยบางชิ้นที่ใช้ทั้งวิธีวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การจะตัดสินจัดกลุ่มจึงมิได้อาศัยดูที่วิธีวิทยาสองแบบนี้เท่านั้น แต่ต้องเจาะไปที่เป้าหมายการวิจัยและฐานคติของวิธีการทำวิจัยนั้นๆ เป็นสำคัญ

---

[7] ศัพท์นี้พบว่าถูกแปลเป็นไทยว่า 'อรรถปริวรรตศาสตร์' (พบในชาย 2547: 42) หมายถึงแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการตีความ 'ตัวบท' (text) อย่างละเอียด ได้แก่ การตีความผ่านการพูด การเขียน ภาพเขียน ภาพถ่าย และงานแกะสลักต่างๆ .

2. ฐานคติแบบ 'ปฏิฐานนิยม (Positivism)' ที่ค้นพบ

คงไม่เกินเลยไป หากจะกล่าวว่างานวิจัยทางสังคมศาสตร์ในประเทศไทย มีระบบความเชื่อพื้นฐานที่ชี้นำตามสำนักคิดปฏิฐานนิยม เนื่องจากวิธีคิดวิทยาในแนวนี้คือตัวก่อกำเนิดการเรียนการสอนและการทำวิจัยทางสังคมศาสตร์เกือบทั่วทั้งโลก เป็นแนวคิดที่ถูกครอบงำจากวิธีคิดวิทยาในสายวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (natural sciences) คือถูกทำให้เชื่อว่าความจริง/ความรู้ที่ถูกต้องแท้จริงจะได้มาก็โดย 'วิธีการแบบวิทยาศาสตร์' (scientific methods) เท่านั้น โดยสาขาวิชาที่ถูกครอบงำแรกคือสาขาสังคมวิทยาในช่วงกลางคริสศตวรรษที่ 19 (Corbetta 2003: 13) แม้ว่ากระบวนทัศน์ในการเข้าถึงความจริง/ความรู้ในโลกทางวิชาการได้เปลี่ยนแปลงไปมากมายในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา การวิจัยแบบปฏิฐานนิยมก็ยังเป็นแนวคิดกระแสหลักอยู่ในสังคมไทย

จึงไม่น่าแปลกใจที่จากงานวิจัยที่คัดเลือกมาวิเคราะห์นั้น ส่วนใหญ่ใช้แนวคิดปฏิฐานนิยม แม้ตัวนักวิจัยเองจำนวนมากอาจทำวิจัยไปโดยไม่รู้ว่าฐานคติของตนเองใช้กระบวนทัศน์แบบใด แต่การแกะรอยวิธีคิดวิทยาของนักวิจัยกลุ่มนี้ทำได้ไม่ยาก เพราะมักจะสะท้อนไว้อย่างชัดเจนในเป้าหมายของการทำวิจัย โดยเฉพาะความต้องการหาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดหรือที่สัมพันธ์กับปรากฏการณ์ที่ศึกษาในรูปการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง 'ตัวแปรต้น' กับ 'ตัวแปรตาม' หรือความแตกต่างระหว่างกลุ่มประชากรที่ศึกษา (เช่น ชายกับหญิง คนในเมืองกับคนชนบท เป็นต้น) และมุ่งหวังให้สามารถพยากรณ์อนาคตเพื่อจะควบคุมสถานการณ์ได้

การเก็บข้อมูลของแนวคิดนี้เกือบทั้งหมดจะใช้แบบสอบถาม หรือแบบสำรวจ ซึ่งคือวิธีเชิงปริมาณ เพราะต้องแปลงข้อมูลทุกคำตอบออกมาเป็นตัวเลข (quantifying) เพื่อที่สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติต่างๆ และมีความเชื่อกันว่ายิ่งใช้สถิติขั้นสูงมากเท่าไร (sophisticated statistics) ก็ยิ่งช่วยเพิ่มอำนาจในการทำนายเท่านั้น ซึ่งหมายถึงว่าเป็นการวิจัยที่มีคุณภาพสูงและอธิบายได้ลุ่มลึก สำหรับผู้ถูกศึกษาจะถูกคัดเลือกโดยวิธีการสุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ได้จำนวนที่มากพอจนเป็นตัวแทน (representativeness) ของประชากรรวม (universe) ในพื้นที่นั้น หรือกลุ่มนั้นๆ ได้ เพื่อต้องการให้ผลการศึกษามีอำนาจสรุปครอบคลุมได้กว้างขวางมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2.1 ตัวอย่างที่ระบุชัดเจนของความเป็น 'ปฏิฐานนิยม' ในวัตถุประสงค์ของการวิจัย:

1. รายงานวิจัยเรื่อง Thai Sexual Behavior and Risk of HIV Infection: (Werasit et al. 1992: 13) วัตถุประสงค์ข้อแรก *'เพื่อหาความสัมพันธ์ของพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศและพฤติกรรมเสี่ยงอื่นๆ กับคุณลักษณะทางประชากร สังคมและเศรษฐกิจ'*

2. รายงานวิจัยเรื่อง ความรู้ การรับรู้ข่าวสาร และพฤติกรรมเกี่ยวกับโรคเอดส์ : โครงการสำรวจประสิทธิผลของการสื่อสารเรื่องโรคเอดส์ต่อพฤติกรรมและค่านิยม พ.ศ. 2536 (วรชัย และ อรพินทร์ 2537: 2) วัตถุประสงค์ข้อสี่ *'ศึกษาประสิทธิผลของการสื่อสารเรื่องโรคเอดส์ปัจจัยที่มีผลต่อพฤตกรรมเรื่องเพศ'*

3. รายงานวิจัยเรื่อง The Risk of Premarital Sex Among Thai Youth: Individual and Family Influences (Chai et al. 2004: 1) มีวัตถุประสงค์หลักคือ *'การหาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ของเพศสัมพันธ์ก่อนการสมรส ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบความเสี่ยงของพฤติกรรมของวัยรุ่นในประเทศไทย ปัจจัยที่ศึกษาคือลักษณะบุคคลกับอิทธิพลของครอบครัว'*

4. รายงานวิจัยเรื่อง Sexual Attitude and Behaviours and Contraceptive Use of Late Female Adolescents in Bangkok: A Comparative Study of Students and Factory Workers (Amara 1996: 4) วัตถุประสงค์ข้อสาม *'เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติ พฤติกรรมทางเพศ และการคุมกำเนิดระหว่างเยาวชนหญิงในโรงเรียนกับในโรงงาน'*

5. รายงานวิจัยเรื่อง Condom Use Among Vocational School Students in Chiangrai, Thailand (Jenkins et al. 2002: 220) วัตถุประสงค์หนึ่งที่คณะผู้เขียนอ้างว่าเป็นจุดเด่นของงานนี้ *'การใช้ถุงยางและความตั้งใจที่จะใช้ถุงยางในครั้งต่อไปกับคู่นอนแบบต่างๆ (ประจำ ชั่วคราว ผู้ขายบริการ)'*

6. วิทยานิพนธ์เรื่อง The First Sexual Intercourse of Thai Men (Nimanong 2001) วัตถุประสงค์หลักคือ *'ศึกษารูปแบบและแนวโน้มของการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกของชายไทย และอิทธิพลของปัจจัยโครงสร้างสังคมต่อการเลือกคู่นอนคนแรก'*

7. รายงานวิจัยเรื่อง Sexual Health Risk Among Young Thai Women: Implications for HIV/STD Prevention and Contraception (Allen et al. 2003: 9) มีวัตถุประสงค์หลักคือ *'ปัจจัยที่ส่งผลให้วัยรุ่นหญิงเกิดความเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี เชื้อกามโรค และการตั้งท้องที่ไม่ตั้งใจ'*

8. วิทยานิพนธ์เรื่อง *'การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทวิมาตรฐานทางเพศของครูกับการเป็นผู้ฝึกทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันเอดส์สำหรับนักเรียน'* (สุมิตรา 2544: 13) วัตถุประสงค์ข้อสองคือ *'ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทวิมาตรฐานทางเพศของครู กับการเป็นผู้ฝึกทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันเอดส์สำหรับนักเรียน ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร'*

9. วิทยานิพนธ์เรื่อง Sexual Attitudes and Behavior of Never-Married Rural Thai Youth (Pimonpan 1997: 19) ระบุวัตถุประสงค์สำคัญ *'เพื่อใช้การวิเคราะห์พหุสัมพันธ์ (multivariate analysis) ค้นหาปัจจัยทางสังคมเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อทัศนคติต่อการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการสมรสและแบบแผนความสัมพันธ์ที่มีในปัจจุบัน'*

10. วิทยานิพนธ์เรื่อง Partner Relations and AIDS in Chiang Mai Villages (Wassana 1996: 12) วัตถุประสงค์ข้อแรกคือ *'ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบคู่ครองของผู้ชายและผู้หญิงในหมู่บ้านของจังหวัดเชียงใหม่'*

2.2 ปัจจัยหรือตัวแปรที่ศึกษา

ในยุคต้นๆ ของงานวิจัยเรื่องเพศกับเอดส์ วิธีการวิจัยที่นิยมกันมากคือการศึกษาที่ดูความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อ การรับรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม หรือที่เรียกกันว่า KAP (Knowledge, Attitude and Practices)[8] ดังรายงานของวิพุธ และคณะ (2539 อ้างใน เพ็ญจันทร์ 2541: 8-9) ที่ศึกษางานวิจัยเอดส์ศึกษาในประเทศไทยในช่วงปี 2531-2537 ในจำนวนงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ 157 ชิ้น ประเด็นที่ถูกศึกษามากที่สุดคือการสำรวจการรับรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมสูงถึง 41% รองลงมาคือศึกษาเรื่องปัจจัยเสี่ยงต่างๆ และการป้องกัน 19%

การศึกษาแบบ KAP Survey นี้ จะใช้ความรู้ หรือการรับรู้และทัศนคติเป็นตัวแปรต้นหรือตัวแปรอธิบาย (เช่น ความรู้เรื่องเอดส์ ทัศนคติต่อการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการสมรส) ว่ามีส่วนกำหนดพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ (เช่น การใช้/ไม่ใช้ถุงยางอนามัย ประสบการณ์การมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรส) อย่างไรบ้าง ผู้สนใจในรายละเอียดดูได้จากตัวอย่างต่อไปนี้ งานของวีรสิทธิ์และคณะ (Werasit et al. 1992) วรชัยและอรพินทร์ (2537), พเยาว์ (2538), สุมิตรา (2544), อมรา (Amara 1996), พิมลพรรณ (Pimonpan 1997), และ แอลเลนและคณะ (Allen et al. 2003) เป็นต้น

ที่น่าสนใจคือ การให้เหตุผลต่อการเลือกปัจจัยต่างๆที่เป็น 'ตัวแปรต้น' (variables) ของการศึกษา เช่น ในงานชายและคณะ (Chai et al. 2004: 9-10) เรื่อง 'The Risk of Premarital Sex Among Thai Youth: Individual and Family Influences' ให้เหตุผลที่เลือก *ระดับการศึกษาของพ่อแม่* เป็นหนึ่งในกลุ่มตัวแปรต้นในการอธิบายการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการสมรสของบุตรที่เป็นวัยรุ่นว่า ในบางการศึกษาในสังคมตะวันตกพบว่าตัวแปรนี้คือปัจจัยปกป้อง (protective factor) ขณะที่บางการศึกษาไม่พบอิทธิพลใดๆ ของตัวแปรนี้ต่อพฤติกรรมของวัยรุ่น สำหรับการศึกษาของชายและคณะเองตั้งสมมุติฐานว่า ระดับการศึกษาของพ่อแม่ยิ่งสูงเท่าใด วัยรุ่นน่าจะมีเพศสัมพันธ์ก่อนการสมรสน้อยเท่านั้น

แต่ผลจากการวิเคราะห์พหุสัมพันธ์ (multivariate analysis)[9] ได้ข้อค้นพบที่น่าชวนฉงน (โดยเฉพาะสำหรับผู้อ่านที่ไม่มีฐานความรู้เรื่องการวิเคราะห์สัมพันธ์พหุมาก่อน) คือระดับการศึกษาของพ่อแม่มีผลตรงกันข้ามกับสมมุติฐานแม้จะไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ คณะผู้เขียนอธิบายว่า (Chai et al. 2004: 21) น่าจะมาจากระดับการศึกษาของพ่อแม่ของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบแค่เพียงประถมศึกษา และตัวแปรนี้มีความสัมพันธ์กับตัวแปรต้นตัวอื่นๆ ที่ส่งผลลบต่อการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการสมรส

---

[8] วิลาสินี พิพิธกุล และกิตติ กันภัย (2546: 90) มองว่า KAP Survey มาจากแนวคิดทางจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ และพบว่าถูกนำมาใช้มากในงานวิจัยเรื่องเพศและการสื่อสารในสังคมไทยเช่นกัน

[9] เทคนิคการวิเคราะห์ทางสถิติที่นำตัวแปรหลายตัวมาวิเคราะห์พร้อมกัน อาจเป็นได้ทั้งการวิเคราะห์ตัวแปรอิสระหลายตัวและตัวแปรตามตัวเดียว หรือตัวแปรอิสระตัวเดียวและตัวแปรตามหลายตัว หรือตัวแปรอิสระหลายตัวและตัวแปรตามหลายตัว มักใช้สถิติเชิงอ้างอิง เช่น การถดถอยพหุ (multiple regression) เป็นต้น (จาก http://www.popterms.mahidol.ac.th/popterms/framemean.html)

ดังนั้นเมื่อควบคุมตัวแปรต้นอื่นๆ เหล่านั้นแล้วพิจารณาอิทธิพลของการศึกษาพ่อแม่จึงทำให้พบผลว่าระดับการศึกษาของพ่อแม่มีความสัมพันธ์ทางบวกต่อการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงาน

ในงาน Sexual Health Risk Among Young Thai Women: Implications for HIV/STD Prevention and Contraception (Allen et al. 2003) ซึ่งใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยให้นักศึกษาตอบแบบสอบถามในเครื่องคอมพิเตอร์ (audio-computer-assisted self-interview – ACASI) ในการวิเคราะห์เฉพาะกลุ่มนักศึกษาหญิง มีการนำชุดตัวแปรที่เชื่อว่าคือปัจจัยเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์มาศึกษาโดยให้เหตุผลว่า *การมีประสบการณ์ทางเพศ การเคยถูกบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ การมีประสบการณ์ทางเพศเพื่อแลกกับเงินหรือสิ่งของ ความรู้และทัศนะต่อความเสี่ยงในการติดเชื้อเอดส์หรือกามโรค การใช้สารเสพติด การเที่ยวกลางคืน จำนวนคู่นอนที่เคยมี อิทธิพลจากกลุ่มเพื่อน การไม่สื่อสารกันเรื่องเพศ (กับคู่นอน) การใช้วิธีคุมกำเนิด การเคยตั้งครรภ์ และเคยทำแท้ง* ทั้งหมดนี้คือ <u>**ปัจจัยเสี่ยงทางเพศที่สามารถนำมาปรับใช้เป็นจุดเปิดไปสู่การป้องกันเอดส์ได้**</u>

ที่น่าสนใจถัดมาคือ 'ตัวแปร' หรือที่จริงคือคำถามบางคำถามเป็นความตั้งใจเชิงทฤษฎีเลยที่ต้องการให้ **'เป็นตัวแทน'** (proxy variable) ลักษณะบางอย่าง ดังเช่น ในงานเรื่อง Condom Use Among Vocational School Students in Chiangrai, Thailand (Jenkins et al. 2002: 242) ใช้นิสัยเวลาขับมอเตอร์ไซค์ว่าใส่หมวกนิรภัยหรือไม่ แทนนิสัย 'ชอบเสี่ยงในชีวิตประจำวัน' (everyday risk-taking) คณะผู้เขียนให้เหตุผลว่าเพราะสอดคล้องกับบริบทของวัยรุ่นในตัวเมืองใหญ่ในต่างจังหวัด พบผลว่าการไม่ใส่หมวกนิรภัยในฐานะหนึ่งในกลุ่มตัวแปรต้นในการวิเคราะห์พหุสัมพันธ์ เป็นปัจจัยที่มีนัยสำคัญทางสถิติกับความตั้งใจที่จะไม่ใช้ถุงยางอนามัยในการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรก

ต่อประเด็นนี้ น่าคิดว่าการที่คนๆ หนึ่งจะขับมอเตอร์ไซค์โดยไม่ใส่หมวกกันน็อกนั้น มีที่มาที่ไปหลากหลาย เนื่องจากมาตรการบังคับให้ใส่หมวกนิรภัยเพิ่งถูกนำมาใช้ในสังคมไทยไม่นาน โดยระดับปฏิบัติของการบังคับใช้จริงๆ ยังย่อหย่อนอยู่มาก มาตรการที่ว่านี้ยังไม่ 'ซึมลึก' ตกตะกอนในนิสัยคนไทยจำนวนมากที่จะรู้สึกว่าต้องใช้หมวกกันน็อกโดยอัตโนมัติ ดังนั้นการนำมาใช้สื่อถึงพฤติกรรมเสี่ยงในชีวิตประจำวัน ดูจะเป็นความเสี่ยงสำหรับผู้ศึกษาเสียมากกว่าที่นิสัยดังกล่าวอาจไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องการใช้ถุงยางเลย ขณะเดียวกันก็มีคำถามต่อเนื่องว่าหากผู้ตอบแบบสอบถามไม่มีมอเตอร์ไซค์แม้จะขับเป็น หรือในกรณีที่ขับมอเตอร์ไซค์ไม่เป็น ไม่ชัดเจนว่ากลุ่มเหล่านี้จะถูกตัดออกจากการวิเคราะห์หรือไม่ และตัวแปรนี้มีความจำเป็นมากน้อยแค่ไหนต่อการศึกษาเรื่องการใช้ถุงยางของวัยรุ่น สุดท้ายคือได้ผลมาแล้วจะตีความหรือเสนอแนะอย่างไร

2.3 การแสดงผลการวิจัยและการอภิปรายข้อค้นพบ

ในการแสดงผลการวิจัยจะอยู่ในรูปของตารางที่มีตัวเลข และหรือรูปกร๊าฟแสดงความมากน้อยของแต่ละตัวแปรเปรียบเทียบกัน จากนั้นก็จะอ่านตารางตามตัวเลขที่ได้[10] การเขียนถึงผลการวิจัยส่วนใหญ่จะอธิบายค่าของตัวเลขที่ได้ตรงไปตรงมาเฉยๆ มักขาดการอภิปรายในเชิงบริบทที่เกี่ยวข้อง แม้ข้อค้นพบที่ได้จะน่าสนใจอย่างยิ่งก็ตาม ดังเช่นในงานของนิ่มอนงค์ (Nimanong 2001: 63-70) เรื่อง 'The First Sexual Intercourse of Thai Men' ที่เปรียบเทียบคู่นอนครั้งแรกของชายไทยในรุ่นต่างๆ (ดูรูปที่ 1) ที่มิได้อธิบายให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจในช่วงเวลา 30 ปีที่น่าจะส่งผลต่อรูปแบบการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกของชายไทยที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะก่อนและหลังยุคเอดส์ รวมถึงมิได้อธิบายความหมายอย่างชัดเจนของคำว่า คู่สมรส หญิงบริการ เพื่อนสนิท และอื่นๆ ว่าหมายรวมถึงใครอย่างไร และคำดังกล่าวเหล่านี้มีความหมายเปลี่ยนแปรไปตามยุคสมัยอย่างไร

รูปที่ 1 ผู้ชายไทยรุ่นต่างๆ มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกกับใคร ?

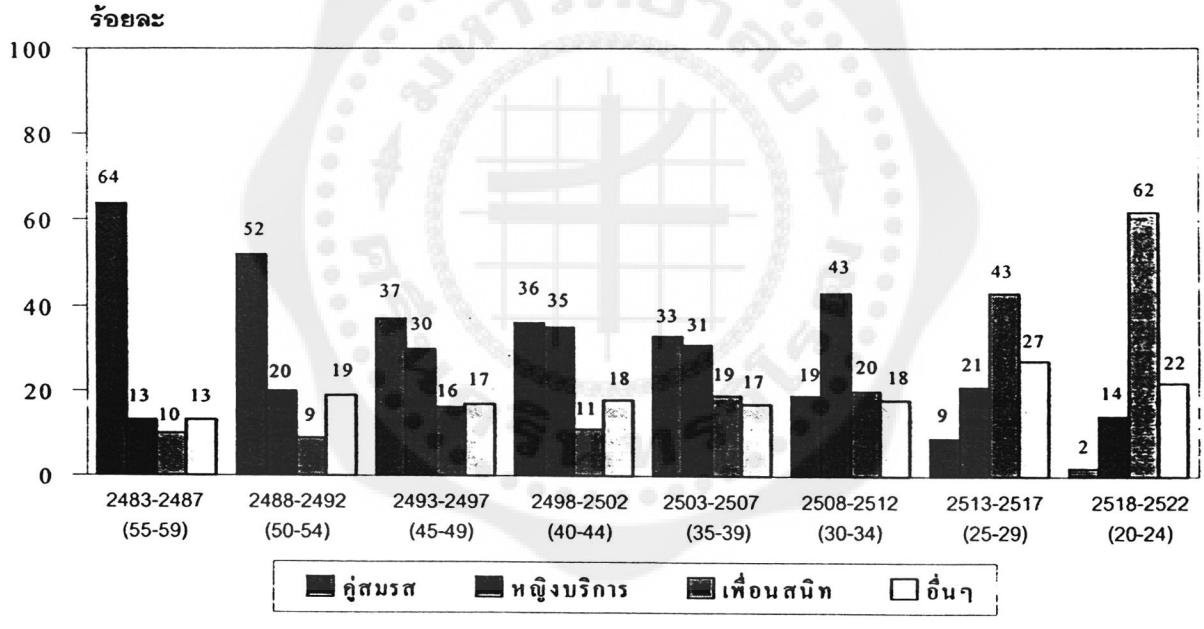

อย่างไรก็ตาม มีนักวิจัยหลายคนที่อาจมีประสบการณ์การทำงานวิจัยมานาน จะมิเพียงอ่านผลตามตัวเลขเท่านั้น แต่มีความพยายามที่จะ<u>ตีความหรือขยายความผลตัวเลข</u>ที่ได้ด้วย ซึ่งมักใช้รูปแบบการอ้างผลการวิจัยอื่นก่อนหน้าที่ให้ผลคล้ายคลึงกันหรือขัดแย้งกัน และขยายความเพิ่ม ซึ่งบางครั้งการขยายความของผลการตีความนี้ ดูเหมือนเป็นการให้ภาพเกินจริงไป ดังตัวอย่างในงานของแอลเลนและคณะ (Allen et al. 2003: 17-18) ในหน้า 17 ระบุข้อค้นพบของความสัมพันธ์ทางลบระหว่างความเสี่ยง

---

[10] สมควรย้ำ ณ ที่นี้ว่างานวิจัยที่เสนอผลเป็นตารางมิได้หมายถึงว่าจะเป็นการวิจัยที่มีฐานคติแบบปฏิฐานนิยมเสมอไป ตัวอย่างในที่นี้ได้แก่งานของนภาภรณ์และคณะ (Napaporn, Knodel, and Bennet 1992) เรื่อง *Sexual Networking in a Province Thai Setting* ที่จะกล่าวถึงในตอนต่อไป

ที่เพิ่มขึ้นในการติดโรคหนองในกับการเคยมีคู่นอนที่อายุมากกว่า (5 ปีขึ้นไป) และได้มีการขยายความข้อค้นพบนี้ต่อในหน้า 18 ว่า มีความเป็นไปได้ที่การมีคู่ที่อายุมากกว่าจะเป็นปัจจัยป้องกันการแพร่เชื้อเอชไอวีในกลุ่มประชากรที่ศึกษา โดยเฉพาะในยุคนี้ที่มีการศึกษามากมายยืนยันว่า ผู้ชายซื้อบริการทางเพศน้อยลง การขยายความเช่นนี้ขัดแย้งกับแนวคิดหลักของเอดส์ศึกษา และอาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดได้ว่าหากวัยรุ่นหญิงมีคู่นอนอายุมากกว่าตนเองก็มีแนวโน้มว่าจะปลอดภัยจากเอดส์ มากกว่าผู้ที่มีคู่นอนวัยใกล้เคียงกัน

2.4 การใช้วิธีเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในงานวิจัยแบบปฏิฐานนิยม

ควรกล่าวในที่นี้ด้วยว่า งานวิจัยที่มีลักษณะของความเป็นปฏิฐานนิยมไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเท่านั้น ประมาณ 25 ปีที่ผ่านมาการใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพได้รับความนิยมมากขึ้นมากในแวดวงวิชาการสังคมศาสตร์ไทย โดยเฉพาะวิธีสนทนากลุ่มซึ่งถูกนำเข้ามาใช้ก่อนในวงการวิจัยการตลาด และแพร่เข้ามาในวงวิชาการสายประชากรและสาธารณสุขในประเด็นเรื่องอนามัยเจริญพันธุ์และการวางแผนครอบครัว นอกจากวิธีจัดกลุ่มสนทนาที่ได้รับความนิยมมากแล้ว ยังมีวิธีสำคัญอีก 2 วิธีที่ถูกเลือกใช้มากตามลำดับคือ การสัมภาษณ์ระดับลึก และการสังเกต

ในจำนวนงานวิจัยที่เลือกมาวิเคราะห์พบว่า ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จะถูกนำมาวิเคราะห์ 3 แบบ คือ *หนึ่ง* ใช้ 'ประกอบ' ข้อค้นพบที่ได้จากข้อมูลเชิงปริมาณเพื่ออธิบายเสริม หรือขยายความรายละเอียดที่ข้อมูลเชิงปริมาณมิสามารถให้ได้ *สอง* แยกวิเคราะห์ต่างหากออกไป และ *สาม* ใช้ทั้งประกอบและแยกเป็นเรื่องออกไป ข้อน่าสังเกตในที่นี้ก็คือ การอภิปรายผลข้อมูลเชิงคุณภาพส่วนใหญ่ยังคงวิธีการเหมือนการอ่านตารางตัวเลข คือยังคงใช้วิธีการอธิบายสรุปรวมความเห็น มีการตีความและเชื่อมโยงกับบริบทและแนวคิดหรือทฤษฎีค่อนข้างน้อย

ตัวอย่างแบบแรกคือ งานเรื่อง 'Partner Relationships and AIDS in Chiangmai Village' ของวาสนา (Wassana 1996: 112-114) ที่เสนอตัวเลขสัดส่วนที่ภรรยารู้หรือไม่ว่าสามีเคยเที่ยวหญิงบริการแล้วใช้ข้อมูลจากวงสนทนากลุ่มขยายความเห็นผู้หญิงต่อการไปเที่ยวหญิงบริการของสามี การพูดคุยนำไปสู่การขยายความถึงเรื่องท่าร่วมเพศที่ภรรยามักไม่สามารถตอบสนองต่อสามีได้อย่างผู้หญิงบริการ จนผู้หญิงมีข้อเสนอเองว่าน่าจะมีความรู้เรื่องท่าร่วมเพศมากกว่าท่าพื้นๆ และงานของรำไพ (Rampai 2003: 59-62) เรื่อง 'Sexual Violence: A Study of In-School Adolescents' ที่มีข้อคำถามต่อลักษณะความเป็นชายจำนวน 5 ข้อ โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความเห็นว่าเห็นด้วยหรือไม่[11] หลังจากแสดงผลตัวเลขความแตกต่างของนักเรียนหญิงและชายแล้ว มีการใช้ข้อมูลการสัมภาษณ์ระดับลึกชี้ถึงเหตุผลของนักเรียนหญิงและชาย ว่าทำไมจึงเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เช่น เหตุผลที่คิดว่ายอมรับได้หรือไม่ได้ที่ผู้ชายมีแฟนพร้อมกันทีเดียวหลายๆ คน หรือไม่แปลกที่ผู้ชายจะเคยบังคับขืนใจผู้หญิง เป็นต้น

---

[11] งานนี้ให้ผู้ตอบแบบสอบถามตอบคำถามเอง (self-administered questionnaire)

ตัวอย่างแบบที่สอง[12] ในงานของรำไพที่อ้างข้างต้นนี้ มีบทหนึ่งที่ใช้เฉพาะข้อมูลจากวงสนทนากลุ่มเพื่อดูว่านักเรียนหญิงและชาย (จัดสนทนาแยกกัน) จะให้ความเห็นต่อความหมายของความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิง ว่าคือการกระทำอย่างไรบ้าง พบว่านักเรียนทั้งหญิงและชายต่างก็มองเฉพาะความรุนแรงทางกายเป็นหลัก และหากผู้หญิงไม่สู้กลับแสดงว่าผู้หญิงยินยอมจึงนับว่าไม่เป็นความรุนแรง ขณะที่การคุกคามทางเพศโดยไม่มีการสัมผัสหรือบังคับให้มีเพศสัมพันธ์นั้นก็ไม่ถือว่าเป็นความรุนแรงเช่นกัน เป็นเพียงแค่ 'เสียความรู้สึก' เท่านั้น (Rampai 2003: 47) งานของรำไพจึงเป็นได้ทั้งตัวอย่างแบบที่สองและสามไปพร้อมๆ กัน

มีงานวิจัยฉบับหนึ่งที่ควรกล่าวถึงในหัวข้อนี้คือ การนำวิธีเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (ในรายงานเรียกว่าการศึกษาทางสังคมวิทยา) มาช่วยตัดสินใจการวางแผนวิจัยติดตามระยะยาวเชิงระบาดวิทยา (ครรชิต และคณะ 2539) คือ เป็นการศึกษานำร่องเพื่อสำรวจความเป็นไปได้ของการคัดเลือกหญิงบริการในสถานบริการแบบตรงในจังหวัดเชียงรายเข้าร่วมโครงการวิจัยระยะยาวหนึ่งปี เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของการใช้ยาสอดช่องคลอดเพื่อป้องกันการติดเชื้อเอดส์และกามโรค (vaginal microbicide) ผลจากการจัดสนทนากลุ่มสรุปและพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ ชี้ว่ามีความเป็นไปได้น้อยมากที่จะทำการวิจัยดังกล่าว เพราะลักษณะของสถานค้าบริการเปลี่ยนแปลงไป จำนวนสถานบริการทางเพศแบบตรง (เช่น ซ่อง) ได้เปลี่ยนไปเป็นแบบแอบแฝงเกือบทั้งหมด ทำให้การไปเยี่ยมเยียนผู้หญิงถึงสถานที่ทำงานไม่สะดวก และตัวผู้หญิงเองมีการเคลื่อนย้ายสูง การมาตรวจตามนัดคงทำได้ยาก รวมถึงข้อเท็จจริงว่าผู้หญิงบริการในเชียงรายจำนวนมากเป็นผู้ไม่มีสัญชาติไทย หรือผู้หญิงจากประเทศเพื่อนบ้าน

3 ฐานคติแบบ 'ตีความนิยม (Interpretivism)' ที่ค้นพบ

วิธีคิดวิทยาแบบตีความนิยมเติบโตมาจากแนวคิดที่ว่า ศาสตร์ในการเข้าถึงความรู้/ความจริงของสังคมมนุษย์ (human sciences) มีฐานคิดแตกต่างจากวิธีการเข้าถึงปรากฏการณ์วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (natural sciences) ที่มุ่งเน้นหากฎเกณฑ์ทั่วไปที่ต้องปลอดอัตวิสัยของนักวิจัย (Corbetta 2003: 20-25) แนวคิดนี้ชี้ว่าเป็นไปไม่ได้เลยที่นักวิจัยจะ 'ปลดตัวปลดใจ' ออกจากปรากฏการณ์ที่ศึกษา คำถามสำคัญจึงอยู่ที่เรื่องอัตวิสัย (subjectivity) ทั้งของนักวิจัยและของคนที่ถูกศึกษา การทำความเข้าใจปรากฏการณ์สังคมจึงปฏิเสธปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์มิได้ และย่อมปฏิเสธมิติของมนุษย์ที่หลากหลายซับซ้อน ซึ่งล้วนถูกผลักดันโดยสภาพอัตวิสัยของมนุษย์เองไม่ได้เช่นกัน มิติเหล่านี้ไม่สามารถเข้าถึงโดยข้อมูลเชิงปริมาณที่ต้องแปลงเป็นตัวเลข (quantifying) แต่ต้องเข้าให้ถึงทัศนะของ **'คนใน'** (insider) และ **'บริบท**

---

[12] วิธีรายงานแยกส่วนเช่นนี้ ในงานของวีระสิทธิ์และคณะ (Werasit et al. 1992) ใช้เครื่องมือทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ แต่ฉบับที่อยู่ในการวิเคราะห์ของการศึกษานี้ เสนอเฉพาะผลการสำรวจเชิงปริมาณ ส่วนรายงานเกี่ยวกับข้อค้นพบจากข้อมูลเชิงคุณภาพถูกระบุว่าจะเขียนแยกต่างหากออกไป (หน้า 13) น่าเสียดายว่าเราไม่สามารถค้นหารายงานฉบับที่ว่านี้พบ งานชิ้นนี้อ้างว่าได้ใช้วิธีเก็บข้อมูลทางคุณภาพเพื่อช่วยปรับแบบสอบถามด้วย

ภายในสังคมนั้นๆ' ให้ได้เท่านั้น เพราะการกระทำของมนุษย์มิสามารถถูกลดรูปมาศึกษาเป็นส่วนๆได้ (separate components or variables) นั่นคือเน้นการทำความเข้าใจแบบเป็นองค์รวม (holistic approach)

ในความเข้าใจของผู้เขียน แนวคิดนี้เน้นการศึกษาสภาพอัตวิสัยของมนุษย์ในบริบทสังคมต่างๆ ว่าถูกประกอบสร้างมาได้อย่างไร ทำความเข้าใจเพื่อให้เข้าถึงความหมายของความเชื่อและการกระทำว่ามีคุณค่า และหรือมีเป้าหมายอย่างไร กระบวนการในการสร้างแรงจูงใจ หรือการกระทำต่างๆ ของมนุษย์มีรากฐานมาจากอะไรบ้าง ในการแกะรอยฐานคตินี้ในงานวิจัยที่เลือกมาวิเคราะห์ ผู้เขียนเริ่มดูที่วัตถุประสงค์และวิธีวิทยาที่ใช้ประกอบกัน ซึ่งพบว่าสามารถจำแนกได้ดีในงานวิจัยที่นักวิจัยระบุไว้ชัดเจน แต่สำหรับงานวิจัยบางชิ้นจำเป็นต้องตามไปดูถึงการวิเคราะห์ผลด้วย น่าสนใจว่างานบางชิ้นที่แม้อยู่ในรูปวิทยานิพนธ์ ก็มิได้ระบุวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาไว้ในส่วนใดส่วนหนึ่งเลย เพียงแต่ระบุความมุ่งหมายของการดำเนินงานวิจัยที่แบ่งออกเป็นหลายระยะ ดังตัวอย่างของงานวิจัยชิ้นแรกที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้

3.1 ตัวอย่างงานวิจัยที่มีความชัดเจนว่าใช้แนวคิดตีความนิยม

1. วิทยานิพนธ์เรื่อง *Social and Sexual Networking in Urban Northern Thailand* (Bond 1995) แบ่งการดำเนินงานวิจัยออกเป็น 3 ระยะ แต่ละระยะได้ระบุวัตถุประสงค์ไว้ชัดเจนมากกว่าหนึ่งข้อ รวม 3 ระยะมีทั้งหมด 8 ข้อ ผู้เขียนใช้เวลาแกะรอยอยู่พอสมควรจึงพบว่าวัตถุประสงค์หลัก น่าจะอยู่ในส่วนที่บอนด์อภิปรายถึงการตอบโต้ต่อการระบาดของเอดส์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยในช่วงต้นๆ ด้วยยุทธศาสตร์ 3 ด้านคือ (หน้า 2-3) การสำรวจอัตราความชุกของโรค (surveillance) การทำ KAP Surveys และมาตรการควบคุมโรคอย่างเข้มงวดจากส่วนกลางถึงส่วนท้องถิ่น ภายใต้การกำกับของกระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงมหาดไทย ซึ่งบอนด์มีความเห็นว่ายุทธศาสตร์ทั้ง 3 ด้านนี้ ไม่สามารถที่จะ **<u>เข้าถึงบริบทอันหลากหลายทางสังคมและความสัมพันธ์ทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ถูกเรียกว่า 'กลุ่มเสี่ยง' กันเอง หรือระหว่าง 'กลุ่มเสี่ยง' กับ 'กลุ่มไม่เสี่ยง'</u>** และที่ขีดเส้นใต้ตัวหนานี้คือวัตถุประสงค์หลักของงานวิจัยนี้ที่ผู้เขียนแกะรอยมาได้

2. รายงานวิจัยเรื่อง *Sexual Networking in a Province Thai Setting.* (Napaporn, Knodel, and Bennet 1992) ที่เป็นงานวิจัยชิ้นแรกๆที่ศึกษาเครือข่ายการมีเพศสัมพันธ์ของผู้ที่มีคู่นอนหลายคนหลังการระบาดของเอดส์ ระบุเป้าหมายว่ามุ่ง **<u>วิเคราะห์ประเภทและความซับซ้อนของเครือข่ายการมีเพศสัมพันธ์</u>** (sexual networks) มิใช่มุ่งหาความถี่และระดับของเครือข่าย และผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้เสนอภาพเครือข่ายการมีเพศสัมพันธ์ของผู้ชายว่ามีความซับซ้อนอย่างไร และอาจนำไปสู่การระบาดของเอดส์ได้อย่างไรบ้าง

3. บทความเรื่อง *Buddhism on Sexuality and Enlightenment* (Suwanna 2000) ซึ่งเป็นบทความวิชาการในหนังสือชื่อ 'Good Sex: Feminist Perspectives from the World's Religions' สุวรรณาเริ่มต้นบทความโดยการชี้ว่า ประเด็นรากเหง้าเรื่องผู้หญิงในพุทธศาสนาคือเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเพศวิถีกับการรู้แจ้ง **<u>คำถามคือแล้วพุทธศาสนาวางเรื่องเพศวิถีไว้อย่างไรในอุดมคติแห่งการบรรลุธรรม</u>** และนี่คือเป้าหมายของการวิเคราะห์ในบทความนี้

4. วิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเรื่อง *ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ และเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของวัยรุ่น* (นิมิต 2542) ระบุวัตถุประสงค์ว่าเพื่อศึกษาแบบแผนและกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพศของวัยรุ่น เริ่มตั้งแต่การรับรู้ความหมายเพศ การกำหนดวิธีการสร้างความสัมพันธ์และการหาเหตุผลมาต่อรองเพื่อนำไปสู่การบรรลุความสัมพันธ์ของวัยรุ่นชายและหญิง

5. รายงานวิจัยเรื่อง *ระบบความเชื่อและพฤติกรรมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศ และความสัมพันธ์หญิงชายในระบบครอบครัว* (พิมพวัลย์ 2543) เป็นการศึกษาเพื่อเข้าถึงระบบความเชื่อและรูปแบบพฤติกรรมทางเพศ และความสัมพันธ์หญิงชายภายใต้ความสัมพันธ์ฉันท์สามีภรรยา ระดับและรูปแบบของอำนาจการต่อรองของผู้หญิงเรื่องเพศสัมพันธ์กับสามี การรับรู้เกี่ยวกับการเสี่ยงต่อโรคติดต่อทางเพสสัมพันธ์และโรคเอดส์

6. วิทยานิพนธ์เรื่อง *แนวคิดและจริยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับเพศในพุทธศาสนาเถรวาท* (กุลวีร์ 2545) เป็นงานที่ตั้งใจวิเคราะห์แนวคิดในพุทธศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ คือ เพศสรีระกับการบรรลุธรรม เพศสรีระกับความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิต เพศสรีระและกรรมกับการเกิดใหม่ แนวคิดเรื่องเพศภาวะ (gender) แนวคิดเรื่องกามราคะ และจริยศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องเพศสำหรับคฤหัสถ์และบรรพชิต

7. วิทยานิพนธ์เรื่อง *ระบบสัญญลักษณ์ทางเพศในละครโทรทัศน์ที่มีอิทธิพลต่อการมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี* (นงลักษณ์ 2544) ระบุวัตถุประสงค์ว่าเพื่อวิเคราะห์สัญญลักษณ์ทางเพศที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ ที่มีอิทธิพลต่อการมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี

8. วิทยานิพนธ์เรื่อง *วัฒนธรรมทางเพศ การรับรู้ความเสี่ยง และพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศต่อการเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นหญิงเขตเมือง: กรณีศึกษาจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ* (นิรมล 2543) คำถามหลักการวิจัยคือเพื่อศึกษาวัฒนธรรมทางเพศและการรับรู้ความเสี่ยง ว่ามีส่วนกำหนดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศต่อการติดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โดยดูถึง **การให้ความหมายของเพศสัมพันธ์ ค่านิยมการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชาย ภายใต้บริบทของสังคมและวัฒนธรรมชุมชนเมืองในภาคอีสานที่กำลังเปลี่ยนแปลงและบริบทแบบแผนของชีวิตวัยรุ่นหญิงที่ทำให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อ**

9. วิทยานิพนธ์เรื่อง *การถ่ายทอดอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ผ่านนิตยสารผู้หญิง* (เขียน 2546) เป็นงานที่ต้องการวิเคราะห์การถ่ายทอดอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ในสังคมและชุดความรู้ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางเพศผ่านนิตยสารผู้หญิง

3.2 การออกแบบงานวิจัยและวิธีการเก็บข้อมูล

ลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของวิธีวิทยาในสำนักคิดตีความนิยมคือ มีความยืดหยุ่นในการออกแบบการวิจัย และใช้เครื่องมือหลายอย่างในการเก็บข้อมูล **แต่นักวิจัยเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด** (ชาย 2547: 42-44) ในงานวิจัยที่เลือกมาวิเคราะห์ก็พบความหลากหลายของการออกแบบงานวิจัย และมีงานวิจัยหลายชิ้นที่ใช้วิธีการเก็บข้อมูลมากกว่าหนึ่งแบบ ในที่นี้ผู้เขียนแบ่งที่มาของข้อมูลเป็น 3 แบบใหญ่ๆ คือ

(1) ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การเก็บข้อมูลผ่านกระบวนการหลักๆ ดังนี้

- *การสังเกตแบบมีส่วนร่วม* (participatory observation)[13] เป็นหัวใจงานสนามของสาขามานุษยวิทยาเพราะการทำความเข้าใจเข้าถึงและละเอียดอ่อนต่อ 'บริบท' ที่ศึกษามีความสำคัญมากที่สุด ซึ่งต้องอยู่ในพื้นที่เหมือนกับชาวบ้านคนอื่นๆเขาอยู่กัน และใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายแบบประกอบกัน ตัวอย่างงานที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่ งานของบอนด์ (Bond 1995), นิรมล (2543), และพิมพวัลย์ (2543) เป็นต้น
- *การทำบันทึกสนาม* (field note) คือการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การสังเกต และการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ หลักการคือต้องทำสม่ำเสมอและคิดหรือรู้สึกอย่างไรต่อสิ่งที่เห็นต้องรีบบันทึกไว้ทันที ในอดีตนักวิจัยจะจดทุกอย่างที่ตนเองคิดว่าสำคัญในสมุดบันทึกเล็กๆประจำกระเป๋า ปัจจุบันนักวิจัยใช้เครื่องมือประเภทเครื่องอัดเสียงบันทึกสิ่งที่ตนเองรู้สึกทันที เมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้น ทั้งสองแบบจะต้องนำมาบันทึกให้เป็นเรื่องราวประจำวัน หรือแยกหมวดเรื่องทีหลัง ในจำนวนงานที่มาวิเคราะห์และใช้วิธีนี้ที่น่าสนใจคือ งานของนภาภรณ์และคณะ (Napaporn et al. 1992) ในการสัมภาษณ์ระดับลึกกับผู้ให้ข้อมูลไม่มีการอัดเทป (ชาย 201 คน และหญิง 50 คน) แต่ใช้วิธีจดบันทึกย่อเวลาสัมภาษณ์ และมาใส่รายละเอียดหลังจากการสัมภาษณ์ทันที
- *การสัมภาษณ์ระดับลึกที่ค่อนข้างเป็นแบบแผนและหรือการหรือพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ* วิธีแรกมักใช้แนวคำถามเป็นการเจาะประเด็นที่ต้องการเข้าถึง เกือบทุกงานวิจัยที่ใช้แนวคิดตีความนิยมที่นำมาวิเคราะห์จะใช้วิธีการนี้[14]
- *การจัดกลุ่มสนทนาที่มีแบบแผนชัดเจน* (focus group discussion) หรือแบบที่ไม่เป็นทางการมากนัก (group dynamics)[15]
- *การเก็บข้อมูลแบบอื่นๆ* เช่น การเล่มเกมส์ การแสดงสวมบทบาท การจัดอบรม และการจัดประชุมปฏิบัติการ เป็นต้น

(2) ข้อมูลจากเอกสารที่มีการบันทึกหรือตีพิมพ์ (unpublished documents or published publications) ตำราหลายเล่มจัดว่าเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพเช่นกัน แต่ที่ผู้เขียนแยกออกมาต่างหากเพราะมองว่า เอกสารที่นำมาศึกษาถือว่าเป็นข้อมูลประเภทหนึ่ง การวิเคราะห์สามารถทำได้ทั้งในเชิงคุณภาพหรือปริมาณ เช่น ในงานของ รุจน์และมาเรียม (Ruj and Mariem 2004) เรื่อง *Safe Sex and the Media in Southeast Asia: Covering the Condom Nation (Thailand)* ใช้วิธีการนับความถี่ของวิธีการนำเสนอเนื้อหา

---

[13] ดังนั้นงานวิจัยที่จัดเข้าข่ายว่าใช้ฐานคติแบบวิพากษ์นิยมที่นำมาวิเคราะห์ หากใช้แนวทางมานุษยวิทยาก็จะใช้วิธีการเก็บข้อมูลลักษณะเดียวกัน ดังตัวอย่างงานของแพ็คการ์ด-วิงเกิล (Packard-Winkle 1998) และ สุชาดา (Suchada 2000)

[14] เป็นวิธีที่นักวิจัยปฏิฐานนิยมสมัยใหม่ (post-positivist) ใช้มากเช่นกัน

[15] เป็นวิธีที่นักวิจัยปฏิฐานนิยมสมัยใหม่ (post-positivist) นิยมเช่นกัน

เรื่องเพศในหนังสือพิมพ์รายวัน 2 ฉบับคือ ไทยรัฐและมติชน สำหรับงานอื่นๆ ที่น่าสนใจได้แก่ งานของกุลวีร์ (2545) ที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยถือเป็นข้อมูลปฐมภูมิ และอรรถกถาเป็นข้อมูลทุติยภูมิ และงานของเขียน (2546) ใช้นิตยสารผู้หญิงคือ ดิฉัน ขวัญเรือน และคู่สร้างคู่สม ย้อนหลัง 5 ปี และรายงานที่ท่านกำลังอ่านอยู่นี้ก็เป็นตัวอย่างการใช้เอกสารเป็นข้อมูลทั้งที่ยังไม่ตีพิมพ์และตีพิมพ์แล้ว เป็นต้น

(3) ข้อมูลเชิงปริมาณ คือ การนำข้อมูลที่เก็บได้มาเสนอในเชิงตัวเลขให้เห็นขนาด และการกระจายของเรื่องราวที่ศึกษา มีตัวอย่างที่น่าสนใจ 2 ชิ้นคือ งานของนภาภรณ์และคณะ (Napaporn et al. 1992) ที่กล่าวแล้วข้างต้นว่าใช้การทำบันทึกหลังการสัมภาษณ์ทันที โดยไม่ใช้แบบสอบถาม แต่ได้นำข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลชายมาแปลงเป็นตัวเลข เพื่อเสนอลักษณะต่างๆของผู้ชายที่ศึกษา โดยเฉพาะเหตุการณ์ในขณะที่ซื้อบริการทางเพศครั้งแรกและครั้งล่าสุด (หน้า 11) ส่วนงานของ บอนด์ (Bond 1995) ที่แบ่งการดำเนินงานวิจัยเป็น 3 ระยะ เพื่อศึกษาเครือข่ายความสัมพันธ์ทางเพศในสังคมเมือง ในระยะที่ 2 ใช้วิธี Ego-Network Survey โดยการเล่นเกมส์ไพ่ 'คู่หูคู่รัก' และสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามที่มีโครงสร้าง เพื่อให้ได้ความหมายของลักษณะของความสัมพันธ์แบบต่างๆ และในบริบทต่างๆ งานทั้ง 2 ชิ้นนี้น่าสนใจมาก ผู้สนใจควรอ่านรายละเอียดทั้งเล่ม

3.3 การแสดงผลการวิจัยและการอภิปรายข้อค้นพบ

การนำเสนอผลการวิจัยมีความไม่แตกต่างกับการวิจัยแบบปฏิฐานนิยมนัก คือจะดำเนินไปตามประเด็นคำถามการวิจัยหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ แต่ความแตกต่างที่ค่อนข้างสำคัญคือ การแสดงความสัมพันธ์ของตัวตนนักวิจัยกับงานที่ทำอยู่ และการอภิปรายผลที่อ้างอิงแนวคิดและหรือทฤษฎีเป็นหลัก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

งานของสุวรรณา (Suwanna 2000: 123-124) ที่เสนอในตอน 'Ultimate Test' ดังนี้

... Another interesting position on women is that the Buddha bestows great honor on his female disciples, giving credit to some five hundred enlightened bhikkunis and citing thirteen for their expertise in various fields of practice. The Buddha also honor one rape victim as a chief and exemplary disciple. Yet Buddhism as a historical institution has insisted on saving the places of highest power for males only. This position, I contend, cannot be defended on philosophical grounds within the conceptual framework of Buddhism itself. But there is no denying that the belief that only a man can attain buddhahood has been accepted as Buddhist tradition for centuries.

งานของนงลักษณ์ (2544: 6) ในตอนเสนอขอบเขตของการวิจัยว่า *ผู้เขียนจะทำการศึกษาโดยอาศัยกระบวนทัศน์หลักคือ... แนวคิดและทฤษฎีที่จะใช้ศึกษาวิเคราะห์เรื่องระบบสัญญลักษณ์ทางเพศในละครโทรทัศน์ ที่มีอิทธิพลต่อการมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี ได้แก่ ทฤษฎีสัมพันธ์เชิงสัญญลักษณ์ (Symbolic interactionism) แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสื่อกับสังคม แนวคิดสื่อยอดนิยม (Popular media) แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศ แนวคิดเรื่องสรุปเหมารวม (Stereotype) และแนวคิดเรื่องการหล่อหลอมทางวัฒนธรรม*

งานของนภาภรณ์และคณะ (Napaporn et al. 1992: 34) ในตอนอภิปรายผลและเสนอแนะ

This study has attempted to learn more about Thai sexual behavior through in-depth interviews with men and women known to have multiple sex partners. Thus, the experience of this select sample certainly exceeds the promiscuity of the general population. Nevertheless, this group can play a particularly significant role in the development of an epidemic. ...Our study reveals that sexual behavior varies by the type of commercial sex relationship. Men do not perceive the same risk for all STD for sex workers and this may be an important determinant of condom use.

งานของนิมิตร (2542: 141) ในบทสุดท้าย หัวข้อ 'ข้อสรุปเชิงทฤษฎี' ดังนี้ *ผู้เขียนได้ตั้งกรอบความคิดของกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพศ และการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานในวัยรุ่น โดยเริ่มต้นจากขั้นตอนการรับรู้ความหมาย การกำหนดวิธีการ การหาเหตุผลต่อรองและการลงมือปฏิบัติการสร้างความสัมพันธ์ทางเพศ ซึ่งผู้เขียนสรุปให้เห็นเป็นขั้นตอนตามภาพประกอบ 1 ส่วนข้อสรุปเชิงทฤษฎีจากผลการวิจัยที่ได้ประกอบด้วย 2 ส่วน คือส่วนแรก เป็นการอธิบายกระบวนการตัดสินใจของผู้หญิง ที่ยินยอมมีเพศสัมพันธ์กับคู่รักก่อนการแต่งงาน ตามภาพประกอบ 3*

และงานของนิรมล (2543: 166) ในบทสุดท้ายในการเสนอผลสำคัญของการศึกษา เริ่มโดยอ้างอิงถึงทฤษฎีที่ใช้เกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรมทางเพศดังนี้ *...ใช้แนวคิดวัฒนธรรมทางเพศของ Parker (1991) และได้ประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดของ Dixon-Muller (1993) ซึ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับมิติการให้ความหมายของเพศสัมพันธ์ ประเภทคู่นอนและจำนวนคู่นอนของวัยรุ่นหญิง ความพึงพอใจทางเพศจากความสัมพันธ์ทางเพศกับคู่นอน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการเจรจาต่อรองทางเพศของวัยรุ่นหญิง*

4. ฐานคติแบบ 'วิพากษ์นิยม (Criticism)' ที่ค้นพบ

กระบวนทัศน์ของวิพากษ์นิยมมาจากทฤษฎีที่วิพากษ์จุดยืนของกระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยม โดยเฉพาะที่ว่าความรู้/ความจริงต้องเป็นวัตถุวิสัยและปลอดจากค่านิยมของนักวิจัย ซึ่งคล้ายคลึงกันกับสิ่งที่ตีความนิยมเสนอ ที่จริงแล้วกระบวนทัศน์ตีความนิยมกับวิพากษ์นิยม โดยเฉพาะในส่วนการออกแบบวิจัย และวิธีการเก็บข้อมูลนั้นไม่มีความแตกต่างกัน แต่จุดที่แตกต่างกันตามความเข้าใจของผู้เขียนน่าจะอยู่ที่เป้าหมายของการวิจัยเพื่อการแสวงหาความรู้/ความจริงต้องเป็นไปเพื่อเสริมสร้างอำนาจให้มนุษย์หรือปลดปล่อยมนุษย์ (human emancipation) โดยเฉพาะผู้ที่ถูกกดขี่ หรือผู้ที่ถูกทำให้ 'เป็นอื่น' (otherness) โดยระบบโครงสร้างของอำนาจในสังคม ไม่น่าแปลกใจที่นักวิชาการหลายคนมองว่ากระบวนทัศน์นี้มีลักษณะเป็นอุดมการณ์ทางการเมือง (ชาย 2547: 92) เพราะนักวิจัยต้องเลือกข้าง และต้องบอกว่าตัวเองคิดอย่างไร

ในที่นี้ผู้เขียนจัดแนวคิดหลังยุคสมัยใหม่ (postmodernism) เป็นกระบวนทัศน์วิพากษ์นิยมด้วย เนื่องจากแนวคิดนี้วิพากษ์และปฏิเสธความรู้/ความจริงที่เกิดมาในช่วงยุครู้แจ้ง และตั้งคำถามกับอำนาจ

ความรู้ และความจริง วิธีวิทยาสำคัญของแนวคิดนี้จึงเป็นกระบวนการรื้อสร้าง (deconstructionism) อำนาจ ความรู้ และความจริงในสังคม ผ่านการวิเคราะห์วาทกรรมและการวิเคราะห์ภาษาซึ่งมีหลายแบบ ดังกล่าวแล้วในบทที่ 3 มีนักวิชาการบางคนวิพากษ์วิธีวิทยาของแนวคิดหลังสมัยใหม่ว่า ยังไม่สามารถส่งผลกระทบต่อ 'เทคนิค'[16] ของการวิจัยทางสังคมศาสตร์ได้ เพียงแต่ทำให้เหตุผลในการวิจัยเชิงคุณภาพฟังดูชอบธรรมขึ้น และการใช้วิธีวิทยาเชิงคุณภาพก็เฟื่องฟูขึ้นด้วย (Corbetta 2003: 27)

ด้วยเหตุที่ฐานคติและวิธีวิทยาของแนวคิดตีความนิยมและวิพากษ์นิยมมีความใกล้เคียงกัน การแกะรอยฐานคติแนวคิดวิพากษ์นิยมในงานวิจัยจึงยากขึ้น หลายรายงานไม่ระบุวัตถุประสงค์ตรงๆ บางเล่มระบุชัดเจนในส่วนที่เป็นวิธีวิทยา (methodology) แต่บางเรื่องต้องพลิกอ่านเกือบตลอดเล่ม เพื่อให้แน่ใจว่าไม่ใช่ตีความนิยม เนื่องจากทั้งวิธีวิทยาในแนวคิดตีความนิยมและวิพากษ์นิยมต่างใช้วิธีเชิงคุณภาพเป็นหลัก ในการนำเสนอการแกะรอยงานวิจัยวิพากษ์นิยมนี้จะนำเสนอเพียง 2 มิติคือ ความชัดเจนของการเป็นวิพากษ์นิยม และการนำเสนอและอภิปรายผลการวิจัย

4.1 ตัวอย่างงานวิจัยที่มีความชัดเจนว่าใช้แนวคิดวิพากษ์นิยม

1. หนังสือเรื่อง *Negotiating Sex and AIDS in Thailand* (Lyttleton 2000) เป็นหนังสือที่เขียนขึ้นจากวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก จากการแกะรอยอ่านพบข้อความที่กล่าวได้ว่าคือเป้าหมายของหนังสือในบทสุดท้าย (หน้า 251-252) ที่ชี้ว่าเป็นงานวิจัยในแนวคิดวิพากษ์นิยม เพราะต้องการศึกษาถึง <u>ความเชื่อมโยงระหว่างพลังขับทางสังคม (social forces) และการตอบโต้ของชาวบ้านในชนบทอีสานต่อการให้ 'ความหมายเอดส์'</u> (what AIDS means) จากปรากฏการณ์ 4 ด้านคือ การตอบโต้ต่อสาระของสื่อที่ใช้รณรงค์ระดับชาติเรื่องเอดส์ <u>ซึ่งมีลักษณะสร้างขั้วระหว่าง 'เรา' กับ 'เขา'</u> การตอบโต้ต่อโครงการส่งเสริมการใช้ถุงยางอนามัย การตอบโต้ต่อ 'ความเสี่ยงต่อเอดส์' ซึ่งเป็นสารขู่ให้กลัวและน่าจะส่งผลต่อการเปลี่ยนพฤติกรรมมากที่สุด และท้ายสุดคือ<u>การตอบโต้ต่อการตีความเรื่องกรอบของศีลธรรม</u>

2. วิทยานิพนธ์เรื่อง *From Village to Factory 'Girl' Shifting Narratives on Gender and Sexuality in Thailand* (Suchada 2000) ในบทคัดย่อระบุว่าเป็นการศึกษาที่ <u>เน้นภาวะลื่นไหลและไม่มั่นคงของผู้หญิง ในกระบวนการต่อรองและขับเคี่ยวกับวาทกรรมที่ประกอบสร้างเพศภาวะและเพศวิถีตามอัตวิสัยผู้หญิง</u> สุชาดาได้แสดงจุดยืนชัดเจนในหน้า 9-23 ว่า หัวใจในการถกเถียงอภิปรายมาจากความเชื่อและมุมมองต่อเรื่องความรู้/ความจริงระหว่างผู้ศึกษากับผู้ถูกศึกษา ที่ประกอบด้วย 5 มิติคือ ความชัดเจนของจุดยืนผู้เขียน การเป็นตัวแทน วาทกรรม การแสดงความคิดเห็น และประสบการณ์ และในหน้า 23 ย้ำว่า <u>ใช้การวิเคราะห์วาทกรรมแบบวิพากษ์ (critical discourse analysis) เพื่อให้ตัวเองสามารถเข้าไปสัมผัสโครงสร้างสังคมที่ต้องการศึกษาโดยตรงได้</u>

3. วิทยานิพนธ์เรื่อง *Knowledge, Sex and Marriage in Modern Bangkok: Cultural Negotiations in the Time of AIDS* (Packard–Winkler 1998) ในบทคัดย่อระบุว่าคือ <u>การศึกษา</u>

---

[16] เทคนิค' ในที่นี้ผู้เขียนเข้าใจว่าคือวิธีวิทยาแบบปฏิฐานนิยม

การประกอบสร้างทางสังคมต่อเพศภาวะ เพศวิถี ความรู้ในกลุ่มหญิงแต่งงาน หรือผู้หญิงที่มีความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้ชาย เพื่อที่สามารถเข้าถึงภาพอุดมการณ์วัฒนธรรมหลักที่ครอบงำชีวิตประจำวันของผู้หญิงชนชั้นกลางที่แต่งงานแล้วในกรุงเทพฯ โดยในบทสุดท้าย (หน้า 194) ให้รายละเอียดเพิ่มเติมว่า เพื่อ **เข้าใจปฏิสัมพันธ์ของพลังขับจากภาคส่วนต่างๆ ของสังคม ที่ส่งผลต่อการตอบโต้ของผู้หญิงต่อการที่ผู้ชายมีเพศสัมพันธ์นอกการแต่งงาน และต่อแนวโน้มการเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อป้องกันการติดเชื้อเอชไอวี**

4. รายงานวิจัยเรื่อง *เพศและการสื่อสารในสังคมไทย* (วิลาสินี และกิตติ 2546) ใช้วิธีวิทยาหลายแบบ แต่ส่วนสำคัญที่สุดของรายงานคือการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และการวิเคราะห์วาทกรรม เพื่อพิจารณาประเด็นของเรื่องเพศที่ถูกสื่อมวลชนนำเสนอ **การจำแนกประเภทของวาทกรรม หรือความหมายเกี่ยวกับเรื่องเพศที่สื่อพยายามกำหนดให้กลายเป็นความจริง การวิเคราะห์คู่ตรงข้ามของผู้สร้างและผู้ถูกสร้างที่ปรากฏในวาทกรรมของข่าว วิเคราะห์วิธีที่สื่อใช้ในการสร้างวาทกรรมนั้นๆ และวิเคราะห์หาอุดมการณ์เรื่องเพศที่สื่อประกอบสร้างขึ้น**

5. วิทยานิพนธ์เรื่อง *วาทกรรมของนักวิจัยชาย และหญิงเรื่องเพศกับวัยรุ่น และการผลิตซ้ำของนักหนังสือพิมพ์* (พัชรา 2544) ระบุไว้ชัดเจนในปัญหาการวิจัยว่า วาทกรรมอะไรที่ถูกผลิตขึ้นจากงานวิจัยเรื่องเพศกับวัยรุ่นของนักวิจัยชายและหญิง หนังสือพิมพ์มีแนวทางในการผลิตซ้ำวาทกรรมของทั้งสองฝ่ายอย่างไร และ**วาทกรรมที่ถูกผลิตซ้ำในเรื่องเพศกับวัยรุ่นมีส่วนสร้างความจริงให้เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างไร** แน่นอนว่างานวิจัยนี้ย่อมใช้วิธีวิเคราะห์กรรมในเนื้อหาของการเขียนงานวิจัยและข่าวสารที่หนังสือพิมพ์เสนอ

6. วิทยานิพนธ์เรื่อง *การสร้างและปรับเปลี่ยนความเพศ และจิตนาการทางเพศในกลุ่มวัยรุ่นชาย* (พิทักษ์ 2543) ในส่วนของวัตถุประสงค์ในหน้า 5 ได้ระบุว่าคือการศึกษาว่า**ความเป็นเพศชายถูกสร้างขึ้นมาได้อย่างไร และสถาบันทางสังคมมีกระบวนการผลิตซ้ำหรือสร้างความเป็นเพศชายและการจินตนาการทางเพศอย่างไร** และหน้า 33 ในส่วนการดำเนินงานวิจัยระบุว่า ใช้วิธีการวิเคราะห์วาทกรรมตามแนวทางของแฟร์คลาฟ (Fairclough) และการสร้างทฤษฎีฐานราก (grounded theory)

4.2 ตัวอย่างการนำเสนอและอภิปรายผลการวิจัย

ผู้เขียนมีความยากลำบากในการนำเสนอข้อค้นพบส่วนนี้ ว่าจะเสนออย่างไรให้แตกต่างไปจากตัวอย่างของแนวคิดตีความนิยม ในที่สุดตัดสินใจจับจากจุดความแตกต่างหลักๆ คือของแนวคิดวิพากษ์นิยมที่ต้อง **วิพากษ์ 'ความจริง' และ'รื้อถอนความจริง' ให้เห็นว่าถูกประกอบสร้างมาได้อย่างไร** เป็นหลักแรก หลักถัดมาคือ **ดูจากการวิเคราะห์ให้เห็นว่าชุมชนหรือมนุษย์ในฐานะปัจเจกมีวิถีทางในการตอบโต้ต่อ 'ความจริงที่ถูกสร้าง' ได้อย่างไรบ้าง** หลักสุดท้ายก็คือ **ดูที่ข้อเสนอแนะที่มุ่งสร้างเสริมทางเลือกให้กับสังคม และสร้างเสริมพลังอำนาจให้กับมนุษย์ที่อยู่ในกับดักแห่งความเชื่อต่างๆ** (มาลองดูกันว่าคิดอย่างนี้ พอจะเห็นอะไรในงานพวกนี้หรือไม่)

(1) วิพากษ์ 'ความจริง' และ 'รื้อถอนความจริง' ให้เห็นว่าถูกประกอบสร้างมาได้อย่างไร งานของพิทักษ์ (2543: 93-97) ที่ตั้งคำถามต่อกระบวนการสร้างและปรับเปลี่ยนความเป็นเพศชายในกลุ่มนักเรียนในวิทยาลัยเทคนิคอาชีวศึกษา ให้ข้อสรุปว่าปรากฏการณ์ความเป็นเพศของวัยรุ่นชายเกิดจากมิติของตัวบท และภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมในการผลิตซ้ำ 'ความเป็นเด็กช่าง' การเผยแพร่และการใช้ตัวบท จากคุณสมบัติของความเป็นเพศชาย ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ การเรียน การเรียนรู้เรื่องเพศ และการเอาตัวรอดในสังคม แสดงการเปลี่ยนแปลงความเป็นเพศชายตั้งแต่เริ่มย่างเข้าประตูโรงเรียน เป็นระยะแรกของการเรียนรู้ในการสร้างเอกลักษณ์ของ 'ความเป็นเด็กช่าง' ผ่านระยะกลางของการศึกษา เป็นช่วงที่ปรุงแต่งให้มี 'ความเป็นเด็กช่าง' มากขึ้น และเข้าสู่ปีสุดท้ายของการศึกษาเป็นระยะที่สร้าง 'ความเป็นเด็กช่าง' ได้เข้มข้น จนเป็นแบบอย่าง นำไปผลิตซ้ำ 'ความเป็นเด็กช่าง' ให้ดำรงคงคู่สถาบันไว้

'ความเป็นเด็กช่าง' เป็นนิยามที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ สะท้อนจากการแต่งกาย ความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง การแสดงบทบาทความเป็นชาย ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะถูกสร้างให้แตกต่างจากนักเรียนอื่นๆ โดยเฉพาะนักเรียนมัธยม ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมที่สำคัญในการสร้าง 'ความเป็นเด็กช่าง' คือการปฏิเสธกฎเกณฑ์กติกาในระดับสังคมที่ใหญ่กว่า การยอมรับความเสี่ยงเป็นวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญ เพราะเด็กช่างมักมีข้อขัดแย้งระหว่างสถาบัน การใช้ความรุนแรงเพื่อช่วงชิงการนำและรักษาไว้ซึ่งศักดิ์ศรีของสถาบันจึงเป็นเรื่องปกติ

(2) การวิเคราะห์ให้เห็นว่าชุมชนหรือมนุษย์ในฐานะปัจเจกมีวิถีทางในการตอบโต้ต่อ 'ความจริงที่ถูกสร้าง' ได้อย่างไรบ้าง ในงานของลิตเติลตัน (Lyttleton 2000: 281) ในตอนที่เสนอผลการตอบโต้ของชาวบ้านต่อการตีความเรื่องกรอบของศีลธรรม เสนอความเห็นว่า

> *Thought I make no attempt to decipher the various codings of appropriate and misappropriate behaviour from a Thai perspective, the basic issue I wish to highlight moral framework form a powerful domain through which meanings about AIDS are lodged and apprehended. Just as AIDS messages are not neutral but are formulate and broadcast with a sense of right, wrong and transgression lying not far in the background, so too, they are interpreted with an underlying sense of moral distinction. In this context, I shall focus briefly on specific male notions of sexuality to show that there is a moral dimension to certain concepts that has an impact on how AIDS is understood. If we think of the moral economy as a cultural model that shapes how people behave, then the level to which these concepts are internalised will, as I have suggested above, determine the manner these ideas govern behaviour.*

(3) มุ่งสร้างเสริมทางเลือกให้กับสังคม และสร้างเสริมพลังอำนาจให้กับมนุษย์ที่อยู่ในกับดักแห่งความเชื่อต่างๆ ในที่นี้ขอยกตัวอย่างการวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการสื่อสารเรื่องเพศจำนวน 33 เรื่อง วิลาสินีและกิตติ (2546: 214-226) เสนอแนะให้จัดกลุ่มหัวข้อการสื่อสารเรื่องเพศออกเป็น 3 ด้านคือ

(ก) เรื่องเพศที่ไม่จำเป็นต้องพูด เป็นการสื่อสารเรื่องเพศที่ทำให้เกิดความหมายทางลบและการเหมารวม สร้างอคติต่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ก่อให้เกิดการปิดกั้นและบิดเบือนเรื่องเพศไว้กับคนบางกลุ่มเท่านั้น ที่สำคัญคือส่อถึงการผลิตซ้ำความรุนแรงหรือผลกระทบต่อสุขภาพทางเพศ แล้วฟันธงว่าเรื่องเพศ 12 เรื่องต่อไปนี้สังคมไทยควรเลิกพูดได้แล้ว คือ เพศศึกษาเป็นเรื่องของผู้ใหญ่และผู้ชาย **ผู้หญิงไทยต้องเก็บกดไม่แสดงออกเรื่องเพศ** เพศเป็นเรื่องลามกสกปรก เพศเป็นเรื่องทางการแพทย์เท่านั้น **เพศที่สามคือพวกวิปริตผิดเพศและมีความก้าวร้าวรุนแรงทางเพศ** **เพศสัมพันธ์ที่ชอบธรรมคือรักต่างเพศและในการแต่งงาน** การรักนวลสงวนตัวเป็นหน้าที่ของผู้หญิง การท้องไม่พร้อมและการทำแท้งเป็นเรื่องของวัยรุ่นใจแตก ผู้หญิงดี/ไม่ดีต้องดูกันที่เรื่องเพศ **คนไม่รักดีคือคนที่เสี่ยงต่อโรคเอดส์** ความรุนแรงทางเพศเกี่ยวข้องกับปัญหาทางจิตและ ความรุนแรงระหว่างผัวเมีย/คู่รักเป็นเรื่องของคนสองคนและเป็นเรื่อง 'ภายใน'

(ข) เรื่องเพศที่ควรพูด เป็นเรื่องเพศที่ได้รับการปรับปรุงความหมายและสร้างวาทกรรมใหม่เพื่อเปิดพื้นที่ให้เรื่องเพศในมิติต่อไปนี้ 6 ด้าน สามารถสื่อสารกันได้รอบด้านด้วยปัญญา คือ เพศที่มีคุณธรรมคือจุดเริ่มต้นของความรับผิดชอบทางเพศ ความรุนแรงทางเพศในครอบครัว/คู่รักไม่ใช่เรื่องส่วนตัว การยุติ/ไม่ยุติการตั้งท้องไม่พร้อมเป็นทางเลือกเพื่อสุขภาพผู้หญิง **รู้เท่าทันเรื่องเพศไม่ใช่เพียงรู้แค่การป้องกันโรค** **รักเดียวใจเดียวไม่ใช่คำตอบสุดท้ายของการป้องกันเอดส์** การมีอำนาจควบคุมเหนือเนื้อตัวร่างกายของตนเอง และภาพโป๊เปลือยไม่จำเป็นต้องนำไปสู่กามารมณ์เสมอไป

(ค) เรื่องเพศที่ต้องพูด มีเรื่องเพศที่ต้องการสื่อสารให้ชัดเจนที่สุด ขึ้นอยู่กับประเด็น เงื่อนไขและบริบทต่อไปนี้ เรื่องเพศที่เกี่ยวพันกับโรคและความเป็นความตาย เพศสัมพันธ์กับความก้าวร้าวรุนแรง สิทธิทางเพศ **การประกอบสร้างความเป็นจริงเรื่องเพศ**

5. สรุปเพื่อติดตามต่อไป

ผู้เขียนคัดเลือกงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวกับเอดส์ขึ้นมาศึกษารวม 45 ชิ้น เพื่อใช้ในการแกะรอยให้เห็นฐานคติของงานวิจัยทางสังคมศาสตร์หลัก 3 สำนักคิดคือ ปฏิฐานนิยม ตีความนิยม และวิพากษ์นิยม ที่สะท้อนความแตกต่างของ 'วิธีคิด' ที่อยู่เบื้องหลังฐานคติของแต่ละสำนักคิด โดยเปรียบเทียบให้เห็นตั้งแต่การกำหนดเป้าหมายในการวิจัย วิธีการเก็บข้อมูล และการเสนอข้อค้นพบและหรือข้อเสนอแนะ การแกะรอยนี้ยังคงเป็นงานวิพากษ์แค่เพียงเปลือกหรือผิวของงานวิจัยเท่านั้น เพราะการที่จะถอดรหัสระบบวิธีคิดของนักวิจัยให้เห็นลึกซึ้งมากไปกว่านี้ จำต้องวิพากษ์ภาษาเขียนและวาทกรรม

ที่นักวิจัยหยิบยกขึ้นมาใช้ในงานของตน เพราะการวิเคราะห์วาทกรรมและภาษาในงานวิจัยคือการรื้อถอนอำนาจที่แฝงอยู่ในการเขียนหรืออำนาจที่แสดงออกผ่านการเขียน และจะให้ลึกลงไปถึงแก่นก็ต้องถอดรหัสให้เห็นว่าความรู้ที่งานวิจัยทางสังคมศาสตร์ผลิตขึ้นมานั้น ได้สร้างความจริงหรือผลิตซ้ำความเชื่อเรื่องใดบ้าง บนผลประโยชน์ของกลุ่มใด หรือบนกระบวนการมองโลกแบบไหน ช่วยทำให้เกิดทางเลือกในการแก้ปัญหาสังคมมากขึ้น หรือกลับเป็นตัวก่อปัญหา (แบบไม่รู้ตัว) เสียเอง ดังความเห็นของนายแพทย์ ดร. โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์[17]

เวลาที่เรามองเข้าไปใน <u>จักรกลการผลิตความรู้ หรืออุตสาหกรรมการวิจัย มันต้องมีวิธีคิดกำกับอยู่แน่</u> และวิธีคิดนั้นถ้าไม่ถูกสำรวจตรวจตรา เผลอๆ เข้ามันเป็นวิธีคิดที่ผิดหรือเป็นวิธีคิดที่ไปผลิตซ้ำปัญหามากกว่าที่จะแก้ปัญหา ซึ่งเห็นว่ามีความสำคัญมาก คิดว่าถ้าสามารถจะถลกออกมาให้เห็นได้ว่าวิธีคิดที่อยู่เบื้องหลังอุตสาหกรรมการผลิตความรู้ที่เรียกว่าระบบวิธีวิจัยไทยว่า มันได้สร้างความรู้แบบไหนออกมาบนพื้นฐานวิธีคิดแบบไหน (เน้นความโดยผู้เขียน)

บทความนี้จึงเป็นเพียงตัวอย่างของความพยายามที่จะรื้อและถอดรหัสเรื่องเพศภาวะ (gender) และเพศวิถี (sexuality)[18] ในงานวิจัยเอดส์ระดับหนึ่ง ให้เห็นว่างานวิจัยที่เขียนขึ้นแต่ละรายงานมีวิธีคิดกำกับอยู่เบื้องหลังแน่นอน มิได้มีลักษณะลอยๆ มีความเป็นกลาง (ไร้อคติอย่างที่งานวิจัยสำนักคิดปฏิฐานนิยมชอบอ้าง) ไม่เชื่อมโยงต่อสรรพสิ่งรอบตัวนักวิจัยและตัวนักวิจัยเอง ไม่ว่านักวิจัยจะรู้เท่าทันสิ่งเหล่านี้หรือไม่ก็ตาม ผู้อ่านที่สนใจจะติดตามงานเขียนลักษณะนี้ที่เจาะลึก โปรดติดตามได้จากงานเขียนที่ใช้วิธีวิทยาวิพากษ์วาทกรรมในการสร้างความรู้ ความจริง ของปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่งในสังคม ปัจจุบันงานสายนี้เริ่มมีมากขึ้นในแวดวงวิชาการสังคมศาสตร์ของไทย

---

[17] เป็นการให้ความเห็นต่อโครงร่างงานวิจัย *'การศึกษาวิเคราะห์วิธีคิดวิทยาในงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ว่าด้วยเรื่องเอดส์'* (ที่เขียนเป็นรายงานวิจัยสมบูรณ์แล้ว บทความนี้เป็นบทที่ 4 ของรายงานฉบับนี้) ในการประชุมเชิงปฏิบัติการของโครงการวิจัยนี้ ณ ห้องประชุมสำนักงานอธิการบดี ชั้น 6 ตึกสำนักงานอธิการบดี 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร วันศุกร์ที่ 28 พฤษภาคม 2547.

[18] ผู้สนใจว่าเพราะเหตุใดผู้วิจัยจึงแปลคำว่า 'gender' ว่าคือ 'เพศภาวะ' และคำว่า 'sexuality' คือ 'เพศวิถี' โปรดอ่าน 'บรรณาธิการเปิดใจ' ใน กฤตยา อาชวนิจกุล (บรรณาธิการ). 2547. *"ผู้หญิง" ในวาทกรรมการเมืองเรื่องเพศและสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์*. เชียงใหม่: ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เอกสารอ้างอิง

(เฉพาะรายชื่อที่มิได้อยู่ในรายงานวิจัยจำนวน 45 ชิ้นที่เลือกมา)

กฤตยา อาชวนิจกุล. 2547. *'เรื่องเพศของวัยรุ่นไทยกับถุงยางอนามัยและภัยเอดส์'*. เอกสารประกอบการเสวนาเรื่องความรัก เพศสภาพ ปัญหาสังคมไทย? ประกอบงานลิเกเกียรติยศแห่งสยาม *เพื่อนแพง' พลอด" พระลอ* ณ โรงละครแห่งชาติ จัดโดยศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ ร่วมกับกรมศิลปากร และภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม.

กฤตยา อาชวนิจกุล (บรรณาธิการ). 2547.*'ผู้หญิง" ในวาทกรรมการเมืองเรื่องเพศและสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์*. เชียงใหม่: ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ชาย โพธิสิตา. 2547. *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

เพ็ญจันทร์ ประดับมุข. 2541. 'สถานภาพและบทบาทงานวิจัยเอดส์ด้านสังคมศาสตร์' ใน *องค์ความรู้ของงานวิจัยเอดส์ด้านสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์*. พิมพวัลย์ บุญมงคล และคณะ บรรณาธิการ: 1- 24. นครปฐม: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

อรทัย อาจอ่ำ (ผู้แปล). 2546. *ฟื้นสังคมศาสตร์: ทำไมการวิจัยทางสังคมจึงล้มเหลวและจะทำให้ประสบความสำเร็จได้อย่างไร?* กรุงเทพฯ: คบไฟ. (แปลจาก Flyvbjierg, Bent. 2001. *Making Social Science Matter: Why Social Inquiry Fails and How It Can Succeed Again?* Cambridge: Cambridge University Press.)

Corbetta, Piergiorgio. 2003. (Translated from the Italian by Bernard Patrick). *Social Research: Theory, Methods and Techniques*. London: SAGE.

Flyvbjierg, Bent. 2001. *Making Social Science Matter: Why Social Inquiry Fails and How It Can Succeed Again?* Cambridge: Cambridge University Press.

Guba, E. G. 1990. *The Paradigm Dialog*. Newbury Park: SAGE.

Guba, E. G., and Y. S. Lincohn. 1994. Competing Pradigms in Qualitative Research. In *Handbook of qualitative Research*. N. K. Denzin and Y. S. Lincoln (editors): 105-117. Thousand Oaks: SAGE.

Neuman, W. Lawrence. 1991. *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. Boston: Allyn and Bacon.

Ulin, Priscilla R. et al. , 2002. *The Language and Logic of Qualitative Research in Qualitative Methods : A Field Guide for Applied Research in Sexual and Reproductive Health*. North Carolina: Family Health International.

รายชื่อรายงานวิจัย 45 ชิ้นตามสาขาวิชา

1. ประชากรศาสตร์ รวม 5 เรื่อง

1.1 Werasit Sittitrai, Praphan Phanuphak, Jean Barry and Tim Brown. 1992. *Thai Sexual Behavior and Risk of HIV Infection: A Report of the 1990 Survey of Partner Relations and Risk of HIV Infection.* Program on AIDS, Thai Red Cross Society and Institute of Population Studies, Chulalongkorn University.

1.2 วรชัย ทองไทย และอรพินทร์ พิทักษ์มหาเกตุ. 2537. *ความรู้ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และพฤติกรรมเกี่ยวกับโรคเอดส์: โครงการสำรวจประสิทธิผลของสื่อสาร เรื่องโรคเอดส์ต่อพฤติกรรมและค่านิยม พ.ศ.2536.* นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

1.3 Nimanong Ngamprapasom. 2001. *The First Sexual Intercourse of Thai Men.* Unpublished Ph.D. Dissertation in Demography. Institute for Population and Social Research, Mahidol University.

1.4 Rampai Srinual. 2003. *Sexual Violence: A Study of In-school Adolescents.* Unpublished Ph.D. Dissertation in Demography. Institute for Population and Social Research, Mahidol University.

1.5 Chai Podhisita et al. 2004. 'The Risk of Premarital Sex Among Thai Youth: Individual and Family Influences'. *Journal of Population and Social Studies.* Vol.12(2):1-31.

2. มานุษยวิทยา รวม 6 เรื่อง

2.1 Suchada Thaweesit. 2000. *From Village to Factory 'Girl' Shifting Narratives on Gender and Sexuality in Thailand.* Unpublished Ph.D. Dissertation in Anthropology. Seattle: University of Washington.

2.2 Mary Packard–Winkler. 1998. *Knowledge, Sex and Marriage in Modern Bangkok: Cultural Negotiations in the Time of AIDS.* Unpublished Ph.D. Dissertation in Anthropology. Washington: American University.

2.3 พิมพวัลย์ บุญมงคล. 2543. *ระบบความเชื่อและพฤติกรรมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศและความสัมพันธ์หญิงชายในระบบครอบครัว.* นครปฐม: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

2.4 Chayan Vaddhanaphuti. 1993. *Changing Sexual Behavior in Northern Thailand.* Paper prepared for the 5th Conference on Thai Studies-SOAS, London.

2.5 Chris Lyttleton. 2000. *Negotiating Sex and AIDS in Thailand.* Bangkok: White Lotus.

2.6 นิรมล เมืองโสม. 2543. *วัฒนธรรมทางเพศ การรับรู้ความเสี่ยง และพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศต่อการเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นหญิงเขตเมือง: กรณีศึกษาจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.

3. สังคมวิทยา รวม 8 เรื่อง

3.1 Napaporn Havanon, John Knodel and Tony Bennet. 1992. *Sexual Networking in a Province Thai Setting*. AIDS Prevention Monograph Series Paper No.1. Family Health International AIDSCAP Project.

3.2 Pimonpan Isarabhakdi. 1997. *Sexual Attitudes and Behavior of Never-Married Rural Thai Youth*. Unpublished Ph.D. Dissertation in Rural Sociology. Pennsylvania: The Pennsylvania State University.

3.3 Katherine Calora Bond. 1995. *Social and Sexual Networking in Urban Northern Thailand*. Unpublished Ph.D. Dissertation. Maryland: Scholl of Public Health, The Jhons Hopkins University.

3.4 Wassana Im-Em. 1996. *Partner Relations and AIDS in Chiang Mai Villages*. Unpublished Ph.D. Dissertation in Demography. Canberra: The Australian National University.

3.5 พะเยาว์ ละกะเต็บ. 2538. *ตัวแบบสมุฏฐานการยอมรับเพศสัมพันธ์ก่อนการสมรส*. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

3.6 Nicholas Ford, and Sirinan Kittisuksathit. 1996. *Youth Sexuality: The Sexual Awareness, Lifestyle and Related Health Service Needs of Young Single Factory Workers in Thailand*. Nakhonpathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University.

3.7 Amara Soonthordhada. 1996. *Sexual Attitudes and Behaviours and Contraceptive Use of Female Adolescents in Bangkok: A Comparative Study of Students and Factory Workers*. IPSR Publication No.202. Institute for Population and Research Mahidol University.

3.8 วารุณี ฟองแก้ว ประคิณ สุจฉายา พูนทรัพย์ โสภารัตน์ เกสรา ศรีพิชญาการ และประพิมพ์ พุทธิรักษ์กุล. 2544. *วิถีสุขภาพเยาวชนไทยในยุคโลกาภิวัฒน์และทางเลือกกลไกทางสังคมในการส่งเสริมสุขภาพเยาวชน*. รายงานวิจัยเสนอสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.

4. สาธารณสุขศาสตร์และระบาดวิทยา รวม 6 เรื่อง

4.1 Chomnad Manopaiboon et al. 2003. *Sexual Coercion Among Adolescents in Northern Thailand: Prevalence and Associated Factors*. Vol.34(2):447-457.

4.2 Denise Roth Allen, James W. Carey, Chomnad Mamopaiboon, Richard A. Jenkins, Wat Uthaivoravit, Peter H. Kilmarx, and Frits van Griensven. 2003. 'Sexual Health Risk Among Young Thai Women: Implications for HIV/STD Prevention and Contraception'. *AIDS and Behavior.* Vol.7 (1): 9 – 12.

4.3 Frits van Griensven, Peter H. Kilmarx, Supaporn Jeeyapan, Chomnad Mamopaiboon, Supapporn Korattana, Richard A. Jenkins, Wat Uthaivoravit, Khanchit Limpakarnjanarat, and Timothy D. Mastro. 2004. 'The Prevalence of Bisexual and Homosexual Orientation and Related Health Risks Among Adolescents in Northern Thailand'. *Archives of Sexual Behavior*'. Vol.33(2):137–147.

4.4 Richard A. Jenkins, Chomnad Manopaiboon, Alex P. Samuel, Wat Uthaivoravit, and Frits van Griensven. 2002. 'Condom Use Among Vocational School students in Chiang Rai, Thailand'. *AIDS Education and Prevention.* Vol.14(3):223 – 245.

4.5 ครรชิต ลิมปกาญจนรัตน์, ชมนาถ มโนไพบูลย์, ศุภพร โกรัตนะ, Timothy D. Mastro, และ มยุรี วรรณไกรโรจน์. 2539. 'การแนะนำวิธีการศึกษาทางสังคมวิทยามาช่วยการตัดสินใจทางระบาดวิทยา กรณีศึกษาที่จังหวัดเชียงราย พ.ศ. 2538'. *รายงานการเฝ้าระวังโรคประจำสัปดาห์.* ปีที่ 27 ฉบับที่ 14: 165-179.

4.6 Bruce G. Weniger, Khanchit Limpakarnjanarat, Kumnuan Ungchusaks, Sombat Thanprasertsuk, Kachit Choopanya, Suphak Vanichseni, Thongchai Uneklabh, Prasert Thongcharoen, and Chantapond Wasi. 1991. 'The Epidemiology of HIV and AIDS in Thailand'. *AIDS.* Vol.5(suppl 2): S71-S85.

5. นิเทศศาสตร์ รวม 4 เรื่อง

วิลาสินี พิพิธกุล และกิตติ กันภัย. 2546. *เพศและการสื่อสารในสังคมไทย.* รายงานวิจัยเสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

นงลักษณ์ ยิ้มศรวล. 2544. *ระบบสัญญลักษณ์ทางเพศในละครโทรทัศน์ที่มีอิทธิพลต่อการมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี.* วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พัชรา รุ่งสุข. 2544. *วาทกรรมของนักวิจัยชาย และหญิงเรื่องเพศกับวัยรุ่น และการผลิตซ้ำของนักหนังสือพิมพ์.* วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Ruj Komonbut and Mariem Visasratana. 2004. *Safe Sex and the Media in Southeast Asia: Covering the Condom Nation (Thailand).* Manila: AIDS Society of the Philippines.

จิตวิทยา/พฤติกรรมศาสตร์ (รวม 6.1, 6.2 และ 6.3 นับเป็นเอกสารชุดเดียวกัน) รวม 1 เรื่อง

จินตนา พึ่งโพธิ์. 2547. *ผลการความตระหนักในเรื่องเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ที่มีต่อทัศนคติทางเพศในการรักนวลสงวนตัวของวัยรุ่นหญิงที่มีลักษณะมุ่งอนาคต การควบคุมตน และวัฒนธรรมในด้านความสัมพันธ์ทางเพศที่แตกต่าง.* ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต จิตวิทยาพัฒนาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

จิราภรณ์ ความประวัติ. 2547. *ผลการสร้างความตระหนักในเรื่องเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ที่มีผลต่อทัศนคติทางเพศในเรื่องการรักนวลสงวนตัวของวัยรุ่นหญิงที่มีความรู้รักเห็นคุณค่าในตัวเอง และบุคคลิกภาพที่แตกต่าง.* ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต จิตวิทยาพัฒนาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ปานทิพย์ ทองมั่ง. 2547. *ผลการสร้างความตระหนักในเรื่องเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ที่มีต่อทัศนคติทางเพศในการรักนวลสงวนตัวของวัยรุ่นหญิงที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน.* ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต จิตวิทยาพัฒนาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ศึกษาศาสตร์ รวม 4 เรื่อง

นิมิต มั่งมีทรัพย์. 2542. *ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ และเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของวัยรุ่น.* ปริญญานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิตพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนรินทรวิโรฒ.

พิทักษ์ ศิริวงษ์. 2543. *การสร้างและปรับเปลี่ยนความเพศ และจิตนาการทางเพศในกลุ่มวัยรุ่นชาย.* ปริญญานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิตพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุมิตรา เชาวน์เมธากิจ. 2544. *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทวิมาตรฐานทางเพศของครูกับการเป็นผู้ฝึกทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันเอดส์สำหรับนักเรียน.* วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Holly Stewart, Ann McCauley, Simon Baker, Martha Givaudan, Shegs James, Iwin Leenen, Susan Pick, Priscilla Reddy, Usasinee Rewthong, Patchara Rumakom, and Dilys Walker. 2001. *Reducing HIV Infection Among Youth: What Can Schools Do?*. New York: Population Council.

ศาสนาศาสตร์/ปรัชญา รวม 3 เรื่อง

Suwanna Satha-Anand. 2000. 'Buddhism on Sexuality and Enlightenment'. in *Good Sex: Feminist Perspectives from the World's Religions.* Patricia Juue, Mary E. Hunt and R. Balakrishnan (eds.): 113 – 124. New Jersey: Rutgers University Press.

กุลวีร์ ประภาพรพิพัฒน์. 2545. *แนวคิดและจริยศาสตร์ที่เกี่ยวกับเพศในพุทธศาสนาเถรวาท.* วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เฉลิมพล พลมุข. 2539. *จริยธรรมในพุทธศาสนากับปัญหาโรคเอดส์: ศึกษากรณีการดูแลผู้ป่วยโรคเอดส์วัดพระบาท น้ำพุ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี และโรงพยาบาลบำราศนราดูร อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์อักษร- ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

<u>เศรษฐศาสตร์ รวม 2 เรื่อง</u>

Sumalee Pitayanon, Sukhotha Kongsin and Wattana S. Janjareon. 1994. *Economic Impact of HIV/AIDS Mortality on Households in Thailand*. Study on the Economic Implications of the HIV/AIDS Epidemic in Selected DMCs.

อินทร์พร ปัญญานุชิต. 2543. *การวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ของการพัฒนาวัคซีนเอดส์ในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

<u>รัฐศาสตร์ รวม 1 เรื่อง</u>

เขียน นิรันดร์นุต. 2546. *การถ่ายทอดอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ผ่านนิตยสารผู้หญิง*.ปริญญารัฐศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

<u>นิติศาสตร์ รวม 1 เรื่อง</u>

วชิระ สิงหะคเชนทร์. 2539. *ความจำเป็น ผลดี ผลเสีย ของกฎหมายเกี่ยวกับเอดส์*. รายงานวิจัยเกี่ยวกับโรคเอดส์. กฎหมายการแพทย์สาธารณสิ่งแวดล้อมและภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

<u>งานวิจัยที่วิเคราะห์งานเอดส์/รายงานที่รวบรวมบทคัดย่องานเอดส์/รายงานวิเคราะห์การวิจัยเกี่ยวกับเพศวิถี เพศภาวะ และอนามัยเจริญพันธุ์ รวม 5 เรื่อง</u>

บังอร เทพเทียน. 2547. *การวิเคราะห์งานวิจัยด้านสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางเพศในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา (ในระหว่างปี พ.ศ.2536 – 2546) โดยวิธีการวิเคราะห์อภิมาณ*. งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ.

พิมพวัลย์ บุญมงคล, เพ็ญจันทร์ ประดับมุข และศันสนีย์ เรืองสอน. 2541. *องค์ความรู้ของงานวิจัยเอดส์ด้านสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์*. โครงการจัดตั้งสำนักศึกษานโยบายสาธารณสุขฯ คณะสังคมศาสตร์และมานุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

คำนวณ อึ้งชูศักดิ์, ครรชิต ลิปกาญจนารัตน์, ทวิป กิตติยาภรณ์ และอนุพงศ์ ชิตวรากร. 2541. *การประมวลและสังเคราะห์องค์ความรู้ ด้านระบาดวิทยาโรคเอดส์ในประเทศไทย: กรณีการเฝ้าระวังโรค*. กองระบาดวิทยา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.

วิภา ด่านธำรงกูล, ชนิดา พลานุเวช และวิชัย โปษยะจินดา(บรรณาธิการ). 2542. *การศึกษาสถานภาพการวิจัยโรคเอดส์ในประเทศไทย2535-2539*.สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Alan Gray, and Sureeporn Punpuing.1999. *Gender, Sexuality and Reproductive Health in Thailand.* Institute for Population and Research Mahidol University. IPSR Publication No.232.

****

การวัดเรตติ้งทางสื่อสารมวลชน

*ดร.สุทิติ ขัตติยะ**

บทคัดย่อ

การวัดเรตติ้ง เป็นการประมาณค่าของความต้องการ ความรู้สึก ทัศนคติและพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย โดยการจำแนกตามปริมาณหรือจำนวนและการแจกแจงให้เป็นระดับของความแตกต่าง ทั้งนี้ต้องอาศัยการวัดโดยใช้เกณฑ์มาตรฐานอย่างใดอย่างหนึ่ง

การวัดเรตติ้งทางสื่อสารมวลชนเป็นขั้นตอนสำคัญของการพัฒนาการสื่อสารเชิงธุรกิจ ความคิดเห็นหรือทัศนคติของผู้รับสารจะส่งผลป้อนกลับให้เห็นถึงความพึงพอใจและความต้องการของผู้รับสาร ผู้รับสารคือกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งผู้บริหารสื่อต้องนำมาใช้เป็นข้อมูลเพื่อพิจารณาในการบริหารจัดการ

การวัดเรตติ้งทางสื่อสารมวลชน แบ่งตามวัตถุประสงค์ได้ ๒ ประการ คือ การวัดเรตติ้งเบื้องต้นและการวัดเรตติ้งระดับลึก การวัดเรตติ้งเบื้องต้นเป็นการสำรวจลักษณะทั่วไปของผู้รับสารเพื่อจำแนกความแตกต่างระหว่างกลุ่มเป้าหมาย เรียกว่า การทำโพลล์ ส่วนการวัดเรตติ้งระดับลึกเป็นการค้นหาความสัมพันธ์หรือสาเหตุของความต้องการ ความรู้สึกและพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย เป็นการพัฒนาการสื่อสารอย่างเป็นระบบ ครบถ้วนและน่าเชื่อถือ เรียกว่า การทำวิจัย ซึ่งผลของการวิจัยสามารถนำไปปรับปรุงแก้ไขได้อย่างเป็นรูปธรรมมากกว่าการวัด เรตติ้งเบื้องต้น

แนวคิดสำคัญของการวัดเรตติ้งทางสื่อสารมวลชน

สุภาษิตจีนกล่าวไว้ในตอนหนึ่งว่า "รู้เขารู้เรา รบร้อยครั้งชนะร้อยครั้ง" เป็นข้อความที่เป็นความจริงที่สุด เพราะในการวัดเรตติ้งก็มีความจำเป็นที่ต้องรู้จัก "เขา" และ "เรา" ให้ชัดเจนและถ่องแท้เสียก่อน จะช่วยทำให้สามารถทราบความต้องการ ความรู้สึก ทัศนคติและพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายได้ตรงกับวัตถุประสงค์มากที่สุด

แนวคิดสำคัญของการวัดเรตติ้งทางสื่อสารมวลชน คือ การสร้างเข้าใจถึง "เรา" ซึ่งก็คือ ธรรมชาติของสื่อสารมวลชน และ "เขา" คือ กลุ่มเป้าหมายของสื่อสารมวลชน ซึ่งเมื่อมีความ เข้าใจทั้งสองส่วนนี้แล้ว ก็จะทำให้มองเห็นลักษณะของการวัดเรตติ้งทางสื่อมวลชนได้อย่างชัดเจน

---

*ผู้จัดรายการ ระดับ ๘ว สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง ๑๑ กรมประชาสัมพันธ์

๑) ธรรมชาติของสื่อสารมวลชน

ตามหลักการทางนิเทศศาสตร์ระบุว่า เกณฑ์ที่ใช้วัดผลสำเร็จหรือข้อบกพร่องของสื่อสารมวลชน สามารถประเมินได้โดยพิจารณาจากธรรมชาติอันเป็นลักษณะเฉพาะของสื่อสารมวลชนเอง ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะอันเป็นธรรมชาติของสื่อสารมวลชน อย่างน้อย ๔ ประการ ต่อไปนี้

๑) ต้องเป็นสื่อที่เข้าถึงได้ทุกคน

๒) ต้องเป็นสื่อที่ใกล้ชิดกับผู้รับสารมากที่สุด

๓) ต้องเป็นสื่อที่มีความยืดหยุ่นสูง

๔) ต้องเป็นสื่อที่ต้องการวัตถุดิบและความคิดสร้างสรรค์มากมาย

จากคุณลักษณะดังกล่าว ทำให้สื่อมวลชนมีอิทธิพลมากและเป็นผู้นำในการสร้างทัศนคติ ค่านิยม ประชามติ และกระแสความคิดของประชาชน สื่อมวลชนจึงต้องใช้คุณลักษณะอันเป็นธรรมชาติของตนทำหน้าที่เป็นผู้นำที่ดีของสังคม และรับผิดชอบนำสังคมไปสู่ทางที่สร้างสรรค์และถูกต้อง การที่สื่อมวลชนจะเป็นผู้นำสังคมและสร้างสรรค์สังคมได้ สื่อมวลชนต้องเข้าใจตนเองและสังคมของตนเองให้ดี รวมทั้งต้องรู้ทันสังคมโลกด้วย

ถ้าพิจารณาทางพฤติกรรมศาสตร์ ก็อาจน่าเชื่อว่า ธรรมชาติของสื่อมวลชนมีความคล้ายคลึงกับพฤติกรรมของมนุษย์ ที่เปรียบเทียบได้ว่าสื่อมวลชนเป็นสิ่งที่มีชีวิตประเภทหนึ่งที่มีความคิดความรู้สึกและการปรับตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในลักษณะของการเป็นสัตว์สังคม เพราะว่าสื่อมวลชนก็มีคุณลักษณะและธรรมชาติของตนเองเช่นเดียวกับมนุษย์ อย่างน้อย ๔ ประการ ดังแสดงไว้ในตารางต่อไปนี้

ตาราง ๑ การเปรียบเทียบธรรมชาติของสื่อสารมวลชนกับพฤติกรรมของมนุษย์

พฤติกรรมของมนุษย์	ธรรมชาติของสื่อสารมวลชน
บุคลิกภาพ (personality)	ลักษณะเฉพาะ (characteristic)
ความเจริญเติบโต (growth)	วิวัฒนาการ (evolution)
มนุษยสัมพันธ์ (human relation)	ปฏิสัมพันธ์ (interaction)
ความใฝ่รู้ (enthusiasm)	พลวัต (dynamic)

ดังนั้น สื่อมวลชนไม่ว่าจะเป็นแขนงใด ถ้ามีคุณลักษณะไม่ครบสี่ส่วนดังกล่าวแล้ว ก็ถือว่ายังไม่ได้เป็นสื่อมวลชนที่สมบูรณ์แบบอย่างแท้จริง เพราะธรรมชาติของสื่อสารมวลชนดังกล่าวนี้เป็นคุณสมบัติสำคัญที่ทำให้สื่อมวลชนสามารถดำรงอยู่และแข่งขันกับสื่อมวลชนอื่นไม่ว่าจะเป็นแขนงเดียวกันหรือต่างแขนงกัน

ด้วยเหตุนี้ ผู้บริหารสื่อมวลชนที่มีความชาญฉลาด จึงได้มีการสำรวจหรือตรวจสอบคุณสมบัติที่เป็นธรรมชาติของสื่อของตนอยู่สม่ำเสมอ เพื่อค้นหาข้อบกพร่อง ข้อจำกัด และแนวทางการปรับปรุงพัฒนา ทั้งนี้ เป็นการแก้จุดอ่อนและเพิ่มจุดแข็ง ซึ่งในปัจจุบันมีวิธีการที่นิยมใช้ในหน่วยงานทั่วไป ก็คือเทคนิค SWOT นั่นเอง

๒) กลุ่มเป้าหมาย

จุดมุ่งหมายหลักของการสื่อสาร คือ การผลิตสื่อ และกลุ่มเป้าหมายสำคัญในการสื่อสาร คือ ผู้รับสาร ซึ่งจะแตกต่างกับไปตามลักษณะและประเภทของสื่อแต่ละชนิด ดังนี้

๑) สื่อวิทยุโทรทัศน์ หมายถึง ผู้ชมโทรทัศน์

๓) สื่อวิทยุกระจายเสียง หมายถึง ผู้ฟังวิทยุ

๓) สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง ผู้อ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร และวารสาร เป็นต้น

การสื่อสารและการผลิตสื่อแต่ละชนิด ล้วนมีกลุ่มเป้าหมายเฉพาะกลุ่มที่ไม่เหมือนกัน และในแต่ละสื่อก็ยังมีกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกันตามเนื้อหาสาระของการผลิตสารและนำเสนอสารอีกด้วย เช่น รายการทางโทรทัศน์ ถ้าจะแบ่งตามลักษณะของผู้ชมแล้วที่พบกันมาก ได้แก่ รายการเด็ก รายการแม่บ้าน รายการเพลง รายการข่าว รายการสารคดี รายการส่งเสริมความรู้ และรายการส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น

ดังนั้น การวัดเรตติ้งจำเป็นต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมายของการผลิตสื่อนั้นอย่างถูกต้อง และสามารถกำหนดหรือระบุกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจนได้ ก็จะเป็นสิ่งที่ง่ายและสะดวกต่อการวัดเรตติ้งให้เหมาะสมกับเพศ วัยและความต้องการของผู้รับสาร ซึ่งต้องอาศัยความรู้ทางหลักวิชาการหลายแขนงเข้ามาเกี่ยวข้องและนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกัน ได้แก่ พฤติกรรมศาสตร์การสื่อสาร จิตวิทยา และสังคมวิทยา เป็นต้น เพราะจะทำให้การวัดเรตติ้งสามารถเลือกรูปแบบและประเภท รวมทั้ง วิธีการของการวัดเรตติ้งได้อย่างเหมาะสมและตรงกับวัตถุประสงค์ของการผลิตสาร ซึ่งผลจากการสำรวจจะทำให้ทราบถึงความต้องการ ความรู้สึก ทัศนคติ และพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริงและไม่เสียเวลา เพื่อสามารถนำใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการผลิตสื่อ การผลิตสาร จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ในการเสาะแสวงหาความแปลกใหม่และความน่าสนใจนำมาเสนอต่อผู้รับสารได้อย่างทันสมัยและต่อเนื่อง

๓) ลักษณะการวัดเรตติ้งทางสื่อสารมวลชน

การวัดเรตติ้งทางสื่อสารมวลชนเป็นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชน หรืออาจจะเรียกเป็นอย่างอื่นว่า การสำรวจประชามติ การสำรวจสาธารณมติ และการสำรวจทัศนคติ เป็นต้นเพราะวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการวัดเรตติ้ง ก็คือ การวัดความต้องการ ความรู้สึก ทัศนคติ หรือพฤติกรรมของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสารหรือหน่วยงานทางสื่อสารมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น

ลักษณะของการวัดเรตติ้งทางสื่อสารมวลชน จึงต้องเป็นการประเมินโดยอาศัย***การพิจารณาจากธรรมชาติอันเป็นลักษณะเฉพาะของสื่อสารมวลชนเองตามทัศนคติ ความรู้สึก หรือพฤติกรรมของผู้รับสารที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย*** ซึ่งอาศัยหลักทางนิเทศศาสตร์และหลักทางพฤติกรรมศาสตร์ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น

การวัดเรตติ้งทางสื่อสารมวลชน จึงมี ๔ ลักษณะ ดังนี้

๑) การวัดภาพลักษณ์ (Image Measure)

๒) การวัดความเปลี่ยนแปลง (Change Measure)

๓) การวัดสัมพันธภาพ (Relation Measure)

๔) การวัดความทันสมัย (Modernization Measure)

ตาราง ๒ แสดงลักษณะของการวัดเรตติ้งทางสื่อสารมวลชน

ที่	ลักษณะ	ความมุ่งหมาย
๑.	การวัดภาพลักษณ์	เป็นการวัดทัศนคติ ความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้รับสาร
๒.	การวัดความเปลี่ยนแปลง	เป็นการวัดพัฒนาการของหน่วยงาน
๓.	การวัดสัมพันธภาพ	เป็นการวัดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร
๔.	การวัดความทันสมัย	เป็นการวัดความก้าวหน้าของความคิดสร้างสรรค์และเทคโนโลยี

การวัดเรตติ้งในลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังกล่าว ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้บริหาร สื่อมวลชนเป็นสำคัญ ซึ่งการวัดเรตติ้งในแต่ละลักษณะมีความมุ่งหมายแตกต่างกัน โดยเฉพาะการบริหารสื่อเชิงธุรกิจย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องมีการวัดเรตติ้งทุกลักษณะ ทั้งนี้ ในแต่ละลักษณะก็มีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการที่แตกต่างกันด้วย

นักวิชาการในประเทศไทยพยายามบัญญัติใช้คำว่า "การวัดเร็ตติ้ง" โดยการเทียบเคียงให้มีความหมายตรงกับภาษาไทย ทำให้อาจพบเห็นคำหลายคำที่ถูกนำมาใช้ในความหมายของ "การวัดเร็ตติ้ง" ได้แก่ การสำรวจความคิดเห็น การสำรวจประชามติ การทำโพลล์ และการสำรวจวิจัย เป็นต้น และเพื่อให้ความหมายใกล้เคียงและตรงกับข้อเท็จจริงตามความหมายทางศัพท์ในภาษาอังกฤษและหลักทางวิชาการของการวิจัย จึงสามารถให้ความหมายว่า ***" เป็นการประมาณค่าของความต้องการ ความรู้สึก ทัศนคติ และพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย โดยการจำแนกตามปริมาณหรือจำนวน และการแจกแจงให้เป็นระดับของความแตกต่าง ทั้งนี้ ต้องอาศัยการวัดโดยใช้เกณฑ์มาตรฐานอย่างใดอย่างหนึ่ง "***

อย่างไรก็ตาม ตามหลักทางวิชาการของการวิจัย มีคำที่เกี่ยวข้องกับ "การวัดเรตติ้ง" จำนวนสองคำที่จำเป็นต้องต้องทำความเข้าใจ เพราะว่าเป็นมาตราวัดความรู้สึกและทัศนคติ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของการสร้างเกณฑ์มาตรฐานในการวัดเรตติ้ง คือ เรตติ้งสเกล (rating scale) และแรงกิงค์สเกล (ranking scale)

การใช้เรตติ้งสเกล (rating scale) เป็นการวัดที่มีวิธีการหลายแบบ และเป็นกลยุทธที่ถูกนำมาใช้เพื่อการดูดดึงหรือล้วงเอาความรู้สึกหรือทัศนคติ (Attitudinal scales) ที่แท้จริงและลึกซึ้งของกลุ่มเป้าหมายมากเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งเป็นการประมาณค่าจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหรือจากกลุ่มเป้าหมาย

การใช้แรงกิ้งสเกล (ranking scale) เป็นการวัดและประมาณค่าโดยการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มเป้าหมายหรือเหตุการณ์ ด้วยการจัดกลุ่มหรือจำแนกกลุ่มตามความเกี่ยวข้องกันหรือความคล้ายคลึงกัน และโดยปกติ เรตติ้งสเกลควรดำเนินการควบคู่ไปกับแรงกิ้งสเกล (ขอให้ศึกษารายละเอียดในภาคผนวก)

รูปแบบของการใช้เรตติ้งสเกลและการใช้แรงกิ้งสเกลมีหลายแบบ ซึ่งเป็นเกณฑ์มาตรฐานของการวัดทัศนคติ บางตำราเรียกว่า มาตรวัดทัศนคติ

ทัศนคติ (Attitude) หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลต่าง ๆ อันเป็นผลเนื่องมาจากการเรียนรู้ประสบการณ์ และเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งต่าง ๆ ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นไปในทางสนับสนุนหรือทางต่อต้านก็ได้ และ มาตราวัดทัศนคติ ก็คือ สเกลของข้อความจำนวนหนึ่งที่ใช้วัดความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ และเป็นความรู้สึกที่ค่อนข้างจะลึกซึ้ง ใช้วัดกับข้อมูลทางด้านจิตอารมณ์ (Affective domain)

มาตราวัดทัศนคติที่ใช้ในการวิจัยมีอยู่หลายชนิด (ดูในภาคผนวก) ในที่นี้จะกล่าวถึงที่นิยมใช้อยู่ ๓ ชนิด คือ วิธีของเทอร์สโตน วิธีของสิเคิร์ท และวิธีวัดทัศนคติโดยใช้ความหมายทางภาษาของออสกูด)

(๑) วิธีของเทอร์สโตน

มาตราวัดทัศนคติตามวิธีของเทอร์สโตน กำหนดช่วงความรู้สึกของคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็น ๑๑ ช่วง จากน้อยที่สุดจนถึงมากที่สุด แต่ละช่วงมีระยะห่างเท่า ๆ กัน จึงมีชื่อเรียกได้อีกอย่างว่า The Method of Equal – Appearing Intervals ข้อความที่บรรจุลงในมาตราวัดจะต้องนำไปให้ผู้ตัดสิน (Judge) พิจารณาว่าควรอยู่ในตำแหน่งใดของมาตราและแต่ละข้อความก็จะต้องหาค่าประจำข้อความ คือค่า Scale value (S) หาในรูปของค่ามัธยฐาน (Median) และหาค่า Quartile deviation (Q) จำนวนข้อความที่ประกอบเป็นมาตราวัดทัศนคติ ตามวิธีของเทอร์สโตนมีประมาณ ๒๐ ข้อความหรือมากกว่าเล็กน้อย (ดูตัวอย่างในภาคผนวก)

(๒) วิธีของสิเคิร์ท

มาตราวัดทัศนคติตามวิธีของลิเคิร์ท กำหนดช่วงความรู้สึกของคนเป็น ๕ ช่วงหรือ ๕ ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย เฉย ๆ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ข้อความที่บรรจุลงในมาตราวัดประกอบด้วยข้อความที่แสดงความรู้สึกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดทั้งในทางที่ดี (ทางบวก) และในทางที่ไม่ดี (ทางลบ) และมีจำนวนพอ ๆ กัน ข้อความเหล่านี้ก็อาจมีประมาณ ๑๘ – ๒๐ ข้อความ การกำหนดน้ำหนักคะแนนการตอบแต่ละตัวเลือก กระทำภายหลังจากที่ได้รวบรวมข้อมูลมาแล้ว โดยกำหนดตามวิธี Arbitary weighting method ซึ่งเป็นวิธีที่นิยมใช้มากที่สุด (ดูตัวอย่างในภาคผนวก)

(๓) วิธีวัดทัศนคติโดยใช้ความหมายทางภาษาของออสกูด) (Semantic differential scale)

วิธีนี้ผู้คิด คือ ออสกูด (Osgood) สเกลแบบนี้ใช้คำคุณศัพท์มาอธิบายความหมายของสิ่งเร้า โดยมีคำคุณศัพท์ตรงข้ามกันเป็นขั้วของมาตราวัด ออสกูดใช้ชื่อสิ่งเร้านี้ว่า Concept (สังกัป) คำคุณศัพท์ที่ใช้ในการอธิบายคุณลักษณะของสิ่งเร้านี้ ออสกูด พบว่า สามารถอธิบายได้ ๓ รูปแบบ หรือ ๓ องค์ประกอบ (ดูตัวอย่างในภาคผนวก) คือ

๑. องค์ประกอบด้านประเมินค่า (Evaluative factor) เป็นองค์ประกอบที่แสดงออกด้านคุณค่า คำคุณศัพท์ที่ใช้อธิบาย เช่น ดี-ชั่ว จริง-เท็จ ฉลาด-โง่ สวย-น่าเกลียด เป็นต้น

๒. องค์ประกอบด้านศักยภาพ (Potential factor) เป็นองค์ประกอบที่แสดงถึงกำลัง อำนาจ เช่น แข็งแรง-อ่อนแอ หนัก-เบา หนา-บาง หยาบ-ละเอียด เป็นต้น

๓. องค์ประกอบด้านกิจกรรม (Activity factor) เป็นคุณศัพท์แสดงกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ช้า-เร็ว เฉื่อยชา-กระตือรือร้น เป็นต้น

๔) ประเภทของการวัดเรตติ้ง

การแบ่งประเภทของการวัดเรตติ้งสามารถกระทำได้หลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของผู้ทำการวัดเรตติ้งที่จะใช้เกณฑ์ใดมาเป็นหลักเกณฑ์ในการจำแนกประเภท โดยทั่วไปการวัดเรตติ้งมักใช้เกณฑ์หลายด้านหรือหลายมิติร่วมกัน เช่น การแบ่งประเภทการวัดเรตติ้งโดยอาศัยตามแนวคิดทางหลักการวิจัยของอับเดลลาห์และลีวายน์ (Abdelah & Levine , 1965) อาจแบ่งแยกไว้ ๖ มิติด้วยกัน คือ เหตุผลของการทำวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัย สถานที่หรือทำเลของการวิจัย วัตถุหรือสิ่งที่ต้องการวิจัย และผู้ทำการวิจัย

ในที่นี้ จะขอกล่าวถึงมิติที่เหมาะสมในการจำแนกประเภทของการวัดเรตติ้งโดยอาศัยความยากง่ายของการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นเกณฑ์การใจการจำแนก ดังนี้

๑) การวัดเรตติ้งเบื้องต้น จุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การสำรวจข้อเท็จจริงต่าง ๆ ของปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง เพื่อบรรยายลักษณะของกลุ่มตัวอย่างหรือประชากร เช่น เพศ อายุ รายได้ และระดับการศึกษา เป็นต้น ซึ่งวิธีการเก็บข้อมูลมักเป็นการสำรวจ เช่นการสำรวจความคิดเห็น การสำรวจทัศนคติ หรือการสำรวจพฤติกรรม เป็นต้น

กลุ่มตัวอย่างและประชากรที่ใช้ในการวัดเร็ตติ้งเบื้องต้น อาจแบ่งได้เป็น ๒ กรณี

ก. กลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียว (One – Group Sampling) เป็นการศึกษาเพียงกลุ่มเดียว ซึ่งอาจจะมีการวัดค่าสังเกตเพียงครั้งเดียวเพื่อเป็นข้อมูลนำมาเป็นข้อสรุปเบื้องต้นหรือมีการวัดซ้ำเมื่อพ้นระยะเวลาไปแล้วช่วงหนึ่งเพื่อนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกัน

ข. กลุ่มตัวอย่างข้ามกลุ่ม (Cross – Group Sampling) เ ป็นการศึกษากลุ่มตัวอย่างหลายกลุ่ม เป็นการวัดค่าสังเกตของแต่ละกลุ่มและนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกัน เพื่อค้นหาข้อสรุปของลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและประชาชน เป็นการเปรียบเทียบหรือประเมินความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่างและประชากร

๒) การวัดเรตติ้งระดับลึก อาจเรียกว่า การวิจัยประยุกต์ จุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การวัดหรือค้นหาความสัมพันธ์หรือสาเหตุของปรากฏการณ์ เพื่อการแสวงหาคำตอบที่มุ่งในการแก้ปัญหาหรือนำผลจากการค้นพบไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาต่อไป

การวัดเรตติ้งระดับลึก ยังสามารถแบ่งตามวัตถุประสงค์ได้เป็น ๔ ประเภท (ดูภาคผนวกประกอบ) คือ

๑) เพื่อการสำรวจ (Exploratory Study) เป็นการศึกษาที่มุ่งหวังเพียงสำรวจลักษณะทั่วไปและธรรมชาติของตัวแปรในปรากฏการณ์ ความต้องการ ทัศนคติ ความรู้สึก และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ตัวแปรเหล่านี้ที่นิยมกัน คือ เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา เป็นต้น วิธีการที่มักนิยมใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการสำรวจ โดยมากอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามปลายปิด การวัดเรตติ้งประเภทนี้มีลักษณะเหมือนกับการวัดเรตติ้งเบื้องต้น

๒) เพื่อการพรรณนา (Descriptive Study) เป็นการศึกษาที่มุ่งถึงการบรรยายสิ่งที่เกิดขึ้นหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ เป็นอย่างไร เช่น ระดับของทัศนคติหรือความรู้สึกเป็นบวกหรือลบ และ ระดับของพฤติกรรมมากหรือน้อย เป็นต้น วิธีการที่มักนิยมใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการพรรณนายังอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามปลายปิด แต่อาจมีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยก็ได้

๓) เพื่ออธิบาย (Explanatory Study หรือ Hy-potherses Testing) มีวัตถุประสงค์ที่จะมุ่งตอบปัญหาว่าทำไมและอย่างไรที่ปรากฏการณ์นั้นจึงเกิดขึ้น ซึ่งเป็นการศึกษาที่อธิบายถึงความสัมพันธ์หรือสาเหตุของปรากฏการณ์นั้น วิธีการที่มักนิยมใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการอธิบาย อาศัยทั้งข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามปลายปิดและข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยแบบสอบถามปลายเปิด การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเป็นการวิเคราะห์ทางสถิติ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นการตีความ การเปรียบเทียบข้อมูลและการสังเคราะห์ข้อมูล

๔) การศึกษารายกรณี (Case Study) เป็นการศึกษาเพื่อค้นหาความจริงเฉพาะเรื่อง อย่างลึกซึ้ง เช่น บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง เป็นต้น ซึ่งไม่นิยมนำมาใช้ในการวัดเรตติ้ง

๕) รูปแบบของการวัดเรตติ้งทางสื่อสารมวลชน

๑.การทำโพลล์ (POLL)

การทำโพลล์สามารถเรียกชื่อได้หลากหลาย คือ การสำรวจประชามติ การสำรวจความคิดเห็น การสำรวจสาธารณมติ หรือการเก็บข้อมูล เป็นต้น เป็นวิธีการขั้นต้นของการทำวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวัดเพียงความพึงพอใจและความต้องการใด ๆ หรือพฤติกรรมจากผู้รับสาร เปรียบเหมือนกับการโยนหินถามทางเพื่อหยั่งถึงท่าทีและความนิยมของผู้รับสารที่สะท้อนภาพในลักษณะของผลป้อนกลับของการผลิตสื่อและสาร

การทำโพลล์ กระทำได้ทั้งในกรณีก่อนการดำเนินการผลิตสารและหลังการดำเนินการผลิตสาร ทั้งนี้ ด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันดังนี้ การสำรวจประชามติก่อนการผลิตสารมักเป็นการกระทำก่อนที่กลุ่มเป้าหมายจะได้รับการสื่อสาร ซึ่งผู้รับสารยังไม่เคยได้รับสารนั้น ซึ่งเป็นการสำรวจเพื่อหาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับนำมาใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการผลิตสารต่อไป การสำรวจประชามติใน

ลักษณะนี้มักไม่ค่อยพบบ่อยนัก เพราะผู้ผลิตสารไม่ค่อยนิยมกันและผู้รับสารส่วนใหญ่คงไม่สามารถตอบคำถามได้เนื่องจากขาดข้อมูลเกี่ยวกับการสื่อสารนั้น เช่น วัตถุประสงค์และเป้าหมายของรายการโทรทัศน์หรือวิทยุกระจายสียง เป็นต้น อาจทำให้มีข้อจำกัดในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งถ้าเป็นกรณีการสำรวจประชามติหลังการผลิตสารแล้วจะเหมาะสมมากกว่าเพราะผู้รับสารและคุ้นเคยกับสารนั้นมาแล้ว ผู้รับสารก็จะสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่จากข้อมูลที่ได้รับสาร ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่ผู้ผลิตสารสามารถนำมาปรับปรุงแก้ไขการผลิตสารให้ตรงกับความพึงพอใจและความต้องการของผู้รับสารได้

ดังนั้น การทำโพลล์ ก็คือ การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในเชิงรับ และการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในเชิงรุก

ก.การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในเชิงรับ

การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในเชิงรับ เป็นการสำรวจความคิดเห็นจากผู้รับสารวิธีหนึ่ง ประกอบด้วยวิธีการ ๓ ลักษณะ คือ โทรศัพท์แสดงความคิดเห็น จดหมายติชม และหนังสือร้องเรียน เป็นต้น ดังจะได้อธิบายขยายความ ต่อไปนี้

๑. *โทรศัพท์แสดงความคิดเห็น* (Phone in) เป็นเทคนิควิธีที่กำลังเป็นที่นิยมอย่างมากในวงการสื่อสารมวลชนในปัจจุบันและโดยเฉพาะสื่อวิทยุกระจายเสียง การที่มีผู้ฟังรายการวิทยุโทรศัพท์เข้ามาติดต่อกับผู้จัดรายการ ไม่ว่าจะเป็นในลักษณะของการตอบคำถาม การทายปัญหา การแจ้งความประสงค์หรือการแสดงความคิดเห็น เหล่านี้ล้วนเป็นการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในเชิงรับ

ช่วงเวลาที่ผู้ฟังสามารถติดต่อและแสดงความคิดเห็นมีหลายกรณี เช่น ช่วงขณะที่กำลังออกอากาศจัดรายการอยู่ โดยเปิดโอกาสให้ผู้ฟังแสดงความคิดเห็น ช่วงเวลาหลังจากสิ้นสุดการจัดรายการนั้นแล้ว หรือช่วงเวลาตามความสะดวกของผู้ฟังที่ตรงกับเวลาที่สถานีวิทยุทำการ แต่ที่มักนิยมกันมากที่สุดจะอยู่ในช่วงเวลาที่กำลังจัดรายการหรือกระจายเสียง เป็นต้น

๒. *จดหมายติชม* (letter of feedback) ตามปกติผู้จัดรายการหรือสถานีวิทยุหรือสถานีโทรทัศน์ทุกแห่ง มักเปิดโอกาสให้ผู้รับสารเขียนจดหมายแสดงความคิดเห็นหรือความประสงค์ใด ๆ ต่อสถานีหรือต่อรายการวิทยุหรือโทรทัศน์หนึ่งรายการใด เพราะว่าจดหมายติชมถือเป็นเสียงวิพากษ์วิจารณ์ที่สะท้อนถึงความพอใจและความต้องการของผู้รับฟัง ในบางกรณี เราจะพบว่ารายการวิทยุและสถานีวิทยุเองดำเนินการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบของสปอตวิทยุ รวมทั้งการพูดแทรกในระหว่างการจัดรายการ เพื่อให้ผู้ฟังแสดงความคิดเห็นโดยการเชิญชวนให้ผู้ฟังเขียนจดหมายติชมอย่างชัดเจน เป็นสิ่งที่แสดงว่าจดหมายติชมเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาการผลิตสารให้ตรงกับความต้องการของผู้รับสาร

๓.*หนังสือร้องเรียน* (letter of complaince) โดยทั่วไปหนังสือร้องเรียนมักเป็นการแจ้งพฤติการณ์ที่ผิดปกติหรือไม่บังควร ดังนั้น เมื่อผู้รับสารมีความคิดเห็นที่ไม่ดีหรือรู้สึกว่า ไม่พึงพอใจการจัดรายการวิทยุหรือโทรทัศน์ก็สามารถเขียนเป็นหนังสือร้องเรียนได้ หนังสือ

ร้องเรียนจึงเป็นความประสงค์ ความต้องการ ความรู้สึกหรือทัศนคติของผู้รับสารที่ประสงค์จะติดต่อกับผู้ส่งสาร ซึ่งก็คือ ผู้จัดรายการทางโทรทัศน์หรือทางวิทยุ เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นการรับฟังความคิดเห็นของผู้รับสารในลักษณะเชิงรับที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง

การที่ผู้รับสารได้แสดงพฤติกรรมทั้งสามกรณี คือ โทรศัพท์ เขียนจดหมายติชมและหนังสือร้องเรียน เป็นต้น ถือว่าเป็นการสื่อสารสองทาง (Two – way communication) ที่เกิดขึ้นจากความสมัครใจของผู้รับสาร ที่มิใช่เป็นการบังคับใจ ซึ่งในปัจจุบัน วงการสื่อสารมวลชนกำลังเป็นที่นิยมมาก และถ้าผู้ผลิตสารได้มีการจัดเก็บรวบรวม บันทึกข้อมูลและการวิเคราะห์ผลของการรับฟังความคิดเห็นของผู้รับสารในเชิงรับอย่างเป็นระบบ จะสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาการผลิตสาร เช่น การจัดรายการทางวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ได้เป็นอย่างดี

ข. การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในเชิงรุก

กิจกรรมในขั้นตอนนี้ ประกอบด้วยกระบวนการ 3 ขั้นตอน คือ การสร้างแบบสอบถาม การทอดแบบสอบถาม และการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ผลของการสำรวจในกรณีนี้จะมีความน่าถือและเป็นระบบมากกว่าการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในเชิงรับ

การสร้างแบบสอบถาม แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในเชิงรุกที่ดีที่สุดในบรรดาเครื่องมือทั้งหลาย เช่น แบบทดสอบ แบบวัด แบบสังเกต หรือแบบสัมภาษณ์ เพราะว่าแบบสอบถาม เป็นเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในลักษณะเชิงปริมาณ และเป็นที่นิยมกันมากสำหรับการสอบถามความคิดเห็น ความรู้สึก ความพึงพอใจ และทัศนคติจากผู้รับสาร

รูปแบบของแบบสอบถาม มี ๒ ลักษณะใหญ่ ๆ คือ แบบปลายปิด และแบบปลายเปิด ซึ่งการสร้างแบบสอบถามอาจสร้างแบบใดแบบเดียวหรือรวมกันทั้งสองแบบก็ได้ ดังนี้

1) แบบสอบถามปลายปิด เป็นแบบสอบถามที่กำหนดคำถามให้และระบุคำตอบให้ผู้ตอบเลือกตอบ ตัวอย่างแบบสอบถามปลายปิด เช่น แบบสอบถามที่ให้เลือกกาเครื่องหมายถูกหรือเครื่องหมายผิด และแบบสอบถามที่มีคำตอบให้เลือกตอบหลายข้อและเลือกคำตอบเฉพาะข้อที่เหมาะสมที่สุดเพียงคำตอบเดียว

2) แบบสอบถามปลายเปิด เป็นแบบสอบถามที่กำหนดเฉพาะคำถามให้เท่านั้นและสำหรับคำตอบให้ผู้ตอบสามารถตอบได้อย่างอิสระตามความคิดเห็นของตนเอง ตัวอย่างของแบบสอบถามปลายเปิด เช่น แบบสอบถามเติมคำในช่องว่าง และแบบสอบถามให้ผู้ตอบอธิบายรายละเอียดของคำตอบ

การสร้างแบบสอบถามสำหรับการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในลักษณะเชิงรุก ก็อาศัยขั้นตอนของกระบวนการสร้างแบบสอบถามเหมือนกับเครื่องมือในการวิจัยทั่วไป แต่สิ่งที่สำคัญมากที่สุด คือ ***การสร้างข้อคำถามในแบบสอบถาม โดยยึดหลักการแสวงหาความจริง (Truth) บนพื้นฐานของเหตุผลเชิงอุปนัย (Inductive reason) ข้อคำถามที่สร้างขึ้นมานั้น ต้องพยายามให้ครอบคลุมทุกประเด็นที่เป็นความต้องการและความพึงพอใจจากผู้รับสารให้มากที่สุด*** ซึ่งอาจรวบรวมมาจากผลของการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในลักษณะเชิงรับมาเป็นแนวทางการกำหนดประเด็นคำถามก็จะเป็นการดี ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงการหาคุณภาพของแบบสอบถามด้วยการหาความเที่ยงตรง (validity) และความน่าเชื่อถือ(reliability) ตามระเบียบวิธีการสร้างเครื่องมือของหลักการวิจัยด้วย

ประการสำคัญ ผู้ที่ทำหน้าที่วัดเรตติ้ง ต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบ ประเภทและแบบแผนของการสื่อสารแต่ละประเภทเป็นอย่างดี เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางประกอบการสร้างข้อคำถามให้ครบถ้วน เพราะว่าคำตอบของประชาชนจะสะท้อนมุมมองตามทัศนะของผู้รับสารได้อย่างสมบูรณ์ ถ้าข้อคำถามได้ถูกสร้างขึ้นมาอย่างถูกต้องตามลักษณะของการสื่อสารนั้น

การทอดแบบสอบถาม เป็นการส่งแบบสอบถามไปยังประชาชนจำนวนมาก ซึ่งเป็นผู้รับสาร เพื่อตอบคำถามตามแบบสอบถาม โดยทั่วไปการส่งแบบสอบถามที่นิยมกัน มี ๒ วิธี คือ การส่งแบบสอบถามและรับกลับด้วยตนเอง และการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์

ในความเป็นจริง ผู้รับสารมีจำนวนมากมายนับไม่ถ้วน ซึ่งไม่สามารถทำการสำรวจความคิดเห็นจากประชาชนทั้งหมดได้ และเป็นการยากในการจำกัดหรือคาดคะเนจำนวนผู้รับสารให้แน่นอน *ดังนั้น ในหลักการวิจัยจึงมีขั้นตอนของการสุ่มตัวอย่าง (sampling) จากประชากร (population) เพื่อให้ได้ตัวแทนของประชากรที่ดีและมีคุณสมบัติต่าง ๆ ครบถ้วน เท่าเทียมกับประชากร ซึ่งเรียกว่ากลุ่มตัวอย่าง (sample)* เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ค่าสถิติ (statistic) ที่คำนวณได้ใกล้เคียงหรือเกือบเท่าค่าพารามิเตอร์ (parameter) ของประชากร เหตุผลของการเลือกกลุ่มตัวอย่างก็เพื่อให้เป็นตัวแทนจริง ๆ และมีจำนวนที่เหมาะสม คือ มีจำนวนมากพอที่จะทดสอบความน่าเชื่อถือโดยวิธีการทางสถิติ เทคนิคการสุ่มตัวอย่างเพื่อสุ่มตัวแทนของประชากรบางส่วนเพื่อนำมาเป็นตัวแทนในการศึกษา มีหลายวิธีเช่น การสุ่มอย่างง่าย การสุ่มแบบแบ่งชั้น การสุ่มแบบแบ่งกลุ่มหรือพื้นที่ ซึ่งจะไม่ขอกล่าวในที่นี้ แต่ก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องศึกษาและนำมาใช้ให้ถูกต้อง ทั้งนี้ เพื่อให้แบบสอบถามเหล่านี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นการรับฟังความคิดเห็นของผู้รับสารในเชิงรุกที่สามารถอ้างอิงไปสู่ประชากรได้

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม เป็นขั้นตอนที่ต้องดำเนินการต่อเนื่องจากการทอดแบบสอบถาม ซึ่งในขั้นตอนนี้จะได้นำเอาแบบสอบถามทั้งหมดมาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการทางสถิติ เพื่อนำเอาผลของการวิเคราะห์มาถือเป็นข้อสรุปของข้อมูลเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูล ก็คือ การวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้รับสารในเชิงรุก ที่ต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ในขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามแล้ว ข้อมูลอาจแบ่งได้เป็น 4 ระดับ คือ ข้อมูลระดับนามบัญญัติ ข้อมูลระดับอันดับ ข้อมูลระดับอันตรภาค และข้อมูลระดับอัตราส่วน ซึ่งผู้ทำ

หน้าที่วิเคราะห์ข้อมูลต้องมีความเข้าใจวิธีการสถิติอย่างถูกต้องและลึกซึ้ง เพื่อสามารถจำแนกความคิดเห็นของผู้ฟังได้อย่างแม่นยำ โดยเลือกใช้สถิติให้เหมาะสมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา สถิติที่เลือกมาใช้นั้นมีข้อตกลงเบื้องต้นอะไรบ้าง และจะใช้ในสถานการณ์อย่างไร

วิธีการวิเคราะห์แบบสอบถามในกรณีการทำโพลล์ เป็นการหาข้อสรุปเบื้องต้นโดยใช้สถิติพื้นฐาน และเป็นการวิเคราะห์การรับฟังความคิดเห็นของผู้รับสารในลักษณะของภาพรวม เพื่อบอกแนวโน้มการเข้าสู่ส่วนกลาง ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และเพื่อบอกการกระจายของข้อมูล ได้แก่ ความแปรปรวน และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เป็นต้น ซึ่งเมื่อเป็นเพียงการหาข้อสรุปเบื้องต้นโดยใช้สถิติพื้นฐานเช่นนี้ จึงเรียกว่า "การสำรวจความคิดเห็น " หรือ "การทำโพลล์ " (Poll) และเป็นที่นิยมกันมากในปัจจุบัน และเหมาะสมกับการสำรวจผู้รับสารที่ไม่ต้องการรายละเอียดของผลการสำรวจมากนัก

ผลของการวิเคราะห์แบบสอบถามเป็นสิ่งที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง เพราะจะเป็นข้อมูลที่ผู้ทำการวัดเรตติ้ง สามารถนำมาปรับปรุงแก้ไขการผลิตสื่อให้ตรงกับความพึงพอใจและความต้องการของผู้รับสารได้ ซึ่งเป็นการวัดความนิยมของผู้รับสารหรือการวัดเรตติ้ง นั่นเอง

๒) การทำวิจัย

ในปัจจุบัน การทำวิจัยเพื่อพัฒนาการสื่อสารในวงการสื่อสารมวลชน ถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญและมีกระบวนการที่อาศัยหลักทางวิชาการของการวิจัย แต่ก็ยังมีความแตกต่างจากการทำวิจัยโดยทั่วไปบ้าง เพราะกระบวนการทำวิจัยของการสื่อสารมวลชนได้ปรับประยุกต์ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ กลุ่มเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้ เพื่อความสะดวกและความชัดเจนแก่ผู้ทำการวิจัย

กระบวนการทำวิจัยทางการสื่อสารมวลชน เพื่อวัดความต้องการ ความรู้สึก ทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้รับสาร ประกอบด้วย ความคิดเห็นจากผู้รับสารและหลักวิชาการ ครอบคลุมอย่างครบวงจรทั้งในส่วนของความพึงพอใจของประชาชนและความถูกต้องทางทฤษฎี และเป็นกุญแจสำคัญของการนำมาซึ่งคุณภาพของการสื่อสาร เพื่อทำให้การสื่อสารก้าวสู่ความโดดเด่นได้อย่างเต็มภาคภูมิ และสามารถแข่งขันในโลกของธุรกิจได้

แนวทางการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการสื่อสาร ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน ดังนี้

๑) *การสำรวจประชามติ* ประกอบด้วย ๒ กิจกรรม คือ

ก. การสำรวจความคิดเห็นจากผู้รับสารในลักษณะเชิงรับ เป็นขั้นตอนของการจัดระบบในการรับฟังความคิดเห็นจากผู้รับสาร จดหมายติชมและหนังสือร้องเรียน กิจกรรมในขั้นตอนนี้เป็นการประชาสัมพันธ์เชิญชวนผู้รับสาร โดยอาศัยสื่อต่าง ๆ เป็นช่องทางการประชาสัมพันธ์ เช่น สปอตวิทยุหรือโทรทัศน์ รวมทั้งการพูดแทรกในขณะที่ผู้จัดรายการกำลังจัดรายการ เพื่อเชิญชวนให้ผู้รับสาร

แสดงความคิดเห็น ผลของการสำรวจในขั้นตอนนี้จะนำไปประยุกต์ใช้เป็นประเด็นคำถามของการจัดทำแบบสอบถามในขั้นตอนต่อไป

ข. การสำรวจความคิดเห็นจากผู้รับสารในลักษณะเชิงรุก เป็นขั้นตอนของการจัดทำแบบสอบถามและดำเนินการสอบถามไปยังประชาชนทั่วไป ซึ่งเป็นการสอบถามในเชิงรุก กิจกรรมในขั้นตอนนี้ ประกอบด้วย การสร้างแบบสอบถาม การทอดแบบสอบถาม และการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ผลของการสำรวจในขั้นตอนนี้จะนำไปประยุกต์ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขร่วมกับขั้นตอนอื่น ๆ

๒) การศึกษาทฤษฎีและหลักการสื่อสารรตามลักษณะและประเภทของการสื่อสาร เช่น วิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ เป็นขั้นตอนของการศึกษาค้นคว้าเพื่อทบทวนวัตถุประสงค์ รูปแบบและประเภท ของการสื่อสาร ผลของการศึกษาในขั้นตอนนี้จะนำไปประยุกต์ใช้เป็นแบบแผนและสีสันในการพิจารณาทบทวนการสื่อสาร เพื่อค้นหาข้อดีและข้อบกพร่อง สำหรับใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงและแก้ไขร่วมกับความคิดเห็นจากผู้รับสารในขั้นตอนที่ ๑

๓) *การรับฟังคำวิจารณ์จากผู้เชี่ยวชาญ* กิจกรรมในขั้นตอนนี้ประกอบด้วย การรับฟังความเห็น (comment) การสัมภาษณ์ (interview) การสัมภาษณ์แบบหยั่งลึก (Indepth interview) หรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการใช้เทคนิควิจัยอนาคตแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนนี้ จะยังคงนำไปใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขการสื่อสาร ร่วมกับความคิดเห็นของผู้รับสารและหลักทางวิชาการดังที่กล่าวแล้วในขั้นตอนที่ ๑ และ ๒

๔) การสร้างสรรค์การสื่อสาร เป็นขั้นตอนของการปรับปรุงการสื่อสารตามผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาจากขั้นตอนทั้งสามข้างต้น ถือว่าได้ข้อสรุปของการพัฒนาการสื่อสารให้มีคุณภาพที่ดีขึ้นกว่าเดิม หลักของการสร้างสรรค์ ก็คือ การนำเอาข้อบกพร่องที่ค้นพบมาปรับปรุงแก้ไข รวมถึงการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และยุคสมัย

๕) การวัดความพึงพอใจจากผู้ฟัง เป็นขั้นตอนของการวัดระดับความสำเร็จการสื่อสารตามที่ได้ดำเนินการตามแผนปรับปรุงแก้ไข กิจกรรมในขั้นตอนนี้เป็นการสำรวจและตรวจสอบความคิดเห็นจากประชาชนอีกครั้งหนึ่ง อาจเลือกดำเนินการเหมือนกับขั้นตอนที่ 1 และ 2 ดังที่ได้กล่าวมาแล้วก็ได้ ทั้งนี้ ผลของการวัดความพึงพอใจจากผู้ฟัง ถือเป็นผลป้อนกลับ (feedback) สำหรับนำไปใช้พิจารณาปรับปรุงแก้ไขการสื่อสารในโอกาสต่อไปอีก

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในกรณีของการทำวิจัย สามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ กรณี ดังนี้

๑) การหาข้อสรุปเบื้องต้นโดยใช้สถิติพื้นฐาน เป็นการวิเคราะห์การรับฟังความคิดเห็นของผู้ฟังในลักษณะของภาพรวม เพื่อบอกแนวโน้มการเข้าสู่ส่วนกลาง ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และเพื่อบอกการกระจายของข้อมูล ได้แก่ ความแปรปรวน และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เป็นต้น และถ้าเป็นเพียงการหาข้อสรุปเบื้องต้นโดยใช้สถิติพื้นฐานเช่นนี้ เรียกว่า "การสำรวจความคิดเห็น" หรือ "การทำโพลล์" (Poll) ซึ่งเป็นที่นิยมกันมากในปัจจุบัน และเหมาะสมกับการสำรวจผู้ผู้รับสารที่ไม่ต้องการรายละเอียดของผลการสำรวจมากนัก

๒) การหาความเกี่ยวข้องหรือความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ศึกษาโดยใช้การวิเคราะห์ทางสถิติ เป็นการวิเคราะห์ในระดับที่ลึกซึ้งมากกว่าการหาข้อสรุปเบื้องต้น ทำให้ทราบว่ามีสิ่งใดที่เกี่ยวข้องหรือมีอิทธิพลต่อการรับฟังรายการวิทยุ อย่างไร และในลักษณะใดโดยการคำนวณหาค่าสหสัมพันธ์และค่าอิทธิพล เป็นต้น

๓) การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างตัวแปรที่ศึกษา เป็นการวิเคราะห์ อย่างละเอียดลึกซึ้งมากขึ้น เพื่อสามารถอธิบายให้ชัดเจนถึงความคิดเห็นของผู้ฟังในประเด็นต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดรายการวิทยุ โดยการวิเคราะห์ทางสถิติด้วยการคำนวณหาค่า t – test และ ANOVA เป็นต้น

ข้อควรจำ การทำวิจัยนี้มีการวิเคราะห์แบบสอบถามอย่างละเอียดลึกซึ้งมากกว่าการทำโพลล์ ทำให้สามารถอธิบายผลการศึกษาได้อย่างกระจ่างชัดมากขึ้น จึงนิยมเรียกวิธีการนี้ให้แตกต่างจากกรณีของการทำโพลล์ ว่า "การทำวิจัย" หรือ " การสำรวจวิจัย" (Research)

ไม่ว่าจะเป็นการทำโพลล์หรือการสำรวจวิจัย ต่างก็เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้ที่ทำหน้าที่สำรวจวิจัย ต้องมีความรู้และความเข้าใจ เกี่ยวกับรูปแบบ ประเภทและแบบแผนของการสื่อสารแต่ละประเภทเป็นอย่างดี เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางประกอบการสร้างข้อคำถามให้ครบถ้วน เพราะว่าคำตอบของประชาชนจะสะท้อนมุมมองตามทัศนะของผู้รับสารได้อย่างสมบูรณ์ ถ้าข้อคำถามได้ถูกสร้างขึ้นมาอย่างถูกต้องตามลักษณะของการสื่อสารนั้น

หนังสืออ้างอิง

พัชนี เชยจรรยา และคณะ. **แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2541.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. **วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์.** พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และจัดทำปก 110/66-68 ถนนบรรทัดทอง พญาไท. 2531.

เชิดศักดิ์ โฆวาสินธุ์. **การวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 2.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. 2527.

บุญเรียง ขจรศิลป์. **วิธีวิจัยทางการศึกษา (Educational Research Methodology).** กรุงเทพมหานคร : ฟิสิกส์เซ็นเตอร์ การพิมพ์. 2530.

วิภา อุตมฉันท์. **โฉมของการกระจายเสียง : จากจุดเริ่มต้นสู่ยุคโลกาภิวัตน์.** กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์. 2546.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ . 2532.

Fletcher, Alan D.; and Bowers, Thomas A. **Fundamentals of Advertising Research.** Columbus : Grid Publishing. 1983.

Padmadin, Sanan. **Mass Communication in Thailand : an Overview Singapore.** The Asian Mass Communication Research and lnformation Center. 1984.

Quail, D. M. and M. Gurevitch. **Mass Communication Theory and Introduction.** London: sage publication. 1983.

Uma Sekarun. **Research Method for Business : A Skill Building Approach, 4 th.** U.S.A. : Southern Illinois University at Carbondate , John Wiley & Sons Inc.

****

การจัดการความรู้เพื่อสร้างเสริมสุขภาพของประชาชน

*ดร.มะลิ วิมาโน**

ความนำ

ท่ามกลางกระแสการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมหลังศตวรรษที่20 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ส่วนใหญ่เป็นผลกระทบที่เกิดจากการผลักดันด้านการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information technology) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาที่มุ่งเน้นความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้การขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจและความทันสมัยเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือย ค่านิยมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป อาทิ ค่านิยมทางเพศ การบริโภคนิยม วัฒนธรรม ความคิด และรูปแบบในการแก้ปัญหาของบุคคล การเลียนแบบสื่อและวัฒนธรรมต่างชาติ ทำให้คนเห็นแก่ตัว ต่างคนต่างอยู่ ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมและปัญหาสังคมตามมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็ก เยาวชน และสตรี ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากการพัฒนาที่มุ่งเน้นตัวเงินเป็นหลัก ความเป็นเครือญาติและการสนับสนุนทางสังคมอ่อนแอลง ประชาชนส่วนใหญ่ต้องเผชิญกับภาวะเครียด การพัฒนาดังกล่าวส่งผลให้ประชาชนประสบปัญหาสุขภาพ จากการมีพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่เหมาะสม อาทิ การสูบบุหรี่ ดื่มสุรา เล่นการพนัน เสพสารเสพติด การมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย นำไปสู่การติดเชื้อเอชไอวี การตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร พฤติกรรมการบริโภคที่ไม่เหมาะสมก่อให้เกิดโรคต่างๆ หลายโรค สามารถป้องกันได้ อาทิ มะเร็ง โรคหัวใจและหลอดเลือด อุบัติเหตุ โรคความดันโลหิตสูง เบาหวาน ปัญหาสภาพแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ประเทศไทยต้องเสียค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพปีละกว่า 200,000 ล้านบาท ผลที่ได้ไม่คุ้มค่ากับการลงทุนที่จ่ายไป ทุกประเทศทั่วโลกก็ประสบปัญหานี้เช่นเดียวกันหลายฝ่ายจึงพยายามหาทางแก้ไขปัญหาเพื่อลดค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ โดยกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจนในการสร้างสุขภาพนำซ่อมสุขภาพ และส่งเสริมกิจการด้านสาธารณสุขให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลาง (Hub) ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์

การพัฒนาด้านสาธารณสุข ที่ผ่านมาเป็นการพัฒนาที่กำหนดโดยภาครัฐ (Top – down approach) จึงไม่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ประชาชนส่วนใหญ่จึงไม่เห็นความสำคัญและไม่เข้าร่วมกิจกรรมเท่าที่ควร ปัญหาส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง เจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนางานได้ตามลำพัง เป็นการปฏิบัติงานตามนโยบายเท่านั้น ยังไม่มีรูปแบบในการสร้างสุขภาพเท่าที่ควร มีการจัดกิจกรรมเป็นครั้งคราวที่รู้จักกันโดยทั่วไป อาทิ รวมพลคนเสื้อเหลือง รวมพลคนเหลืองฟ้า มีประชาชนบางส่วนเข้าร่วมกิจกรรมไม่มากนัก

---

* วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพฯ และ นักวิชาการสาธารณสุข ประจำสำนักงานสาธารณสุขอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

กระแสการสร้างสุขภาพจึงเป็นที่เข้าใจของประชาชนว่าเป็นการออกกำลังกายเท่านั้น ประชาชนส่วนใหญ่จึงไม่เห็นความสำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรมเท่าที่ควร จะเห็นความสำคัญเมื่อเกิดการเจ็บป่วยแล้วเท่านั้น การสร้างสุขภาพของประชาชนจึงเป็นงานที่ท้าทายความสามารถของบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขเป็นอย่างมาก ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาหารูปแบบการปฏิบัติงานสร้างสุขภาพของประชาชน เพื่อลดค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพลง โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญและมีความสามารถในการดูแลสุขภาพตนเอง ครอบครัว และชุมชน ได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน จุดสำคัญของการพัฒนางานสร้างสุขภาพ จึงขึ้นอยู่กับการส่งเสริมนักพัฒนาให้สามารถสร้างสุขภาพของประชาชน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการทำงาน เพื่อสร้างสุขภาพของประชาชน โดยเน้นการพัฒนาระบบงาน เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรสาธารณสุขเป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนทุกพื้นที่ นับว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญ ในการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างสุขภาพของประชาชนให้ประสบความสำเร็จได้

จุดประกายความรู้สู่ความคิด

จากประสบการณ์ผู้วิจัยมีความสนใจและปฏิบัติงานเพื่อแก้ไขปัญหาในเชิงรุกมานานเกือบ 20 ปี ทำให้มีโอกาสได้ศึกษาสภาพการณ์ต่างๆ ที่เป็นปัญหาและความต้องการของประชาชน การคิดเชิงเปรียบเทียบเพื่อแสวงหาแนวทางและวิธีการที่ดีที่สุด (Best practice) ในการสร้างสุขภาพของประชาชน โดยมุ่งเน้นการสื่อสารทั้งรายบุคคลและกลุ่ม เพื่อให้เกิดการแบ่งปันความรู้ระหว่างบุคคล ครอบครัว และชุมชน โดยการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายให้มากที่สุด นั่นก็คือการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย (stakeholder) เพื่อให้เกิดการพัฒนาและแก้ปัญหาในระดับรากหญ้า (grass root) จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง และแสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งจากเอกสาร งานวิจัย นำมาประมวลและสังเคราะห์ จัดความรู้ให้เป็นระบบ นำไปถ่ายทอดสู่บุคคลและกลุ่ม การสื่อสารที่เกิดขึ้นทำให้มั่นใจได้ว่าความรู้มีการถ่ายทอดจากนักวิจัยสู่นักพัฒนาที่จะนำไปปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาร่วมกัน และ เกิดประโยชน์ต่อประชาชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

กระบวนการศึกษาและพัฒนาการสร้างสุขภาพ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนางานสาธารณสุขและการแก้ไขปัญหาในชุมชน โดยการรวบรวมจากเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเกี่ยวกับการปฏิบัติงานเรื่อง การออกกำลังกาย อาหาร สารเสพติด โรคไข้เลือดออก ศูนย์สุขภาพชุมชน และหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (30 บาทรักษาทุกโรค) จากการสัมภาษณ์และวิเคราะห์ปัญหา ผู้วิจัยได้เสนอ

ให้หัวหน้าส่วนราชการสาธารณสุขในที่ประชุมประจำเดือนของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดทราบ และได้จัดทำโครงการพัฒนาหมู่บ้านสร้างสุขภาพเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา มหาราชินี จังหวัดสระบุรี ปี 2547 โดยนำรูปแบบการปฏิบัติงาน เชิงรุก : สู่ยุคปฏิรูป ที่ได้จากกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) (มะลิ วิมาโน. 2547) ไปขยายผลเพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานในชุมชนของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาหมู่บ้านสร้างสุขภาพสู่ "Healthy Thailand" ด้วยกระบวนการจัดการความรู้ตามรูปแบบการปฏิบัติงานเชิงรุก : สู่ยุคปฏิรูป
2. เพื่อประเมินผลลัพธ์ของการพัฒนาหมู่บ้านสร้างสุขภาพ

ขอบเขตการศึกษา

ลักษณะกลุ่มตัวอย่างคือประชาชนและผู้นำชุมชน จำนวน 150 คน จากหมู่บ้านสร้างสุขภาพที่พัฒนาด้วยกระบวนการพัฒนาตามรูปแบบครบทุกขั้นตอน จำนวน 12 หมู่บ้าน

วิธีการศึกษาการดำเนินงาน

เป็นการวิจัยและพัฒนา เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างเสริมสุขภาพและการดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัวและชุมชน เริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหา การปฏิบัติการ และการประเมินผล มีรายละเอียดดังนี้

การวิเคราะห์ปัญหา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนางานสาธารณสุขและการแก้ไขปัญหาในชุมชน โดยการรวบรวมจากเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เกี่ยวกับการปฏิบัติงานเรื่อง การออกกำลังกาย อาหาร สารเสพติด ไข้เลือดออก ศูนย์สุขภาพชุมชน และหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (30 บาทรักษาทุกโรค) จากการวิเคราะห์ปัญหา พบว่า สิ่งที่เป็นปัญหาในการปฏิบัติงานเชิงรุก ของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขทุกแห่ง ได้แก่ ประชาชนไม่เห็นความสำคัญของการสร้างเสริมสุขภาพ และการดูแลสุขภาพ นอกจากนั้นประชาชนยังไม่ให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชน การสำรวจข้อมูลสุขภาพประจำครอบครัว ทำแล้วแต่ไม่รู้ว่าจะต้องทำอะไรต่อก็เก็บเข้าแฟ้มไว้ และจากการสัมภาษณ์ความเห็นของผู้นำชุมชน เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ต้องทำงาน จะมีเวลาว่างเฉพาะวันอาทิตย์พักผ่อนและทำงานส่วนตัว เมื่อเจ็บป่วยก็ไปตรวจที่สถานีอนามัย คลินิกและโรง

พยาบาล ผู้นำชุมชนไม่ทราบว่าใครมีปัญหาสุขภาพและไม่กล้าถาม เกรงว่าจะเป็นการล่วงเกิน การรวมกลุ่มจะมีเพียงบางคนเท่านั้นที่เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับงานบุญ และประเพณีสำคัญในหมู่บ้าน

การปฏิบัติการ

จากการสัมภาษณ์และวิเคราะห์ปัญหา ผู้วิจัยได้เสนอให้หัวหน้าส่วนราชการสาธารณสุขในที่ประชุมประจำเดือนของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดทราบ และจัดทำโครงการพัฒนาหมู่บ้านสร้างสุขภาพเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา มหาราชินี จังหวัดสระบุรี ปี 2547 โดยนำรูปแบบการปฏิบัติงานเชิงรุก : สู่ยุคปฏิรูป ไปขยายผลเพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ตามลำดับขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมบุคลากรโดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ สำหรับผู้ประสานงานสาธารณสุขอำเภอ หัวหน้าสถานีอนามัย และเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานพัฒนาหมู่บ้านสร้างสุขภาพ รวม 279 คน การประชุมครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุข มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในพื้นที่และหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน หลังจากนั้นผู้วิจัยได้เสนอตัวอย่างขั้นตอนการจัดกิจกรรมรูปแบบในการปฏิบัติงานเชิงรุก : สู่ยุคปฏิรูป สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ร่วมประชุม และแสดงให้เห็นว่าจากการประเมินผล เมื่อมีการจัดกิจกรรมตามรูปแบบการปฏิบัติงานเชิงรุก : สู่ยุคปฏิรูป สามารถแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้จริง จึงขยายผลให้ทุกหน่วยงานได้นำไปทดลองใช้ 2) เจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ผ่านการประชุมนำไปจัดกิจกรรมในชุมชน เริ่มจากการให้ผู้ที่เข้าร่วมประชุมนำนโยบายในโครงการพัฒนาหมู่บ้านสร้างสุขภาพ ไปชี้แจงให้ชุมชนทราบและประชุมคัดเลือกคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านสร้างสุขภาพหมู่ละ 8 – 10 คน เพื่อเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆในชุมชน 3) การสำรวจข้อมูลสุขภาพประจำครอบครัว (Family Folder) ครอบคลุมทุกหลังคาเรือน โดยการนัดประชุมเจ้าหน้าที่และผู้นำชุมชนก่อนออกสำรวจเพื่อแบ่งพื้นที่เดินสำรวจ โดยให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้นำการสำรวจแต่ละเส้นทางร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข 4) การวิเคราะห์ปัญหาเริ่มจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขนำข้อมูลจากการสำรวจมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ แล้วจึงนัดผู้นำชุมชนประชุมวิเคราะห์ปัญหา จากการนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาวิเคราะห์ ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ทำให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันและทราบปัญหาในระดับหนึ่ง หลังจากนั้นมีการเชิญผู้นำชุมชนประชุม เพื่อวิเคราะห์ปัญหาในชุมชน โดยให้ทุกคนร่วมกันแสดงปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน หรือเป็นความต้องการของชุมชนนั้นๆก่อน แล้วเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจึงได้สะท้อนให้เห็นข้อมูลจริงที่ได้จากการสำรวจ ให้ที่ประชุมได้รับรู้ปัญหาพร้อมๆ กัน หลังจากนั้นให้ลงคะแนนเลือกอันดับขนาดของปัญหา ความสำคัญ ความรุนแรงและความยากง่ายในการแก้ไขปัญหา การประชุมครั้งนี้ทำให้ผู้นำชุมชนตระหนักถึงการรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและร่วมกันหาแนวทางแก้ไข 5) การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของประชาชน โดยให้ผู้นำชุมชนร่วมกันเลือกสถานที่ที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรม เพื่อให้ประชาชนเดินทางใกล้และสะดวกในหมู่บ้าน ทั้งนี้ให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขลงนามในหนังสือเชิญหัวหน้าครัวเรือน และประชาชนเข้าร่วม

กิจกรรมโดยระบุ วันเวลา กิจกรรมและสถานที่ มอบหมายให้ผู้นำชุมชนไปเชิญครัวเรือนในละแวกบ้านของตนเอง ให้แต่ละครัวเรือนส่งตัวแทนและผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรม 6) การเยี่ยมบ้านและรักษาผู้ที่มีปัญหาสุขภาพ/ผู้พิการ ครอบคลุมทุกคน โดยการติดตามให้ผู้ที่มีปัญหาสุขภาพ / ผู้พิการ ได้รับการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง 7) การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาสาธารณะที่ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชน อาทิ เรื่องขยะ ไข้เลือดออก 8) การพัฒนาทักษะในการแก้ไขปัญหา โดยการคัดเลือกประชาชนผู้มีสุขภาพดีแล้วขยายผล เป็นต้นแบบในการสร้างสุขภาพครอบคลุม 6 อ. ตามนโยบาย "Healthy Thailand" ของกระทรวงสาธารณสุข ได้แก่ ออกกำลังกาย อาหาร อโรคยา อนามัยสิ่งแวดล้อม อารมณ์ และอบายมุข การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะในการป้องกันปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพ อาทิ การพัฒนาทักษะในการป้องกันและควบคุมโรคความดันโลหิตสูงและเบาหวาน การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ที่มีอายุยืน จัดกิจกรรมแก้ไขปัญหาในชุมชน โดยการจัดตั้งกลุ่มออกกำลังกาย ความดันโลหิตสูงและเบาหวาน กลุ่มผักปลอดสารพิษ บ้านสะอาด หมู่บ้านสวยงาม มีการรับสมัครสมาชิกกลุ่มต่างๆ 9) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างเสริมสุขภาพ ตลอดจนการดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัวและชุมชน 10) ประเมินผลสภาวะสุขภาพของประชาชน โดยการประชุมกลุ่มผู้นำชุมชนและประชาชน

การประเมินผล

ผู้วิจัยได้ติดตามประเมินผลหลังจากการเตรียมบุคลากร โดยให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเขียนเอกสาร รายงานความก้าวหน้าผลการปฏิบัติงานในแต่ละขั้นตอน ได้รับจำนวน 114 ฉบับ และจากการแจกแบบสอบถาม จำนวน 150 ชุด เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2547 ได้รับการตอบกลับ 113 ชุด คิดเป็นร้อยละ 75.33 ผลการวิเคราะห์พบว่าเจ้าหน้าที่สาธารณสุขส่วนใหญ่มีความพอใจผลการดำเนินงานที่ผ่านมา คิดเป็นร้อยละ 86.73 เพราะประชาชนมีความกระตือรือร้นและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันแก้ไขปัญหา และให้ความสนใจเป็นอย่างดี ร้อยละ 77.48 มีความพอใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ประชาชนให้ความร่วมมือในการทำงานของเจ้าหน้าที่มากขึ้น ทำให้การทำงานในชุมชนง่ายและสะดวกขึ้น ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ตลอดจนให้ความสนใจสุขภาพและเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพอย่างเห็นได้ชัด เจ้าหน้าที่สาธารณสุขมีการวางแผนบูรณาการในแต่ละส่วนมากขึ้นมีการปรับเปลี่ยนการทำงานจากเดิมอยู่แต่ในสถานีอนามัย มาเป็นออกชุมชนมากขึ้น การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของประชาชน ในภาพรวมประชาชนร้อยละ 98 มีความเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมว่าดีมาก ต้องการให้จัดอีก และนำความรู้ไปเล่าให้สมาชิกในครอบครัวและเพื่อนบ้านฟัง หลังจากจัดกิจกรรมดังกล่าว ส่งผลให้ประชาชนสนใจตรวจสุขภาพ และรวมกลุ่มออกกำลังกายมากขึ้น

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยประเมินผลลัพธ์ทุกพื้นที่ได้ผลเป็นที่พอใจ จากการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามปลายเปิด ระหว่างวันที่ 16 มิถุนายน – 10 กรกฎาคม 2548 จากการติดตามหมู่บ้านที่มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 หลังคาเรือน สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 150 คน จาก 12 หมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 80 อายุต่ำสุด 12 ปี สูงสุด 83 ปี ช่วงอายุ 25 – 60 ปี มากที่สุด ร้อยละ 70.7 เป็นสมาชิกผู้ร่วมกิจกรรมมากที่สุด ร้อยละ 65.3 รองลงมาได้แก่กรรมการหมู่บ้าน อสม. ร้อยละ 12.7 และ 12 เมื่อพิจารณาตามระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 45.3 รองลงมาจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 , 6 และ ป.6 ร้อยละ 16 , 13.3 และ 12

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมในชุมชน ร้อยละ 98 เห็นว่าเป็นกิจกรรมที่ดี โดยให้เหตุผลว่า ทำให้สุขภาพแข็งแรง ได้ความรู้ในการดูแลตนเอง เอาข้อมูลข่าวสารไปเล่าให้สมาชิกในครอบครัวฟัง ช่วยให้คนในครอบครัวรู้จักการรักษาสุขภาพดีขึ้น หมออนามัยและประชาชนมีความใกล้ชิดกัน เป็นกันเอง ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมแก้ปัญหาด้วยตนเอง มีการร่วมมือในชุมชน ทำให้หมู่บ้านมีความรักสามัคคีกันกลายเป็นชุมชนพึ่งพากัน ชุมชนดีขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ของคุณยายวัย 70 ปี "ดี ชอบ เพราะได้พบปะกัน คุยกัน ได้ออกกำลัง หัวเราะ ยิ้มร่าเริง ทำให้ชีวิตเรายืดไปอีกหน่อย อยู่บ้านเฉยๆ ก็คิดบ้างละ เมื่อก่อนแขนยืดไม่ได้ พอออกกำลังก็แขนยืดได้ จิตใจก็ดีขึ้น เจอคนนั้นเจอคนนี้ได้ความรู้ไปดูแลตนเองและเล่าให้คนในครอบครัวฟัง แลกความรู้ต่อกัน เจอกันก็คุยกัน ใครเป็นโรคอะไรเขาก็ถาม หมออนามัยนิสัยดี ยิ้มแย้มดี คุยดี" หญิงวัย 34 กล่าวว่า "ดี เห็นด้วย ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม แก้ปัญหาด้วยตนเอง เข้ากลุ่มออกกำลังกาย ทำให้สุขภาพแข็งแรง มีการร่วมมือในชุมชนและรู้รักสามัคคีในชุมชนดีขึ้น ช่วยให้คนในครอบครัวรู้จักการรักษาสุขภาพดีขึ้น ชุมชนก็ดีขึ้น" มีการเข้าร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรม รวมกลุ่ม ออกกำลังกาย

ประโยชน์ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรม *ผลต่อตนเอง* ประชาชนร้อยละ 92.6 รายงานว่า มีร่างกายแข็งแรง ได้ความรู้เพิ่มขึ้น รู้จักดูแลตนเองและชีวิตดีขึ้น จิตใจร่าเริง ทำให้มีจิตใจดีขึ้น ดูสังคมน่าอยู่ขึ้น โรคภัยไข้เจ็บลดลง ไม่ต้องพึงยารักษาโรคมากขึ้น *ผลต่อครอบครัว* ร้อยละ 94.7 กล่าวว่าสมาชิกในครอบครัวรักกันดี มีครอบครัวอบอุ่น มีความสุข มีการทำกิจกรรมร่วมกัน ชีวิตครอบครัวดีขึ้น ได้รับข้อมูลข่าวสารก็นำมาเล่าให้คนในครอบครัวฟัง คนในครอบครัวสนใจสุขภาพมากขึ้น มีสุขภาพแข็งแรงขึ้น มีจิตใจร่าเริง ลดความกังวลลง *ผลต่อหมู่บ้าน / ชุมชน* ร้อยละ 66.1 กล่าวว่าประชาชนมีความรักสามัคคีกัน ร่วมกันจัดกิจกรรมในหมู่บ้าน สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เมื่อก่อนไม่ค่อยสนใจกัน แต่เดี๋ยวนี้หันหน้าเข้าหากัน ปรึกษากัน เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ประชาชนร้อยละ 83.4 กล่าวว่ามีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น สุขภาพแข็งแรงขึ้น เมื่อก่อนไม่มีกิจกรรมคนเราต่างคนต่างอยู่ ไม่ค่อยคุยกัน ปวดเมื่อยกัน เดี๋ยวนี้ดีคนสนใจมารวมกลุ่มมากขึ้นรู้จักออกกำลังกายกันทุกวัน คุยกันอยู่ทุกวันสนุกสนาน ทำให้เราคุ้นเคยกัน

สนิทสนมใกล้ชิดกัน เมื่อก่อนไม่ค่อยรู้จักใครต่างคนต่างอยู่ เดินสวนทางกันจึงทักทายกัน พอมาเจอกันก็รู้จักกันทำให้มีความสุขไปอีกแบบ การรวมกลุ่ม ทำให้ประชาชนมีสุขภาพดีขึ้น เดิมเคยเป็นความดันโลหิตสูง เบาหวาน ปวดขา ปวดหลัง เมื่อได้ออกกำลังกายทำให้ร่างกายกระปรี้กระเปร่า หายปวดเมื่อย การจัดกิจกรรมต่างๆในหมู่บ้านทำให้เกิดความสามัคคีกัน ใครช่วยอะไรได้ก็ช่วย เด็กและเยาวชนที่เคยดื้อก็มาออกกำลังกายร่วมกัน

ความประทับใจ ประชาชนร้อยละ 49.4 มีความประทับใจการมีส่วนร่วมของทุกคนดีมาก และรายงานว่าทำให้สังคมในหมู่บ้าน/ชุมชนสะอาดหูสะอาดตาขึ้นกว่าแต่ก่อน คุยกันเข้าใจ ดีใจ ทำให้เราสบายใจ มั่นใจมากขึ้นว่าบ้านเมืองเราดี การกินเหล้า บุหรี่ เพลาๆลง สังเกตจากรถมอเตอร์ไซค์เสียงดังลดลง และเจ้าหน้าที่ใกล้ชิดกับประชาชน เป็นกันเอง ร่าเริงแจ่มใส พูดจาดี ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ออกกำลังกาย มีความสามัคคีกันดี ทำให้ร่างกายแข็งแรง สุขภาพจิตดีขึ้น โรคภัยไข้เจ็บลดลง**ข้อเสนอแนะ**

พื่อการวิจัยและประยุกต์ใช้ผลต่อไป

ด้านวิจัย ควรมีการศึกษาผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการดังกล่าว และปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งด้านสุขภาพ **การประยุกต์ใช้** ผู้บริหารควรสนับสนุนให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ ๆ และจัดหลักสูตรพัฒนาการทำงานเชิงรุกในชุมชนต่อไป

รายชื่องานวิจัยของคณาจารย์สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ จากอดีต – ปัจจุบัน

ฉบับที่ 1 (2502) **พัฒนาการในการใช้ถ้อยคำของเด็ก**

นิยม คำนวณมาสก

ฉบับที่ 2 (2503) **สังคมมิติ**

บุญยิ่ง เจริญยิ่ง

ฉบับที่ 3 (2504) **บทคัดย่อปริญญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต (จิตวิทยาพัฒนาการ)**

ถาวร เกิดเกียรติพงศ์ นวลเพ็ญ โกศลเสรฐ ประภาพันธ์ ภาณุพันธ์ ยัง เผือกนิยม วีระพันธ์ บัวทอง เอนกกุล กรีแสง อำไพ อินฟ้าแสง

ฉบับที่ 4 (2505) **บทคัดย่อปริญญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต (จิตวิทยาพัฒนาการ)**

กมล สุดประเสริฐ ชูจิตต์ พิทักษ์ผล นำทรัพย์ จันทน์หอม บุญกอบ เกตะวันดี เปรมปรีดิ์ ศกุนะสิงห์ ภัทรา สุคนธทรัพย์ วัน สังข์สะอาด วีระ บุญยะกาญจน์ ศรีสวาสดิ์ ชลวิสุทธิ์ สุเมธ สุภาสัย สวัสดิ์ ประทุมราช เสงี่ยม อินภิรมย์ อิศรา จรัณยานนท์ สมบูรณ์ บุษยกุล

ฉบับที่ 5 (2508) **บทคัดย่อปริญญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต (จิตวิทยาพัฒนาการ)**

ชวลิต บัวสรวง อารี เพชรผุด ไขศรี วรรธกวิชา สมประสงค์ สถาปิตานนท์ ไพฑูรย์ ธรรมแสง อารี สายธร รัตนา ศิริพานิช อินทร์ ศรีคุณ วัน เดชพิชัย ชาลี ลัทธิ บุรี กุลพิจิตร เพราพรรณ จันทรปัญญา จิระวัฒน์ วงศ์สวัสดิวัฒน์ จิตรา สังข์สะอาด เพ็ญสุข หวังแก้ว ประกิจ รัตนสุวรรณ

ฉบับที่ 6 (2509) **ความกลัวของเด็กไทย**

สมพร บัวทอง อำไพ อินฟ้าแสง

ฉบับที่ 7 (2509) **อิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็กที่ตำบลนาป่า อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เล่มที่ 1**

จรรจา จินายน เอนกกุล กรีแสง นิยม คำนวณมาสก ถาวร เกิดเกียรติพงศ์

ฉบับที่ 8 (2509) **ความสัมพันธ์ทางสังคมของนักเรียนชั้นประถมปีที่หนึ่ง โรงเรียนบ้านพรานเหมือน จังหวัดอุดรธานี และโรงเรียนอุเม็ง จังหวัดเชียงใหม่**

บุญยิ่ง เจริญยิ่ง

ฉบับที่ 9 (2510) **อิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็ก ที่ตำบลนาป่า อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี**

ละม้ายมาศ ศรทัตต์ จรรจา สุวรรณทัต

ฉบับที่ 10 (2511) **บทคัดย่อปริญญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต (จิตวิทยาพัฒนาการ) พ.ศ. 2508**

จิตต์ไส ผดุงรัตน์ ฉลอง บุญญานันต์ ถวิล ลดาวัลย์ ถนอม คงทอง พึงพิศ อรุณสิทธิ์ ล้วน สุขบาง วรชัย เยาวปาณี วัฒนา ยันตระรุยหะ วารุณี ภูวสรกุล ศรียา สุขแก้ว สหัส สุขะเดชะ สุชา จันทน์เอม สุนทร คำโตนด สุรางค์ จันทน์เอม อรพินท์ สวัสดิ์พันธ์ อาคม จันทสุนทร

ฉบับที่ 11 (2511) สัมพันธภาพระหว่างประสบการณ์ในทางการเรียนและระดับความมุ่งหวังกับผลกระทำ
สมพร บัวทอง องอาจ จิยะจันทน์ วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ เพ็ญแข ประจนปัจจนึก

ฉบับที่ 12 (2512) อิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็กที่หมู่บ้านพรานเหมือน ตำบลบ้านขาว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี และหมู่บ้านอุเม็ง ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เล่ม 3
นิยม คำนวณมาสก ถาวร เกิดเกียรติพงศ์

ฉบับที่ 13 (2514) อิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็ก ที่หมู่บ้านพรานเหมือน ตำบลบ้านขาว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี และหมู่บ้านอุเม็ง ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เล่ม 4
จรรจา สุวรรณทัต ลาดทองใบ ภูอภิรมย์ ภัทรา สุคนธทรัพย์

ฉบับที่ 14 (2516) การสร้างแบบทดสอบอ่านไทยระดับชั้นประถมปีที่ 4 และผลการทดลองใช้แบบทดสอบ
สมนึก คำอุไร

ฉบับที่ 15 (2516) พฤติกรรมของเด็กไทยวัยรุ่นที่ขัดกับสังคม
ปรีชา ธรรมา ถาวร เกิดเกียรติพงศ์

ฉบับที่ 16 (2516) ผลสัมฤทธิ์ในวิชาวิทยาศาสตร์ของเด็กไทยในระดับชั้นต่าง ๆ
จรรจา สุวรรณทัต ดวงเดือน ศาสตรภัทร

ฉบับที่ 17 (2516) การสูญเปล่าอันเนื่องมาจากความล้มเหลวทางการเรียนของนักเรียนในชั้นประถมศึกษา
นิยม คำนวณมาสก วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ เพ็ญแข ประจนปัจจนึก องอาจ จิยะจันทน์ ดวงเดือน ศาสตรภัทร์

ฉบับที่ 18 (2517) อิทธิพลของสังคมต่อทัศนคติของวัยรุ่น
ดวงเดือน พันธุมนาวิน บุญยิ่ง เจริญยิ่ง

ฉบับที่ 19 (2519) ผลสัมฤทธิ์ในวิชาภาษาอังกฤษของเด็กไทยในระดับขั้นต่าง ๆ
จรรจา สุวรรณทัต ระวิพันธ์ โสมนะพันธุ์ สมนึก คำอุไร ดวงเดือน ศาสตรภัทร ประไพศรี อยู่ทวี

ฉบับที่ 20 (2519) การทดลองสอนสังกัปวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์แก่เด็กไทย ระดับ 7-8 ขวบ
จรรจา สุวรรณทัต และคณะ

ฉบับที่ 21 (2520) จริยธรรมของเยาวชนไทย
ดวงเดือน พันธุมนาวิน เพ็ญแข ประจนปัจจนึก

ฉบับที่ 22 (2520) ความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของเด็กไทย
สวนา พรพัฒน์กุล

ฉบับที่ 23 (2521) ปัจจัยทางจิตสังคมกับความทันทัดภาษาไทย
ดวงเดือน พันธุมนาวิน

ฉบับที่ 24 (2524) แบบฉบับการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่กำลังเปลี่ยนแปลงของครอบครัวรายได้น้อยที่อยู่ในตัวเมือง
จรรจา สุวรรณทัต และคณะ

ฉบับที่ 25 (2524) ครอบครัวกับกาอนุรักษ์วัฒนธรรมทางจิตใจของไทย
ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี

ฉบับที่ 26 (2524) ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับสุขภาพจิตและจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่น
ดวงเดือน พันธุมนาวิน เพ็ญแข ประจนปัจจนึก

ฉบับที่ 27 (2525) **ความสำนึกของข้าราชการไทยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม**

จรรจา สุวรรณทัต ระวิพันธ์ โสมนะพันธุ์ ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี บุญกอบ วิสมิตะนันท์ ภัทรา สุคนธทรัพย์ สมนึก คำอุไร

ฉบับที่ 28 (2526) **ค่านิยมทางประชากรของสตรีย้ายถิ่น**

เพ็ญแข ประจนปัจจนึก

ฉบับที่ 29 (2526) **การศึกษาวิธีการอบรมเลี้ยงดู พัฒนาการทางร่างกายและความพร้อมทางการเรียนของเด็กก่อนวัยเรียนในกรุงเทพ**

วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ งามตา วนินทานนท์ อรพินทร์ ชูชม อัจฉรา สุขารมณ์

ฉบับที่ 30 (2527) **ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู ความพร้อมทางการเรียน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมปีที่ 1**

อรพินทร์ ชูชม วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ อัจฉรา สุขารมณ์ งามตา วนินทานนท์

ฉบับที่ 31 (2528) **การอบรมเลี้ยงดูกับพัฒนาการทางสติปัญญาด้านเหตุผลของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2**

อัจฉรา สุขารมณ์ วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ งามตา วนินทานนท์ อรพินทร์ ชูชม

ฉบับที่ 32 (2528) **ปัจจัยทางจิตวิทยานิเวศที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของมารดาไทย**

ควงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม งามตา วนินทานนท์

ฉบับที่ 33 (2529) **ทัศนคติของปู่ย่าตายายและบิดามารดาที่มีต่อกันในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กและผลที่มีต่อลักษณะพฤติกรรมบางประการของเด็ก**

จรรจา สุวรรณทัต ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี สุภาพร ลอยค์

ฉบับที่ 34 (2529) **การยึดหลักทางศาสนาในการดำเนินชีวิตของชาวชนบทไทยและแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง**

เพ็ญแข ประจนปัจจนึก อ้อมเดือน สดมณี

ฉบับที่ 35 (2529) **ค่านิยมของชนบทไทย : ค่านิยมทางวัตถุกับค่านิยมทางระเบียบประเพณี**

เพ็ญแข ประจนปัจจนึก อ้อมเดือน สดมณี

ฉบับที่ 36 (2529) **ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพัฒนาการด้านการหยั่งลึกทางสังคมของนักเรียนระดับประถมศึกษาในกรุงเทพ**

งามตา วนินทานนท์ วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ อรพินทร์ ชูชม อัจฉรา สุขารมณ์

ฉบับที่ 37 (2530) **บทบาทของครอบครัวในการป้องกันการติดยาเสพติด**

ลาดทองใบ ภูอภิรมย์

ฉบับที่ 38 (2530) **การพยากรณ์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1**

วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี

ฉบับที่ 39 (2530) **การศึกษาเปรียบเทียบนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าระดับความสามารถกับนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปกติ**

อัจฉรา สุขารมณ์ อรพินทร์ ชูชม

ฉบับที่ 40 (2529) **การควบคุมอิทธิพลสื่อมวลชนของครอบครัวกับจิตลักษณะที่สำคัญของเยาวชนไทย**

ควงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม สุภาพร ลอยค์

ฉบับที่ 41 (2531) การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนสอบคัดเลือก ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับปริญญาตรี ปัญหาส่วนตัว ทัศนคติและนิสัยในการเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตระดับปริญญาโท
อรพินทร์ ชูชม อัจฉรา สุขารมณ์

ฉบับที่ 42 (2529) บทบาทครูประถมศึกษาในการถ่ายทอดค่านิยมทางศาสนา
อ้อมเดือน สดมณี นกเล็ก สุขถิ่นไทย

ฉบับที่ 43 (2533) ลักษณะจิตสังคมที่เกี่ยวกับบวชในพุทธศาสนาของชายไทยในภาคใต้
ฉกาจ ช่วยโต ดวงเดือน พันธุมนาวิน

ฉบับที่ 44 (2533) ความสามารถในการควบคุมตนเองของเด็กไทยในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางการศึกษา การฝึกทักษะและการพัฒนาจิตลักษณะเพื่อการสร้างพลเมืองที่มีประสิทธิภาพ
จรรจา สุวรรณทัต ลาดทองใบ ภูอภิรมย์ กมล สุดประเสริฐ

ฉบับที่ 45 (2534) การวิเคราะห์แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยโมเดลโลจิสติก
ผจงจิต อินทสุวรรณ

ฉบับที่ 46 (2536) รูปแบบของการอบรมเลี้ยงดูกับความสามารถทางการแก้ปัญหา
เพ็ญแข ประจนปัจจนึก

ฉบับที่ 47 (2535) การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทยโดยการวิเคราะห์เมต้า
ดุษฎี โยเหลา

ฉบับที่ 48 (2535) องค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการปรับตัวของนักเรียนวัยรุ่น
อรพินทร์ ชูชม อัจฉรา สุขารมณ์

ฉบับที่ 49 (2538) การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู ความคิดสร้างสรรค์และพฤติกรรมกล้าแสดงออก
อรพินทร์ ชูชม อัจฉรา สุขารมณ์ ทัศนา ทองภักดี อรพินทร์ ชูชม

ฉบับที่ 50 (2536) ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร
งามตา วนินทานนท์

ฉบับที่ 51 (2536) อำนาจและทรัพยากรทางการเมือง : ศึกษากรณีจอมพล ป. พิบูลสงคราม
สุรวุฒิ ปัดไธสง

ฉบับที่ 52 (2536) ตัวแปรที่สามารถทำนายผลการเรียนของนิสิตหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (พฤติกรรมศาสตร์) สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
ผจงจิต อินทสุวรรณ ประทีป จินงี่ ทัศนา ทองภักดี อุษา ศรีจินดารัตน์

ฉบับที่ 53 2539) ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างลักษณะทางพุทธศาสนา ลักษณะทางจิตและผลการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของครูและพยาบาล
ดุษฎี โยเหลา อภิญญา โพธิ์ศรีทอง ปริญญา ณ วันจันทร์

ฉบับที่ 54 (2538) การอบรมเลี้ยงดูและตัวแปรทางบุคลิกภาพบางตัวในฐานะที่เป็นตัวทำนายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา : การศึกษาระยะยาว
ผจงจิต อินทสุวรรณ วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร

ฉบับที่ 55 (2539) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการติดยาเสพติดของเยาวชน
ผจงจิต อินทสุวรรณ วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี ประทีป จินงี่ สุภาพร ธนะชานันท์ อัมพรพันธุ์ บัววิรัตน์ วชิราพร อัจฉริยโกศล

ฉบับที่ 56 (2539) **การสำรวจคุณลักษณะทางวินัยที่พึงประสงค์ในสังคมไทย**

ฉันทนา ภาคบงกช อรพินทร์ ชูชม นพวรรณ โชติบัณฑ์ สุภาพร ธนะชานันท์ ทัศนา ทองภักดี

ฉบับที่ 57 (2539) **การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู ความเชื่ออำนาจภายในตนและความคิดเกี่ยวกับตนของเด็กในเมืองและชนบท**

ทัศนา ทองภักดี

ฉบับที่ 58 (2539) **ลักษณะทางพุทธศาสนาและจิตสังคมของครูมัธยมศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดทางศาสนา**

อ้อมเดือน สดมณี

ฉบับที่ 59 (2539) **ปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมอนุรักษ์แหล่งน้ำของครูประถมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร**

ดุษฎี โยเหลา ประทีป จินงี่

ฉบับที่ 60 (2539) **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีวินัย**

ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร ประทีป จินงี่ ทัศนา ทองภักดี อุษา ศรีจินดารัตน์ วันเพ็ญ พิศาลพงษ์

ฉบับที่ 61 (2539) **ผลของการเตือนตนเองต่อการรับรู้ความสามารถของตนที่ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมายของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ**

ประทีป จินงี่

ฉบับที่ 62 (2540) **องค์ประกอบทางจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อการเลือกงานของนิสิตระดับปริญญาตรี**

อัจฉรา สุขารมณ์ อรพินทร์ ชูชม ทัศนา ทองภักดี

ฉบับที่ 63 (2540) **ปัจจัยที่บ่งชี้สาเหตุการใช้และติดสารระเหยของเด็กและเยาวชนในกรุงเทพมหานครและจังหวัดยโสธร**

ดุษฎี โยเหลา ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร ชัยวัฒน์ วงศ์อาษา

ฉบับที่ 64 (2540) **การวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจทางการศึกษา-อาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย**

อรพินทร์ ชูชม อัจฉรา สุขารมณ์ ทัศนา ทองภักดี

ฉบับที่ 65 (2541) **การสร้างชุดฝึกอบรมพ่อแม่เพื่อการพัฒนาเด็กอย่างมีคุณภาพ**

ฉันทนา ภาคบงกช วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี นพวรรณ โชติบัณฑ์ งามตา วนินทานนท์ ทัศนา ทองภักดี รัชนี ลาชโรจน์ อรพรรณ ฟูตระกูล

ฉบับที่ 66 (2544) **ปัจจัยที่มีผลต่อวินัยในตนเองของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**

สุภาพร ธนะชานันท์

ฉบับที่ 67 (2541) **การศึกษาวินัยทัศน์ที่มีต่อระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารและข้าราชการของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**

มนัส บุญประกอบ วิริณธ์ ธรรมนารถสกุล รังสรรค์ โฉมยา

ฉบับที่ 68 (2542) **สภาวะแวดล้อมของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่สัมพันธ์กับภาวะเครียดในการเรียนของนิสิต**

อัจฉรา สุขารมณ์ พรรณี บุญประกอบ

ฉบับที่ 69 (2542) **การสร้างฐานข้อมูลเครื่องมือวัดทางพฤติกรรมศาสตร์**

ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร

ฉบับที่ 70 (2542) การพัฒนาแบบวัดแรงจูงใจภายใน

อรพินทร์ ชูชม อัจฉรา สุขารมณ์ วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี

ฉบับที่ 71 (2542) ผลกระทบของการจัดกิจกรรมการรับน้องใหม่และประชุมเชียร์

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ฝ่ายกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ฉบับที่ 72 (2542) บทบาทครอบครัวในการถ่ายทอดทางการเมืองให้แก่นักเรียนประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร

สุรวุฒิ ปัดไธสง

ฉบับที่ 73 (2542) รายงานผลการวิจัยและพัฒนาบุคลากรลูกจ้างของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ระยะที่ 1)

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โครงการจัดตั้งคณะพยาบาลศาสตร์ และกองกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ฉบับที่ 74 (2542) การประมวลและสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการทำงานในประเทศไทย

ประทีป จินงี่ ดุษฎี โยเหลา อุษา ศรีจินดารัตน์

ฉบับที่ 75 (2543) รูปแบบการแสดงความรักของมารดาที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพและพัฒนาการทางอารมณ์สังคมของเด็ก

ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร ทัศนา ทองภักดี

ฉบับที่ 76 (2543) การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแรงจูงใจภายใน : ปัจจัยที่สัมพันธ์กับแรงจูงใจภายใน

อรพินทร์ ชูชม อัจฉรา สุขารมณ์

ฉบับที่ 77 (2543) ความคิดเห็นและเจตคติของนิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์

มนัส บุญประกอบ ฉันทนา ภาคบงกช

ฉบับที่ 78 (2543) ค่านิยมเกี่ยวกับการทำงาน การถ่ายทอดการทำงานและลักษณะทางจิตสังคมของประชาชน

อ้อมเดือน สดมณี อุษา ศรีจินดารัตน์ จรัล อุ่นฐิติวัฒน์ อนิสรา จรัสศรี

ฉบับที่ 79 (2544) การศึกษาฉันทามติเกี่ยวกับการจัดบริการ สถานเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทย

ดุษฎี โยเหลา ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร ประทีป จินงี่

ฉบับที่ 80 (2544) การวิจัยและพัฒนาเทคนิคการสอนวิทยาศาสตร์ตามแนวสทางการยกระดับคุณภาพวิทยาศาสตร์การศึกษา

มนัส บุญประกอบ ฉสรรค์ ผลโภค กาญจนา ชูครุวงศ์ ประมวล ศิริผันแก้ว พรรณี บุญประกอบ

ฉบับที่ 81 (2544) ผลของรางวัลภายนอก และการรับรู้ความสามารถของตนที่มีต่อแรงจูงใจภายในของนักเรียน

วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี

ฉบับที่ 82 (2544) การวิเคราะห์ดัชนีเชิงเหตุและผลของคุณภาพชีวิตสมรสในครอบครัวไทย

งามตา วนินทานนท์ ดุษฎี โยเหลา วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี วันเพ็ญ วรวงศ์พงศา อุษา ศรีจินดารัตน์

ฉบับที่ 83 (2545) การวิจัยประเมินผลโครงการนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษภาคภาษาอังกฤษ (EPTS) ของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน

อรพินทร์ ชูชม มนัส บุญประกอบ พรรณี บุญประกอบ

ฉบับที่ 84 (2545) การสร้างและพัฒนามาตราวัดปรีชาเชิงอารมณ์ของวัยรุ่นไทย
ผจงจิต อินทสุวรรณ วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี อัจฉรา สุขารมณ์ อรพินทร์ ชูชม

ฉบับที่ 85 (2545) ปัจจัยระดับครูและระดับโรงเรียนที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับนวัตกรรมด้านการประกันคุณภาพการศึกษาของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 1
ดุษฎี โยเหลา อ้อมเดือน สดมณี วันเพ็ญ วรวงศ์พงศา

ฉบับที่ 86 (2545) ผลของการใช้ชุดพัฒนาเด็กอย่างมีคุณภาพ : กรณีเด็กในสถานสงเคราะห์เด็กอ่อน
ฉันทนา ภาคบงกช ผจงจิต อินทสุวรรณ วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี

ฉบับที่ 87 (2545) รูปแบบการบริหารจัดการที่ดีในมุมมองของประชาคมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พรรณี บุญประกอบ ชาญวิทย์ เทียมบุญประเสริฐ สมสรร วงษ์อยู่น้อย
พวา พันธุ์เมฆา ทศพร ประเสริฐสุข วาสนา สุขุมศิริชาติ สมใจ ศิริโภค
ชัยศักดิ์ ลีลาจรัสกุล สมกิจ กิจพูนวงศ์

ฉบับที่ 88 (2546) โครงการระบบการถ่ายทอดทางสังคมเพื่อการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะแก่แรงงานภาคการเกษตร : ศึกษากรณีจังหวัดน่าน
ดุษฎี โยเหลา ธำรง อุดมไพจิตรกุล ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร ประทีป จินงี่
อ้อมเดือน สดมณี พรรณี บุญประกอบ วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี ฉันทนา ภาคบงกช
ยุทธนา ไชยจูกุล สธญ ภู่คง ทัศนา ทองภักดี

ฉบับที่ 89 (2546) การศึกษาผลกระทบของการหมุนเวียนผู้บริหารระดับกลาง ของมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ
ดุษฎี โยเหลา ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร นพวรรณ โชติบัณฑ์ ประทีป จินงี่
อรพินทร์ ชูชม ทัศนา ทองภักดี กรรณิกา นาคะเกศ

ฉบับที่ 90 (2546) วิถีชีวิตและพฤติกรรมอนุรักษ์แหล่งน้ำของแม่บ้านและเยาวชนริมคลองแสนแสบ
ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร ประทีป จินงี่ ทัศนา ทองภักดี พรรณี บุญประกอบ

ฉบับที่ 91 (2546) ความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์แหล่งน้ำ : กรณีศึกษาชุมชนคลอง แสนแสบ
ดุษฎี โยเหลา อนัญญา ไตรบำรุงสุข ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร ประทีป จินงี่
ยุทธนา ไชยจูกุล พรรณี บุญประกอบ มนัส บุญประกอบ สุภาพร ธนะชานันท์
กวี วรกวิน ทัศนา ทองภักดี ภาณี สังสิทธยากร รวิพรรณ สาลีผล
กิตติมา สังข์เกษม สุธาทิพย์ ปวนะเวสสกุล

ฉบับที่ 92 (2546) รูปแบบการพัฒนาตนเพื่อเพิ่มพลังจูงใจในการทำงาน : กรณีข้าราชการครูประถมศึกษา
อรพินทร์ ชูชม วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี อัจฉรา สุขารมณ์

ฉบับที่ 93 (2546) การรับรู้การลวนลามทางเพศของนิสิตมหาวิทยาลัยในประเทศไทย
อรพินทร์ ชูชม นพวรรณ โชติบัณฑ์ อัจฉรา สุขารมณ์

ฉบับที่ 94 (2546) ลักษณะทางจิตสังคมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเยาวชนไทย
ดร.พรรณี บุญประกอบ อ. จรัล อุ่นฐิติวัฒน์

ฉบับที่ 95 (2546) การพัฒนาหลักสูตรสำหรับผู้บริหารการศึกษาในมิติใหม่ของการปฏิรูปการศึกษา
ดร.พรรณี บุญประกอบ ผศ.ดร.รัตติกรณ์ จงวิศาล รศ.ด.ร. ดุษฎี โยเหลา
ผศ.ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร อ. ทัศนา ทองภักดี อ. วันทนา เมืองจันทร์

ฉบับที่ 96 (2547) **กลยุทธ์สำหรับครอบครัวในการพัฒนาพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในเด็กไทย**

ดร.พรรณี บุญประกอบ ดร.วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี ดร.มนัส บุญประกอบ

ฉบับที่ 97 (2547) **การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ตามแนวพุทธศาสนาในเยาวชนไทย**

รศ.อัจฉรา สุขารมณ์ รศ.ดร.อรพินทร์ ชูชม รศ.ดร.ผจงจิต อินทสุวรรณ

ดร.วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี ดร.มนัส บุญประกอบ ดร.พรรณี บุญประกอบ.

ฉบับที่ 98 (2547) **ประสิทธิผลในการฝึกอบรมทักษะและจิตสาธารณะที่มีผลต่อพฤติกรรมประหยัดน้ำและไฟฟ้าของนักเรียนระดับประถมศึกษา**

อ้อมเดือน สดมณี อ.พรเทพ เสถียรนพเก้า ผศ.สุขุมาล เกษมสุข

ฉบับที่ 99 (2547) **การวิจัยและการพัฒนาพฤติกรรมบริโภคด้วยปัญญาของเยาวชน**

ผจงจิต อินทสุวรรณ งามตา วนินทานนท์ ฉันทนา ภาคบงกช

อ้อมเดือน สดมณี ดวงเดือน ศาสตรภัทร สธญ ภู่คง อุษา ศรีจินดารัตน์

ฉบับที่ 100 (2547) **โครงการวิจัยกรณีศึกษาบุคคลตัวอย่างและเครื่องชี้วัดเพื่อนำไปสู่การพัฒนาข้าราชการยุคใหม่**

วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี งามตา วนินทานนท์ วิริณธิ์ ธรรมนารถสกุล

ฉบับที่ 101 (2548) **การประมวลและวังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับ อีคิว ในประเทศไทย**

อัจฉรา สุขารมณ์ อังศินันท์ อินทรกำแหง

ฉบับที่ 102 2548) **โปรแกรมการส่งเสริมและพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ตรมแนวตะวันออก สำหรับเยาวชนไทยเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี**

อัจฉรา สุขารมณ์ อรพินทร์ ชูชม

รายชื่อปริญญานิพนธ์
วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในอาชีพของผู้บริหารสตรีในธนาคารพาณิชย์ไทย

นวลฉวี ประเสริฐสุข

ปัจจัยในการตั้งเป้าหมาย การรับรู้ความสามารถของตนเองและบุคลิกภาพที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของผู้จำหน่ายตรง

วัลภา สบายยิ่ง

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจที่จะลาออกจากงานของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลสังกัดสำนักการแพทย์ กรุงเทพมหานคร

จารุพร แสงเป้า

การศึกษาการปรับตัวในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพเข้าใหม่โดยใช้การสำรวจซ้ำ สองช่วงเวลา

ธีรเดช ฉายอรุณ

การถ่ายทอดทางสังคมในการทำงาน จิตลักษณ์และการรับรู้เกี่ยวกับบาบาทที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการทำงานของบุคลการสาธารณสุขระดับตำบลในภาคเหนือของประเทศไทย

วิรัติ ปานศิลา

อิทธิพลของความขัดแย้งในงานและครอบครัวที่มีต่อความพึงพอใจในชีวิตของครูสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร

สุพจน์ พันธนียะ

ผลการฝึกอบรมตามแนวทางไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

สุรพงษ์ ชูเดช

รูปแบบการเสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงานของพยาบาล

ชมชื่น สมประเสริฐ

การศึกษาตัวแปรที่ส่งผลต่อการมุ่งวิจัยเพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วินัย ดำสุวรรณ

พฤติกรรมการบริหารที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จทางการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา

อิศรัฐ รินไธสง

ผลการฝึกอบรมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้นำนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รัตติกรณ์ จงวิศาล

ตัวแปรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในกลุ่มงานของเจ้าหน้าที่ผลิตรายการโทรทัศน์แห่งปรระเทศไทยช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ทั่วราชอาณาจักร

สุทิติ ขัตติยะ

ปัจจัยที่ถ่ายทอดทางสังคมเชิงวิชาชีพครูที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์วิชาชีพและพฤติกรรมการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของครูแนะแนว

สมศักดิ์ สีดากุลฤทธิ์

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งขององค์การบริหารส่วนตำบลในภาคกลาง

สุวรรณ พิณตานนท์

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ความสามารถของครูในการสอนทักษะการแก้ปัญหา

รสวลีย์ อักษรวงศ์

การพัฒนาฉันทะในการเรียนของนักศึกษาระดับปริญญาตรี

จินดารัตน์ ปีมณี

การศึกษาโครงสร้างทางจริยธรรมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีตามแนวพุทธศาสนา : การสร้างมโนทัศน์พื้นฐาน การวัดความเปลี่ยนแปลงและรูปแบบเชิงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง

เสกสรรค์ ทองคำบรรจง

พฤติกรรมของผู้บริหารที่เพิ่มพลังการทำงานให้พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล และผลต่อเนื่อง

วันชัย ธรรมสัจการ

ความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดในบทบาทวัฒนธรรมองค์การและจิตลักษณ์บางประการที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจริยธรรมในการพยาบาล ของพยาบาลในโรงพยาบาลของรัฐ : ศึกษากรณีจังหวัดหนองคาย (12 นก)

รังสรรค์ โฉมยา

ประสิทธผลองค์การตามกรอบแนวคิดของความเป็นเลิศด้านพฤติกรรมการบริการสุขภาพในโรงพยาบาลของรัฐ เขตการสาธารณสุข 6 (36 นก)

รังสรรค์ โฉมยา

ปัจจัยระดับบุคคลและระดับโรงเรียนที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับนวัตกรรมด้านการประกันคุณภาพการศึกษาของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 1 (12 นก)

วันเพ็ญ วรวงศ์พงศา

ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานส่งเสริมสุขภาพของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบล จังหวัดสระบุรี (12 นก)

มะลิ วิมาโน

อิทธิพลของพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การต่อผลการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ : ศึกษาอิทธิพลทางตรง อิทธิพลคั่นกลาง และอิทธิพลสอดแทรก (12 นก)

วิริณธิ์ ธรรมนารถสกุล

ปัจจัยเชิงสาเหตุพหุระดับของผลการปฏิบติงานของพยาบาลวิชาชีพ : ศึกษาปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงาน และปัจจัยระดับบุคคล

วิริณธ์ ธรรมนารถสกุล

รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนชายระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในจังหวัดขอนแก่น

วรรณชนก จันทชุม

ปัจจัยระดับครูและระดับผู้บริหารโรงเรียนที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับนวัตกรรมด้านการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอกของครูโรงเรียนประถมศึกษาในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

วันเพ็ญ วรวงศ์พงศา

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายการปฏิบัติงานเพื่อปฏิรูประบบสุขภาพ ของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบล จังหวัดสระบุรี

มะลิ วิมาโน

Work Specific Lower of Control as a Moderator of the Relationship Between Organization Stressors and Job Related Well-Being

Kanu Priya Mohan

การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมแรงจูงใจภายใน เพื่อสร้างสัมพันธภาพในการทำงานของหัวหน้าช่างในศูนย์บริการรถยนต์

เรวดี ทรงเที่ยง

รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการพยาบาลแบบองค์รวมของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ ชั้นปีที่ 4 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ชลบุรี

การุณย์ ประทุม

การพัฒนาความสามารถในการรู้จักคิดแบบโยนิโสมนสิการ และการบริโภคด้วยปัญญา ของนักศึกษาสถาบันราชภัฏสกลนคร

วัลนิกา ฉลากบาง

กลวิธีการถ่ายทอดทางสังคมขององค์การที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในงาน และความผูกพันในองค์การสำหรับพนักงานสถาบันการเงินพิเศษของรัฐ

จรัล อุ่นฐิติวัฒน์

การพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้นมัธยมศึกษา

นริศว์ ปรารมภ์

ปัจจัยระดับหน่วยบริการปฐมภูมิ และบุคลากรสาธารณสุขที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานเยี่ยมบ้านตามแนวทางการปฏิรูประบบสาธารณสุข ของสาธารณสุข เขต 4

ผกาวรรณ จันทร์เพิ่ม

อิทธิพลของมาตรการป้องกันสิ่งเสพย์ติดในโรงเรียนและครอบครัวกับความผูกพันทางสังคมที่มีต่อการป้องกันตนเองจากสิ่งเสพย์ติดของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตกรุงเทพมหานคร

สุภาพร ธนะชานันท์

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงจิตลักษณะของผู้ติดยาม้า(เมทแอมเฟตามีน) ในระหว่างกระบวนการบำบัดตามแนวจิตบำบัดในระบบบังคับคดีแบบผู้ป่วยใน

ศักดินา บุญเปี่ยม

รูปแบบการพัฒนาองค์การสถาบันราชประชาสมาสัย กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข

เพ็ญศรี กองสัมฤทธิ์

การพัฒนาคุณธรรมด้านความอดทน (ขันติ) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี

มารศรี กลางประพันธ์

การศึกษาความสัมพันธ์ต่างระดับและโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการสื่อสาร การรับรู้การสนับสนุนขององค์การ การแลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำกับผู้ตามและผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานในเขตนิคมอุตสาหกรรม

ปานจักษ์ เหล่ารัตนวรพงษ์

การส่งเสริมการรับความรู้ความสามารถของตนที่มีต่อความสามารถในการปฏิบัติการวิจัยในชั้นเรียนของครู

ปรีดา เบ็ญคาร

การศึกษาแนวทางการดูแลบุตรของผู้ปกครองเด็กกลุ่มออทิสติค

สุภาพร ชินชัย

รายชื่อปริญญานิพนธ์
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์

ความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมกับอายุ และการศึกษาของคนไทย

ศิริพร แย้มนิล

ผลของการชักจูงโดยใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในการเปลี่ยนเจตคติ

ทวีวัฒน์ บุญชิต

ความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติ ความรู้ความเข้าใจการปฏิบัติและการได้รับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยในนกรุงเทพมหานคร

วันชัย มีกลาง

ทัศนคติ ค่านิยมและความต้องการของชนบทไทยที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่มีการพัฒนาต่างกันและมีพฤติกรรมในครอบครัวต่างกัน

วินัย พรหมอินทร์

การรับรู้สาเหตุของความสำเร็จและความล้มเหลวในวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนที่มีมโนภาพเกี่ยวกับตนและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่างกัน

จรัล อุ่นฐิติวัฒน์

อิทธิพลของการให้แรงเสริมด้วยเบี้ยรางวัลต่อความเชื่ออำนาจในตนเองของเด็กก่อนวัยรุ่น

ดวงเดือน แซ่ตัง

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการสูบบุหรี่และการเลิกสูบบุหรี่ของครูชาย โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา

พจณีย์ เหล่าอตม

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการศึกษาต่อของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในเขตที่ขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดนครศรีธรรมราช

สมศรี ชูส่งแสง

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับวิทยาการแผนใหม่ในเรื่องการอนุรักษ์ดินและน้ำของเกษตรกรในหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เกษม ชาตกุล

การศึกษาค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการของครู ผู้ปกครอง และนักเรียนชั้นประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น

พันคำ มีโพนทอง

ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมสร้างเสริมในครอบครัวและสถานศึกษากับจิตลักษณะที่เอื้อต่อการเป็นผู้ประกอบการของนักศึกษาอาชีวศึกษาในภาคใต้

วชิร โอภิธากร

ความสัมพันธ์ของตัวแปรด้านเภสัชวิทยา ด้านจิตวิทยาและด้านสังคมกับระยะเวลาในการมีภาวะการติดยาซ้ำของผู้ติดเฮโรอีนในระหว่างการบำบัดรักษา

วัฒนาพร สุขพรต

ผลของการใช้การชักจูงที่มีต่อเจตคติเกี่ยวกับวิธีการบำบัดรักษาในขั้นฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้ติดยาเสพติด

ศักดินา บุญเปี่ยม

การศึกษาคุณลักษณะทางจิตใจของประชากรไทยที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน

สมคุลย์ ชาญนุวงศ์

ตัวแปรทางพฤติกรรมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา

อัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล

พัฒนาการของเอกลักษณ์แห่งอีโก้ที่เกี่ยวกับการรับรู้คุณค่าของการทำงานและการรับรู้คุณค่าของศาสนาในวัยรุ่นไทยภาคใต้

อุษา ศรีจินดารัตน์

ค่านิยมจุดหมายปลายทางและค่านิยมวิถีปฏิบัติของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครที่มีระดับการศึกษาภูมิหลังทางครอบครัว และการถ่ายทอดค่านิยมที่แตกต่างกัน

เกษม เกษมนกิจกุล

ลักษณะจิตสังคมเพื่อการป้องกันพฤติกรรมทะเลาะวิวาทของวัยรุ่น

ผ่องพรรณ แววิเศษ

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจดูแลรักษาตนเองเมื่อเจ็บป่วยของชาวชนบทในจังหวัดขอนแก่น

ยงยุทธ พึ่งวงศ์ญาติ

ลักษณะจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการยอมรับนวัตกรรมทางวิชาการของครูประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

วิชัย เอียดบัว

ผลของการฝึกอบรมทางศาสนาที่มีต่อการพัฒนาจิตลักษณ์ของนักเรียนที่เข้าโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่วัดม่วงเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

สำรวย วรเตชะคงคา

ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยกับจิตลักษณะที่สำคัญของนิสิต

สุรพงษ์ ชูเดช

ตัวแปรทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับนวัตกรรมทางการสอนของครูผู้สอนสังคมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตการศึกษา 1

พนาลัย อยู่สำราญ

ผลของการใช้สารชักจูงในการยอมรับนวัตกรรมทางการศึกษาของครูคณิตศาสตร์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา

สนาน คุณประเสริฐ

ตัวแปรเชิงจิตสังคมและชีวพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่เอื้อต่อสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตกรุงเทพมหานคร

สุกานดา นิ่มทองคำ

การส่งเสริมการอ่านโดยการใช้ตัวแบบเพื่อพัฒนาพฤติกรรมรักการอ่านในนักเรียนชั้นประถมศึกษา

สุพจน์ หันธนียะ

ตัวแปรทางพฤติกรรมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการพนันของนักเรียนชายระดับมัธยมศึกษา เขตอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

อภิรดี จันทร์หอม

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการพยาบาลผู้ป่วยสูงอายุของพยาบาลในสังกัดกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข

อภิญญา โพธิ์ศรีทอง

ความสัมพันธ์ระหว่างการถ่ายทอดพุทธศาสนาในโรงเรียนกับจิตลักษณะและพฤติกรรมก้าวร้าวในนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

สุริยะ พันธ์ดี

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการต้านทานการติดยาเสพติดของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

วีรวรรณ สุธีรไกรลาศ

ประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางพุทธศาสนาและทางจิตของนิสิตในกรุงเทพมหานคร

จิรวัฒน มั่นยืน

คุณลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดปทุมธานี

วันชัย คนัยดโมนุท

ผลของการฝึกการอดได้รอได้และการให้แรงเสริมทางสังคมที่มีต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ถูกต้องของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

ยศ อัมพรรัตน์

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพในการทำงานของครูประถมศึกษาในจังหวัดเชียงราย

ปริญญา ณ วันจันทร์

การเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์กับลักษณะทางศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของนักเรียนวัยรุ่น

หรรษา เลาหเสรีกุล

ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของเยาวชนไทยจากชุมชนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองในภาคใต้

วรรณะ บรรจง

ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะชีวสังคมและจิตวิทยากับความพึงพอใจในการทำงานของครูประถมศึกษาที่สอนในโรงเรียนขนาดต่างกันในจังหวัดสุรินทร์

รุ่งทิพย์ สมานรักษ์

ผลของการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาหิริ-โอตัปปะ และทัศนคติของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคพัทลุง

ธานี กลิ่นเกษร

ลักษณะทางพุทธศาสนาและจิตลักษณะของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการดูแลบุตรเจ็บป่วยเรื้อรังด้วยโรคธาลัสซีเมีย

ชุติมา เทศศิริ

จิตลักษณ์และปัจจัยทางชีวสังคมบางประการที่มีผลต่อการยอมรับนโยบายทางการศึกษา ด้านการส่งเสริมการใช้ภาษาไทยของเด็กนักเรียนไทย ในจังหวัดสงขลา

คอลิด บูสะมัญ

อิทธิพลของสถานการณ์ระดมคน และจิตลักษณ์ที่มีต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชน

ณรงค์ศักดิ์ บุญยมาลิก

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพและการมีส่วนร่วมในสังคมกับความพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุไทยในกรุงเทพมหานคร

ประพิศ จันทร์พฤกษา

การศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลกับความพึงพอใจในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับความตั้งใจที่จะลาออกจากงานพยาบาลประจำการในกรุงเทพมหานคร สังกัดกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข

ปริชาติ ตันติวัฒน์

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสามารถในการดูแลตนเองของผู้ป่วยโรคเรื้อนที่มารับบริการ ณ ตึกผู้ป่วยนอก (โรคเรื้อน) โรงพยาบาลพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

เพ็ญศรี กองสัมฤทธิ์

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความตั้งใจในการเลือกประกอบวิชาชีพพยาบาลในสถานีอนามัยของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ระดับต้น วิทยาลัยพยาบาล กระทรวงสาธารณสุข

วิริยา แดงวิสุทธิ์

การเปรียบเทียบผลของการปรับพฤติกรรมโดยใช้การควบคุมตนเองกับการเสริมแรงทางบวกด้วยเบี้ยอรรถกรที่มีผลต่อการเพิ่มและการคงอยู่ของพฤติกรรมความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมายของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคบุรีรัมย์ ชั้นปีที่ 1

โสภิดา ลิ้มวัฒนาพันธ์

การฝึกเพื่อการเสริมสร้างจิตลักษณะในการป้องกันพฤติกรรมทะเลาะวิวาทในนักเรียนอาชีวศึกษา

แสวง ทวีคูณ

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานของข้าราชการกองการศึกษา โรงเรียนจ่าอากาศ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ

อโนชา รัชพรมงคล

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการกำจัดขยะมูลฝอยอย่างถูกต้องของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

สุวลัย ธำรงค์สกุลศิริ

การสังเคราะห์ผลการวิจัยที่เกี่ยวกับเหตุผลเชิงจริยธรรม โดยวิธีการวิเคราะห์เมต้า

สุรภรณ์ อ้นสวน

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการผลิตผลงานวิจัยของอาจารย์

สุชาดา ปภาพจน์

ตัวแปรทางจิตและสถานการณ์ในการขับขี่ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการขับขี่อย่างปลอดภัยของการขับขี่รถยนต์ส่วนบุคคลในกรุงเทพมหานคร

วิสุทธิ์ อริยภิญโญ

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมส่งเสริมสมุนไพรของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบล จังหวัดกาฬสินธุ์

วิลาวัณย์ ภูขมัง

ผลของการสื่อสารชักจูงต่อเจตคติวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

พรรณอุษา อนันต์พินิจวัฒนา

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ฝึกอบรมในธนาคารพาณิชย์ไทย

ผอบเธียร วงศ์ภักดี

ลักษณะหัวหน้าของผู้ป่วยและสถานการณ์ของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลของงานในโรงพยาบาล สังกัดกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข ในเขตกรุงเทพมหานคร

บังอร เทพเทียน

ผลการฝึกพฤติกรรมประชาธิปไตยต่อการเปลี่ยนเจตคติต่อประชาธิไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

บุญมี เด็ดอนันต์กุล

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความขัดแย้งในบทบาทความคลุมเครือในบทบาท ลักษณะทางจิตบางประการกับพฤติกรรมการทำงานของนักวิชาการศึกษาในส่วนภูมิภาค

นุชนารถ ธาตุทอง

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับลักษณะการเผชิญปัญหาของนักเรียนวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร

นริศว์ ปรารมภ์

ผลการฝึกอบรมที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

ชัยวัฒน์ วงศ์อาษา

การทำนายและอธิบายพฤติกรรมป้องกันการติดเชื้อแบบครอบจักรวาลในคลินิกทันตกรรมของนักศึกษาทันตภิบาล : ทดสอบทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน

จิระนันท์ พากเพียร

ตัวแปรที่สัมพันธ์กับแรงจูงใจภายในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพประจำการ ตามทฤษฎีคุณลักษณะงาน

พรรัตน์ พันธ์ศรีมังกร

ลักษณะทางจิตสังคมและลักษณะทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการให้การพยาบาลตามบทบาทเชิงวิชาชีพ

กนิษฐา ตัณฑพันธ์

ปัจจัยด้านครอบครัว การทำงานและลักษณะส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการพยาบาลของพยาบาลวิชาชีพ

ณัฐสุดา สุจินันท์กุล

ปัจจัยด้านบุคคลและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการพยาบาลของพยาบาลวิชาชีพในหออภิบาลผู้ป่วยหนักในโรงพยาบาลของรัฐเขตกรุงเทพมหานคร

ยศวรรณ นิพัฒน์ศิริผล

ปัจจัยเชิงสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมวางแผนการสอนของข้าราชการครูโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี

ประธาร วสวานนท์

ลักษณะทางพุทธและพฤติกรรมศาสตร์ที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการพยาบาลผู้ป่วยติดเชื้อเอดส์ของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลสังกัดสำนักงานการแพทย์กรุงเทพมหานคร และสังกัดกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข

อนิสรา จรัสศรี

การพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการไม่เสพเฮโรอีนซ้ำของผู้เข้ารับการบำบัด ขั้นตอนการถอนพิษยา ของคลินิกยาเสพติดในโรงพยาบาลของรัฐ

บุญสิทธิ์ ไชยชนะ

ผลการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์น้ำของนักเรียนประถมศึกษา

พรเทพ เสถียรนพเก้า

ปัจจัยด้านจิตสังคมของผู้ดูแลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมให้การสนับสนุนทางสังคมแก่ผู้ติดเชื้อเอดส์

ทิพย์สุดา จันทร์แจ่มหล้า

การใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ ในนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

นันทวัฒน์ ชุนชี

ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับความสามารถในการปรับตัวทางสังคมของคนพิการทางการเคลื่อนไหว

ทิพมาศ กาลิกา

ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของวัยรุ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตการศึกษา 1

เดือนใจ เทียนทอง

มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ